

**IOANNIS CASAE
LATINA
MONIMENTA,
QUORUM PARTIM
VERSIBUS, PARTIM...**

Giovanni Della Casa, Annibale
Rucellai, Pietro Vettori

8

8-b

9

Ex Bibliotheca
 majori- Coll. Rom.
 Societ. Jesu

IV. 17. f

8, 8, 8, 9

~~8-12-14~~

126.5.23.

Io: Casas lat-Monumenta

an. 1711

IOANIS* CASÆ
LATINA MONI-
M E N T A.

Coll. Rom. Soc. Rom. catol. ... 1564. Murz

Quorum partim versibus, partim
soluta oratione scripta
sunt.

CVM PRIVILEGIO.

F L O R E N T I A E

In Officina Iuntarum Bernardi Filiorum
Edita 1111. Id. Iun. 1564.

1527

LAURENTII

OPUS

Quorum partium veritas partium
soluta oratione scripta
sunt.

CVM PRIVILEGIO

1
vi
32

FLORENTIAE

In Officina Inventoris et Typographi Florentinae
F. Petri de ...

HANNIBAL ORICELLARIUS
PETRO VICTORIO
S A L.

Non videor mihi posse amplius ob
preces multorum, qui vndi-
que idem hoc etiam atq; etiam
petunt, vel potius flagrant,
in consilio permanere: nec, qua
primum suppressenda censue-
ram, IOANNIS Casa,
auunculi mei, latina ingenij monimenta domi tenere:
quibus omnibus omnis hominum generis postulatis, non
parui apud me ponderis, accessit auctoritas tua: qui
diligenter mihi suafisti, ut hoc sine vlla dubitatione
facerem: nec paterer diutius tam suaues admirabilis
naturæ fructus reconditos abditosq; iacere, priuaremq;
cupidos ipsorum magna solidaque voluptate, quam se
inde hausturos sperant, nec frustra ita, ut tu idem as-
seuerabas, ac sine causa sperant. Cum tu igitur au-
ctor accesseris, vel (ut verius loquar) sponsor, qui qua-
si damni infecti promiseris: meque hoc tuo periculo fa-
cere iusseris, vix possum amplius tot honestorum homi-

num voluntati, nam rem tibi trado,
& amoris tuo magno erga auctorem ipsum fideiq; com-
mitto: facies igitur quod ex dignitate illius, commu-
nique utilitate esse indicabis. Unum ego illud doleo et
molestè in primis fero, quod ea, quæ maiore animo,
nec minori (ut arbitror) consilio, aut iam inchoaue-
rat, aut tota mente complexus fuerat, absoluerè, non
potuit: ita enim fortasse sitis illa ingens, quæ animos
fere omnium inuasit, legendi ipsius scripta, expleri po-
tuisset. nisi potius ipsa eo pacto excitata fuisset: neque
enim modus ullus est, finisque honestarum & ingenuo
viro dignarum voluptatum, sed, quanto plus aliquis ea-
rum capit, tanto magis desiderio ipsarum inflamma-
tur, ac semper ulterius aliquid ardentè appetit.
Unde autem id factum sit tu probe nosti: vel cunctis
potius, qui cognitum hominem habuerunt, atque in
isdem, quibus ipse, locis aliquando vixerunt: cui enim
perspecta non sunt multa magnaque ipsius occupatio-
nes? cui itidem inaudita est imbecillitas corporis, dolor
que acer articularum, quo saepe ille miserabilem in mo-
dum conficiebatur? ut de vita si non breuitate, saltè
non longinquitate taceam, cum illa potissimum atque
mors eum oppresserit, qua mens hominis perfici incipit:
et plenos integrosq; fructus edere potest. Sed hinc quo
que rei tu occurris: affirmasque huiuscemodi partus
optimorum ingeniorum non ex numero moleque ipso-
rum, sed ex vi naturaq; spectari debere: & hanc sem-
per consuetudinem fuisse eorum, qui rectè & ordine
iudicarunt:

judicarunt : q^{uod} multis &
veterum & recentium laboribus pericipi posse . cum vi
deamus quaedam parua monimenta ingeniosorum ho-
minum in honore & pretio esse : alia autem magna
aliorum , qui non tam polite sua scripta limarunt : nec
laborem illum emendandi tulerunt , contemni magno-
pere ab eruditis , et omni laude carere . nihil vero ipsum
minus unquam studuisse , quam populo placere : con-
tencumque semper fuisse omnibus in rebus iudicio pau-
corum . postremum autem hoc quin verum sit , ac pror-
sus isto modo se habeat , non possum inficiari . Restat
igitur unum , quod valde me pungit : vereor enim ne pa-
rum pie faciam , si aduerser voluntati mortui , & homi-
nis eius mortui , cuius in primis voluntatem ratam esse
& mandata omnia firma optare , & pro viribus etiam
eniri debeo : non multos enim dies ante , quam e vita di-
scederet , cum mentio facta esset horum laborum , quid
fieri de illis vellet , siquid ipsi accidisset , plane significa-
uit : deleri enim funditus ipsos , in ignemque imponi
statim imperauit . cum tamen socios multos habeam
huius culpa , si culpa illa appellanda est , existerintque
omnibus temporibus alij , qui hac in re vltima volunta-
ti mortuorum non obtemperarint , sed potius commu-
ni bono consuluerint , studioque ac cupiditati honesto-
rum virorum morem gesserint , facilius (vt opinor) cri-
men hoc sustinebo , & a manibus ipsius mortui veniam
impetrabo . Nuper certe idem factum est ab heredi-
bus , summi ac singularis viri , Francisci Guicciardi
ni :

ni: qui cum histo. . . . opere nunc omni
bus probatam, imperfectam ac minime expolitam re-
linqueret, mandauerat diligenter ut occultaretur, vel
potius interrogatus a scriba, dum testamentum com-
poneret, quid de illa statueret, magno, & constanti ani-
mo respondit, comburatur. illi tamen recte fecisse exi-
simantur, quod ipsam ediderint: & non solum sceler-
e liberantur, verum etiam eximia quadam laude di-
gni putantur, & maximo beneficio cunctos mortales
affecisse creduntur. Idem igitur mihi euenturum, si
idem effecero prorsus confido. id est apud multos me-
gratiam initurum, & affinem quoque, mecum mihi igno-
turum. Præsertim cum id, quod ille omnino voluit, præ-
stari a me nulla ratione potuerit: neque enim valeo plu-
rimos cohibere, in quorum manus iam pridem non pau-
ca scriptorum illorum peruenerunt, & ne ipsi ea diuul-
gent impedire. quod iam de non nullis ipsorum usu ve-
nit, ac non sine magno meo dolore factum est. Post-
quam igitur animo ipsius satisfieri vix potest: cum ip-
sa vndique emanent, ac formis etiam vbique excu-
dantur, existimaui me rectius facturum, si omnibus
ijs de causis ipse illa integriora, correctioraque edidif-
sem, atque ita assiduis vocibus multorum, acerrimisq[ue]
desiderijs obsecundaßem. Quod tamen tui iudicij esse
volo, & (ut initio dixi) a te totum proficisci, cum dili-
genter prius, an fieri debeat, cogitaris. (Cur enim ego
in hac re non sequar sententiam tuam, & , quod tibi
probatum fuerit, id verum esse prorsus putem, quem
de

de his litteris .

omnium voce

compertum atque exploratum est . auunculus certe
meus tibi primas deferebat, ac de tua eruditione diuini-
tus sentiebat . Sed, vt omittam nunc doctrinam, &
praeclearam multarum honestarum artium cognicio-
nem, illud in primis me in hac opinione confirmauit,
quod video, quanto amore illum mortuum prosequare,
quantaq; beneuolentia memoriam ipsius colas . (Cur igitur
hoc tua potissimum cura non committam, quod v-
num nomen ipsius plurimum illustrare potest, & ab o-
mni iniuria temporis, obliuioneq; vindicare? nam, cum
mos semper fuerit, vt tu optime scis, consuetudoque
etiam veterum illorum Graecorum, doctissimorum vi-
rorum, labores suos mittendi ad fortunatos homines
& maximos reges, quod ita putarent se patrocinijs
multum gratiaeq; suis scriptis comparaturos: nec non
laudis etiam aliquid illorum ipsorum nomini allaturos,
cum aliter se cupidos eorum esse ostendere non possent,
statui ego, quidquid honoris ac dignitatis hoc pacto ad
quempiam peruenire potest, tibi potissimum deferre, &
tuis proprijs laudibus ingenijque commendationibus ag-
gregari . Quem animi mei sensum tibi non semel an-
tea significauit: et si tu semper id modestiae causa vehe-
menter recusasti: in eo vero ego non solum iudicium
meum sequor: & id, quod magnopere multis modis con-
uenire intelligo, facio; verum etiam aliquo pacto vo-
luntati illius, cuius honori laudique ambo toto animo
studemus, pareo: quodque ipse praestare non potuit, &

ad

ad exitum perant. In illum in animo
habuisse magnum opus efficere, ac subtiliter copioseque
de tribus plenioribus polioribusque linguis, tamquam
alterum M. Varronem, vno volumine disputare, ac
tuo nomini vigilas has suas, qui in idem studium toto pe
ctore incubueris, & ad summam intelligentiam ipsa
rum perueniris, apte (ut aiebat) congruenterque dica
re: & si ille doctissimus vir suum in primis proprium
que sermonem celebrauit: ipse vero non eum tantum
in quo natus erat, sed Græcum etiam Latinumque, cu
ius imago quadam ac vestigium noster est, frequenter
re & colere cogitabat, & veterem etiam ipsorum ori
ginem fontemque aperire: atque omnem denique coniun
ctionem ipsorum ornatumque explicare. Cum igitur
magnus hic ipsius conatus impeditus fuerit: & in me
dio cursu tam præclara voluntas fracta, qua ego ra
tione potui, volui desiderium ipsius implere. Quare
hoc amantiissimi tui hominis læto animo munus accipe:
teque id ab auctore ipso, architectoque huius operis accipe
re existimato, qui tui semper studiosissimus fuit, ac
dum vixit demum (nihil enim maius excogitare valeo
ad ostendendam egregiam ipsius voluntatem erga te)
cumulate tibi in amore respondit. Vale Roma.
Idib. Nouemb. M D L X I I I.

PETRVS VICTORIVS
HANNIBALI ORICEL

L A R I O S.

Vo d mihi suauissime Hannibal onus imposuisti, quamuis sua sponte magnum fuerit, numquam tamen graue mihi duxi: libenter enim id tuli: & in singulis ipsius partibus tractandis voluptatera non paruam inueni. nam, quod in primis alicui molestum esse potuisset, dubium

que ipsum habere, an edi hæc scripta oporteret, mihi negotium non exhibuit: nec ullam in partem suspensum me tenuit: iam pridem enim mecum statueram rectum hoc esse; dolebamq; potius tam fero id fieri: ac de re, que scrupulum non magnum in se haberet, tanto pere deliberari. Impulit autem me in hanc mentem, fecitque ut certi prorsus animi essem de omni hoc facto, iudicium; quod olim feceram de ingenio doctrinaq; huius eximij viri, in quo me socios comitesque multos habere præclare intelligebam: qui & ipsi existimabant nihil limatius, ac politius his monumentis inueniri posse: nihil auctoris ingenio acutius perfectiusque. Quos certe fructus antea admirabilis nature ipsius videram: videram autem multos: hanc profecto opinionem de illo in animo meo excitant. Possem autem multa de summo ingenio hu-

ius hominis: in
in hoc genere scri-
ptorum poneret, velle prædicare, quæ me ab omni repre-
hensione culpaque temeritatis (vt opinor) vindicarent: at
que id non tam vt me tibi, cui hæc omnia nota & perspe-
cta sunt, quam vt alijs omnibus purgarem. Sed, cum
res in eum locum iam venerit, vt cuncti mortales ex his
præclaris monumentis specimen aliquod capere illarum
rerum facile possint, vel potius perfecte de ipsis existima-
re, iudicia ipsorum non præoccupabo: nec crimen arro-
gantæ subibo. de his solum alienis scriptis illud ex animo
pronuntiabo; quod M. Cicero aliquando de suo quo-
dam libro, quem valde probabat, ac perfectum vndique
esse arbitrabatur, in epistola quadam scripsit. me non re-
cusare, si forte aliter quam ego sentiam, de illis aliquan-
do existimatum fuerit, quin quantum de his libris, tan-
tundem de mei iudicij fama (si vlla ipsa est) detrahatur.
Nam non parui etiam ponderis, vt hoc securo animo fa-
cerem, apud me fuit, quod videbam hos viros his scriptis
sempiternæ memoriæ commendatos, quorum laudem ac
gloriam libenter omnes probi & honesti homines audi-
turi essent, ac si quid etiam maculæ ac vitij aspersum fo-
ret in eorum splendore decoreque illustrando, ipsum il-
los dignitate eorum captos, & iucunditate illa perusos;
non animaduersuros. improbum vero fuisset, ac nefarij
sceleris profecto simile, tam præclarum argumentum oc-
cultare, ac vitam horum honestissimorum virorum per
petuis tenebris dicare; quamuis enim ingenti ipsorum
virtuti scriptores deesse potuisse non videantur, non ta-
men (nisi fallor) facile parem huic nostro, & iudicio, &
facultate dicendi, præconem illa inuenisset. Quod ve-
ro pertinet ad labores, quos magnos variosque sustinui,
vt liber purgatus & ab omni macula vacuus exiret, o-
mnem ego hanc molestiam indignitatemque deuoravi,
vt amici hominis laudi honorique seruirem: nec vim
quam odiosos mihi labores illos esse cognoui, non modo
enim

enim ipsos grata mēi
penitus inde tristitiam am... pulit. I. euauit quo
que non nihil hunc meū laborem, quod eodem tempore
me gratum tibi facturum esse cognoui, quem etiam per-
spexi eidem rei toto animo studere, ac curare quanta ma-
xima diligentia posses, vt hæc affinis tui monumenta inte-
gra prodirent. in quo ego officium hoc tuum vel pieta-
tem potius, vehementer laudo: ac maius quidem te in il-
lum beneficium contulisse iudico, cum memoriam ipsius
ita viuam tenueris, quam si illum in vitam reuocasses:
cum enim ille mortalis natus esset, necessario non multo
post extinctus fuisset. hæc autem (vt spero) eterna erunt,
& nulla iniuria temporis vetustateque delebuntur.

Remitto igitur ad te librum excusum, & iam commu-
nem omnium, publicumque factum, qui prius tuus pri-
uatusque erat, vel potius magis nunc, quam vmquam,
tuum, cum ornet plurimum, atque omni dignitate au-
geat eum, qui tibi auunculus fuit, ac veris proprijs-
que ipsius laudibus celebret, non suspectis & aliunde,
vt sæpe contingit, ascitis. quin autem redundet quo-
que in te aliquid huius glorię dubitandum non est: neq;
etiam parui illud estimandum. gaude igitur non parum
eximio hoc tuo ac præstanti bono, contigisseque tibi in
vita cum alijs multis animi & fortunæ donis, vt nascerere
e sorore huius præclari viri: & si es tuo nomine nobilissi-
mus, non mediocri tibi laudi ducito: præstatoque te di-
gnum, vt facis, tanta sanguinis egregiæque virtutis con-
iunctione. quin certe te ille plurimum amarit, & summa
cura studioque mores ingeniumque tuum expoluerit,
dubium non est. Sed hæc non sunt huius temporis: Il-
lud magis addendum est, & ipso tota hæc epistola conclu-
denda. Gratum admodum, acceptumque mihi munus
tuum fuisse, præclarissimum honestissimumque mune-
rum omnium, existimareque me beneficio hoc valde ho-
norem meum creuisse, postquam, de quo tecum prius se

dulo egeram. . . aliquam tan-
to dono digniore. . . enim me, satisque tes-
timonijs ipsius crebris in hoc volumine ornatum puta-
bam, ac mihi aliquo modo eternitatem partam rebar.
Nam consuetudinem illam antiquorum Græcorum non
improbo, quam tu in tuis litteris attigisti. unde memo-
riæ proditum est quendam ex illis, sapientiæ studiosum,
habitum fuisse eo tempore contumacem, qui nullum um-
quam suum opus ad principem aliquem virum miserit,
cum multa præclare scripisset, quasi eos contempserit,
& illo honore indignos putarit. Romani vero scripto-
res, illi veteres: & qui florere ante, quam resp. in vnius
potestatem caderet, hoc non faciebant; neq; institutum
illud seruabant, quia maiores nullos se, aut opulentiores
habebant: quare ad amicos, familiaresque suos hoc tradu-
cebant, quos tu imitari voluisti; cum tamen contra hac
ætatē magna copia ipsorum sit. Sed postquam tu affir-
mas hoc etiam in mentem auctori ipsi venisse, vt me hu-
iuscemodi aliquod munere honestaret, non possum. ip-
sū id, vt cetera ipsius omnia consilia factaque,

non magnopere laudare: eoque nomi-
ne ne immortales tibi gratias agere.

Vale. Florentia III. Id. Jun. MDLXIII.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

PETRVS VICTORIVS

LECTORIS.

NON putauit alienum huma-
nissime lector de non nullis
te admonere, quæ tibi cogni-
ta esse oportet initio huius
noui operis perlegendi: non
tam nostri muneris ornand-
i causa, & auctoris ipsius
celebrandi, quam ut laborem tuum leuem, & in-
struam te ita, ut uerius iudicare de omnibus his
paruis ingenij magni monumentis possis. præser-
tim autem ijs ipsorum partibus, in quibus quip-
piam ignoratum aut existimationi ipsius labis ali-
quid adportare, aut sensum animi tui impedire pos-
set, diligentius id faciam. nam quædam sunt quæ
nulla mea opera egent: nec suspensum te ullo pa-
cto tenere possunt, quia non minus ipse quam ego,
statim ut legeris, percipies cuiusmodi illa sint,
& quantum ipsis tribui debeat. Hæc autem sunt
primum carmina, quæ primum etiam locum obti-
nerunt. illa uero uarijs temporibus condita sue-

re . quamvis ma n . partem scripserit
postremis uitæ suæ annis , cum se in Euganeos
montes abdidisset : recessumque illum coleret , in
quo non paruo temporis spatio bene beateque ui-
xit . nam et multo melius illic , quam alibi umquam ,
ualuit , & totum se litteris scriptionibusq; inuol-
uit : unde si se auelli passus non esset , & uolumen
adhuc eum super stitemque haberemus : & uolumen
hoc plenius , copiosiusq; manibus tereremus .
Sed multo plus apud eum consilia aliorum ualue-
runt , quam uerum ipsius iudicium , quod fecerat
de fortunæ uarietate , inconstantiaq; rerum huma-
narum ; quæ non satis prudentia consilia inuitum
ipsum illinc retraxerunt , & quasi de statu mentis
deiecerunt . Huius autem animi ipsius testis e-
go (ut opinor) non omnino leuis esse possum , qui
cum eo illo ipso tempore totum pæne diem locutus
sum in itinere : cum ille , pontificijs litteris euoca-
tus , Flaminia uia Romam proficisceretur : oc-
curri autem ipsi Pisauri : uisus enim mihi est non
ualde securi animi fuisse de euentu illius consilij ,
doluitque sibi inuito , ac recusanti extortam fuisse
bonam mentem , in qua manendum sibi esse , quod
reliquum erat uitæ , secum deliberauerat . Quod
sequitur in editione hac : pertinetque ad uitam no-
stram informandam , & multis grauibusque mole-
stijs liberandam , multo prius ab ipso scriptum fue-
rat : cumque illud sæpe Romæ lectum & ponde-
raturum

ratum esset ab e... itis, quorum
in ea urbe omni ætate magna copia fuit, semper
eorum iudicijs maxime probatum fuit, & summis
laudibus in cælum sublaturum, & propter oratio-
nis elegantiam & propter sententiarum gravita-
tem, totiusque illius disputationis acumen & sub-
tilitatem. *V* ita præterea Petri Bembi, in qua
ille litteris mandanda multum laboravit, ut amici
hominis, & qui in iisdem studijs, quibus ipse dedi-
tus erat, totus occupatus fuerat, atque in ipsis ui-
tam cum summa laude consumpserat: (quamvis in
ipsa nihil amicitiae dederit, & omnia summa cum fi-
de uereque exposuerit) perfecta ab eo expolitata
fuit. Contareni uero uita, numquam satis lauda-
ti hominis, quamuis omnes graues & honesti uiri in
eius doctrina, probitate, castitate, prudentia, pie-
tate erga deum celebranda inter se contendere ui-
deantur, non omnes numeros absolutionis assecuta
est, neque extremam auctoris manum obtinuit:
ut, quemadmodum ille uir integer, & undique per-
fectus absolutusque fuerat, ita etiam libellus, qui ut
tam ipsius explicat, & cuncta hominis consilia fo-
etataque memoriae prodit, nulla parte mancus debilis
que foret. Inuidisse igitur tantæ ipsius gloriæ ali-
quo modo fortuna uisa est, nec passa fuisse, ut quem
admodum in huius summi uiri uita nihil labis aut
culpæ inesset, ita etiam omnis macula notaque ab
bis politicissimis scriptis abesset. quanto magis au-

tem illa fini extr... ⁱⁿ ad est, tanto magis
rudis inchoataq; est. quod ijs omnibus, qui legent,
cognitum esse debere existimaui. ne siquid forte
illic incuria uitijq; aliquando offendatur, illud au
ctori assignetur: ipsiusq; inscitia aut negligentia
commissum esse credatur: nemo enim est scriptor
eruditus, laudisq; alicuius et gloriae cupidus, qui
non diligenter sua scripta relegat; ac nouo quo
dam studio laboreq; suo illa purgare ac nitidio
ra reddere conetur: cum hic noster in primis in
ea re diligens accuratusque foret, & plurimum
studij in suis omnibus laboribus emendandis adhi
beret, quod morte praeventus, aut subitis magnis
que occupationibus inde abreptus, praestare in
eo, quod maxime ornare & omni uirtute expolire
cupiebat, non potuit; cum argumentum ex senten
tia nactus esset, & quod omnem ornatum lumen
que orationis sustineret. patet autem quanto ani
mi ardore aggressus hoc sit, & quale quasi uesti
bulum aditumq; huius praecleari operis struxerit.
Restat nunc, in quo maior adhuc scrupulus, mea
sententia, est: quodque magis me sollicitat honoris
causa huius praestantissimi uiri, labor quem po
suit in uertendis in Latinum sermonem contioni
bus Thucydidis: cum enim semper arduum esse ac
difficile existimauerim conuertere aliquid e Grae
cis scriptoribus: (siquis recte & cum mediocri
etiam laude minus hoc obire uelit: nam, ut pleriq;
hoc

hoc faciunt, qui nullo ornatu adhibito, nullo se-
lectu uerborum, nullo iudicio, quo quo modo sen-
tentias expressisse contenti sunt. si hoc etiam ipsum
præstare possent, nihil est tam proclue & para-
tum) in primis semper durum & laboriosum puta-
ui attingere hunc scriptorem, & aliquam ipsius
partem in alium quempiam sermonem comporta-
re. contiones uero has propter obscuritatem sen-
tentiarum, orationisq; breuitatem, ne dicam aspe-
ritatem & duritiem, maiorem adhuc molestiam in
se continere non sine causa (ut arbitror) credidi.
Et tamen hic noster tot tantisque difficultatibus
deterritus non est, sperauitque se posse studio &
diligentia sua ipsas superare: uel potius ingenij &
industriæ suæ periculum facere uoluit: experiri-
que, ut fuit semper auidus ueræ laudis ac gloriæ,
an ex hoc quasi certamine honeste discedere pos-
set, & tamquam palmam inde domum reportare:
nihil enim sibi umquam facile pronumq; proposuit,
sed semper cum ijs, qui summum locum in qualibet
laude tenent, contendendum putauit, & aliquos
etiam ipsorum fortasse uicit & omni honore spolia-
uit: hoc enim uerius esse puto: cum compertum ha-
beam, maiorem partem horum laborum ab ipso e-
xercitationis causa fuisse susceptam, cum maiora
quædam meditaretur, ac doctrina ingenioque suo
digniora, ipsas tamen quoque edendas putauit, ma-
gis utilitatis aliorum causa, quam illius ipsius de-

A

coran

corandi, qui multum operæ ac diligentia in ipsis po-
suit, quippe cum nihil, remptatum ab ipso, iudicem
negligendum: huiuscemodique, ut nullum fructum
ferre possit studiosis, habendum, nec tamen hoc
quoque (ut apparet) opus absoluit, nam conatum
bunc magnum ingenij ipsius summam laudem inuen-
turum fuisse, si exitum habuisset, dubitandum non
est: fecisset enim, ut prudentissimi grauisimiq; scri-
ptoris orationes subtilissimæ et magnorum consilia-
rum plenissimæ, eleganter et erudite scriptæ, ab ijs
etiam legi possent, qui illius ipsius sermonis, quo
primum scriptæ fuere, rudes & expertes omnino
sunt: ac ne nunc quidem, & si omnes illæ expressæ
non sunt, dici potest id non aliquo modo præstitis-
se: uel prope saltem ad id ipsum accessisse: qui enim
primi ad rem aliquam arduam aggrediuntur, ra-
tionemque illius laboris superandi ac uiam mon-
strant, ij aliquo modo illius negotij, difficilisq; ope-
ris confectores haberi & appellari possunt. Siqui
autem extiterint, qui in aliquibus locis ab hoc no-
stro interprete dissentiant: atque alium fuisse sen-
sum auctoris, quam qui ab ipso expressus est, con-
tendant, ij meminisse debent, semper habitas esse
se has orationes obscurissimas, & ijs etiam tempo-
ribus, quibus sermo Græcus utgebat, & hic lucu-
lentus scriptor in manibus disertorum erat, nego-
tium ipsas faceffere solitas ijs, qui ipsas accurate le-
gerent, quippe cum M. etiam Cicero ita de illis
existima

existimauerit. & hoc suum iudicium monumentis li-
terarum mandarit : cum enim Thucydidem ipsum
magnopere laudasset, quamuis, contra sententiam
quorundam, oratori nullo modo utilem, nec foren-
si generi dicendi accommodatum affirmasset, hæc
addidit. Ipsæ illæ contiones ita multas habent ob-
scuras abditasque sententias, uix ut intelligantur.
Si igitur tanta caligo ipsas semper texit, ut uix lu-
minibus penetrari ad multas partes ipsarum eo quo
que tempore potuerit, quid mirum si nunc, in maio-
re multo harum rerum cæcitate, diuersa ingenta,
& ea quidem acuta & ualde exercitata, diuersos
sensus inde eliciunt, & aliqua opinionum uarieta-
te distrabuntur. Nam iudicium huius nostri aucto-
ris nullo modo arbitror contemnendum, cum sit no-
tum omnibus & exploratum quanta fuerit acies in
genij illius, & quantam curam diligentiamque ille
adhibere sit solitus in ijs omnibus, quæ litteris pro-
debat, & in manus eruditorum peruentura uide-
bat. præterquam quod cum ille natura consuetu-
dineque factus esset ad res magnas publicasque &
cogitandas & administrandas, multo melius ad
occultos hos reconditosque sensus peruenire pote-
rat, quam qui numquam in re publica gubernanda
uersatus esset : nec ullo tempore cogitationem ali-
quam talis hominis propriam suscepisset. conside-
ret demum secum, si forte ipse antea hoc opus ag-
gressus esset, quam sæpe multumque secum dubita-

turus fuisset, & in non paucis fortasse locis hæsu-
rus, ut humanius clementiusque postea de scriptis
aliorum iudicet. nam hoc in primis genus exercita-
tionis expositum esse uocibus maleuolorum, & fa-
cile ab obtrektoribus reprehendi accusarique
posse, omnes nouerunt: nulli enim adhuc in hoc ne-
gotio ita felices fuerunt, ut non incurrerint in ma-
ledicta inuidorum: inuenerintque aliquos, qui ex
eorum erroribus laudem sibi comparare stude-
runt. Sed hoc relicto, in quo ille aut uacuus est ab
hoc omni periculo maloque, aut si qua illic offensio
est, nostra est, qui ea, quæ ipse animi causa exer-
citationisque studio scripserat, edere, & in ma-
nus doctorum hominum tradere uoluimus: cum
sciamus ipsum plures epistolas summa, elegantia et
eruditione refertas uarijs temporibus scripsisse,
paucas tatum, quas ederemus inuenire potuimus:
cum bona pars illarum aut amissa sit, aut una cum
alijs quibusdam ipsius diuersi generis scriptis custo-
diatur, quæ in his locis collocata sunt, ut his tem-
poribus commode tractari, inuestigarique non po-
tuerint. Nam doctam illam & grauem episto-
lam: si tamen epistola ipsa appellanda est, quæ an-
te historiam Petri Bembi sine nomine iam excusa
fuerat, putauimus auctori restituendam: quod enim ta-
psum tunc mouit, postquam ut scriberet eam coa-
ctus est, ne cuius esset eo tempore intelligeretur:
(noluit enim existimari nimis honoris cupidus, se
suum

suum nomen in fronte alieni operis, & illius quidem
ualde illustris & clari, adfixisset: nec suæ digni-
tatis id esse ullo pacto arbitrabatur) cum incom-
modi nihil nunc gignere possit, non putavi attenden-
dum: contra enim hoc tempore nulli alij rei stude-
tur, nisi ut quantum fuerit ingenium hominis ab om-
nibus intelligatur: atque ita ope horum monimen-
torum uiuum ipsum celebreq; contra tenebras mor-
tis uetustatemque teneatur, quare non putavi
partum illum esse negligendum, qui & ipse meo iudi-
cio ad nomen ipsius celebrandum ualde aptus est.
quod autem narraui, uerum esse nouit cuncta illa
nobilis & beata ciuitas. Si ipsæ igitur, quæ adhuc
latent & abditæ sunt: & hæc, quæ reddita ipsi
est, colligi potuissent, non parum (ut arbitror)
uolumen hoc auxissent, et utilitatem etiam non par-
uam ijs, qui legerent, attulissent. Idem etiam ac-
cidit de alijs non nullis, quæ præclare inchoaue-
rat, ut alia de causa, quia scilicet plane perfecta
non sunt, ipsa conungi cum his non potuerint, &
specimen quoq; & ipsa dare cum reliquis magni in-
genij, singularisq; doctrinæ huius summi uiri. Sed
multo maior iactura fuit, quod ipse mature extin-
ctus est, qui non solum hæc, quæ instituerat, absolue-
re & expolire potuisset, uerum etiam alia maio-
ra multo & grandiora conficere, quod ipse, ut iam
dictum a me est, & multis quoque notum, tota men-
te cogitabat, & magna cupiditate huius eximij o-
peris

peris efficiendi ardebat : is enim profecto fuit, &
tali ingenio præditus is uir, ut, si diutius uixisset,
gloriam omnium, qui inferiore hac ætate uixe-
runt, omni genere suorum scriptorum, non solum
adæquaturus, uerum etiam superaturus esset.
Vale.

Pateat vniuersis & singulis qualiter R. Do.
Alexander Strozza Præpositus Flor. In-
quisitor hæreticæ prauitatis, visis latinis
monimentis Ioannis Casæ, partim versibus,
partim soluta oratione scriptis, ea tã
quã in nullo discrepantia a sancta & cath.
doctrina sacrosanctæ Rom. ecclesiæ im-
primendi facultatem concessit. Die 7. mē-
sis Iunij. 1564.

Alexander Strozza.

In hoc volumine continētur.

<i>Arminum Liber,</i>	1
<i>De officijs inter potentiores,</i>	
<i>& tenuiores amicos.</i>	27
<i>Petri Bembi vita.</i>	53
<i>In historias Petri Bembi præfatio.</i>	77
<i>Epistola ad Ranutium Farnesium Car.</i>	82
<i>Epistola ad Petrum Victorium.</i>	85
<i>Gasparis Contareni vita.</i>	89
<i>Plures orationes Thucididis</i>	145
<i>Epistola Petri Victorij ad Jo. Casam.</i>	201

IOANNIS CASAE.
CARMINA.

LAMINII manes, instar mi-
hi numinis vmbra
Flaminij, hac campis cernis ab
Ehsijs?
An tibi, qua nostri fuerat tam
feruida cura

Cocytus nigris eluit amnis aquis?
Tu solitus Priuiliq; ausus comescere inanes,
Et molli versus frangere voce truces.
At nunc ille malo Galateum carmine vexat,
Et sanctum nobis pellit ab vrbe virum.
Tu ne ausus Priuili Galateum pelleret ab vrbe,
Asperaq; in dulcem dicere verba senem?
Tu ne auctor Romae montani vt munera vici,
Fumosi vt curam praeferat ille laris?
Aureus ille senex, vitæ cui licia Parca
Intacta ducunt candidiora niue?
Qui nec Principibus, vrbi nec scilicet agra
Formidet medicas adplicuisse manus?

Quemq̄ adeo nemorum custos, pecorisq̄ magister
 Mandavit sacro summus adesse gregi,
 Hinc eat, & fuscas ignoti ad flumina Melphæ
 Pascere cum vili coniuge pergat oves?
 Quid si animis iuuenumq̄ senumq̄ est illius aque
 Dulcior Hybleis alba senecta fauis?
 Quid si illum retinent quicumque Amaryllida curant,
 Huius ad exemplum peccet ut illa minus?
 Uxorem hunc tamen ad vetulamq̄ humilemq̄ releges,
 Frigida ut in viduo ne cubet illa toro?
 Quæ puras pridem didicit perducere noctes,
 Et montis casta est & proba facta viri.
 Sed tu Flamini potius iam nobilis umbra,
 Et multum insigni conspicienda byra:
 Ni te cæca huius cepere obliuia lucis,
 Cum tibi mors avidas intulit atra manus:
 Huc ades, & Priulum compefcas; nam male nobis
 Iandudum insolito versus in ore sonat.

VT capta rediens Helene cum coniuge Troia,
 Lento homine atque animi lenis, nimiumq̄ remissi,
 Incidit in cadem ipsam & funus sorte sororis,
 Quam præceps miseri virtus iugularat Orestis,
 Succisam de more comam missura sepulcro
 Germanæ cineri, fertur dempsisse capillo
 Vix tandem e summo paulum, ne forte placeret
 Tonsa minus metuens Spartanis improba mæchis:
 Haud aliter Calatæe malis erroribus actus

Nuper ego, & Phrygios nautas, Paridemq; secutus
 Ausugi longe: atque idem, redijt tamen ut mens
 Ad sese peregre nimium remorata, proterua
 Ornamenta fugæ sensim lenteq; repono:
 Parui etenim refert Veneris ne cupidine, ut illa,
 Incensus, pulchra vel saucius ambitione,
 Tramite declinem recto, violemq; pudorem.
 Debueram dudum crinem secuisse decorum:
 Hoc est argentum, comites, & stragula, cœnas,
 Lususq; & musas missas fecisse loquaces,
 Intrepidus nuper curata mentis & acer
 Corrector: sed enim prauus populi pudor obstat;
 Hunc propter pauidi phaleris amicumur ineptis:
 Nec sicci madidam audemus, veriti bene pocum
 Conuiuiam vulgus, collo dempsisse coronam.

Dedecus ambitio pulchrum est, uiciumq; fauentis
 Laudatum populi studio: I bone quo tua uirtus
 Te uocat, i pede fausto, et nomen laudibus auge,
 Aequales aiunt comitesq; piq; propinqui:
 Quod si natura, aut ratio, uirtutis habendos
 Germanas propriasq; notas euincat honores,
 Publice ut æs signant, extemplo ut noscere, nummus
 Quanti quisque siet, possint: per turbida Ponti
 Curramus rapidi maria, & gelidas properemus
 Ipsa hieme in media tantum ad decus ire per alpes,
 Obliti podagræ, neruos urentis & artus.

Nunc prauos inter tituli discrimen inanes,
 Atq; bonos nullum signant: sape & toga pectus.

Candidius multo, & maius pulla arctaq; texit,
 Quam laxi, Tyriq; infecti murice amictus:
 Nam si legitimum nobis virtutis inurant
 Fasces & tituli signum; merchetur honores
 Ipsa vel vita, informis ne prodeat: inq;
 Excusus, Priulusq; bonus, simplexq; Fæternus,
 Prudens & vera virtutis cultor uterq;
 Vitrea quos numquam titillat gloria, febris
 Purgatos huius. Nos quamuis cesserit horror
 Atque aestus, sani nondum tamen vsque valemus;
 Sicq; animus positam reminiscitur ambitionem,
 Vulnus vt obductum prurit tamen, hæret a fello
 Ut nudo cliellis nonnumquam vlcus in armis.

Vos agite aureolum condete a vertice crinem
 Lasciuo huic capiti, atque domi cohibete, seueri,
 Non Menelaus vi, erronem me: tu, Priulusq;
 Utroque & melior Polus (quod dicere vestra
 Pace mihi liceat) nitidaq; extrudite Roma
 Restantem: vt durimulam quandoque cerebri,
 Luctantem in triuio, atque equiti parere negantem;
 Sibilo agunt primum & magnis clamoribus; inde
 Profiliunt longis armati fustibus: illa
 Nixa diu, tandem plagis deterrita currit.

SI te cura vigil sophia delectat: & acre
 Ingenium vires si sufficit, vtere porro
 Munere tam claro diuum: sic rectius atque
 Commodius multo, longeq; decentius am

Quod

Quod tibi cumque neant parca victurus amica .
 Nec de te plebis quæ sit sententia , magni
 Securus pendas : ignarum pleraq; vulgus
 Prauo metitur modulo : tu negliges , & isto ,
 Qui nunc te exercet , fugias decedere campo :
 An populi arbitrio quisquam , plebisq; , bonorum
 Posthabeat sanus plausum , quem iure feres tu :
 Quandoquidem cunctos quicumque feruntur eisdem
 In spatijs , iam recto nimirum ac sapiente
 Iudice præcurris Bembo : cum hic interea nos
 Desidia arguimur populo ; ne forte probari
 Credideris genus hoc vitæ simplex : etenim ad res
 Versiculis , missisq; iubent accedere nugis :
 Ex umbra & tenebris in solem exire , diemq;
 Et gnauis me segnem culpant : Altera blando
 Pars animum integrum queritur me dedere amori
 Per luxum , & patris verbis obiurgat acerbi :
 Qui simul ac stomachum , quamquam permulta ferenti
 Ut placem , morunt : rehero grauiora receptis :
 Ut proprium seruas auri sceleratus aceruum
 Undiq; congestum : neglectis , iura fidemq;
 Exponis tota venalem , legibus , vrbe :
 Cum miserum atque inopem deiectum rure paterno
 Deseris , atque adeo prudens , nummisq; redemptus
 Prodis : & emunctum producta lite clientem
 Usque adigis , dum ades etiam proscibat auitas :
 Turpiter aut vltro seruis , plerumque furentis
 Mancipium domini : Manibus ten' ferre catinum

Cœnanti ingenuis? aliam ten' sumere mentem
 Deterioris heri ad nutum atq; aliam? haud animo par
 Est generi, quicumq; suos apud ortus honeste
 Imperio abiectus parer, trepidusq; ministrat.

Quid quod amicitie, caro dum cuncta lucello
 Metiris, cultus tu nullos, nullaq; nosti
 Officia: anormiq; decor concinnus inepto
 Quid distet nescis? pecudis næ nos cute tectam
 Naturam inspicimus. quid publica cum geritur res
 Per te, si furtis quo sit locus atq; rapinae,
 Bellorum causas iussus præcidere, nutris;
 Desidia, aut tu me censor culpaueris ori?

Flagras ambitione, ardesq; cupidine seua
 Purpurei, haud uitam hanc mores ue decentis, amictus.
 Uror amoris ego haud me dignis ignibus; esto
 Quando ita me insimulas; quid tum? peccamus uterq;:
 Nil est cur tu me prior incuses, grauiora
 Offendens multo, & nimium distantia recto:

Nam qui uel paruo conductus peierat, & qui
 Tamquam turbata victum sibi quaeritat unda
 Piscator, pacem bellis ubi miscuit, idem,
 Iudicium atq; crucem si demas, ire latrones
 Inter iam uelit & ingulare homines. sua quisq;
 Defendunt lenes uicta & minuunt; aliena
 Carpere pleriq; austeri, nimumq; seueri.

Adde quod incurata gerens, serpentinaq; intus
 Ulcera corrupto tandem pulmone peribis;
 Purgandum illius cum te committere morbi

Non medico studeas ; annus non vnus & alter
 Imminuat quicquam : pulchris macrescere captum
 Diuitijs frustra tantum doleamus amici :
 Ne mea post paulo febrisq; reliquerit ultero
 Frigidior veniens morbum cum leniet etas,
 Intereaq; veterius non animum grauis vrget ,
 Ne tamen insequitur populus : quid si nihil omni
 Est actum in uita nobis , quod ledere quemquam
 Possit ? non ego rem, mihi sollers quam pater auxit ,
 In Venerem effundam , neq; lice petitus amator
 Iniusta, omittam fundumq; laremq; tueri:
 Nec fuerim , mimam quo sit mihi laxius unde
 Munerer, vsquam inopi, nimium contractus amico :
 Deniq; non mos, non etas alienior : adde
 Ille etiam laqueo statuit qui nectere collum
 Aurata ne trabe, an de putri pendeat ulmo
 Si quicquam referre putas ; quam ego honestus ac tu
 Intereo ; seu me Musis & Apolline claro ,
 Seu quis me pulchro captum culpavit amore :
 Ne tamen insequeris colloq; ac faucibus anguis
 Inflat is viro vitam deducere inertem
 Indignum clamat fucos, segnem malus vrget :
 At tecum si quis sic egerit : Itur ad urbem
 Europa ex omni, credo, vt. vestigia summo
 Inspiciant veteris veneranda in colle Quirini :
 Siue in Auentino Roma. ac non perditus exul
 Expes vt quisq; est, huc se se consulit, vt si
 Bargulum ad Illyricum dicas, latrociniumq;

Hesiodus Aristophanes
 in Callistus explicans
 ac tu local illud est a filio
 ποῦ τῆς εὐχῆς . et in
 est illud Minis, suspendio
 delizendam an herem
 quod alij non in illa pe
 runt. Leonis enim, si pe
 tum erat, saltem pleru
 sibi an herem, ex qua pade
 elegerat, in Theophrastu
 bere anfa .

Concessum; nimum merito dicatur acerbus.

Oderit & rabidum populusq; patresq; venenum.

Non ego: nec vulgi si irruor vocibus hoc nunc
 Immeritum quemquam latrarim: possum ego multos
 Eximere e numero, turpis contagia morbi
 Quos nulla attigerint, sanos, recteq; valentes:
 Sincerum ut Molsæ pectus, lauere salubres
 Pierij quem fontis aqua: puroq; Camæna
 Curatum cantu seruant. Studioq; referti
 Spectatus dudum tanto plausuq; theatri
 Ubaldinus, inops agriq; larisq; paterni,
 Virtutis locuplex. populo spectante Quirini
 Hunc non donatum scæna decedere turpe est.

In mulieres nuptas Hippolyti?

Ex Euripide.

Cicero
Concinnum in auras luminis hominum malum
 Cur protulisse dixerim te feminas
 Iuppiter? etenim erat si ferendum hominum genus,
 Haudquaquam oriri debuit de femina:
 Sed emere liberorum oportuit sibi
 Semina genus mortalium, ferens tua
 In templa tantum aut æris, aut auri grauis,
 Ferriue, quanti vnus foret quisq; pretij,
 Domosq; habere feminis sine liberis.
unc autem
 Nam nunc in ades vehere cum malum parant,
 Extemplo opes pro eo rependunt patrias.

Atque

Atque hoc liquet malum esse magnam feminam,
 Namq; ad alienos pellit hanc ex adibus. **H**
 A se pater prognatam & eductam, suis,
 Additq; dotem, ut liberet sese malo:
 At ille contra, stirpem in ades noxiam
 Qui ad se recepit, latus est cum pessimam
 Pulcherrime ornat statuas, & auro & purpura
 Certat, beatas sumptibus miser domos
 Exhaustiens: atque hareret: etenim splendidis
 Affinibus gausus, uxorem asperam, non
 Perfert: proba ac si ea, sed propinqui faciles
 Euenerint, bono miseriam comprimunt:
 Verumtamen commodius euenit, quibus
 Nullius uxor sedet in adibus, preti,
 Ac fatua: nam sapientem ego odi feminam:
 Ne ea nec intra uenerit limen domus,
 Qua, quam mulierem sapere, par est, plus sapienter
 Facilius etenim perspicaces edocet
 Astutias, dolosq; Cypru improba:
 At fatua mulier ob stoliditatem sapienter
 Penetrare nempe ad feminas oportuit
 Nulli licere familiarium, simul
 Sed beluarum includere rabiem domi
 Loqui insciam, sermonem ut inferre alteri
 Ipsa nequirent, nec alij illas adloqui:
 Nunc facinora, intus qua mala mala cogitant
 Domina, foras hac familiares efferunt.

Cum ab Urbe profectus, Venetias iret.

Humida Tyrreni supientem flamina veni
 Celumq; pestilens Laci;
 Ne Venetum excipiens missima litora, & aure in
 Salubriores, putribus
 iam membris senio, & podagra turgentibus acris,
 Qua stare fuerunt nec mala
 Imbuta cussi, neq; in ipsis fluctibus uide
 Faerne, mireris licet;
 Prorsus, qui Romam liquit, rerum ille carebit
 Pulcherrimo spectaculo;
 Nec cœtum aque illustrem hominum, nec Palladis aque
 Instructa pectora aribus,
 Terrarum ut cunctas lustret circumuagus oras,
 Offendet, vsquam gentium;
 Fragmina nec muri aspiciet maiora uetusti
 Non diminutis urbibus;
 In primis Bromis latices & frigida siccis
 Requiret idem faucibus
 Pocula lympharum sub terras condita opacas
 Aut fossa Lucanam in niuem:
 Ipse ego, seruenti delapsam ex imbrice lympham
 Nuper, nec altos in scrobes
 Et uappam, salices inter que nata palustres
 Ceni saporem patri
 Potanti offundet, medys feruoribus, ardens

Arente

Arente fauce traxero;
 At st idem hospicibus placidos & dulcia pacis
 Impertientes commoda
 Mortales cernam, & locupletem ciuibus urbem
 Dispar probantibus nihil:
 Cernam loricam uiolentam, ensemq; superbum
 Inermibus suffragijs
 Constrictum, & dira execratum caedis amorem
 Longe exulantem gentium;
 Illic cum cano prudentia sera capillo
 Paret uicissim, & imperat:
 Illo se nusquam propendens conculis equum
 Bona comes concordiae,
 Fraudibus Hesperia ut pulsus est, timuitq; rapacis
 Uncas licentiae manus.

De Vbaldino Bandinello

TA M caro capiti iam nimium diu
 Munus Nelpomene lugubre; Naniam
 Debemus: querulam prae me puer byram.
 Siccis non ego te genis,
 Mærore aut vacuus pectora lurido
 Laudabo: neq; desiderium mora
 Nostrum diminuunt, aut hominum atterens
 Furtim tristitiam dies.
 Te morum studium, te sapientie
 Cura, & nobilium fecerat artium

Ubaldine quies gnaua, operosaq;
 Musarum otia diuitem;
 Non auri, pauidis addere mentibus
 Nordacem validi follicuudinem;
 Non ostri, experiens quod reparat Ligur
 Nobis merce ~~superflua~~.
 Irruet, fugiens pauperiem, aquora
 Iracunda tenui nauica palmula;
 Aestatem Libya perferat igneam
 Idem, idem Aemopias mives;
 Vestigans lapides, femina quos petis
 Vel flauo capiti, vel rereti decus
 Collo. Mentibus Atlantiades Deus
 Calcet subdere incertibus
 Ludens dum cuperet, fertur inutile
 Prompsisse aurum, acuens illo hebetes, uti
 Exercet puerum non degotium nuc
 Mater sedula futili:
 At fortes (quoniam robore stat suo
 Virtus, Peliaca ut quercus, & aquoris
 Saxum Carpathij) nec famula decet
 Auscultare pecunia,
 Nec firmos fragili fidere: desinit
 Fortuna, ut subitis auctior imbribus
 Extemplo aret aquae riuus inops sua,
 Nimbos si pepulit Deus.
 Tu dulcem es Latij copiam adeptus, &
 Graium diuitias, & dominam urbium
 Artem:

Artem: quo mihi nunc & patria occidit
 Multo flebilior tua:

Arni mæret enim fluminis accola,
 Florens ingenij accola fluminis
 Arni, tæte te animi compositis diu
 Thesauris, tacitum mori:

Ut nauim pelago præcipitans notus
 Verit; quæ remorans, largiter alieum
 Implerat spatiosum: illa Arabum ferens **M**
 Gazas, illa ebur Indicum,
 Et gratum redolens thus superis ferens,
 Et pexa e folijs velleræ sericis,
 Aetnaea Cereris plenaq; frugibus,
 Portus strenua patrios

Dicaret, populos & procul oppidis
 Effusos studio ad se raperet lucri:
 Nunc seui arbitrio voluitur Adria
 Cæcis obruta fluctibus
 At tu, progenies aurea submine
 Gaudentis Iouis, o desere ne meum
 Carmen, Musa: diu sed vigeat sacrum
 Custos pagina nominis.

Hic me Castalyi tramitis arduos
 Flexus, Aeolia hic me docuit Lyra
 Ictus; O nebulam obliuio & arceat
 Furuam a nomine Splendido
 Noctem: ne volucris filia temporis
 Ne rubiginis atra admoûeas meis

Dicunt. Tu ratio, tu sapientia, :
 Servatrix eadem crederis urbium,
 Virtutisq; sedens in solio nites;
 Sed mox torva domos regum ubi concutis,
 Et congesta diu munerâ, turribus
 Deiectis, subito turbine dissipas,
 Vana te comitem stulticia ferunt,
 Deliram; Immeritum tu; titulo bonis
 Dempso, nobilitas; frenâ superbia,
 Atris tu manibus detrahis ebria,
 Successu, & ruere hanc sic temere ad summum,
 Rides arbitrium, mox humilem truces,
 Vultus deposcuram: O uinam meâ
 Oblita ostiolum prateras domus,
 Seu tu sanguineis oppida territans
 Bellis, ingrederis per Latium fera,
 Seu pacemq; gerens, & populos beans,
 Pennis inuolucas uersicoloribus,
 Nam sic instabilem uisere te meos,
 Uel latam atq; hilarem, pertineam lares.

De Francisco Tornuno Cardinali.

QUO tollor pauidus? quo feror insolens?
 O qua Castalis fontibus aureos
 Crines, osq; lacis virgineum, genus
 Magni Melpomene Iouis,
 Cruri purpureos indue candido

Soccus : nam iuga transmittimus alpium

Soli : unus enim est mi comes argui

Mendaci metuens pudor :

Vatem diua tuum tu moneas uia :

Si pure colui uestra puer sacra

Feruens mente noua , si senior tua

Nunc uestigia persequor

Quercus umbriferas inter & ilices

Quarens aërias . Non ego diuium

Vanis edidici perstrepere auribus

Empto carmine : non ego

Corruptus pretio nunc meditor parum

Castra ducere te ad uestibulum domus

At tu prome puer , prome age barbiton

Cessantem nimium diu .

Spartanus ueluti , per nemus asperum

Dumis insidiantem ut pecori lupum

Egit , cum fremitu & laude fauentium

Pagorum redit ad gregem ,

Villorumq; globos sanguine sordidos

Fert rictu generoso , e iugulis feri

Vulsos hostis , aquas sic repetit sui

Tornunus Rhodani , bene

Defensa Hesperia clarus , & impiori

Compresso celebrer militis impetu ,

Bellona ancipitis numina militis

Horrere immemoris diu :

Alcerna sedenim ille admonuit ferum

Candidius multo, & maius pulla arētaq; texit,
 Quam laxi, Tyriog; infecti murice amictus:
 Nam si legitimum nobis virtutis inurant
 Fasces & tituli signum; mercetur honores
 Ipsa vel vita, informis ne prodeat: inq;
 Excusus, Priulusq; bonus, simplexq; F aërnus,
 Prudens & vera virtutis cultor uterq;
 Vitrea quos numquam titillat gloria; febris
 Purgatos huius. Nos quamuis cesserit horror
 Atque aestus, sani nondum tamen vsque valemus;
 Sicq; animus positam reminiscitur ambitionem,
 Vulnus ut obductum prurit tamen, hæret a fello
 Ut nudo clutellis nonnumquam vlcus in armo.

Vos agite aureolum tondete a vertice crinem
 Lasciuo huic capiti, atque domi cohibete, seueri,
 Non Menelaus uti, erronem me: tu, Priulusq;
 Utroque & melior Polus (quod dicere vestra
 Pace mihi liceat) nitidaq; extrudite Roma
 Restantem: ut duri mulam quandoque cerebri,
 Luētantem in triuio, atque equiti parere negantem;
 Sibilo agunt primum & magnis clamoribus; inde
 Profiliunt longis armati fustibus: illa
 Nixa diu, tandem plagis deterrita currit.

SI te cura vigil sophia delectat: & acre
 Ingenium vires si sufficit, vttere porro
 Munere tam claro diuum: sic rectius atque
 Commodius multo, longeq; decentius aui

Quod

Quod tibi cumque neant parca victurus amica .
 Nec de te plebis qua sit sententia , magni
 Securus pendas : ignarum pleraq; vulgus
 Prauo metitur modulo : tu negliges , & isto ,
 Qui nunc te exercet , fugias decedere campo :
 An populi arbitrio quisquam , plebisq; , bonorum
 Posthabeat sanus plausum , quem iure feret tu :
 Quandoquidem cunctos quicumque feruntur eisdem
 In spatijs , iam recto nimirum ac sapiente
 Iudice praecurris Bembo : cum hic interea nos
 Desidia arguimur populo ; ne forte probari
 Credideris genus hoc vitae simplex : etenim ad res
 Versiculis , missisq; iubent accedere nugis :
 Ex umbra & tenebris in solem exire , diemq;
 Et gnauis me segnem culpant : Altera blando
 Pars animum integrum queritur me dedere amori
 Per luxum , & patrum verbis obiurgat acerbi :
 Qui simul ac stomachum , quamquam permulta ferenti
 Ut placem , morunt : regego grauiora receptis :
 Ut proprium seruas auri sceleratus aceruum
 Undiq; congestum : neglectis , iura fidemq;
 Exponis tota venalem , legibus , vrbe :
 Cum miserum atque inopem deiectum rure paterno
 Deseris , atque adeo prudens , nummisq; redemptus
 Prodis : & emunctum producta lice clientem
 Usque adigis , dum ades etiam proscribat auitas :
 Turpiter aut vltro seruis , plerumque furentis
 Mancipium domini : Manibus ten ferre catinum

Cœnanti ingenuis? aliam ten' sumere mentem
 Deterioris heri ad nutum atq; aliam? haud animo par
 Est generi, quicumq; suos apud ortus honeste
 Imperio abiectus paret, trepidusq; ministrat.

Quid quod amicitia, caro dum cuncta lucello
 Metris, cultus tu nullos, nullaq; nosti
 Officia: anormiq; decor concinnus inepto
 Quid distet nescis? pecudis nœ nos cute tectam
 Naturam inspicimus. quid publica cum geritur res
 Per te, si furtis quo sit locus atq; rapina,
 Bellorum causas iussus præcidere, nutris;
 Desidia, aut tu me censor culpaueris oti?

Flagras ambitione, ardesq; cupidine saeva
 Purpurei, haud uitam hanc mores ue decentis, amictus.
 Uror amoris ego haud me dignis ignibus; esto
 Quando ita me insimulas; quid tum? peccamus uterq;:
 Nil est cur tu me prior incuses, grauiora
 Offendens multo, & nimium distantia recto:

Nam qui uel paruo conductus peierat, & qui
 Tamquam turbata victum sibi queritat unda
 Piscator, pacem bellis ubi miscuit, idem,
 Iudicium atq; crucem si demas, ire latrones
 Inter iam uelit & ingulare homines. sua quisq;
 Defendunt lenes uicia & minuunt; aliena
 Carpere pleriq; austeri, nimiumq; seueri.

Adde quod incurata gerens, serpentinaq; intus
 Ulcera corrupto tandem pulmone peribis;
 Purgandum illius cum te committere morbi

Non medico studeas ; annus non vnus & alter
 Imminuat quicquam : pulchris macrescere captum
 Diuitijs frustra tantum doleamus amici :
 Ne mea post paulo febrisq; reliquerit ultero
 Frigidior veniens morbum cum leniet etas,
 Intereaq; veterinus non animum grauis vrget ,
 Ne tamen insequitur populus : quid si nihil omni
 Est actum in uita nobis , quod ledere quemquam
 Possit ? non ego rem, mihi sollers quam pater auxit ,
 In Venerem effundam , neq; lite petitus amator
 Iniusta, omittam fundumq; laremq; tueri:
 Nec fuerim , mimam quo sit mihi laxius unde
 Munerer, vsquam inopi nimium contractus amico :
 Deniq; non mos, non etas alienior : adde
 Ille etiam laqueo statuit qui nectere collum
 Aurata ne trabe, an de putri pendeat ulmo
 Si quicquam referre putas ; quam ego honestus ac tuis
 Intereo ; seu me Musis & Apolline claro ,
 Seu quis me pulchro captum culpavit amore :
 Ne tamen insequeris colloq; ac faucibus anguis
 Inflat is viro vitam deducere inertem
 Indignum clamat fucos, segnem malus vrget :
 At tecum si quis sic egerit : Itur ad urbem
 Europa ex omni, credo, vt vestigia summo
 Inspiciant veteris veneranda in colle Quirini :
 Sive in Auentino Roma. ac non perditus exul
 Expes vt quisq; est, huc se se contulit, vt si
 Bargulum ad Illyricum dicas, latrociniumq;

Sesobolus Ar. Cassianus
 in Caspianis explicans
 ac tuis local illud est a fion
 ποτὴν τῆς ἐύρου. et ind
 est illud Nini, suspendio
 deli gendam an larem
 quod alij non in allepe
 runt. Leontis enim, si p
 turn erat, saltim puler
 sibi arborum, ex qua pade
 elegerat, in Theophrasti
 bene aufa.

Concessum; nimium merito dicatur acerbus.

Oderit & rabidum populusq; patresq; venenum.

Non ego: nec vulgi si irritor vocibus hoc nunc
 Immeritum quemquam latrarim: possum ego multos
 Eximere e numero, turpis contagia morbi
 Quos nulla attigerint, sanos, recteq; valentes:
 Sincerum ut Molsæ pectus, lauere salubres
 Pierij quem fontis aqua: puroq; Camæna
 Curatum cantu seruant. Studioq; referti
 Spectatus dudum tanto plaususq; theatri
 Ubaldinus, inops agriq; larisq; paterni,
 Virtutis locuplex. populo spectante Quirini
 Hunc non donatum scæna decedere turpe est.

In mulieres nuptas Hippolyti.

Ex Euripide.

Concinnum in auras luminis hominum malum
 Cur protulisse dixerim te feminas
 Iuppiter? etenim erat si serendum hominum genus,
 Haudquaquam oriri debuit de femina:
 Sed emere liberorum oportuit sibi
 Semina genus mortaliū, ferens tua
 In templa tantum aut æris, aut auri grauis,
 Ferrive, quanti vnus foret quisq; pretij,
 Domosq; habere feminis sine liberis.
 Nam nunc in ædes vehere cum malum parant,
 Extemplo opes pro eo rependunt patrias.

Atque

Atque hoc liquet malum esse magnum feminam,
 Namq; ad alienos pellit hanc ex adibus **H**
 A se pater progeneratam & eductam, suis,
 Additq; dorem, ut liberet sese malo:
 At ille contra, stirpem in ades noxiam
 Qui ad se recepit, latus est cum pessimam
 Pulcherrime ornat statuam, & auro & purpura
 Certat, beatas sumptibus miser domos
 Exhaustiens: atque hareret: etenim splendidis
 Affinibus gaudis, uxorem asperam
 Perfert: proba ac si ea, sed propinqui futiles
 Euenerint, bono miseriam comprimunt
 Verumtamen commodius euenit, quibus
 Nullius uxor sedet in adibus, preti,
 Ac fatua: nam sapientem ego odi feminam:
 Ne ea nec intra uenerit lumen domus
 Qua, quam mulierem sapere, par est, plus sapit:
 Facilius etenim perspicaces edocet
 Astutias, dolosq; Cypris improba:
 At fatua mulier ob stoliditatem sapit
 Penetrare nempe ad feminas oportuit
 Nulli licere familiarium, simul
 Sed beluarum includere rabiem domi
 Loqui insciam, sermonem ut inferre alteri
 Ipsa nequirent, nec alij illas adloqui:
 Nunc facinora, intus qua male mala cogitant
 Domina, foras hac familiares efferunt.

Cum ab Urbe profectus, Venetias iret.

Humida Tyrreni fugientem flamina venti
 Calumq; pestilens Laci;
 Ne Venetum excipiens missima litora, & aure in Q
 Salubriores, putribus
 iam membris senso, & podagra turgentibus acris,
 Qua stare fuerunt nec mala
 Imbuta tussi, neq; in ipsis fluctibus udae
 Faerne, mireris licet;
 Prorsus, qui Romam liquit, rerum ille carebit
 Pulcherrimo spectaculo;
 Nec cœtum aque illustrem hominum, neq; Palladis aque
 Instructa pectora aribus,
 Terrarum ut cunctas lustret circumuagus oras,
 Offendet, vsquam gentium;
 Fragmina nec muri aspiciet maiora uetusti
 Non diminutis urbibus;
 In primis Bromis laticeos & frigida siccis
 Requiret idem faucibus,
 Pocula lympharum sub terras condita opacas,
 Aut fossa Lucanam in niuem:
 Ipse ego, seruenti delapsam ex imbrice lympham
 Nuper, nec altos in scrobes,
 Et uappam, salices inter que nata palustres
 Ceni saporem patri
 Potanti offundet, medys feruoribus, ardens

Arence

Arente fauce traxero:
 At idem hospitibus placidos & dulcia pacis
 Impertientes commoda
 Mortales cernam, & locupletem civibus urbem
 Dispar probantibus nihil:
 Cernam loricauiolentam, ensemq; superbum
 Inermibus suffragis
 Constrictum, & dira execratum cadis amorem
 Longe exulantem gentium:
 Illic cum cano prudentia sera capillo
 Paret vicissim, & imperat:
 Illo se nusquam propendens conculsit equum
 Bone comes concordia,
 Fraudibus Hesperia ut pulsam est, timuitq; rapacis
 Uncas licentiae manus.

De Vbaldino Bandinellio

TA M caro capiti iam nimium dui
 Munus Nelpomene lugubre; Naniam
 Debemus: querulam pro me puer byanti
 Siccis non ego te genus,
 Mærore aut vacuus pectora lurido
 Laudabo: neq; desiderium moræ
 Nostrum diminuant, aut hominum atterens
 Furtim tristitiam dies.
 Te morum studium, te sapientia
 Cura, & nobilium fecerat artium

Ubaldine quies gnaua, operosaq;
 Musarum otia diuitem,
 Non auri, pauidis addere mentibus
 Mordacem validi sollicitudinem,
 Non ostris, experiens quod reparat Ligur
 Nobis merce ~~superflua~~.
 Irritet, fugiens pauperiem, equorū
 Iracunda tenui nauica palmula,
 Aestatem Libya perferat igneam
 Idem, idem Aemoniae niues,
 Vestigans lapides, femina quos petis
 Vel flauo capiti, vel tereti decus
 Collo. Mentibus Atlantiades Deus
 Calcari subdere inertibus
 Ludens dum cuperet, fertur inuile
 Prompsisse aurum, acuens illo hebetes, uii
 Exercet puerum non vegetum nucē
 Mater sedula fucili:
 At fortes (quoniam robore stat suo
 Virtus, Peliaca ut quercus, & equoris
 Saxum Carpathij) nec famula decet
 Auscultare pecunia,
 Nec firmos fragili fidere: desinit
 Fortuna, ut subitis auctior imbribus
 Extemplo aret aqua riuus inops sua,
 Nimbos si pepulit Deus.
 Tu dulcem es Lary copiam adeptus, &
 Grauium diuitias, & dominam urbium
 Artem:

Artem: quo mihi nunc & patria occidit
 Multo flebilior tua:

Arni mæret enim fluminis accola,
 Florens ingenijs accola fluminis
 Arni, tõe te animi composcis diu
 Theauris, tacitum mori:

Ut nauim pelago præcipitans notus
 Verit; quæ remorans, largiter alieum
 Impletat spatiosum: illa Arabum ferens
 Gazas, illa ebur Indicum,

Et gratum redolens thus superis ferens,
 Et pexa e folijs vellera sericis,
 Aetnae Cereris plenaq; frugibus,
 Portus strenua patrios

Ditaret, populos & procul oppidis
 Effusos studio ad se raperet lucræ:
 Nunc semi arbitrio voluitur Adria
 Cecis obruta fluctibus

At tu, progenies aurea subnive
 Gaudentis Iouis, o desere ne meum
 Carmen, Musa: diu sed vigeat sacri
 Custos pagina nominis.

Hic me Castalyi tramitis arduos
 Flexus, Aeolia hic me docuit Lyrae
 Ictus; O nebulam obliuio & arceat
 Furuam a nomine splendido

Noctem: ne volucris filia temporis
 Ne rubiginis atra admoueas meis

Dentem carminibus, neu nigra nubibus
 Condas Italia decus.

Ad Hannibalem Oricellarium nepotem,
 diligentissime cauendum esse ab
 adulatoribus

Mentem blandicie perdere credulam
 Norunt non secus, ac mortiferas male
 Multo melle nouerca
 Olim cum medicant dapes
 Viro imbuta malo dulcia murmura
 Mendacis fuge lingua; & teneras neque
 Falsis laudibus aures
 Admoris, cupidus puer
 Verarum, bona ni decipit indoles;
 Et tete excutias, tinniet improba
 Nugas cum modulans vox;
 Quas atro rapidi ferent
 Cum fumo borea & puluere sordido:
 Ni quicumque libens dicier audies
 Verbis, te labor illum
 Rebus finxerit arduus
 Sensus vt iuueni pellicie intimos
 Virgo candida, cum turgidulas tegens
 Nulla veste papillas
 Mollis illum recipit sinu,
 Sic laudes animum, vera ubi concinunt;

Per

Permulcere solent : nec mulier tamen .
 Ut cantu sine dulcis .
 Spernit psallere tibia ,
 Sic virtus , populus si taceat , sedens
 Cessabit : nihilo nec minus obsisa
 Noctis ferueat umbra ,
 Et deserta silentio ,
 Quam cum per medias inchoa ducitur
 Urbes , & celebris voce fauentium
 Direpta hostibus arma
 Affigit foribus deum .
 Cum laudis faciem sumpserit impudens
 Fraus , affinixerit & cum tibi non tua
 Blanda nomina voce ,
 Et dulcem illecebram struet ;
 Ne te precipitem trudat amor tui
 Ne nugis capiare , ve volucris solet
 Dulci paruula cantu
 Tecti ve pribus aucupis .

Ad Fortunam :

Ex pers consilij , que pede lubrico
 Incedis , zephyris mobilior Dea
 Et fluctu Ionij incertior aquoris ;
 Te , cum læta sinum pandis , & vberes
 Fundis diuitias , ac miseris ades
 Improvisa , boni progemem Ionis .

Dicunt . Tu ratio, tu sapientia, :
 Servatrix eadem crederis vrbiuni,
 Virtutisq; sedens in folio nitescens,
 Sed mox torua domos regum ubi concuis,
 Et congesta diu munerâ, turribus
 Deiectis, subito turbine dissipas,
 Vana te comitem stulticia ferunt,
 Deliram; Immeritum tu, titulo bonis
 Dempso, nobilitas; frenâ superbia,
 Acris tu manibus detrahit ebria,
 Successu, & ruere hanc sic temere ad summa,
 Rides arbitrium, mox humilem trucescit,
 Vultus deposituram: O uinam mea
 Oblita ostiolum pratereas domus,
 Seu tu sanguineis oppida territans
 Bellis, ingrederis per Latium fera,
 Seu pacemq; gerens, & populos beas,
 Pennis inuolitas uersicoloribus,
 Nam sic instabilem uisere te meos,
 Vel letam atq; hilarem, pertineam lares .

De Francisco Tornuno Cardinali.

Q UO collor pavidus? quo feror insolens?
 O qua Castalis formibus aures
 Crines, osq; lauis virginetum, genus
 Magni Melpomene Iouis,
 Cruri purpureos indue candido

Soccus : nam iuga transmittimus alpium

Solis : unus enim est mi comes argui

Mendaci metuens pudor :

Vatem diua tuum tu moneas uia :

Si pure colui uestra puer sacra

Feruens mente noua , si senior tua

Nunc uestigia persequor

Quercus umbriferas inter & ilices

Quaerens aërias . Non ego diuitem

Vanis edidici perstreperere auribus

Empto carmine : non ego

Corruptus pretio nunc meditor parum

Castæ ducere te ad uestibulum domus

At tu prome puer , prome age barbiton

Cessantem nimium diu .

Spartanus ueluci , per nemus asperum

Dumis insidiantem ut pecori lupum

Egit , cum fremitu & laude fauentium

Pagorum redit ad gregem ,

Villorumq; globos sanguine sordidos

Fert rictu generoso , ei iugulis feri

Vulsos hostis , aquas sic repetit sui

Tornunus Rhodani , bene

Defensa Hesperia clarus , & impigri

Compresso celebrer militis imperu ,

Bellona ancipitis numina militis

Horrere immemoris diu :

Alternæ sedenim ille admonuit serum

Fortune, celeri uertere turbine
 Gaudentis uacuum corpus, uti choros
 Lasciua inuenes ubi
 Ducunt, & Zephyris huc agitantibus
 Atq; illuc, Phrygio Sidonias acu
 Illusas chlamydes, instabili citæ
 Lustrant atria poplite
 Directa ingrediens passibus æquitas
 Ad normam paribus, nec modulo sibi
 Maiore, atq; alijs commoda diuidens
 Quorum non dubia est comes,
 Illos are micans non pedum cohors,
 Non sanis equitum turma frementium
 Horrens cuspibus terreat, aut mari
 Vectæ caruleo rates:
 Nam recto fauet, & iusticiam bono
 Plerumq; æquus alit Iuppiter exitu
 Obscuram & tonitru, & fulmine territans
 Fraudem, atq; implicitos dolos
 Nudans. At uigilem fallit amabilis
 Acrem simplicitas, & super aneas
 Accersita fores, & super ardua
 Pernix mania transilit.
 Hanc puro retinens in gremio fouet,
 Sincere Italiam & diligit hospitam
 Tornunus, patriam cuius uci suam,
 Natorum, & memor aurea
 Cuius coniugis: hunc purpureus pudor,
Elucisq;

Elutisq; fides candida sordibus,
 Et presso digitis ore silentium
 Arcanum insequitur, neq;
 Infandumq; nefas ense domans Themis
 Districto comitem se negat inchyto
 Impolluta seni, mundaue ueritas
 Albo lucida pallio.
 Ergo permadidos felle animos nigro
 Regum diluere est ausus; & aspera
 Permulcere manu pectora turbida
 Plena ira, intrepidam struens
 Pacem, qua manibus sanguineis diu
 Attrectata, magis post niteat; uelut
 Fulgentes lapides, & aene lucida
 Cum tergere uolunt, luto
 Conspurcant: id agens egregius senex
 Celtarum procerum sanguis, & oppida
 Firmans obtinuit Marte labantia
 Quassante, & miseris suas
 Urbes restituit ciuibus; impigram
 Pacem, tela cruent a inter & asperos
 Procadens sonuus ferri: etenim gelu
 Torpens quam peperit timor
 Pacem, seruiet illa, horrisoni simul
 Bellona strepitus ingruerint fera,
 Imbellis. sed enim desine feruidos
 Dulcis Melpomene modos:
 Nam nec cuncta pudor fert, neque ueritas

*Cum lucro alma decorum explicuit caput
Semper : tum melius tecta silentio
Virtus inuidiam latet .*

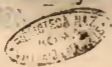
Sunt qui versiculo minutiore ,
Verum pernitido atq; persuenti ,
Tamquam palladij liquore oliui
Complures properent linire chartas :
Atque , araneoli angulos domorum
Ut tela tenui solent replere
Quantumuis facile , ore fila paruo
Nentes longa , ita compleant libellos
Totos uersiculo minutiore :
Hi vatium in numero an ne sint habendi
Vulgus viderit , atque si qua uulgo
Pars vatium est similis , quibus Thalia
Flacci sordeat , optimi poeta ,
Quod is uersiculo minutiore
Atque persacili atque persuenti
Totas spreuerit occupare chartas .

De Margarita regis Gallorum sorore.

HEU mos, ut atris saepe coloribus
Contaminatus purum animum inquinat
Vix eluendis sordibus per
Tadia solliciti laboris :
Ne vireis & fontibus & coma

Siluae virentis latum, & amabile
 Ruris silentium sequentem
 Aonia puerum camæna
 Mersere sacri gurgite fluminis,
 Intacta ut essem candidior niue:
 Immunda sed mox polluit me
 Roma luto nimium tenaci,
 Quod longa nec dum discutiât dies,
 Sacri nec amnes hæctenus abluant;
 Quin horret & me, & ora cano
 Fœda nigro refugit Thalia.
 Vulgus venenis vertere Colchicis
 Plerasque mentes aptius, eripit
 Sensus priores, atque mutat
 Alba nigris, maculisque gaudet:
 Impurus atra quem populus manu
 Tractarit, ille & decolor & niger
 Erit diu, obductamque faciem
 Vix iterans remouebit annus,
 Notam relinquens: at mihi candida
 Mandanda uirgo est regia pagine
 Farnesio iubente, bacca
 Purius illa nitens Eoa,
 Intaminato digna cani, dea,
 Est ore, lucis Castalijs dea
 Quæ vulgus arcetis profanum,
 Et nūido prohibetis amne,
 O tetra tandem consilia hæc bonæ

Oblivioni

Oblivioni tradite turbida;
 Labemque nobis rore sacro
 Abluite, illuuiemque vulgi.

Deflet mortem Horati Farnesij.

TE flebimus flos Hesperiae puer
 Madente multis carmine lacrimis
 Et, debitam laudi Thalamum,
 Nenia lugubris occupabit:
 Ille, ense peccatus qui tibi candidum
 Traiecit, iisdem vulneribus Lati
 Cecidit & spes, & nivescens
 Italia decus ense carpsit
 Horati eodem. Non ego sauciam
 Ictu parentem mortifero tuam
 In lacrimas culpam ruentem,
 Nec vidua gemitus puella
 Compescere ausim carmine: lugeat
 Immo illa dulces funere nuptias
 Miscens amaro; nec fat unquam
 Te misera illacrimata steric.
 Iam nec capillo parcere, nec genis!
 Aequum puella est regia, lacrimis
 Efflagita Martem cruentum
 Uberibus, pueri cadentis
 Dulces ocellos, & tua gaudia,
 Quae conciderunt exorientia:
 Ut stella, qua nix dum coorta

Hesperium

Hesperium occulitur sub aëquor :
 Non ille auorum , nec soceri immemor :
 Dulcique flagrans igne tui , neci
 Ulro obuios gressus superbos
 Intulit , intrepidumq; pectus
 Obiecit hosti , qua uolentius
 Bellona nigris fæda cruoribus
 Est uisa Martis sæuientis
 Sanguineas glomerare turmas .
 Nunc letus umbras uulnera nobiles
 Ostentat inter pulchra , nemus tenens
 Beatum , ubi Hectorque & Latini :
 Sunt ueteres , Rutulique Reges :
 At Thespis o grata sororibus
 Obliuiosi pellere temporis
 Idonea umbram , atraque moris ,
 Gloria , uulneribus mederi ;
 O trade Musis & Polyhymnie
 Custodiendum nomen Horatij
 Clarum , & domum Farnesiorum
 Hanc Latij , Italiaque lumen .

In Petrum Victorium :

Nobis Calliope magnum alienum æs superest uetus :
 Nam pridem ratio scripta mihi est pectore in intimo :
 Tu quaeso patere a te soliam quidquid id est dea .
 Non Victorius est exiguis uersibus , aut byæ

Apandus

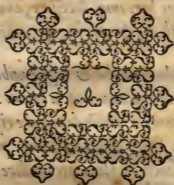
Aptandus tenui: vester amat Phœbus eum, neq;
 Ulli plura bonum munifica crediderim manu.
 Largitum: uber enim sicut ager, ruraq; pampino
 Nitis florida lacchi, & Bromio & frugibus oppida
 Circum plena hilarant, muneribus diues Apollinis
 Etruscos populos ingenij fruge bona bonus
 Ille enutrit alens. Sic senior uertice Pely
 Olim Phyllirides frondifero semifer uberi
 Graios nobilium seminio dicitur artium
 Dixisse. Ille dies e medio tollere qui potest
 Ritu Cecropio scripta tibi clara volumina
 Victori, eripiet roriferis sidera noctibus
 Idem subtrahet & piscibus; idem æquora nantibus.
 Contages populi te tetigit lurida morbidi
 Numquam, te ambitio curriculum prætereuntium
 Obliquis oculis aspiciens nec pepulit, neq;
 Illi roboris hoc attribuit Iuppiter, ut sacrum
 Phæbo discutens commoueat pectus, originem
 A Cæo licet, & Porphyrione a ualido trahat
 Conatis solium Calicolum scandere fratribus.
 Non res, cui cumulus semper abest, cuncta ue metiens
 Aurum te pupugit: te nitidum Musa salubribus
 Fontis Castalytaur aqua candida, tu meæ
 Es lumen patriæ percelebris: sat mihi fructuum
 Ignaua hæc tulerint exilia in montibus asperis
 Quæ sita, argueris desidia ni tibi debitum
 Carmen, ni ue inopis quod citharæ dinumerem modos,
 Acceptum id mihi te ferre neges, iureq; respuas.

O qua terrificos vicina e turre cietis
 Tot nocte era sonos tinnula, totq; die;
 Si mihi uentura noctis dormire licebit
 Per tot tinnitus particulam misero,
 Nec cum defessos iam iam continget ocellos,
 Vos metuet subito, diffugietq; sopor,
 Ipse ego cras vobis vltro cortiq; rudentis
 Spiras, & firmo e robore fulcra dabo;
 Tutius ut sonitu boreamq; laceffere saeu
 Possis posthac, & maria, & tonitrus.

CUM cinctum nimbi, & nigra nube sedentem
 Deficiente olim flammae tela Iouem:
 Cum sueta in pontum plenis decurrere ripis
 Pracipitem sistente flumina prona pedem:
 Fluctibus & raucis Siculum pertundere litus
 Ionij cum iam desinat unda maris:
 Tunc quoq; vicinis suspensa in turribus era
 Cessabunt bombos edere raucisonos.

CUM mare nec fremitus edet, nec sibila venti,
 Nec nimbi, abruptis nubibus igne, sonum:
 Et cum nubigenae Thaumantidis ora sinumq;
 Deficiet croceus, purpureusq; color:
 Cum pontum nitidi pisces, cum littora pictae
 Conchae, cum densum deseret umbra nemus:
 Turre tua tunc Corneli dulcissime raucos
 Tinnula cessabunt era ciere sonos.

○ The first part of the book is
concerning the life of the
emperor Augustus. The second
part is concerning the life of
the emperor Tiberius. The third
part is concerning the life of
the emperor Caligula. The fourth
part is concerning the life of
the emperor Claudius. The fifth
part is concerning the life of
the emperor Nero.

C The second part of the book is
concerning the life of the
emperor Tiberius. The third
part is concerning the life of
the emperor Caligula. The fourth
part is concerning the life of
the emperor Claudius. The fifth
part is concerning the life of
the emperor Nero.

C The sixth part of the book is
concerning the life of the
emperor Nero. The seventh
part is concerning the life of
the emperor Galba. The eighth
part is concerning the life of
the emperor Otho. The ninth
part is concerning the life of
the emperor Vitellius. The tenth
part is concerning the life of
the emperor Vespasian. The eleventh
part is concerning the life of
the emperor Titus. The twelfth
part is concerning the life of
the emperor Domitian.

DE OFFICIIS INTER
POTENTIORES ET

TENVIORES AMICOS:

AGNA omnino veteres, diuturna-
que molestia caruisse mihi videri
solent: qui non, quo modo nobis
fere institutum est, ingenuos ho-
mines, sed plane seruos in famula-
tu habuerint: quorum ad victum,
cultumque, & ceteras vite oportu-
nitates, opera ac ministerio vte-
rentur. Nam cum hominis natu-

ra celsa, amplaque, & erecta sit, longeque ad imperandum
magis, quam ad parendum accommodata, in eam vigen-
tem atque integram herile imperium, quod nos facimus,
exercere qui volunt, ij molestum negotium, atque odio-
sum aggrediuntur. Itaque veteribus in edomitos iam, &
quasi mansuefactos, quippe quos prius aut compedes, er-
gastulumque; aut a pueritia vsque captiuus animus ener-
uasset atque emollisset, neque difficilis, opinor, neque in-
iucunda dominatio fuit. Nobis contra cum robustis, va-
lentibusque, & tamquam adhuc seris res est, qui & pro-
pter naturæ spiritus dominatum aspernantur & oderunt,
& propter libertatem dominis etiam resistunt: rationem
quidem dominationis iniquius interdum, sæpe tamen iu-
re, ab ipsis heris requirunt & repetunt: ex quo querela-
rum, exostulationum, litium plena sunt omnia. Sice-
nim est profecto: Nam iniusti rerum nostratum ratiocina-
tores sumus: ac, cum sua quisque, quam alius æque bona
nimio carius estimet, eoque plus in omni ratione ferat ex-

E ij pensum,

penſum, quam acceptum referat, res conuenire non po-
teſt: hinc acerba illa ſane querimonia atque exprobratio.
Ego me domi tuæ contriui: contraque. Ego te ſuſtenta-
ui, alui, in honore habui. Quam quidem inter homines
controuerſiam, quodque diſidium, vt, quantum eſt in
nobis, ſedemus & componamus, a nobis, hoc eſt ab homi-
nis officio minime duximus eſſe alienum. Quamobrem,
cum in eam cogitationem ſæpenumero incumberem, præ-
cepta quædam, & tamquam artem de neceſſitudine, & com-
munionè ea, quæ potentes inter, ac tenuiores coniugatur,
quæque ab ea re, quam imitari plurimum viſa eſt, ſeruitu-
tis, acerbum ſane nomen inuenit, degenda compoſui, eam-
que litteris mandare inſtitui; vt labore noſtro, ſi modo,
quod cupiebamus, aliqua ex parte aſſecuti ſumus, nor-
mam vtrique haberent, ad quam dirigere ſi ſe vellent, iſt-
commoditatibus, propter quas eam conjunctionem, quæ
ſane vna omnium maxime turbulenta videtur, copulaſſent,
placide, tranquilleque fruèrentur.

Quoniam igitur communionis, ſocietatisque vnius cu-
iuſdam inter homines præcepta tradimus: plures autem
ſunt hominibus inter ipſos, & variæ communitatum ſpe-
ciès, quarum aliud alijs propoſitum ſit: principio hæc ipſa,
de qua ſit nobis hoc tempore explicandum, ſecerni a cetè-
ris, ſeiungique debet; vt, quamquam de omnibus quædam
communiter præcipi ſoleant, quæ ad vberioreſ quendam,
amplioremque artem pertinent: tamen, quoniam huius
quoque generis ſeparatim præceptiones ſunt, eæ a nobis
diſtincte, dilucideque exponantur. In omni itaque ſocie-
tate vincienda aut voluptatis dulcedine; fruendæque iucun-
ditatis ſtudio homines ducuntur, aut rerum, quibus vtun-
tur, facultatem, potentiam, opes & copias, ceteraque id ge-
nus adipiſci, tuerique, aut etiam adaugere volunt: quæ om-
nia in rationem vtilitatis cadunt: aut honeſti, rectique,
ac decori pulchritudine & ſplendore excitati, illectique rap-
piuntur. Ac priori quidem in genere (exemplis enim res
ſiet apertior) libidinoſi amores ſunt, & quæ deliciæ appel-
lantur,

lantur, ceteraque eiusdem modi. Vtilitatis autem genus latissime fufum est: continet enim rempublicam priuum vniuerfam; deinde singulas fere ciuitatis partes: nam inita est ciuibus communiter inter ipfos societas eam ob causam, vt congregati, salui, incolumesque esse possent: tum multę quęstus, lucriq; causa communiones sunt priuatim contractę. Tertium autem genus amicitiam complectitur, non hanc popularem, sed illam bonorum, cum scilicet honestum, laudabile, decorum, non emolumento captans aliquo, sed sua ipsum vt ac dignitate inductos homines virtutis amantes coniunxit arte, atque deuinxit. Tenuiores autem homines cum se ad principum ciuitatis amicitiam applicant: contraq; clari, potentes, opulenti cum obscuros, infirmos, exiles in contubernium, ac familiaritatem recipiunt, neutri fere honestatis decorem consecrari, ac ne attendere quidem videntur, sed vtilitatem modo, aut voluptatem sequi. Id ex eo intelligere licet, quod neque illi bonos quosdam viros, iustosve, aut fortes, ac moderatos, quibus inseruiant, sed gratiosos, ac locupletes, si vtrumuis liceat, delegerint, & fortunis ditati confestim, tamquam id operis habuerint, discedunt, aut certe cupiunt: atq; hirsursum laboriosum quemlibet, aut industrium, & solertem, frugique exquirunt, eosque insigniori aliqua virtute præstantibus longe præferunt. Quare, quę de vera illa, & germana amicitia præcipiuntur, cum morum similitudo, & conuenientia bonorum animos stabili quodam amore, & caritate deuinxit, huic necessitudini conuenire non poterunt: diuersorum enim generum eadem præceptiones esse non possunt: neque vero eadem esse genera, quorum exitus, finesq; diuersi sunt. Atque alia est etiam humanarum societatum diuisio: nam aut pares inter se copulantur, quales fratrum coniunctiones sunt: aut disparēs: cuiusmodi parentum est, ac liberorum inter ipfos communitas. Per multum vero refert ad inueniendi officij rationem, vtro quis in genere, eam, qua de agimus, necessitudinem constituerit: quamquam in promptu id quidem est:

ambigi

ambigi enim non potest, quin ad posterius referatur. Sed cum fere constet, dispares hoc amicitie genere copulari, illud parum percipiunt, aut certe non satis constanter ad extremum usque retinent. Stabiliendum est enim, firmandumque quid sit illud, cuius prestantia princeps in hac necessitudine, & tamquam herus cernatur, ne vagari, errareque huius ignoratione cogamur. Principem igitur locum non, ut plerisque in rebus, ita hoc in genere doctrina, nec etas, nec nobilitas, nec vero virtus obtinet, sed pecunia modo & dignitas, & potentia dominatur. Atque hec quidem ut concurrant omnia, optabile est: sin minus, vel vni deferuendum est. Satis est autem ad hoc argumenti, quod saepe vnius conuersione fortunę, ratio omnis amicitie commutatur, multique cum ijs, quibus diu, tamquam prefuert, non modo exæquantur, sed etiam ijs ipsis efficiuntur humiliores: a quibusque antea coli soliti sint, eosdem aut pecunia auctos, aut honoribus amplificatos contra ipsi reuerentur atque obseruant. Quamobrem sit hoc ceterarum communionum, si quibus ita videtur, prescriptum, & tamquam formula, ut, quod in vnoquoque boni sit, subductum habeant: ac tantidem se quisque faciat, quanti sit, tantidemque ab amico aestimari se vel postulet, vel patiat. Nobis autem alio quodam modo rationem institutam esse, intelligendum est: plerosque enim fallit; quorum est error tollendus, ne, quod faciunt, turbent omnia. Cum igitur ratiocinabuntur, meminerint adnumerari, appendique par esse non omnia, sed pecuniam modo, atque potentiam; quando ea est hec societas condicione contracta, ut potentibus, ut locupletibus propter id ipsum, quod opulenti sunt, tribuantur omnia. Quare qui se se paupertatem ferre posse non tam negant, quam re ipsa ostendunt, quibus quesito opus est, quique aliena egere se fatentur potentia; desinant molesti esse: neque ingenium, aut nobilitatem, aut doctrinam, quibus rebus, quamquam pretiosę alioqui sane sunt, ne ipsi quidem magnopere confidunt, magnum quoddam pondus habere postulent, ut comparari se propterea

pterea, quod ijs instructi sint, superioribus, aut etiam anteferri putent oportere. At vir ego, inquit, sum melior, eruditior, nobilior, vna modo re inferior, quæ ipsa non in virtute posita est, sed ex fortuna pendet; Sit ita sane: mitto enim, quod plerumque nimium semet ipsos diligunt, nimium amplexantur; sed, vt ita sit, tenendum tamen illud, nihil in hac communiōe relictum esse ijs rebus, quas illi commemorant, loci: principem esse pecuniam, imperium obtinere potentiam placuit: accepta semel condicio est, quæ aut tunc recusanda fuit, cum ferebatur, aut ne nunc quidem improbanda. Fuit olim apud Aethiōpas lex, vt eum regem facerent, qui procerissimus reperiretur. Num igitur philosophus, brevis si forte fuerit, atque Aethiōpiæ regnum affectet, non ea lege puniendus sit? Atqui sapientia proceritati, omnique corporis staturæ longe antecellit: nemo negat id quidem: sed ea tamen Aethiōpes lege viuunt, quam violare sit nefas: sic nos eam seruare legem debemus, quam nobis, quasi populo, vsus, vitaque communis promulgauit, & tamquam suasit, quamq; adeo ipsi sanximus.

Tantum enim abest, vt quicquam adscribendum cuiquam sit, præter id, cuius haberi semel rationem placuerit, vt sepe id ipsum, adiectis ijs, quæ plurimi alioqui sunt, vilius efficiatur: vt meretrix pudore deterior est: ad quæstum enim eius æstimatio refertur, quem pudor, quamquam laudabilis ipse per se, tamen imminuit: petulantia vero, tametsi sua ipsa vi, naturaque turpis, auget. Neq; vero aliam ob causam quibusdam in ciuitatibus institutum est, vt eximia quadam virtute ciues populi arbitrio innocentes relegerentur, isque mos ab Aristotele, quanto, qualique philosopho? non admodum improbat, nisi, quod cum vna æquabilitate res eorum publica contineretur, omnne, quod emineret, cuiuscumque tandem id modi esset, amputandum, & tamquam complanandum censebant: vt ne virtuti quidem, se se nimium attollenti, parcerent.

Quare diuitiæ tantum, atque opes in ea re censenda, atque æstimanda ponderentur, quibus semel principatus, & dominatio

minatio data est : reliqua circumcidantur : his se virtus, nobilitas, doctrina submittat ; hoc qui recusant (magnus est autem numerus) seditiosi vt in republica ciues ; sic in amicitia turbulenti existimandi sunt . Vinciuntur igitur necessitudine hac longe potentia ac diuitijs dispares : vinculum autem est non caritas, sed vtilitas : ex quo illud conficitur, quod antea quoque dictum est a me, errare eos, qui hanc necessitudinem vere illius, iustæque amicitiae legibus temperari putant . Nam hoc quoque genus importunum est ; magnam quandam, æquabilemque benevolentiam, atque ardorem amoris requirentium : distinguenda sunt enim necessitudinum genera, ne temere omnia ab omnibus expectentur : quibus enim sua cuique priuatim vtilitas proposita pene ex conuentu sit, eos nostra causa tantum velle putare, vt alienum commodum anteferant suo, temere optantis est, non considerate iudicantis . Neque vero eadem vtrisque proposita vtilitas est, sed operam atque obsequium a tenuioribus potentes experunt : inopes contra a diuitibus, atque honoratis pecuniam, aut dignitatem : illi enim, vt pote diuitijs affluentes, nullum sequuntur emolumentum, sed id modo attendunt, quod eam sibi coniunctionem ad dignitatis splendorem honorificam, ad victum autem, cultumque, atque res gerendas, cum iucundam, tum vero multis sane locis peropportunam esse intelligunt . Inferiores autem propter paupertatem, atque inopiam, pecuniae fructum, aut dignitatem querunt : tum propter imbecillitatem factiosos, opulentosque amicos sibi, tamquam adminiculum, parant . Quibus ita constitutis, quoniam expedit cum vnaquaque in re eum nos bene cognitum habere, qui cum negotium nobis futurum sit, tum in huiusmodi necessitudine vel in primis refert non ignota nobis esse eorum, quibus cum viuimus, studia & voluntates, vt vel ad eas nos dirigamus, vel rem totam, si modo fieri possit, repudiemus ; operæpretium est, locupletum, ac potentium ; contraque tenuium, atque inopum naturam, & tamquam formam quandam, & speciem, quoad possumus, inuestigare,

gare, in medioque ponere. Neq; vero exquisitam quandam ad rationem exigi hæc a nobis debebunt: quoniam nec omnibus æque in rebus subtilitas quærenda est, nec vero postulandum, vt pressius agatur, quam ipsarum, quæ subiectæ sunt, rerum vis & natura patiatur. Ac locupletes quidem ita fere sunt morati, vt superbia; & fastidio effertur: perinde enim affecti viuunt, quasi bonis omnibus affluant: & quoniam, quanti vnumquodque sit, æstimari se re nummis soleat, ea; ratione argento venire omnia, quia eo ipsi abundant, omnium penes se rerum pretium esse opinantur. itaq; beati sibi videntur. Ad hoc accedit, quod homines magnam partem in re facienda, atque exaggeranda occupatos, diuitijsque inhiantes vident. Quare illarum possessione, tamquam excellenti inter homines bono quodam; quod vnum expetant, quodque admirentur omnes, ipsi gloriantur: reliquos autem despiciunt, nec homines putant: quæ quidem arrogantia insolentiaque ea quoq; re augetur plurimum, neque adeo immerito, quod multos multa locupletem rogare necesse est: tum arbitrantur sese dignos esse dominatu: propter copias enim, quibus ipsi affatim præditi sunt, dominationem, regnumque expeti putant. Gloriosæ itaque, atque insolentes diuitiæ sunt: eadem petulantiam habent, superbiæ comitem: difficile est enim, nisi si forte ratio adsit, prudentiaq; secundo fortunæ cursu non auferri. Eorundem est disfluere luxuria: nam & delicati, mollesque sunt, & copiarum ostentatione beati videri volunt. Ad summam stulta pecunia est, sed fortuna nata, & felix. Præterea autem multo hæc sunt eadem no- uis in diuitijs deteriora, quam in veteribus vitia: repente enim diuites facti sunt, abundandi, vt ita dixerim, imperiti; vt plerique Romæ: in quo si qui fortasse fuerint, qui de trahi sibi a nobis querantur, ij meminisse debebunt, non hunc nobis de hominibus, sed ipsa de re institutum esse sermonem. Potentium autem mores partim cum locupletum natura, & consuetudine congruunt, partim aliquanto sunt etiam probiores: nam & honorum studium in his

est, & animus virilis, atque ad agendum promptus: præbet enim potentia facultatem, & propter dignitatem grauitas quædam inest. Ac de locupletum quidem, ac potentium moribus hæctenus. In paupertate vero atque inopia omnia ijs contraria reperientur. Sic igitur animati erga potentes & pecuniosos tenues amici esse debent, vt illorum incommoda, contumelias, iniurias, ineptias non modo facile perferant, sed amanter etiam tegant: eosque, quo ad fieri possit, diligant: colant quidem certe omnibus locis, atque obseruent: diligere enim volunt, propterea quod existimant, a quibus amantur, iisdem se se probari. Itaque cum omnia sibi diuites arrogant, amicorum obsequijs, atque obseruantia magnopere delectantur: sui enim de se iudicij habere eos ascriptores putant. Difficile est autem diligere eum, quem non probes: nihiloque factu facilius sic moratos, quemadmodum dictum est, probare: verumtamen, vt ait Tiresias ille,

Quando pauperiem missis ambagibus horres,
deuoranda hæc sunt, ferendumque æquo animo, quod corrigere nequeas: præsertim cum non virtute, & probitate hæc necessitudo contineatur, sed emolumentis, & fructu. Stulte igitur faciunt, atque inutiliter, qui, tamquam Horatianus Dauus, decembri in dominos abutuntur libertate:

Tu, cum sis, quod ego: & fortassis nequior: pernitiōsa enim hæc sunt, præsertim aduersus potentiam, superbiamque. Quare non modo dici, proferrique hæc non expedit, sed ne cogitari quidem sine detrimento possunt: retrahunt enim nos ab obsequio, & cultu potentis amici, sine quo contineri necessitudo hæc diutius non potest. Non minus est autem eorum vitium, damnum certe idem, qui de superioribus amicis in omni sermone absentibus detrahunt, eosque, quos reuereri, & colere non modo decet, sed etiam fructuosum est, lædunt. Itaque dupliciter accusandi sunt, & quod ab officio recedunt, & quod eorum cum factis minime consentit oratio: cum eo enim re viuunt, quem sermone improbant. Superbi etiam, atque arrogantes monendi sunt, atque,

que, vt ab hoc studio desistant, hortandi : nam nihil obsequio, atque obseruantia tam est aduersarium, quam arrogantia : obseruamus enim & colimus, quos insigni aliqua re antecellere nobis putamus : omnia autem sibi qui arrogant, ne illi longe abest vt cuiquam obsequi velint. Ac sunt omnino quidam nulla de re tam solliciti, quam vt ne cuiquam succumbere, aut quicquam cuiquam concedere videantur : ij se se inferiores appellari, mortis instar putant, pauperiores tantum dici volunt : austeri, tristes, duri, omnia summo iure, se uere agentes, atque acerbe : qui si appellentur modo, continuo ad calculos abeant, confestim sua, atque aliena digitis metiantur : rationem subducant, a qua ne punctum quidem cuiusquam causa decedere ius esse arbitrentur : ij, vt antea dictum est, ad aliud studium traducendi sunt, ne etatem sollicite anxieque degant, & ea exacta, frustra, quod nihil processerit, fortunam, quod facere solent, accusent, cum ipsi in culpa sint. Nobis autem leui homine opus est, molli flexibilique ingenio predicto, qui & de suo iure decedere didicerit, & parere fortunae : idque animo hilari, aut certe equo facere possit, vt non appareat coactum obsequi : nemo enim, quem colit, illi inuitus obtemperat. Quoniam igitur superbiae occurrendum est, nihil est autem ad eam molliendam, ac demulcendam valentius obseruantia, atque obsequio, in eo exiles, atque inopes amici elaborare debent, vt in superiores omne officium, omnemque cultum conferant : id partim in dictis apparebit, partim in factis. In sermone igitur, & congressionibus non modo comitas, & suauitas adhibenda est, sed quaedam etiam reuerentia : assentatio autem, de qua mox dicitur, procul amouenda. Permultum vero id refert : nam neque quicquam est, quod tam crebro incidat, quam vt loquamur ; & ad conciliandos hominum animos summa in oratione vis est. Illa igitur primum cautio adhibeatur in verbis, vt summissa, vt humilia sint, vt prope abiecta : blandum enim in saeculum incidimus, cuius in errore nihil est cur versari nos cum reliquis pudeat : contumax est non mo

do monere, sed etiã consilium dare: reprehendere vero non ferendum. Longum est autem singula persequi. Quare genus ipsum indicasse sit, opinor, satis. Deinde repugnandum, si qua in re forte fuerit, vt pedetemptim, timideque fiat, & tamen & raro, & non nisi necessario: neque enim est obsequentis aduersari: sæpe autem in congressionibus, aut in conuiujs disputationes inducuntur incertis, aut subtilibus de rebus, in quo docti quidam homines, & ingeniosi facere sæpe imprudenter solent: arripiunt enim ipsi tamquam suo iure sermonem, obloquuntur, interturbant, pertinaciter resistunt, redarguunt denique, idque acerbè, atque acriter: non sunt hæc obseruantie, aut obsequij signa. At non mea, inquirunt, culpa est, quod homo rudis, atque illitteratus, & fortasse hebes, de rebus obscuris atque inuolutis balbutiens me lacestat, irritet, in contentionem vocet, præsertim eam ipsam artem, ad quam disputationo pertineat, professum. sed parcendum tamen est, quasique cum amico lucteris, non cum aduersario, non est viribus vtendum: scitum est enim in loco cedere, aut succumbere: victoria vero sæpe perniciem habet: ex quo vetus illud *ὑμῖν κερδμήα*. At difficile est, inquirunt, præsertim concalescatis iam altercatione animis tum in eo ipso, quod profiteamur, cuiquam nos cedere videri, pati non possumus. Ego neque hoc disputo, & si postulant, etiam concedo: Illud teneo, atque denuntio, inutile id illis esse; plane etiam perniciosum. Quare superbiam excutiant, animum molliant, aut amicitiam se se gerere nescire fateantur. diligenter etiam caueant, ne quando committant, vt cum potenti amico iocari aggrediantur, nisi ab eo ipso inuitati; ac prope iulsi: inest enim in ioco equabilitatis significatio, & securitas quædam, qua superbia irritatur: cauillationem autem, & dicta superiorum, quamquam habebunt sæpe aculeum, & contumeliam, hilaritate & lepore excipiant: iracundiam, nequa forte erumpat (efferuescet enim illa quidem) quam diligentissime poterunt, comprimant: ac, ne si acrius quidem pupugit, quicquam mordere audeant: neque

que enim est obedientis; doloris sui poenas persequi: quo autem cuiquam vberius erit ingenium, atque acutius, eo difficilius is præstare hoc poterit: multa enim occurrent falsa, quæ vix reticebit: Estque omnino haud quaquam mediocris patientiæ, cum sæpe vapules: telum autem semper tenæas, numquam referire: sed iracundia tamen perquam diligenter cohibenda est, neque cui superiore, ne iusta quidem de causa, concertandum: nam & victi oderunt, & pares cum discedunt, tamen vinci se putant. Itaque alio se se conuertunt, & eos, quorum tractata semel læsit asperitas, in posterum non attingunt. Quo autem modo iucunda consuetudine, assiduisque sermonibus, & comitate superbia mollitur, ita silentio, seueritate, & tristitia recrudescit: tum stultum est, quorum contumeliæ perpeti necesse habeas, eorum non ferre iocos. Quare ita se se tenues comparare amici debent, ut potentis vel immoderatam in iocando licentiam, non modo bonam in partem accipiant, sed etiam, quo familiarius tractentur, habere se gratiam significant. Reliqua vero in vitæ consuetudine ea moderatio adhibeatur, ut in sermone plurimum hilaritatis: plurimum & festiuitatis insit, non effusa, sed ad voluntatem nutumque diuitis amici omnis oratio temperetur: tristitia vero, & taciturnitas absit, quæ minime amabiles, & plerumque inuisæ, suspectæque sunt: quos enim tristes animaduertunt, ipsi se suspicantur non satisfacere. Præcidatur etiam loquacitas: est enim reuerentis adhibere modum: neque vero sermonem ipsi priores inducant, nisi si forte iusti sint aliquid in medium, consumendi otij causa, ut sit, proponere: ad superiores enim pertinet iudicare, qua potissimum de re velint audire; neque immerito is arguitur, qui præfestinet, ubi herus adsit, præloqui. Quod autem dictum a me est, procul ex hac consuetudine amouendam assentationem esse, videamus, quam vim habeat: non sum enim nescius, secus a plerisque solere præcipi: qui cum adulationem vnam omnium rerum fructuosissimam esse contendunt, facile permultos nominant haud magni pretij homines,

mines, qui vna assentatione adiuti, non modo diuitias pararunt, sed ad summos etiam dignitatis gradus irreperunt, sed, quamquam ab vtilitate profecta hæc ratio est, non debent honestatis, & iustitiæ obliuisci. Itaque, ne quid turpitudinis, lucri causa, contrahatur operam dabunt, tuebunturque iustitiam, si non summam illam bonorum, at hanc popularem saltem vulgi: etenim vnum pecuniæ fructum sequi si volumus, neque honestatem audimus, eos ipsos superiores amicos spoliemus licet; aut aduersarijs prodamus. Cauendum est igitur, quamquam ab vtilitate profecta hæc ratio est, ne longius si progressi erimus, iustitiæ fines transgrediamur. Quid est autem, quod ab honestate longius absit, quam assentatio, & blandicia? quarum cura & nutrimentis hominum educuntur, sæpe etiam gignantur, & procreentur vitia. Metuet igitur, *Sciurantis speciem præbere; professus amicum*. Finitima est autem obsequio blandicia: tum in vnaquaque re difficile est statuere quatenus: sunt enim vitia cum virtutibus prope continentia, aut ita certe inter se coniuncta, vix vt appareat commissura: sed quædam tamen est regula, qua vt qui volent, neque a probitate discedent, & vtilitati tamen consulent. Est igitur in congressionibus sermonis quedam temperatio, & modus, quam quidem virtutem, cum ea vocabulo carere videretur, ab amicitia mutuati, *Philiv* Peripatetici nominauerunt: quod, eius compotes qui sint, talem ad omnem congressum humanitatem, affabilitatemque adhibeant, qualem adhibere inter se amici consueuerint. In eo autem posita est, vt neque omnia ad voluntatem loquamur, & petulantia tamen absit, & tristitia, austeritasque vitetur. Ad eam autem mediocrem retinendam per magni refert, qui cum loquare, quique ipse sis: id quale sit, vt pleraque omnia, in ijs animaduerti maxime potest, qui, longo quodam interiecto tamquam interuallo, inter se distant, vt in parentibus, & liberis, vt in priuatis, & ijs, qui sunt in magno aliquo imperio: quæ enim in priuatum commode dicta existimantur, eadem in magistratum

tum collata petulantia habentur non ferendæ. Ac parentes quidem obiurgare flagitium est, magistratum nefas, patrem vero non dedecet. Hanc in sermone mediocritatem retinere hic noster vel mordicus debet: lubricus enim locus est, ut neque ad assentationem delabatur, minimeque sit amarus, aut agrestis. Id autem, nisi quid me fallit, ea ratione efficere non incommode poterit, si, quæ superiore in amico probanda erunt, ea & suo loco, & pleniore etiam aliquanto, ut dicitur, ore laudabit, peccata vero non attinget omnino: ad pares enim amicos monitio, atque obiurgatio, non ad inferiores pertinet. Qui vero ea laudant, quæ non probant, improbi hominis funguntur officio, & vani, ac fallacis, & fraudulentis. Omnis autem sermo verecundia plenus esse debet: non modo quia sic omnino bene moratos decet, sed quia securitatem etiam petulantia præferre videtur. Absit igitur obscenitas: tætere etiam, immundaque res ne appellentur, singulisque cum dictis, tum factis significatio quedam insit, non negligere tenuem amicum, quid de se superior sentiat. Prouideant etiam, ut gestus, morus, incessus, status, sessio, accubatio, manus, oculi, vox, non ineptis modo vacent: est enim id alius cuiusdam disciplinæ præcipere, sed ut reuerentiam quandam erga potentem amicum, cultumque indicent. Remoueantur igitur eacinni, & clamores, & palæstrici quidam motus; tum oscitatio frequens, atque excreatio, reliquaque id genus, quæ soluti, liberi que sunt animi, ad amicorum æquabiles congressiones referentur. Vestitus etiam ratio habeatur, ut elegans, ut mundus, ut aptus sit: volunt enim ostentatione diuitiarum, quemadmodum dictum est, beati videri: tum ad luxuriam pertinet, quorum utantur ministerio, eos non agrestes, nec sordidatos habere; sed elegantes, & ornatos. Quamquam autem in sermone plurimum cultus obseruantiaque elucet, permultum tamen etiam in factis apparet. Quamobrem superioribus inferiores præsto sint, obsequantur, obtemperent; neque re tantum ipsa, sed etiam significatione quadam, & specie: nihil enim necesse

est tantas amicorum cateruas domi alere: ad speciem comparantur, & pompam. Quare ne hæc quidem negligant: adsint, astent, sectentur, assiduitatem præstent, molestiam caueant: neque sic cogitent, non hæc sibi datas esse partis, sed certum quoddam munus assignatum: sunt enim communes inferiorum omnium amicorum. Qui vero cunctantur, qui tergiuersantur, & cessant, perniciosum genus in hanc communionem inducunt: parce enim, ac restricte munus ipsi suum cum exequantur, potentem amicum prope admonent, ut benignitatem ipse quoque suam contrahat, ac minutatim, exigueque præbeat omnia. In rebus autem gerendis, curandisque mandatis, primum fides, integritasque præstanda est, non modo quia decet, rectumque est, sed quia fructuosum est etiam: quos enim fideles experti sunt, ipsi se se totos committunt, & tradunt, eo que bene etiam illis facere coguntur. Deinde cura, & diligentia, & sollertia, quasi in re propria adhibeatur, maior etiam si fieri possit: quo difficilior est cura rerum alienarum. Sed hæc communia societatum omnium: illud huius coniunctionis est proprium. Neque enim, quod commodissimum, aptissimumque quaque in re fuerit, spectare debebunt, sed illud modo attendere, quod maxime potenti amico probeatur: id quod vna in se notatum ad reliqua omnia transferri poterit. Qui igitur vilo fere in gradu dignitatis locati sunt, homines eruditos, atque in scribendo exercitatos seorsum parant, qui de omnibus rebus, quæcumque incidant, epistolas componant, ut ex superiorum amicorum nomine reddantur: ipsi persæpe ea præcepta seruantes, quæ magno labore didicerunt, hominibus illitteratis, a politaque, & accurata oratione abhorrentibus suas lucubrationes non probant: optima quæque, aptissimaque inducuntur: omnia peruertuntur, retexuntur omnia. Quid igitur est tui consilij? illud scilicet Euripidis de Phœnissis:

Potentium stultitia perferenda est:

Et (quamquam difficile factu est)

Vna cum insipientibus desipiendum.

Vnam

Vnam igitur habebunt non scriptorum modo, sed etiam actionum omnium regulam, potentis amici voluntatem, ac iudicium: ad eam se formabunt, eaque metientur dicta, factaque omnia: neque vero perpendent, quam recta sit, aut praua, sed tantum elaborabunt, ut eam bene cognitam, obseruandoque notatam habeant: dabuntque operam, non ut recte, si quid mandatum est, curent, sed ad voluntatem superioris amici apte, atque accommodate. Itaque inferior amicus imperium herile discat, ut quod frons velit, oculi sciant. Hæc fere sunt inferiorum partes, atque officia amicorum, vel stirpes potius quædam atque initia, e quibus ea orta, ac profecta sunt: expositis enim generibus, singulas tamen secare, ac persequi partes, cum infinitum duximus, tum vero etiam minime necessarium. Locupletibus vero, & factiosis multo, ne errent, huiuscemodi præceptiones attentius audiendæ, retinendæque sunt: est enim potentia, nisi si quis artem, hoc est, rationem adhibeat, ipsa per se licentior. Itaque solutam eam, ac liberam paulo si diutius siueris, ubi se corroborauit, exultat, effrenateque effertur, ac ruit. Quid enim mereat quis, ut non nullorum, quos significari a me, quam nominari est æquius, immanem, ac barbaram superbiam ferre velit? qui quidem cõvsq; sunt odio digni, nihil ut mirum sit, si abiectissimi quoque homines egestatem, vel summam perpeti malint, quam eos non modo ferre, sed ne aspicere quidem. At tenues, atque inopes, satis ab ipsa necessitate, quod sui sit officij, admonentur: & si quid tamen peccent, sane haud deesse corrector potest. Statuant igitur diuites se quoque legem tenere: quando patrium etiam ius quibusdam quasi cancellis natura circumscripsit, quos transire nefas, impiumque sit: nec quos fortuna, atque opibus anteeunt, eos tamquam desertos omnino, ac neglectos, pro nihilo habeant: nec vero abiectissimum quoddam obseruantię genus, cultumque seruitio proximum omnes ab omnibus requirant: dilatantur enim interualla, contrahunturque, quibus alij alios præcurrunt. Ad eorum igitur magnitudinem, & spatium te-

nium officia amicorum referantur: neque enim par est Superiorum omnium præstantia. Itaque deum (plurimum enim inter se distantibus in rebus id, quod monstrare volumus, apparebit maxime) deum igitur veneramur, & colimus: homo autem paulo locupletior sacrificium sibi quoque ad aram fieri ab inopi amico si postulet, infaniam: nec claros quidem, atque illustres ciues pari obseruantia colimus; ac Persarum regem. Ut igitur inferioris partes sunt, obsequium ut præstet non grauate, sed libenter, nec semper monitus, sed sæpe ultro: ita superioris contra est officium, eorum sedulitate nec abuti, nec acorbe obsequium exigere: sicque cogitare, amicorum uti se se opera, si non gratuita, at voluntaria, at certe libera, non autem seruis imperitare: liberi enim sunt, nec lege tantum (nam id quidem perspicuum est) sed etiam natura: siquidem is natura seruus est, cuius vnum est, aut certe præcipuum, in corporis, membrorumque usu positum munus: quique ita rationis est participes, illam ut sensu percipiat, non ea ipse ut præditus sit: ij autem, quos iam dudum inferiores amicos appello; non ut operarij quidam, ac baiuli; membrorum robore, ac laertis, sed potius industria, & ingenio, & rerum usu, animi denique viribus, non corporis commendantur. Liberi igitur sunt: verum consuetudo, atque dicendi mos famulatum, ut antea quoque dictum est, tristi sane verbo, conjunctionis huius necessitudinem nominauit: sed idem tamen molliuit: etenim vel superiores qui sunt amici apud eos, quos diligunt, quamquam tenues sunt, seruitutem feruire se se, quia ita mos est dicendi, dicunt: ut iam beneuolentiæ id, obseruantiaeq; nota, non seruitij vocabulum sit. Sed verum inuestigantes de rebus, opinor, potius, quam de nominibus sollicitos esse oportet. Nam quamdiu veteribus seruos bella suppeditarunt, nec habere eos lege prohibitum est, nihil magnopere fuit, cur liberorum opera, & ministerio vterentur. Itaque nihil mirum, si non suum propriumque est ei rei vocabulum impositum, quæ sere esset incognita. Vbi vero & bellica nostris in hominibus fran

gi virtus cœpta est, atque hominem religionis socium seruitute premere impium existimatum, verisimile est, vt infimi initio homines mercedula adducti eum facere quæstum occiperint, vt opulentioribus Seruorum vice ministrarent: de inde vero re paulatim in morem inducta honesti quoq; homines eum ipsum quæstum non sint aspernati. Verum sero viguit hic quidem mos, eo scilicet demum tempore, cum ij e medio sublati sunt, qui ei rei nomen cudere, & tamquam fabricari poterant. Itaque in re noua vetus vocabulum quod vsurpemus, nisi quid me forte fallit, non est: nouare autem nobis quidem non licet: jis enim hæc tractare conamur vocibus, quæ multis antea sæculis prope conticuerunt, quam hæc inuenta communio sit. Sed nos eo redeamus, vnde digressi sumus. Tenuiores igitur amicos ad famulatum vsque qui deprimunt (quotus autem quisque est, quid non conetur efficere?) ij non modo inhumaniter faciunt, atque inclementer, sed etiam iniuste, ac plane tyrannice. Cuius enim est dominatus, in xysto multas horas quotidie ambulanti amicos adesse ad vnum iubere, eosque apertis capitibus dextra, sinistra stantes ne respicere quidem? Regibus igitur hæc, atque huiusmodi imperia relinquuntur: qui vero parem illis præstantiam assecuti non sunt, desinant eorum speciem affectare: ne & suis odio si, inuisique sint, & irrideantur ab alienis. Nihiloque clementius illud est, cum leui quaq; de causa contumelijs, conuicioque, & clamoribus honestos sæpe homines consectantur: idque palam in publico. Quid vos seruis faceretis? vt enim sit impotentium amicorum ferre omnia, vestrum certe est, quantum eos oneratis, videre. Nam qui consueque proterui sunt, atque effrenati, vt manus etiam hominibus liberis afferant, eos tamquam desperatos aliquos coercendos censemus, non admonendos. Negat Aristoteles, vllum esse officium, quod in seruum, quia quidem seruus sit, tueri dominus debeat: sed quia homines tamen serui sunt, aduersus eos quoq; humanitatis leges inuiolatas seruari censeat oportere. Nec vero illud incommode, quod falsus ille

Sauria, quamquàm ferus, & quidem nequam; homini libero respondit in iurgio.

Tam ego homo sum, quam tu.

At ij ne liberos quidem homines putant, quorum etiam durior est, quam bestiarum quarundam, apud eos causa: etenim quibus equis ipsi vehi consueuerunt, eos curari diligenter student, neque labore nimio defatigari, fessosq; recreari, & conuiuiscere volunt: hominibus vero quando aut quisquàm parcat, aut medetur, aut vlla in re consulit? aut quod nãm Romę genus est tam omni indignitate, atq; iniquitate exercitum, quam potentium tenues amici? sunt hæc non modo Christianæ caritati, atque humilitati repugnancia, sed ab humanitate quoque hac communi, longe; longeque abhorrent. Ne igitur humanitatem fortuna obruat, neque opes, & potentia libertatem coerceant. Difficile est autem omnibus in rebus modum non solum tenere, sed etiam, qui sit, cogitatione inuestigantes statuere: variantur enim officia personis, temporibus, ætatibus, rerum natura, hominum moribus, locorum consuetudine; rebus alijs prope innumerabilibus: quam quidem varietatem vno aspectu intueri, & comprehendere, hominis est acute, celeriterque dispicientis. Nos neque acius cernere nos quicquam putamus, neque id magnopere nunc quidem necesse esse arbitramur: satisfieri enim huic loco posse statuimus, si præcipiemus vt ea, quæ superius memorata sunt, retinere velint. Sunt autem duo; vnum, vt amicorum obsequio, atq; opera tum clementer, & benigne, tum etiam iuste, hoc est, congruenter, vtantur; alterum, vt ipsi minime sint amari, minimeque difficiles ac morosi. In muneribus igitur assignandis, dandisque negotijs, personarum ratio, & delectus habeatur, vt, si quid sordidius tractandum inciderit, vilissimo cuique mandetur: neque per homines nobiles, quod nonnulli peruersitate quadam adducti student, verrantur cedes, aut e triclinijs, conclauibus ve immunditię efferantur: laboriosa vt ne imbecillis, ne ve subturpia quedam honestis, aut ludicra & leuia grandioribus natu impere-
rentur.

rentur: Nec enim Homerus Phœnicem Achillis iussu pocula ministrantem facit, hominem senem & grauem, sed adoleſcentem, æqualemque suum Patroclum. Illud etiam præſtent, vt nihil omnino cuiquam maioris aut oneris imponatur, aut laboris, aut contentionis, niſi neceſſarios aut certe magna de cauſa: præcipit enim humanitas, vt ne aliena ſollicitudine, & cura, præſertim quæ grauior ſit, tamquam animi cauſa, abutamur. Nam ij quoque, qui ſerui plane ſunt, ferre hæc grauiter, ægreque pati ſolent.

Hæc heri immodèſtia coegit me,

Qui hoc noctis a portu ingratæ excitauit:

Non ne idem hoc luci me mittere potuit?

Ferramenta, & vectes, reliquumque instrumentum animale habuiſſe Dædalus dicitur: num igitur eum cenſemus, aut quæ ferræ eſſent opera, cælo mandare ſolitum, aut eam ipſam, cum moliendum tamen nihil eſſet, vetuiſſe quieſcere? Hunc igitur imitentur, ſitque imperium in amicos tuum, & clemens: Qui vero acerbe ab amicis operas exigunt, qui ſemel atque iterum ceſſantibus ſuſcendent atrociter, qui ſe ſe implacabiles, atque inexorabiles præbent, præterquam quod iniuriam faciunt, non amicorum ceteris ſe ſe ſtipatos eſſe cogitare debent, ſed hoſtium. Atque etiam eſt in ſermone, & conuictu ſuperiorum comitas quædam, vel ſeueritas potius, ſed humanitate, & iucunditate condita, qua præditi qui fuerint, eos domeſtici amici, quaſi parentes verebuntur, non autem, vt tyrannos, metuent, eoq; etiam diligunt. Omnes enim, quem metuunt, eundem oderunt. Verum plerique familiaritatem nimiam vitare dum volunt, quod apud eos, qui in conſuetudinem ſe ſe penitus immerſerint, retinere ſe dignitatem vix putant poſſe, contumaces ſunt, atque inhumani. Ac fuit omnino Dædices quidam Medus, vir ſapiens in primis, qui cum propter iuſtitiam, vt eſt apud Herodotum, rex eſſet conſtitutus, cum alia multa dicitur habuiſſe ſalutariter inſtituta, tum illud in primis, quod ad maiestatem pertinet: quæ-

cumq;

cumque enim inciderent, transegiſſe per interpretem dicitur, vt Medorum audiret ipſe neminem, neq; cuiquam aſpiciendi ſui poteſtatem faceret. Metuebat ſcilicet vir magnus inuidiam: ægreque laturos ſentiebat ciues ſuos, qui cum pari dignitate tam multos annos vixiſſent, eum ipſum tanto ſibi honore præferri. Huic igitur malo occurri ea ratione putauit poſſe, ſi ſe ſe non familiaritati modo, ſed etiam oculis ciuium ſubtraxiſſet: fore enim, vt paulatim ab ea, quam de ſe cogitationem habere ſoliti eſſent, deſuefacti, maius quiddam animo conciperent & mente: ſic eſt enim omnino: nam quæ incognita, intractataq; habemus, ea maiora plerumq; animo nobis fingimus, & ſuſpicamur eſſe. Neque vero ego is ſum, qui ſuperioribus id præcipiam, vt ſe ſe inferioris ordinis amicis, quaſi germanis fratribus, pateſciant ac nudent: ſit hoc ſimplicis, ſinceræq; amicitiae proprium: ſed, vt hoc non probarim, ita aucteros, triſtesque, & duros eſſe eos nolim. Recte autem Deioces, vt in Barbaris quidem, dominationeque noua: quamquam multa eum ſecuta eſſe incommoda neceſſe eſt, in primisq; illud, quod æqualium, quod ſuorum, quod ciuium denique conſuetudine, & conſpectu caruit. Dignitatem igitur potentes retineant, ſed bono modo; audiantque, negotijs curiſque vacui, domeſticos amicos, & quidem humaniter, benigneque reſpondeant: interdum etiam vltro ipſi appellent, familiariter quoque garriant, dentque ſe ſe ad lenitatem: vt intelligant homines tenues non tamen ſeruiliter ſe tractari. Eſt enim hominis natura minime dominationis patiens, quo magis ſeruitutis, ac famulatus ſpecies, quæ vt in ſuis appareat, de induſtria quidam efficere ſolent, occultanda eſt, atque opprimenda. Sed eſt etiam in nonnullis malitia quædam ſimulata comitas, qui, quo diutius amicorum operis fruuntur, gratis homines miſeros, atque abiectos ſpe produçunt, & clementiæ, bonitatisque ſimulatione lætant, vt annorum multorum labores vna cum blanda appellatione compenſentur. Tollatur igitur meretriciuſ hic mos; malitiaque, & fraus non ex hac conſuetudine ſolum,

lum, sed e tota vita pellatur: nec, pecunia fraudare quempiam si turpe putamus, vitæ, atque ætatis alienæ fructus interceptare, frustrariq; per bonitatis speciem homines vel amicos, vel certe familiares, tenuous quidem atque inopes, rectum, honestumque censemus. Callida est etiam, malitiosaque eorum interpretatio, qui, quod tenuibus amicis non iniuste, aut graviter imperarint, quodque in eos ingenio, leni, & clementi sint, vigilias, labores, curas, pericula, damna omnia dissoluta illis esse existiment, affatimque satisfactum autument: quasi vero id initio spectatum sit, ut obsequium obsequio, ac non pecunia fructu, atque emolumentis compensaretur. Neque enim citharædum, in epulis qui caneret, ijdem si conduxerint, atque eis ubi postridie mercedem exigat, assidere hominem iubeant, audireque se vicissim vel modulatus canentes, non iniusti sint: non enim commodata oblectatio est, eandem ut reponere æquum sit, sed quasi vendita. Quomodo autem superiorum incommoda, & contumelias inopes perpeti decet, neq; id patienter solum, sed etiam demisse, ita vicissim, si quid offensum ab inferioribus sorte sit, si quid repertum vel in natura est, vel in moribus vitij, æquo animo, tolerabiliterque ferre id superiores debent. Quam enim difficile sit ad alienum arbitrium, sensumque viuentem, ut cum dicta; tum facta, tum ipse medijsfidius motus, gestusque ad alienam voluntatem dirigatur, nihil offendere, nusquam incurrere, ex eo intelligere licet, quod ne, ad nostrum quidem iudicium, ad libidinemq; cum viuimus, facile nobismetipsis satisfacere solemus. Prouideant igitur, ne, si quid aut quotidiano in ministerio minus apte, minusve eleganter sorte ceciderit, aut, in rebus mandatis gerendis, non exquisitam quandam follertiam, industriam, diligentiam, celeritatem præstiterint tenuous amici, continuo exscandescant, atq; efferantur: quod faciunt quidam, & sane furepter, & sæpe. Nihil est enim facilius, quam per alium efficere, quod velis, qua id ratione commodissime fieri possit, optantem cogitatione designare: sed facientes multa impediunt, multa

inter-

interturbant, & retrahunt. Quamobrem cum indulgere potentes inopum peccatis equum est, tum se se ipsos excutere perscrutarique decet; ne, si quid forte in animo mendiatuerit, quam ipsi culpam sustinere debent, eam amicis attribuant: sepe enim vsu venit, vt superiorum inconstantia, peruersitate, festinatione, iracundia, leuitate bene, ac prudenter instituta, procurateque res, accurateque, ac diligenter administrata conturbentur, secusque cadant: Ex quo illud e veteri comœdia:

Quam arduum, diuini, negotium est;

Dementi hero cum seruitutem seruias.

Caueant igitur hoc quoque: neque in amicos stomachum erumpant, cum irati sibi met ipsis esse debeant. Quoniam autem non beneuolentia, neque caritate adducti, sed premiorum illecti spe, quemadmodum antea quoque dictum est, ad hanc coniunctionem accedunt, procurandum est, vt, qui suas partes diligenter, accurateque peregerint, qui obseruantiam, & sedulitatem, fidemque, & sollertiam prestiterint, ne laborum suorum premio, ac mercede fraudentur. Ac quo modo ad inferiorum quidem officium pertinet, vt ne quicquam acerbius exigere videantur, neque potentem amicum flagitent, neue vrgeant, sed tantum admonent, & rogent, idque verecunde (longe enim ab obsequio, atque obseruantia recedit, qui ad summam illam rationem, ac veritatem ius suum persequitur, eamque ob causam indigne parentes ferre solent, cum a liberis in iudicium vocantur: exæquari enim cum ijs se nolunt) sic hesitantis est, atque adeo iniuriam cogitantis cunctari, expectareque; dum admoneris, vt, quod debeas, dissoluas. Est enim plane debitum, ne forte errent, vt, quorum vita in nostris commodis consumitur, eos remuneremus. Non igitur beneficium se se dare arbitrentur, neque in gratiæ loco potentes, atque opulenti ponant, cum bene de se meritos tenues amicos facultatibus augment, ac locupletant: sed ita existiment, obsequij se, atque obseruantię præmium soluere, iustum quidem ac debitum; quaque ipsi mensura operas, indu-

striamque

striamque ab illis exegerunt, eadem retribuunt mercedem, imitenturque terræ, agrorumque consuetudinem, qui, a quibus diligentius coluntur ac laboriosius, ijs vberiores fructus ferunt: præterquam enim, quod officio facient satis, vtilitati etiam consulent: grati enim habebuntur ac benefici: atque ea re omnium erga se voluntates, studiaque amicorum excitabunt, vt summa alacritate, summaque contentione adsint, obsequantur, obtemperent. Illud etiam summo opere vitandum est, in quod plerique solent incurrere, vt domesticis, familiaribusque amicis male ne sit, neve cibaria restricte nimium dent, ne vilissima quæque, & contemptissima confectentur, ne algeant, ne esuriant: nam id quoque in mercedis, non in gratiæ loco ponendum est, vt illi, sua quisque pro dignitate, alantur. Qui vero aut demensum quasi seruis, exigue sordideque præbent; aut, si quis quid commiserit, si quis vsquam cessauerit, id cibo & potione subducenda vindicant, dupliciter reprehendendi sunt; & quod illorum in se cum odia, tum etiam voces irritant, a quibus diligi, colique velint; & quod, per quos lautitiam, magnificentiamque ostentari, elucereque volunt (nullam enim aliam ob causam tantos suscipiunt sumptus) per eodem illorum Sordes, auaritiaque detegitur, atque effertur. Huc accedit, quod aspere, auareque tractati, de potentis amici benignitate cum semel desperarunt, in posterum quoque eum contemnunt. Itaque neque dant operam, vt illius sibi gratiam concilient, & si quam etiam collectam habent, dilabi facile patiuntur: neque enim gratis diligere, ac ne diligi quidem, nisi ex ea re ad se vtilitas redeat, volunt. Itaque aut nulli, aut vilissimus quisque in officio est: vtilitas enim, quæ huiusmodi necessitudinem constituit, eadem tollit. Quamobrem sua quoque interesse potentes statuere debent, vt, quoad fieri possit, alacres, speique bonæ plenos inferiores amicos habeant, amantesque sui, vtroque, ac libenter obsequentes: id assequentur, si leniter, si humaniter vtentur imperio, & si bene, benigneque merentibus secerint. Nunc vero imitantur plerique

ciuitatum quarundam legēs, non sapientissimas illas quidem, quę poenę, supplicijq; metu deterrere improbos ab iniustitia tantum conantur, satisque habent, si illud præstiterint, vt facinorosis inutile sit peccare, aut plane etiam erumnosum. Rectius autem est eas sequi, quę regię a Xenophonte appellantur: eę enim efficiunt non modo, vt peccare inutile, pernitiosumq; sit, sed etiam, vt recte facere sit fructuosum, cum præmia bonis, sortibusq; proponant. Studeant igitur potentes, vt voluntario amicorum obsequio vtantur: ita enim demum potentia iucunda est, si in volentes eam exerceas: in inuitos autem, ac repugnantes, imperium ijs dedisse mihi deus videtur, quos dignos iudicauit, qui ita adfecti viuerent, quemadmodum Tantalus, quem apud inferos ferunt semper secundę mortis metu torqueri. Callidum est etiam quorundam, versutumque consilium, qui domesticos inferiores amicos inter se congruentes metuunt, eoque in discordijs disidijsq; in familia commouendis, odijsq; fouendis, atq; alendis sunt occupati: conspiratam enim in patrem familias consentientem domum aiunt; disidentem autem inter se cum eo conuenturam: qui si in improbos inciderunt atque infideles amicos, quid est, cur cauere eos, quam coercere, aut omnino ijs carere malint? Sin probos, integrosque nacti sunt, metuere nihil attinet: qui autem esse potest discrepantium inter se amicorum vsus? Addiscant igitur imperij gerendi rationem: neque enim facilis quedam res est, aut peruulgata: ac, si verum quęrimus, ne humanitatis quidem vsquequaque, sed magna ex parte diuinitatis: verum ea doctrina ab alia quadam arte petenda est, quam qui tenebunt, nã illi facile præstabit, vt ab ijs, qui inter se vel fraterne diligant, colantur ipsi, atq; amentur plurimum: ea tamen illud habet præceptum saluberrimum, quo iubentur, qui cum aliquo imperio sunt, eorum quibus dominantur, voluntates, beneuolentiamque collectam, & comparatam habere: nam & dominatio tutior est ac munitior, & obtemperantium vsus tum fructuosior, tum longe, multumque iucundior. Quo magis accu-

fandi

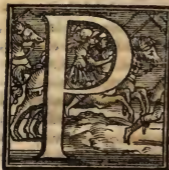
fandi sunt, qui æternum cum familia sua bellum susceperunt, qui non modo suorum patrocinium non suscipiunt, sed etiam ipsi oppugnant, & quasi aduersarijs atque inimicis, quibus possunt locis, incommodant; ac, quo quemq; industriorem, fidioremque experti sunt, eo deprimunt magis, veriti scilicet, ne, si semel emerferint, vel ad alium se conferant, vel rem suam agere velint: rectius autem erat, quomodo veteres efficiebant, vt e seruis sibi liberos haberent, et, qui liberaliter seruirent, sic hos à mercenaria, & seruilis, ad gratuitam, & liberalem amicitiam illos euocare: neq; vero rectius tantum, sed etiam vtilius. Quod est enim prædium, quæve possessio tam opima, tamque omnium fructuum ferax, & fertilis, quam amicus est? Quantum vero interesse putamus, per gratuitos ne amicos res nostra, nosque ipsi curemur, an per hosce, in quibus amicitia simulachra vix illa quidem apparent? amicitia vero ipsa plane longe abest. Et enim, qui vitæ suæ, velut vsuram, locant, ij, fieri non potest, quin laborum mercedulam, spemq; dubiam utilitatis spectent, se seque respiciant, deque se vnus anxij sollicitique sint. Itaque, quomodo coloni, qui non suos, sed de dominis conductos, fundos colunt, nec arbores ferere, nec fundum instruere, nec vero villam ædificare ornare volunt, sed eam modo culturam adhibent, quæ præsentis fruges, quam minimo fieri possit impendio; quam vberissimas habeat, sic ij, quamdiu quidem, tamquam operarij aliqui, deseruiunt, nulla re augeri, aut amplificari superiores amicos student, neque dant operam, illi ne nudi, inanesque sint, sed, ipsi vt quam breuissimo temporis spatio quam plurimum auferant, in eo laborant. Vbi vero a quæstu ad caritatem, atque amicitiam ingenuam illam, ac gratuitam traducti sunt, iam, quasi agrorum domini, non illud modo attendunt, quantum ex ea coniunctione vno illis, aut altero anno reficiatur, quantumq; ex ea re capiant, sed, vti nos ornatos, beneque cultos habeant, id vero curant, atque eniuntur. Itaque, amore ac beneuolentia complexi nos, omnem laborem suscipere, omneq; adire periculum gestiunt

nostra causa non secus quidem ac sua: nec iam defatigantur, aut conquelescunt, aut separatim sibi quicquam a nobis prospiciunt: quæ quidem amicitia, nisi superbia humanitatem obterat, nisi hominis ponamus naturam: immanitatem autem beluarum induamus, sua ipsa sponte oriatur, atque alescat: nihil est enim, quod homini accidere iucundius possit, quam hominis consuetudo, præsertim congruentis: ut sapientem quoque, qui hæc tractant, in solitudine beatum fore negent. Nihil est autem proclivius, quam ut, quorum iucunditate oblectemur maxime, ea diligamus, atque amemus plurimum. Magna præterea est conuictus, & contubernij, ad hominum animos beneuolentia implicandos, vis. nam bestiarum quoque nonnullarum animaduertere desiderium licet, cum ab ijs eas distrahas, quibus cum patris consueuerint: ut, qui eum, cuius fidem experti sunt, industriam probant, mores laudant, cuiusque beneuolentiam, atque amorem erga se perspectum, & cognitum habent, non corde ament, neque cum eo opes suas æquabiles faciant, naturæque mihi uim adferre uideantur humanæ.

PETRI BEMBI
VITA.

ETRVS BEMBVVS VENETIIS
natus est, annis post Christum
ortum MCCCCLXX. patrem
habuit Bernardum Bembum,
hominem, cum veteri nobili-
tate, tum doctrina, tum etiam
dignitate clarissimum: nam res
Venetum publica a certis no-
minatim familijs administra-
tur: eę clarę habentur: reliqui

ciues; quamquam sunt eorum multę amplę honestęq; fa-
milię, neque genus suum magnopere extollunt, & in sua
quique re gerenda occupati, ciuitatis procuracionem fere
non attingunt. Inter eas familias Bembi antiquissima stirpe
orti, cum omni tempore in rep. floruerint, ampli in primis,
illustresque numerantur. erat præterea Bernardus suo e-
tiam priuatim nomine, propter iuris scientiam, qua pluri-
mum excellebat, apud ciuitatem multum admodum gra-
tiosus; & propter summam prudentiam, multiplicemque
rerum vsum, propterque vitę grauitatem, magna in homi-
ne erat auctoritas. Hic cum a sua ciuitate ad populum Flo-
rentinum legaretur, qua in legatione obeunda biennium
domo abesse Venetorum legibus cogeretur; faciendum si-
bi esse existimauit, vt Petrum filium, quamquam admodum
is tum puer erat, secum educeret; propterea quod Floren-
tinorum instituta parum a Venetorum moribus illo tem-
pore abessent: non dum enim sub vnus dominatione illo-

rum

rum erat res publica, sed nobilitatis fere arbitrio regebatur; & quod ea ciuitas prestare ingenijs creditur, acui puerum, in quo iam tunc præclara indoles elucesceret, volebat: tum Italicam linguam, qua non elegantissime Veneti, illis præfertim temporibus, vterentur, emendari in illo, Florentinorum hominum consuetudine, existimabat posse: nam omnium Italiae nationum commodissime eam loqui ciuitatem autumant. Nec vero patris consilium filij sefellit industria: sic enim excitatum puerile Bembi ingenium Florentiæ est, sic teneræ pueri aures, animusq; puro ac dulci illo Etruscorum sermone imbutus, vt iam inde a prima adolescentia, multa cum Latine, tum vero Thusce a se scripta ediderit, quibus nihil hominum auribus politius, nihil omnino elegantius, aut suauius accidere possit. Iacebat omnino temporibus illis eloquentia: inquinata enim loquebantur; nullus erat verborum delectus, nullum scriptorum discrimen. nam & ipse negligebatur Cicero, vel contemptui potius erat; & Cæsarem propter historiam modo cursim & negligerter legebant; Terentium, Virgilium, bonos ceteros, in ludo tantum, idque perpauca, ediscebant: post puerilem illam disciplinam, sumebat eos in manus nemo. duros, obscuros, asperos scriptores adamabant; consectabanturq; abditas, abstrusasque historias, aut fabulas: qui ijs ineptijs referenti essent auctores, ij eruditi numerabantur: itaque vnus Ouidius de veteribus in honore erat. ergo, si verum quærimus, nihil ante Bembi ætatem Latine scriptum octingentis ipsis annis, aut eo amplius est, quod Romam illam veterem redoleat; aut magnopere lectione dignum sit: sollicitissimum enim vitabant, quantum quidem ex arte grammatica didicerant, idque ipsum haudquaquam semper: id vnum præstare qui poterant, Latine loqui sese putabant: nulli, qui purus ille, incorruptusq; veterum Romanorum sermo esset, nouerant, ac ne suspicabantur quidem. Par erat atq; idem eorum error, qui Italice scribebant: qui cum duos haberent scriptores, mea quidem sententia, vel cum Latinis, vel cum Græcis conferendos: nam alterius versus et
suauis

suauitatis plurimum habent & dignitatis: & varijs ingenij,
 aut etiam artis luminibus referti sunt, & animum sæpe per-
 mouent atque impellunt; vt de amore ne Græcus quidem
 quisquam melius; alterius oratio dulcis, copiosa, polita, or-
 nata, mollis, faceta, rem ante oculos ponens, vt geri ea, quæ
 legas, non narrari videantur. Hos cum haberent auctores
 duos, vtrumque in suo maxime genere excellentem, scribe-
 bant ipsi inepte, abiectissimis verbis, nullus erat orationis or-
 natus, nullæ homine erudito dignæ sententiæ, nulla compo-
 sitionis, aut numerorum ratio: licet in manus sumere, quæ
 tunc multi scriptitarunt: præter vnum Politianum, illum-
 que ipsum minus dulcem, minus omnino elegantem, quam
 vt legisse Petrarçæ lectissimos versus videatur; ceteros ad
 vnum indignos dicas, qui in scriptorum numero habeantur.
 vnum scurrile vigebat genus; in eo sane ridiculi non-
 nulli; sed ipsi quoque multis in locis inertes ac languidi.
 Hanc igitur inter erroris atque inscitæ caliginem Bembus
 ad veterum scriptorum tamquam lumen ac lucem respexit
 primus, primusque ab hominibus, magnis quidem horta-
 tionibus, magno suo labore, multis reclamantibus ac repu-
 gnantibus, impetrauit, vt Ciceronis, vt Virgilij, vt Cæsaris
 similes sese in dicendo, quam Apuleij, Macrobij, Sta-
 tijque esse mallent; cum cõtenderet oportere, qui scri-
 berent, eam dicendi formam, quæ optima esset, habere ani-
 mo & cogitatione comprehensam; ad eam tamquam ad e-
 xemplum aliquod orationem scriptionemque suam dirige-
 re; Demosthene autem, aut Cicerone perfectius in dicen-
 do aliquid promere se posse qui profiterentur, sua quidem
 sententia nimium subire oneris, nimium suis fidere viri-
 bus; quorum etiam iam olim errore ac temeritate factum
 esse existimabat, vt malos multos scriptores haberemus:
 nam, cum nonnulli a Cicerone discedere, sui que plane esse
 vellent, cum aliter, atq; ille, dicere studerent; quoniam is
 perfectus, absolutusque esset; deterius dicere cogebantur.
 Hęc Bembus cum dictitaret, cum que etiam litteris manda-
 ret, egre ille quidem, sed multis tandem persuasit, spreto

ac repudiatos antea scriptores optimos illos, repeterent: propositosque sibi ad imitandum haberent. quoquidem Bembi labore, quibusque præceptis, quantum eloquentia adaucta sit, cuius facile est noscere; sic ea, quæ ante hanc illius disciplinam scripta sunt, cum huius ætatis scriptoribus conferantur. Ea obita legatione domum Bembus cum patre redijt, iam bonarum artium studijs incensus, iam eloquentiæ, ac scribendi magno quodam amore flagrans. itaque in Siciliam vsque ad Constantinum Lascarem Græcarum litterarum causa profectus, trienniumque ibi commoratus est; tantumque ingenio, labore, assiduitate profecit, vt Græce non modo optime sciret, sed etiam polite, luculenterque scriberet: atque in Sicilia cum esset Latine de Aetnæ incendijs scripsit ad Angelum Gabrielem: qui liber; ab eo editus, in manibus hominum eruditorum non sine aliqua laude versatur. Post eam peregrinationem celeriter Bembus assecutus est, vt maxima apud omnes Italiæ ciuitates, tum apud exterarum etiam nationes, eius esset ingenij admiratio: ita enim, vti res est, sic homines statuebant; perdifficile factu esse vnum atque eundem duabus linguis tam scite, tamque ornate copioseque vti posse; quodque pauci vno in sermone vmquam præstiterunt, vt præclare scriberent, id ab adolescente Bembo & in Latina & in Italica oratione effici, omnibus, qui de ijs studijs aliquid iudicare possent, permirum videri necesse erat: præsertim id ipsum in vtraque lingua & prosa oratione & versibus, id quod Ciceronem ipsum expertum, sunt, qui negent assequi potuisse. Ac miramur profecto interdum, quid causæ sit, cur, cum oratori poeta maxime finitimus sit, negent fieri posse, vt idem orator bonus, idem egregius poeta euadat; idque non hominum modo existimatione, sed etiam re ipsa comprobatum esse: nullos enim, aut certe per paucos vtramque facultatem adeptos videmus: sed cum diuturno studio, magnisque lucubrationibus vtraque ars egeat, non suppetit ad vtramque tempus, atque otium: & quoniam longa exercitatione, assiduoque vsu consuescimus aut oratorie dicere, quod

vitio maxime datur versus scribentibus, vel poetice, quod
 contra in prosæ orationis scriptoribus vitiosum in primis
 habendum est: si quis vtrumq; studium copularit atq; con-
 iunxerit, magnæ cuiusdam intelligentiæ, acrisque iudicij
 est, præstare alterum genus, ne incurrat in alterum, præte-
 rea oratorum, poetarumq; ingenia atque naturæ contrariæ
 propemodum inter se sint, oportet: hi enim ratione atque
 humanitate reguntur; illos, furoris afflatus ac diuinitas quæ
 dam, impellit: atq; omnino proximis, coniunctisq; in rebus
 faciliora recto declinatio, ac lapsus est, reprehensio vero
 vel insignior: creat enim errorum similitudo; & cum varia
 tum est, celeriter, propter rei similis comparisonem ac pro-
 pinquitatem, inuersio animaduersa internoscitur ac repre-
 henditur. Neque ij tamen nos sumus, qui aut Ciceronis ver-
 sus valde improbandos existimemus, aut Platonem atque
 Aeschinem (vtrumque enim versus in adolescentia scripti-
 tasse memoriæ proditum est) malos, contemptosque fuisse
 poetas credamus. Post Siciliensem illam peregrinationem;
 per paucis interiectis annis, Ferrariam Bembus pater Prodo-
 minus missus est: eum magistratum, magnum in primis at-
 que honorificum, illis temporibus Veneti, virtute belli par-
 tum, uictoriæque tamquam insigne, gerebant in aliena ciui-
 tate. eo quoque cum patre filius exijt: sicque eo in oppido
 per diu fuit, ut cum ab omni iuuentute, ab omni que nobili-
 tate plurimum coleretur, tum uero Herculi Estensi, maxi-
 mo ac fortissimo uiro, qui in ea ciuitate imperium obtine-
 ret; Læretia Borgia; quam in matrimonio Alphonfus
 habebat, gratus in primis, acceptusque esset. Per idem tem-
 pus, cum annos natus esset haud amplius xxvi. eos sermo-
 nes, qui Asulani ab eo inscripti sunt, confecit; opus omni-
 um pigmentorum flore atque colore distinctum. feminas
 omnino cum adolescentibus de amore loquentes amocnisi-
 mis quibusdam in hortis facit, ita lectissimis uerbis festiue ac
 uenuste, ita sententijs copiose atque ornate, nihil ut eius
 oratione cum uerius, tum uero suauius modulatus esse
 possit. eos libros tanta hominum, mulierum etiam medijs

fidijs approbatione & tamquam plausu exceptos recentes
 esse meminimus, vt exemplo cuncta eos Italia cupidissime
 lectularit atque didicerit: vt non satis Urbani, aut elegantes
 ij haberentur, quibus Asulanæ illæ disputationes essent in
 cognite. erat per id tempus Urbini Guidusubaldus Feltri-
 us, vir maxime spectata, maximeque nobilitata virtute: is
 suæ ciuitatis tenebat imperium; atque cum eo Helisabetha
 Francisci Gonzagij, qui itidem ciuitati imperabat, soror,
 nupta erat: cuius de mulieris laudibus mira, quædam littera-
 rum monumentis, cum ab alijs multis, tum etiam ab hoc i-
 plo Bembo mandata sunt. Ac datum est profecto Urbi-
 natum ciuitati, vt non suos domi modo principes omni ge-
 nere laudis claros atque insignes habeat, sed etiam, vt ex alie-
 nis ciuitatibus mulieres, quas illi in matrimonium duxe-
 rint, lectissimæ fere, præstantissimæque illi seminarum o-
 mnium obtingant: Nam præter eam, quæ a me appellata
 est, Helisabetham Gonzagiam, habuit Franciscus maria hu-
 ius Guidubaldi pater ex eadem familia vxorem Eleonoram,
 quæ proximis diebus mortua est, omni muliebri laude præ-
 ter ceteras ornatam atque illustrem. Nec vero de Victo-
 ria Farnesia, quando in hunc sermonem venimus, sileo vl-
 lo modo potest (quamquam inuitus facio, vt de ijs, qui
 nunc sunt, dicam aliquid) cuius quidem mulieris modestia
 ac pudor ingenuus illud profecto præstitisset, quod Peri-
 clem aiunt dixisse, primam in muliere laudem esse, vt ne de
 virtute quidem illius vlla ad viros fama emanet: sed nulla
 ratione occultari tanta primariæ femine virtus potest, quin
 ad viros quoque emergat, ac suo ipsa splendore se prodatur.
 Fortunatus igitur Guidusubaldus cum sua illa animi ma-
 gnitudine atque æquabilitate, suaque illa prudentia, tum
 vero hac tali coniuge, viteque socia. Sed cum Urbini quæ-
 admodum dicere incœperam, Guidusubaldus atque Heli-
 sabetha Gonzagia essent, hominum excellentium peraman-
 tes, perque hospitales, conueniebant ad eos ex omni Italia,
 vt quisque præstanti aliqua in arte præcelleret: eo cum Bem-
 bus quoque forte venisset; præcipuò præter ceteros in ho-
 nore

nore haberi cœptus est: multa enim habuit Bembus, quæ; ad hominum animos conciliandos, plurimum valere consueverunt: naniq; in formâ summa quædam oris species ac dignitas interat, & in statura ac proceritate decor; mira præterea in moribus suauitas quædam lenitasque amabilis; dulcisque cum sermo, tum tota vitæ, victusque consuetudo mitis ac clemens: ad eâ cum præclara ingenij vis ac natura accederet; expetebatur, scilicet vnus omnium, maxime ab illustri illo virorum, seminarumq; conuentu: quibus rebus efficiebatur, vt multum domo abesset, Urbini que ferè viueret: quam rem multum etiam vicinitas adiuuabat, atque vtrò citroque Pisauram quidem vsque perfacilis atque expedita nauigatio: ita factum est, vt minus domi honores assuesceret admirari, minusque ambitionibus implicatum animum haberet. At vero id pater reprehendere, grauius ferre, ac prope patrio iure, vt vxorem duceret, vt temp. capesseret, atque ex ordine magistratus peteret, imperio cogere: sit enim sero, vt qui in libera ciuitate, præsertim clarâ atque opulenta, viuunt, omnia ad honores referri putent oportere; id vnum cõsectentur & expetant, vt dignitates, vt magistratus adipiscantur: si que sint laudes, que alio peritineant, eas aut non agnoscunt, aut leues atque inanes iudicant: atque hæc liberorum populorum consuetudo, quamquam per se ipsa, viciq; sua fortasse minus probanda, est: nec enim compendij, honorisve causa, si ad veram illam rationem dirigas, petendi magistratus sunt, ciuibusve alijs vllò studio, aut vlla contentione præripiendi; sed vnus reip. ratio habenda est; eiusque vnus utilitati, salutique seruiendum; vt dignioribus concedamus; & sæpe delatus nobis maior aliquis, aut magistratus, aut imperium, aut curatio; si minus ei rei gerendæ nos idoneos sentiamus; accipiendus non sit, aut etiam deponendus: nec enim errare patriam, pati æquum est. Sed, quoniam non viuunt cum perfectis hominibus, percommode popularis hæc ambitio cecidit: honorum enim cupiditate incensi, non ad suum se quisque format atque instituit arbitrium, sed ad populi, ci-

uitatisque iudicium, consilia, mores, vitam, voluntatemque instituunt; dantque operam; non ut sibi ipsi, aut alijs soltasse quibusdam probati sint; sed; ut populo, ciuitati que, a qua honores scilicet experant, placeant: ita fit, ut vna, eademque perpetuo permaneat ciuitatis forma; atque vna, eademque sit omnium ciuium communiter disciplina; neque singulorum priuatim studijs, voluntatibusque variatis, reip. quoque ratio atque institutio vertatur atque mutetur, quam quidem cautionem; prudentiamque, vna; præter ceteras omnes, Venetorum ciuitas semper adhibuit; ut domesticos suos mores diligentissime retineret, essetque plane sua, neque quicquam exterum infundi in ciuitatem, aut vlla infici se peregrinitate pateretur. Cum igitur Bembo pater in eum cursum, quem tenuerat ipse, quemque summa cum laude, plausuque consecerat, filium induceret atque compelleret, ille contra alia spatia, cursusque alios animo agitarer, quamquam patri obsequi suadebat pietas, ciuium consuetudo hortabatur, propinqui, necessariique; efflagitabant; tamen sic animo cogitabat, cuius ipse gloriæ cupidus esset, eam ad se non a suis modo ciuibus, sed ab omnibus etiam gentibus vltro deferri; prehensandum sibi eius rei causa neminem esse, supplicandum nemini, nullius suscipiendas animicitias, nemini os lædendum: vnam enim esse, ex omni laudum genere, ingenij gloriam, quæ, sine vlla cuiusquam querela, perfrui, ad extremum vsque, homines soleant: honores imperitæ modo multitudinis testimonium præferre; ingenij laudem ac famam, etiam intelligentium hominum, habere comprobationem: nec vero aut voluntatum mutationem, aut fortunæ temeritatem extimescere; sed stabilem, firmamque etiam ad posteros commendationem habere: postremo per multos omnibus etatibus exoriri, quorum opera, pro sua cuiusque parte, resp. geri possit; at, cuius ingenij monumentis ciuitas ornatur, ne multis quidem sæculis vnum extare, aut alterum: satis vero iam Bembo magnos honores in republica, ad illustrandam familie dignitatem, esse consequutos; satis nobilitatem, maiorum suorum rebus

rebus gestis, suæ memoriæ stirpis esse; quando & vetustissima templa a suis iam olim gentilibus constructa, et scilicet, quæ Iuliano dedicata sunt, Bemborum nobilitatem illustrent, & pietatis sint testes; & Francisci Bembi eius, qui multos annos ante Patriarcham Venetijs institutum, factorum antistes ac pontifex fuit, memoriæ, gentis vetustatem ostendat; tum maritima imperia, clarissimeque Francisci iidem Bembi victoriæ; tum Marci, quia Cyprii interfectus est; aliorumque multorum ob temp. susceptæ calamitates, interitusque, Bemborum et virtutis, & in patriam caritatis testimonia sint: nec vero he in præsentia quidem defuturos, qui stirpis, gentisq; gloriam tueantur atq; adaugeant; habere sese Carolum fratrem, in quo mirificam ingenij indolem, maximam virtutis spem inesse intelligat; esse præterea cum alios nonnullos, tum Ioannem mattheum Bembum summam eidem virtutis & ingenij spe præditum adolescentem. Et vero hic quidem, nec Bembi de se iudicium sefellit, & multis, magnisq; in rebus domi, forisque perutilis reip. ciuis est, semperque fuit: nam Carolus, priusquam patriæ prodesse per gratiam potuisset, extinctus est: vnam hanc litterarum atque ingenij laudem à iuuis illis adhuc esse adeptos: eam se in suam gentem inferre cupere, ac propemodum etiam se id perficere, ac præstare posse compertum habere: sin honores sectari velit, certo scire, minus eam sibi rem ex sententia successuram, quam inuitus suscipiat, & iniucundam existimet; & multa præterea a natura impedimenta habere se, sibi ipse sit conscius: nam & blandiri ei qui possit, quem fortasse minus aut probeat, aut diligat, pudore sese quodam ingenuo impediri; & existimationem suam vulgi voluntati, comitiorumq; casibus; & tamquam vndis, quotannis commissam esse, propter animi quandam aut libertatem; aut, si quibus ita videtur, fastidium, pati non posse; nullam autem omnino rem facilem esse, quam inuitus facias. Scire sese illam alteram honorum atque ambitionis incertam, ac periculorum plenam viam, plus fortasse utilitatis, plus apud parui, angustiq; animi homines splendoris

doris polliceri; sed eam se sequi malle, quæ plus veræ solidaque dignitatis habeat: ut enim fructuosos fundos parare vtilius sit: voluptarios autem, atque animi modo causa in se sitptos, honestius ac magnificentius; sic illam ambitionis rationem vberiores in vulgus fructus fortasse ferre; hanc certe bonarum artium ac litterarum institutionem, plus apud præclara hominum ingenia magnificentia, plus honestatis ostendere: ac, ne multa, nihil ægrius factum est, multis filij contemptionibus, multa contra patris, matris quoque Helenæ Marcellæ, primariæ femine, castigatione, sæpe etiam oburgatione, quam, ut ne singulare ac prope diuinum Bembi ingenium, ad bonarum artium studia atque ad has mansuetiores musas natum, vulgo atque imperitæ multitudini proderetur: sed peruenit tamen, ut, per parentes ac necessarios, perque ciues sibi suos aliquando vitam in litteris agere, idque vnum, relictis rebus, curare sibi liceret. Sed paucis post annis dum sese Bembi libris, litterisq; obruit, dum solitudines, recessusque sibi pro foro, sibi pro curia, proque comitijs per summum otium, summamque tranquillitatem habet; Ioannes Medices Cardinalis, is cui Leo X. nomen postea inditum est, Pont. Max. Romæ creatur. Mos, consuetudoque Pontificum est, ut si quid publice privateque rei incidat, quod prolato opus non sit, quod que secreto per litteras agi oporteat, si quando, aut regibus, aut principibus respondendum, aut si quid postulandum ab ijs sit; si quid denique paulo maioris negotij implicitum cum aliquo est, id, quasi per familiares et pistolas, transigant: eas litteras cera obsignant; nam publicis decretis in plumbo signum est: earum litterarum scribendarum negotium datur hominibus, ob scribendi prudentiam, atq; elegantiam, eruditissimis, ob muneris, locique dignitatem, grauissimis atque honestissimis, ob autem rerum pondus ac magnitudinem, summa fide, summaque probitate præditis: ij magna cura ac diligentia conquiruntur, magnis præmijs euocantur. Eum Leo morem cum vehementer probaret, cum que ad dignitatem pertinere arbitraretur, diligentissimeq;

cum

eum retinere veller, sine vlla dubitatione Bembum accersiri, eique muneri, negotioque preponi iubet. Magnam in spem, inagnam in dignitatem vocabatur Bembus: magnificentissimus enim Leo, liberalissimusque & habebatur & erat: ipsi autem res erat familiaris pertenuis; vix vt necessarios sumptus suppeditaret, idque ipsum magno Caroli fratris, quem suiamantissimum, obseruantissimum que habebat, labore atque industria: confluabant prae tertia ad Leonis famam ac bonitatem; vt quisque in quaque excelleret arte, aut disciplina; vt propemodum homini arudito, Romae abesse, turpe esset. Huc accedebat repretienforis suos conuincendi studium quoddam; cum quanti suae illae artes fierent, quas illi nulli rei esse dicerent, quasque, tamquam nugae ac deliramenta, sepe Bembo obijcerent, ostendendi magna data esset occasio: nec vero a suo veteri instituto, aut a litteris abduci sese propterea arbitrabatur, quippe, qui ad scribendum inuitaretur, qua vna in re omnis sibi cura atque opera posita semper fuisset. Proficiscitur Romam Bembus, cum annos natus esset tres & quadraginta; preponiturque epistolis Pont. Max. nomine scribendis; eoque in munere gerendo datur illi socius, & tamquam collega, Iacobus Sadoletus is, qui postea Cardinalis factus est. Scripsit eorum vterque eas epistolas cum plane Latine, quod antea id tempus neque acciderat vlli, nec adeo fieri posse villo modo homines existimabant; ac, si verum querimus, ne cogitabant quidem: nostri enim homines, saepe etiam transalpine nationes; sic Latine scribebant, vt suae quisque ciuitatis tamen loquendi formam, consuetudinemque retineret, ac Latinis verbis, quamquam ne id quidem vsque quaque, Gallice nihilominus, aut Italice, nescio quo pacto, loquerentur: sed eae epistolae cum plane Latine a Bembo, Sadoletoque scriptae sunt; tum vero summa a doctissimis, exercitatissimisque hominibus adhibita est elegantia, summaque dignitas; id quod ex ijs libris intelligere licet, qui a Bembo editi, epistolis a se Leonis. x. nomine scriptas continent. Cum itaque Pontifici Bembo, homini neque natura hebeti, nec in scribendo

rudi, cumulatissime satisfaceret, magno ab eo honore afficiebatur: tantum porro in illum suæ liberalitatis Leo contulit, ut, qui Romam pauper tandem uenisset, suis ex fructibus Sest. amplius cxx. caperet, Pontificis plane beneficentia diues factus. Fuit ætas, tempusque illud humanitatis suauitate nimia prope quadam perfusum; ut delectationum multarum studia sæculi illius licentiæ, propemodum omnium permistu, concessa essent: nec enim ne uoluptatum quidem quarundam blandimenta nimium seuerè aspernabantur; sed multa ad oblectationem, multa ad ludum data erant cuiusque ordinis, cuiusque ætatis hominibus: nec uero religioni habebatur, honestos, grauesque homines in hortis uisos esse; aut paulo liberiore in conuiuio, symphonia cum caneret, & mulieres accumberent, interfuisse; quamquidem sæculi illius nimium plane profusam hilaritatem, eorum temporum, quæ sequuta sunt, tristitia, uehementer corripuit, magnoque opere castigauit: quo magis vereor, id, quod dicturus sum, ne multis secus, atque est, de Bembo, existimandi aliquid det loci. Sed quoniam nobis susceptum id est, ut de illius uita, non de laude, dicamus, non hoc quidem reticendum nobis esse arbitrati sumus. Ac sic fere, ut mores, consuetudinesque locorum, aut ætatum, pro ratione sibi, proque disciplina homines habeant: denique, quod fieri uident, licere putant; atque id, quod in præsentia minus reprehenditur, in posterum quoque tolerabile, concessumque fore arbitrantur: atque omnino apud omnes gentes, etiam, quæ natura grauiasunt, fieri consueuerunt moribus leuiores. In ea igitur morum, sæculique licentia, eximia forma mulier quædam perpulisse Bembum dicitur: neque, diu resistentem, continere eum se a lapsu potuisse, præsertim qui nullis dum sacris initiatus esset: uerum ea, ut temporibus illis lapsio, ut hac ætate fortasse labes, cum habuit euentum, ut magno, si modo naturam audire uolumus, fructu compensaretur: suscepit enim ex ea muliere liberos tres; qui ut nominentur a me, res propemodum postulat, nec ipsi nolunt; Lucilium, Torquatium, & Helenam Bem-

bam,

bam, feminam lectissimam, quæ cum Petro Gradenigo primario adolescente nupta est: cui etiam liberos ex se se peperit; totiusque orbis terrarum præclarissimam ciuitatem ciuibus nobilissimis auxit: vt, si qui sunt, qui in eo Bembum grauius accusandum censeant, meam illi quidem ad suam sententiam adscribant licet: sed ij tamen se meminerint id improbare factum, quod insectum esse, optare certe non audeant. Nec vero in litteris modo scribendis Bembi fidem atque eruditionem Leo periclitatus est; sed etiam in rebus agendis hominis prudentiam, sollertiamque plurimum adamauit. itaq; cum conspirare aduersus Gallia regem cum Cesare Maximiliano, cumque Hispaniarum rege catholico, ita reip. temporibus postulantibus, cogitaret; misit de ea conspiratione Bembum ad Venetorum senatum, qui eam magnopere ciuitatem hortaretur, vt a Gallorum, qui bus cum consenserat, amicitia discederet, ac sese cum Pontifice, reliquisque conspirationis auctoribus, ducibusque sedere & societate coniungeret. Habita est a Bembo in Venetorum senatu ea de re oratio pergrauis sane perque vehemens, quam etiam scriptam reliquit: perlegant eam nostri homines; nihil Italice scriptum, grauius ornatiusve ea oratione, dicent esse. Tenebatur præterea impendio magis Bembus studio signorum antiquorum, idque genus rerum reliquarum, credo, quod eam pulchritudinem, ordinem, partium conuenientiam, quam mente atque animo in scribendo vnus cerneret præ ceteris, ijs etiam minus liberalibus in artibus cum propemodum agnosceret, paulo magis commouebatur. atque omnino fingendi pingendique artem poeticæ ex altera parte aiunt respondere: illa enim animorum, hæ sensuum mulcendorum magistræ: quam quidem ingenij doctrinæque causam, ij, qui nostra ætate eoufque harum rerum cupiditate efferuntur atque insaniunt, magno vt propterea esse in alieno sint, cum afferre homines sine ingenio, sine litteris, non possint, quam morbi furorisque sui rationem allaturi sint, ipsi videant: quid enim attinet, cum animum partim per se, vique sua turpem ru-

demque, partim maluolentia, inuidia, perfidiaque in qui
 natum gererent: domum modo atq; hortos, villasq; tot ver
 suris faciendis, tot frustrandis, fraudandisque creditoribus,
 affabre factis signis ex marmore, aut ex ære ornatas habere?
 Cumq; in dictis factisque honestatis faciem nūquam, ne
 infomnis quidem, aspexerint, decorem pulchritudinemq;
 tanto in ære ac lapidibus opere adamare? equidem nec do-
 mum, nec villam, nec vero oppidum vīquam, non modo
 exornatum, sed ne satis quidem mundum dixerō, vbi illi
 cum ea seditate, cum ijs animi sordibus habitent! Nam si
 qui sunt, qui talium rerum intelligentiam, tamquam suæ, in
 reliqua vita, munditiæ atq; elegantie, aut rectorum artium,
 in quibus ipsi excellant, corollarium quoddam adferant, id
 quod in Bembo vsu euenerat, ijs non modo suscensendum
 non est, sed etiam gratiæ habendæ sunt: at, qui omnium di
 sciplinarum expertes, in omni vita rudes atque agrestes, hu
 ius vnius studij commendatione nitantur, aut in eo non vir
 tutis quasi appendiculam, sed tamquam vitiorum ac scelerum
 fuorum, vt ipsi sperant, integumentum, vt ego inter
 pretor, additamentum quoddam, quærant; ij non modo
 acriter vituperandi, sed etiam vehementer illudendi sunt.
 Sed cum tenui Bembo valetudine atq; imbecilla esset, cum
 que noctu magnis lucubrationibus, magnis vigilijs scribere
 necesse haberet; nam interdiu, cum a Pontificis latere di
 scedere vestigium vix liceret, cumque multi audiendi, salu
 tandi, deducendi, honestandiq;, vt Romanus ferebat mos,
 essent; relinquebatur otij nihil: grauem diuturnumque in
 morbum incidit; ex quo cum ægre ac difficulter conuale
 sceret, nec recreari reficique videretur posse, de medici con
 silio, ipsius Pont. hortatu, cæli mutandi causa, Patauium
 petijt: atque eo anno Leo moritur. Incredibile dictu est,
 quanta animi alacritate, quantaque lætitia Romanis labori
 bus, curisque liberatus, longa sane, annorum nouem, ipso
 rum intermissione facta, optatum ad otium studiumque
 suum vetus sese Bembo receperit; nullum vt vr̄bis vr̄bana
 rumve rerum, aut deliciarum desiderium in eo refedisse, li
 quido

quido apparet. Et vero eos, qui a pueris, bonarum artium studijs dediti, ætatem egerunt in litteris, mordere in adolescentiã interdum solet, quod a rebus agendis absint: quod si casus eos forte aliquis ab otio ad agendum euocauerit atque traduxerit, nã illi rem totam, quam, incognitam dum haberent, admirabantur, expertam atque perspectam, præ suo vetere studio, contemnunt, quid enim in se continet, quod magnopere aut laude, aut etiam appetitione dignum sit; præclara ista agendi sollertia? si modo rem inspicimus, ac speciosa illa vocabula, communitas, vtilitas, salus hominum, paulisper ab hac disputatione facestant, rogamus: qua enim tota in re non ratio, sed, maximam partem, fortuna dominatur, quamque non prudentia, sed plerumque (non enim libet semper dicere) malitia, regit; quid aut gloriæ, aut iucunditatis inesse possit? quasi enim cum ludas tessaris, neque contra eius ludi formulam vt venias, aduersarioque vt fucum facias, animum inducere velis, si te is, qui cum ludas, contra sine vlla dubitatione circumueniat, atq; decipiat, numquam tu tantum scientia atque artificio profeceris, vt cum illius dolo atque fallacia certare possis; sic in hominum vita hæc, & tamquam alea, cum viri boni, vt a iustitię certa quadam præscriptione, ne latum quidem vnguem, discedant, abduci sese nullis aut honorum, aut pecunię præmijs patiantur; alij autem vulgo fraude, præstigijs, sepe periurio, perfidiaq; pugnent, vincitur nimirum simplicitas calliditate, ingenuitas impudentia, pudor molestia, fides scelere, veritas mendacio: itaque tardi, parumq; efficaces habiti boni inter improbos, ludibrio sepe sunt.

Careant igitur insigni hæc rerum gendarum laude homines litteris dediti, animo non modo equo, sed etiam hilari; ac sic habeant, nihil fere honestati hominum, in vita hæc communi, esse relictum loci; sed scelus pleraque, ac turpitudinem inuasisse; quamq; operam dare se reip. maximam plerique prædicent, eam omnem, communis rei simulatione, in sua quemque priuatim vtilitate augenda positam, occupatamq; habere. Vnos omnino excipio Venetos; Nam

Christiana quidem res communis Romæ, non hominum consilio, sed dei immortalis mente, regitur. Vnos igitur Venetos excipio, quorum præclarissima in rep. optabile sta-
tuam esse versari: quam quoniam peregrinis nobis non li-
cet capessere; nec vero ea ciuitas, post hominum memo-
riam, prudentissima ac fortunatissima, nostræ, aut cuius-
quam opis eget, illam; vt pote libertatis arcem, prudentiæ
gymnasium, iustitiæ domicilium, veneremur: otium au-
tem hoc ignobile litteratum, adolescentes senesque retinea-
mus. Quam quidem Bembus prudentiam studio ac volunta-
te huius sententiæ auctoribus præclare emensus, re atq; ex-
itu ad extremum vsq; præstare non potuit: nam, cum Pata-
uij multos iam annos esset, in ciuitate quietis ac tranquilla-
tis plenissima, ab omniq; contentione, ambitioneq; longe
ac multum remota; cumq; omnem curam, cogitationem,
operam; ad ea studia, quæ a puero adamasset, celebranda;
contulisset, vel in ijs iam consumpsisset potius, magno quo-
dam casu clementem illam vitam, quietam, tranquillamq;
prope iam decurso spatio, atque ætate iam fere exacta, recu-
sans atque ingratis coactus est mittere. Erat Romæ tem-
poribus illis, vir summus atq; clarissimus, singulari prudentia,
admirabili animi magnitudine præditus, Alexander Far-
nesius Cardinalis is, qui Paulus III. appellatus est, qui, si-
mul ac Pont. Max. factus est, ex templo tanto imperio ac po-
testate accepta, vt initium rerum, actionumque suarum ab
illustri aliqua laude duceret, faciendum sibi esse existima-
uit, vt, qui quaque in ciuitate, quibusque in terris homi-
nes essent, illustri quadam aut pietatis, aut prudentiæ, aut
doctrinæ laude, celebrati; illos vltro ipse, eam dignitatem
haudquaquam petentes, ac ne tale quidem quicquam su-
spicatos, amplissimum in cardinalium collegium coopta-
ret. ea re sperabat cum pontificatus, collegijque, tot claris-
simorum hominum accessione facta; auctum iri maiesta-
tem; tum, specimen se quoque suæ virtutis maximum cum
dedisset, magnam de se famam, opinionemque esse factu-
rum: itaq; semel atque iterum, magna cura, magna adhi-
bita

bita diligentia, summōs viros peruestigauit atque delegit; quibus grauissimam illam dignitatem, nimio a plerisque ope resæpe frustra ac noquicquam expectam, vltro mandaret: quo facto, opinione maiorem est gloriam consequutus. Sed, vt vt alijs ea res euenit, Bembo quidem perincommodè cecidit; quod suo ex otio, suaque e solitudine dulci illa erutus, rursus in eam turbam, molestiamque senex rapere tur, a qua, vix dum inclinata etate, se se tamen cupidissime vindicasset: etenim cum præstantes denuo gloria viros Paulus conquereret, atque indagaret, quos in collegium legeret, occurrit in primis homini Bembo: is sorte Venetijs erat. Gaudeo, gaudeo, optima post homines natos, atque amplissima ciuitas, cum inuestigaretur perquirereturque virtus, ad te iterum potissimum ventum esse. etenim cum bonorum, prudentiumque hominum res Christiana publica egeret, sumpserat a te scilicet, iam antea, Gasparem illum Contarenum, Italici nominis lumen; in quo, cum summa probitas, castimonia, moderatio, prudentia cum summa doctrina atque eruditione contenderet, eius ipsius insignita pietate ac religione longe ex laudes omnes vincebantur: ergo de tua magnorum virorum copia bis suppeditatum paucis annis rei Christianæ communi est: semel in Contarenos, iterum in Bembo. Ad eum cum Pauli missu Carolus Gualterutius Fanensis, vir apprimè bonus, nauusque & industrius, venisset cum diplomate, cumque eius dignitatis insignijs, ille enim uero recusare ac deprecari, neque abduci, nunc demum ætate confecta, pati se posse dicere, a quiete ac solitudine illa, quam vnã, rerum omnium iucundissimam, antiquissimamque, iam inde a prima adolescentia habuisset; magnas tamen sese Pontifici, magnas collegio gratias agere atque habere, quod senectutem suam honorificentissimo de se iudicio, clarissimoque decreto tantopere honestatam voluissent. cum in eo, multos iam dies, perseveraret, neque de sententia depelli posse videretur, nihil propius factum est, quam, vt Romam Gualterutius, re infecta, reuerteretur. Non sum nescius multos fore, qui nostre o-

rationi hac in re parum fidei habeant: plerique enim omnes, quid de aliena voluntate credendum sit, de sua coniecturam faciunt: itaque incredibile multis visum iri intelligo, Bembum id verè atque ex animo aspernatum esse, quod omnes, fere summa cupiditate, expetendum atque optabile esse existiment, tametsi scribimus hæc recenti huius facti memoria, multisque, qui in agendo adsuerunt, superstitionibus, quos, mendacij atque impudentiæ nostræ conscios ac testes, habere, cur velimus causa nulla est. Sed quoniam par eorum peccatum esse censemus, qui mentiri in historia audent, atque eorum, qui dicere verum reformidant; mendacij speciem, verum cum dicturi essemus, non horruimus. Erat perinuidiosum futurum, respici tantam dignitatem, præsertim, quæ non honoris modo splendorem, sed etiam muneris contineret officium: eam enim ob causam collegium dicitur Cardinalium a maioribus institutum, ut ij & adsint Pontifici, & ad omnia reip. tempora præsto sint; egerimeque laturus eam rem Paulus erat, quod minui Christianæ civitatis maiestas, cuius ipse princeps constitutus esset, videbatur, atque eius priuatim & consilium condemnari, & auctoritas contemni, qui non beneficium modo Bembo a se datum existimaret, sed etiam onus quoddam officij pro sua potestate impositum: ut si de suo ille honore putaret sibi liberum esse recusare, dicto certe pontificis audientem non esse, in eo vero & collegium, quod sanctum esset, & Pontificem violari: itaque adcurrunt ad eum vndique amici ac necessarii; agunt, hortantur, obsecrant, si sua ipse gloria minus moveatur, gentis ac posteritatis tamen memoriam nomenque respiciat; ac tantam dignitatem in domum suam illatam ne ipse a se abiudicet. Parum primo Bembus eorum moveri oratione, ut pote qui eadem sæpenumero audisset iam olim prope omnia, ac refutasset: vbi vero ad eum Petrus Landus adiit, qui civitatis, haud multo post, princeps fuit; qui vnus apud Venetos magistratus amplissimus est, idemque perpetuus; isque longa atque accurata oratione cum eo agere cœpit, cum ostenderet quantum ei re subiturus es-

set offensionis atque inuidiæ; quam indigne Pont. Max. quam grauiter omnem sacerdotum amplissimum ordinem eam ignominiam ferre necesse esset; cumque adderet numquam hæc, sine nutu atque consilio dei immortalis, accidere solere; diligenter videret, ne diuino numini refragaretur; tum vero, animo sane suspensio ac perturbato, hominem Bembo in præsentia dimittit, rem in diem posterum differt; & quoniam religionem sibi iniectisset, diligentius deliberaturum sese pollicetur. Postridie eius diei, cum res homini in religionem plane venisset: fuit enim non versuta hac, atque ad hominum opiniones captandas simulata, quam in multis videmus, rugis supercilioque horridam, tristitia; sed, vere atque ex animo, pietatis colentissimus; proximum in sanum mane ingressus est. Erat tum forte sacerdos ad aram, atque historiam de ijs, quæ a Christo dicta, aut gesta in terris sunt, quod euangelium appellamus, clara voce, ut mos sacrificium facientibus est, effari incœperat: uix dum pedem in templum intulerat Bembo; ac sacerdos Petre, ait, sequere me. ea uero illi uox, dei prope ipsius ore miti, uisa est. Itaque, cum omnem ex animo dubitationem sustulisset; quasi dei accitu, Romam proficisci statuit: magnus fit domum eius omnium hominum atque ordinum concursus, frequens gratulatio, maximus totius ciuitatis plausus. ille uero, paucis post diebus, siluas, recessusque suos, in quibus placatam, tranquillamque vitam prope omnem traduxisset atque exegisset, crebro appellans, atque identidem respectans, Romam ire perrexit. Vere hoc dicere possum; sic homini hoc discessu hilaritatem profus excussam, ut eius pristinam iucunditatem, suauitatemque amici, familiaresque ex illa die desiderauerimus; atque, in omne tempus amissam esse, doluerimus. *da* Cultus est Romæ Bembo cum a bonis plerisque omnibus Contareno, Sado leto, Cortesio, Moronò cardinalibus amplissimis, hominibusque eruditissimis; tum uero præcipue a Reginaldo Polo, homine, dei immortalis, dubio præcui, beneficio; ex ultima usque Britannia ad nos uecto, uel de caelo potius, si modo

do dictu' fas est, lapso; cuius de laudibus, quamquam de tam præclara ac plane diuina virtute nemo satis digne vquam loquetur, alius mihi profecto dicendi lectus dabitur. hoc certè haud facile in præsentia dijudicare audeam; plus ne eam insulam, multis vulneribus Christianæ reip. per summam impietatem infligendis, nocuisse dicam; an, quod in illo solo talis, tantusque vir ortus & procreatus sit, vnde vere, planeq; Christianæ pietatis, viteque exemplum petere mus; profuisse. Is igitur cum Bembo familiarissime vixit; cumque senis optimi multas, magnasque animi dotes maximi fecit; tum verò apertum, simplexq; hominis ingenium, suæ ipsius voluntati atque naturæ confimile ac par, plurimum semper adamauit. Sed, cum diligentissime Bembo coleretur a multis, summo etiam a Paulo honore afficiebatur; tantaque apud eum fuisse gratia dicitur, vt nullam vquam rem ab eo postularit, quin perfecerit atque abstulerit: sed enim hoc non solum auctoritatis, gratiæq; fuit, sed etiam moderationis & pudoris. Tum ea erat Bembi, in dicenda sententia, libertas, ea simplicitas, eaque in omni vita clementia atque ingenuitas inerat; vt, si ante eum Paulus mortem obijisset, quod natura postulare videbatur, aliquot enim annos illum Paulus antecessit ætate, creatum iri cum Pont. Max. plerique compertum haberent. Sed, cum equo Bembo forte veheretur, paulum in ostio ad parietem latus offendit; qua ex plaga, homo senex ac debilis, in febriculam incidit; atque ex ea, cum sensim extenuari, conficique se intelligeret, cumque mortem multos dies quasi præstolatus esset, animo non modo forti, sed etiam æquo; vt de sua illa migratione cum amicis interdum etiam roçaretur; diem suum pie, sancteque obiit. Cultus erat iam pridem omni officio Bembo ab Hieronymo Quirino Ismerij filio; homine partim genere ac nobilitate, partim fide, munificentia, humanitate, morum suauitate ac dulcedine, clarissimo. Is illi statuam mortuo posuit nobili artificio factam ex marmore, atque eam celeberrima Antonij in æde Patavij locauit; inscripsitque in basi in hanc fere sententiam: propterea

propterea a se illam statuam Bembo statutam, atque in publico positam esse, ut cuius animi simulacra orbis terrarum cerneret, eius ne corporis quidem desideraret imaginem. Fuit omnino perpolitum Bembingenium, perq; acre; maximeque perspicax, acutumq; iudicium; plurima in alios, in se nimium pæne multa inquirens; in feligendis, collocan disque verbis, multum ponebat operæ, atque in ea re magnam cum prudentiam, tum vero etiam diligentiam adhibebat: hoc enim vnum sibi persuaferat esse, quod in oratione nouitatem, & quasi, patrijs moribus conseruatis, peregrinitatem tamen quandam elfingeret; quæ, cum multum omnibus in rebus admirationis habeat, ob id ipsum plurimum etiam non modo dignitatis, sed etiam iucunditatis adferre solet. ac profecto, quantum intelligere nos possumus, præclare hoc, quod difficillimum semper habitum est, Bembus præstitit, vt, cum minus fere v sitate loqueretur, hospitis speciem tamen effugeret. quod si qui sunt, qui vulgi opinione ducti, quotidianam hanc tritam, communemque dictionem in hominum eruditorum, aut versibus, aut prosa oratione vel postulent, vel expectent; atque ob eam causam Bembo oratione, quæ a plebeio ac peruagato hoc tabernariorum atque opificum sermone longe dissonat, minus delectentur; ij erunt ex eorum numero, qui de ijs studijs existimare aut leuiter, aut nihil possint. C. quidem Cæsar, vt litteris proditum video, & ipse bene loquendi laudem, non populi consuetudine, sed multo studio, multisq; litteris, & ijs quidem reconditis & exquisitis, assequutus est; & cum de ratione Latine loquendi ad Ciceronem ipsum accuratissime, pluribus quidem libris, scriberet, verborum delectum originem dixit esse eloquentiæ. Iure igitur Bembus, maiore quadam cura, in verbis eligendis torquebatur, præsertim cum Etrusce scriberet: itaque noua, splendida, decoraque eius in primis oratio est: parum enim fidei consuetudini semper habuit, quod ea partim varia atque inconstans, partim etiam vitiosa atq; corrupta esset; & quoniam ne Romam quidem, nec adeo Athenas illas ipsas Atticas;

quibus temporibus eloquentiâ maxime floruit; diutius tenere illud potuisse scriptum legerat, vt ne barbarie earum infuscaretur atque inquinaretur oratio; repudiandum sibi hunc sermonem, qui nunc est, statuebat esse; atque eum, qui fuerat in Etruscis olim hominibus purus atque emendatus, cum minus dum exterarum nationum in Italiam confluxerat, adsciscendum: qui cum illi non de populo, futi-
 li inanique doctore, discendus esset; sed e veterum libris, grauisimis auctoribus, percipiendus; illud etiam eadem opera adsequebatur, vt eius, dignitatem, grauitatemque haberet oratio: nam quotidianus quidem, vulgarisque hic hominum sermo, e fordidis artibus maximam partem ductus, multum ex officina, multum e taberna, e sellaque redoleat, necesse est. Sunt igitur Bembi de ratione Etrusce loquendi libri tres in dialogo mirabiliter scripti; quibus profecto effectum est, vt; quod homines Etrusce loquantur, non bono modo iam consuetudinis sit, quam tamen fluxam atque instabilem videmus esse, sed iam etiam scientiæ ac rationis, quæ mutari nullo modo possunt: quamquam video non deesse, qui, cum cogitandi laborem ferre ipsi aut nolint, aut etiam nequeant, Bembi scripta non tam expurgata, quam religione nimia prope quadam attenuata esse contendant. Sed sit sane suus cuique modus: difficile est enim, in omni re statuere quatenus: & tamen, si cum aliorum libris Bembi scripta conferantur, facile iudicium erit: mihi quidem eius oratio vehementer probatur: non modo, quia elegans, noua, splendidaque est, &, vt ita dicam, nobilis; sed, quia est etiam, Isocrateo prope more, vber atque ornata. Sunt etiam eius versus Etrusce scripti, & quidem permulti, graues atque pleni; vt hanc quidem laudem, si modo nos de ijs rebus existimare aliquid possumus, Bembo a ceteris omnibus concedi, necesse sit: in ijs est carmen de Caroli fratris morte: videor mihi hoc vere affirmare posse, neminem vumquam tam plane, tam ornate, tam dolenter quemquam luxisse, atque illis Bembus versibus fratris obitum lamentatus est. Scripsit præterea volumina epistolarum aliquot:

quarum

quarum paulo magis decoram video a nonnullis locutionem existimari . suum cuique omnino iudicium ; eamque ob causam difficillimum est , omnibus æque placere : nam, vt Theognis ait , laudatus a Platone poeta ,

οὐδέ γαίρ' ὁ βῶς

οὐδ' ἴων παρ' τὰς ἀδελφεῖς, οὐτ' ἀέχων .

mihi quidem, cum has epistolas cum ijs , quæ a Græcis, Latinisve scripta olim sunt, contuli; valde hæc cum illis congruere videntur . Sed pollutas pleriq; lue quadam etiam nunc aures habemus; nec plane dum e vulgi sæce enatauimus atque emerfimus : paucos enim adhuc bonos auctores Etrusca habuit lingua, quibus lectitandis nostrorum hominum expoliretur, expurgareturque iudicium. Itaque homines ornatae, factæque orationis insueti, nec pulchritudinem intelligunt, aut cernunt, & splendore ipso præstrikti læduntur; præsertim qui in veterum Græcorum ac Latinorum libris vsque adeo versati, volutatique non sint, vt illorum virtutes aut transferre ipsi in sua scripta, aut in alienis agnoscere non possint : atque Etrusce quidem a Bembo scripta hæc sunt . Latine vero de Actna ad Angelum Gabrielem scripsit adolescens ; quem video libellum illi postea Seni non valde probatum fuisse : de Virgilij Culice, & Terentij fabulis librum vnum : de Guidoubaldo Feretrio, atque Elisabetha Gonzagia ad Nicolaum Teupolum librum itidem vnum, qui valde doctis omnibus probatus est; a Gabriele quidem Faerno, homine eruditissimo atq; huius generis acerrimo existimatore, in cælum fertur. Sunt etiam Bembi, præter eas epistolas, quæ Leonis nomine ab eo scriptæ sunt, suarum quoque priuatim epistolarum volumina; ac seorsum epistola de imitatione ad Ioannem Picum libri prope instar, sane perlegenda, sunt prætera eius versus Latini multo, dulces, elegantesq; ; vt me quidem æque propemodum, ac veterum illorum poetarum scripta, delectent . scripsit, etiam magna cura, magnaque assiduitate ciuitatis suæ historiam, nudiusculam illam quidem : est enim vnum Cæsarem imitatus; sed puram in primis atque illustrem.

IOANNIS CASAE
AD ILLUSTRISSIMUM,
AC SAPIENTISSIMUM

Venetiarum Principem,

Franciscum Donatum

In Historias Petri Bembi.

VLTAE sunt artes, Illustrissime
PRINCEPS, quod tu minime i-
gnoras, cum ad vitam sustentan-
dam inuentæ, tum ad cultum, aut
etiam ad iucunditatem, volupta-
temq; ab hominibus excogitata:
quarum in singulis qui excellenti
quadam scientia aliquando præ-
ter ceteros præstiterunt, magno a-
pud omnes gentes in honore habiti sunt. nec vero iniuria id
quidem: nihil est enim præstantius, nihil omnino homini
laudabilius, quam de hominum genere bene, quoquo mo-
do possis, mereri; eamque cognationem, quam a natura ha-
beamus, nostra quoque opera, hoc est dandis beneficijs, ar-
ctius etiam astringere. Quod si harum commoditatum, v-
tilitatumque effectoribus tantus honos habendus est singu-
lis: quibusnam tandem aut litterarum, aut operum monu-
mentis eius gloriam digne illustrabimus, si cuius ars, ac di-
sciplina tanta sit, vt vniuersa illa contineat ac complecta-
tur? aut si quis harum omnium artium moderator, & tam-
quam architectus, quatenus quamque, quoque modo pro-
gredi deceat, indicet, atque præscribat? est enim difficilis il-
la quidem, & ardua in præclaris nonnullorum hominum
inge-

ingenijs, ceterarum omnium princeps; ac magistra, minime tibi quidem incognita, facultas quedam, quę ciuitatum procurationem sibi vindicet, & reip. regendę muneris pręposita sit. atque eam artem ciuilem rationem, eandemque prudentiam licet appellare. cuius quidem disciplinę qui compotes sunt, non vna modo, aut altera re separatim hominibus commodare, ac prodesse, sed vniuersam eorum gubernationem suscipere volunt: nec illud efficere solum conantur, illi priuatim vt libere, vt tuto, vt iucunde, sed vt bene etiam beateque publice viuant. Quamobrem tanti, ac tam pręclari operis artifices, non vt reliquarum artium magistri laudibus solum extollendi sunt, sed etiam, si modo dictu fas est, in deorum immortalium numero, quibus cum humanarum rerum procurationem propemodum communem habeant, vnerandi atque colendi. atque horum artificum vestro in senatu maxima omnino facultas est, semperque fuit: id quod res ipsa declarat: nec enim tanta, tamque opulenta, ac beata ciuitas vel constitui initio potuit, vel deinceps tantopere augeri & crescere; nec vero vno, eodemque statu, & tamquam habitu tot sæcula, id quod nullis gentibus, vt totius vetustatis memoriam quam longissime repetamus, vsu euenit, manere, sine eximia quadam prudentia, sineque admirabili ac diuino cum patrum vestrorum, tum vestro, qui nunc eam talem tantamque tuemini ac regitis, consilio. Ac video equidem pluribus, quam vos, gentibus aliquot annos dominatam olim esse ciuitatem vnam, aut alteram. verumtamen (libere enim dicam; quod sentio) imperium bello partum sæpe feritatem, sæpe violentiam, atque iniustitiam, fortunę quidem certe temeritatem semper habet. at bene domi constituta res, sineque vllō ciuitatis motu tot sæculorum diuturnitate firmata, vna, eademque reip. ratio moderata & concors, ea vero tota virtutis est, ac prudentiæ. itaque in bello illę, atque inter arma cum stetit, in pace atque in otio conciderunt; quippe, quę non ratione, sed viribus nixę erant: nec enim quietis; hoc est parendi vicissim atque imperandi, artes didicerant.

vos pacis, id est iuris, atque equitatis studia, quæ vincula sunt ciuitatis, cum domi coleretur, nihilominus foris belli gloria floruistis. etenim cum ciuili illa, quæ modo a me appellata ratio est, duabus contineatur partibus, bellicarum, atque vrbano rerum scientia, & tractatione: illi, cum bellicam laudem nimio adamassent opere, alteram reip. partem incultam propemodum reliquerunt: vos vtramque quidem, sed præcipuam, vt par fuit, maxime adepti, complexique estis. ergo ex omni Italia, tamquam e turbulento ac formidoloso mari aliquo, tanta hominum vis ad vos confluit, vestramque in urbem sese, quasi in portum, refert, vix vt iam capere tantam multitudinem suis illa tectis possit: qui cum e suis ciuitatibus in vestram migrant, protectiores ab iniurijs fore domi sese vestræ aduenas, quam suæ ciues, certe confidunt. Maxima igitur laus vestræ reip. vobisque magnis, clarisque in ea ciuibus debetur; quæ in eo munere, quod de humanis omnino muneribus longe præstantissimum sit, vna excellat plurimum. præstant enim alij alijs virtutibus populi. vobis autem id vnum proprium perenneque est, rem tueri publicam; hoc est humanum genus animi ratione, non felicitate aliqua, quæ casum habeat necesse est, & varietatem fortunæ propriam, conseruare: hæc enim & stabilis ipsa est, & diurnitatem atque adeo, quoad res humanæ ferre possunt, perpetuitatem, quod vestra est resp. consecuta, parere consuevit. Fortunati igitur ciues tui.

Te vero equidem semper beatum, semper gloriatione dignum existimaui: cum propter multas, magnasque virtutes tuas, animi magnitudinem, continentiam, suauissimos, eodemque castitatis, religionis, pietatis plenissimos mores, dulcem illam tuam, vberemque dicendi copiam; tum vero propter diuinam istam animi tranquillitatem, atque æquitatem. Cum enim tot annos in hac post hominum memoriam clarissima rep. summa cum gloria versatus sis; cumque dignitatis præstantia quam plurimis semper antecieris: communis iuris æquabilitatem transisti numquam, ac ne cogitasti quidem. quin etiam (memini enim me de hoc ipso

BEMBO sepe audire) cum tua te virtus multos iam ab hinc annos ad summam amplitudinem perduceret; tuaque præclarissima patria ad istum honoris gradum, quem vnum altissimum habet, ipsa te tollere cuperet, atque adniteretur, deque tua gloria sollicita esset: liberaſti tu eam omni cura, atque alijs quibusdam, in istum locum magna quadam pro peratione festinantibus, cum anteuertere posses, vltro cessisti. magnifica vero laus, honorem, tantum præfertim, cuius cupiditate ceteri inflammentur, tam modice concupiscere, sed eadem tamen ipsa resp. simul ac data facultas est, iam dudum tibi debitam, tibi que reseruatam dignitatem istam ad te scilicet eundem cupidissime detulit. neque tamen, ne sic quidem, æquabilitatem animi tui tu illam veterem amisisti. atque hoc ipso in honore maximo gerendo, cum gravitatem ac dignitatem sic adhibeas quasi reip. humanitatem, facilitatemque, vt tuam, retines. ita nec ciuitatis maximæ clarissimæque maiestas desideranda est; nec optimi, præstantissimique ciuis humanitas requirenda. Quid, quod duarum maxime insignium virtutum, integritatis, ac prudentiæ tuæ, duos esse certissimos testes videmus, paupertatem alterius, summam alterius tuam apud omnes gratiam, atque auctoritatem? quo quidem ex testimonio intelligere omnes necesse est, ita te in rep. administranda ad octuagesimum vsque annum ætatem contriuisse, vt publicas res sic procurares, vt tuas; sic autem ab ijs manus abstineres, vt ab alienis: ita factum esse, vt, cum tu sic animum induxisses tuum, vt bono ciui gratis reip. seruiendum esse statueres; illa contra egregiæ tuæ erga se voluntatis tibi præmium, quod habuerit præclarissimum, laudis & gloriæ tribuere cupierit. Ac mihi quidem in te intuenti verum omnino videri illud solet, quod a sapientibus traditum est. aiunt enim homines ferreis alios, alios æreis, quosdam argenteis animis gigni: esse etiam paucos illos quidem, sed tamen nonnullos, quibus aurea animorum natura data est, ijsque seorsum regendarum ciuitatum munus a Deo adsignatum: illos alios, quo sua quemque aut durtia, aut vilitas impellat, ferri: at vos ex illo

aureo

aureo genere natura ipsos per vos locupletes atque honora-
 tos, ad salutem civium, populorumque incolumitatem, vi
 tamque omnium quietam & beatam ortos, nec honores
 concupiscere, & diuitias contemnere, & generosarum vo-
 lucrum ritu, cælum modo spectare, vbi vobis ciuitatum re-
 ctoribus, ac conseruatoribus certum locum, ac diffinitum
 esse teneatis. Quæ cum ita se se habeant; tam præclari ho-
 minum maximorum coetus atque concilij instituta, tam diu-
 turnæ reip. moderationem, tam eximix ciuitatis magistra-
 tum descriptionem, opes & copias, tum res vestras domi
 bellicque gestas, a populis gentibusque alijs audiri, manare-
 que ad posteros, non iam ad vestram modo gloriam perti-
 net, sed etiam ad eandem ipsam, in qua versamini atq; exer-
 cemini, hominum salutis curam: habebunt enim exteræ na-
 tiones non modo, quod magnopere laudent, quodque ad-
 mirentur plurimum, sed etiam quod imitari cupiant, vnde-
 que exemplum petere possint, qualem esse optimam, fir-
 missimamq; temp. ac statum ciuitatis maxime diturnum,
 maximeque expetendum, oporteat. Quare rerum vestra-
 rum historia hæc, quam Petrus Bembus Cardinalis vir idem
 clarissimus, idem scriptor vnus omnium politissimus, scrip-
 sit, merito & flagitata iam pridem a multis est, & expecta-
 ta semper ab omnibus. quid enim aut ad delectationem iu-
 cundius, aut ad disciplinam (est enim historia vitæ magistra)
 grauius, constantius ve esse possit, quam ciuitatis omnium
 prudentissimæ leges, mores, instituta, consilia, magnarum
 variarumque rerum casus atque euenta, de omnium dul-
 cissimo elegantissimoque auctore audire; eoque ipso nec in
 mendacio gratiam querente, nec in veritate similitatem ex-
 timescente? fuit enim Bembi non stilus modo purus & ele-
 gans; sed animus etiam sincerus in primis ac simplex. qui
 cum summa iam senectute patriæ vestræ rogatu, vel iussu
 potius, res vestras gestas scribere aggrediretur, neque ad
 hanc ætatem, memoriamque nostram peruenire se se scri-
 bendo posse consideret; sepe mecum locutus est, & quidem
 crebro te appellans, cum permoleste ferret excludi se se tem-

pore a tutarum laudum, tuique similium commemoratione, qua nos re commoti faciendum nobis esse duximus, vt eius historiam ad te potissimum mitteremus, optimi scilicet senis virique clarissimi, atque hominis disertissimi plenas grauitatis, plenas auctoritatis, plenas dignitatis lucubrationes; ad sanctissimum itidem, e germanoque illo Platonis auro senem, in clarissima post homines natos rep. principem, ciuemque vnum omnium facundissimum. Accipies igitur tu illam, non a nobis quidem, sed a Bembo per nos tibi misissam: patriæque tuæ vtrumque gratulabere: eadem enim res maxime scriptione, ac memoria dignas ad historiam supeditauit; eadem grauissimum luculentissimumq; suarum rerum gestarum scriptorem, ac testem peperit.

IOANNES CASAR
 RANVTIO FARNESIO
 CARDINALI

NON eram equidem nescius, eum iam in locum progressam esse virtutem tuam, vt amplissimo isto honoris ac dignitatis premio diutius carere non posset. Cum enim superioribus mensibus, permultos dies vt tecum essem, mihi contigisset, facile, præsertim id curans atque attendens, intelligere potui, non modo eximia quamdam ac prope diuinam animi, & ingenij in te indolem elucere, sed ipsos iam apparere virtutis fructus; eosque, præter ætatem ipsam, plenos atque vberes. Itaque non dubitabam, quin Paulus Pont. Max. qui eo vsque virtuti semper saui, vt eam in alienis vltro tam sæpe hominibus illustrauerit, passus non esset, vti illa in suis inornata iaceret. Sed, quamquam exploratum tu quidem meritum que ac prope debitum, summum istum honorem assequutus es; tamen vel hoc ipso nomine, quod istud

honoris infigne, virtutis premium citius, quam aui tui, hominis sanctissimi, in te beneficium omnes dixerint, tibi plurimum gratulor, neque cuiquam concedo; quamquam omnium bonorum flagrare in te studia & voluntates; certo scio: vt plus me voluptatis ac lætitiæ ex ea re ceperit. id, quod ego tametsi pro mea in te, fratremque tuum, virum maxime illustrem, Cardinalem Farnesium, clarissimamq; in familiam vestram obseruantia, mea ipse sponte fecissem, tamen eo etiam non equidem magis, sed, nescio quomodo, libentius facio, quod excitarunt me litteræ tuæ, quibus nihil excogitari potest humanius: inuitas enim me non ad gratulandum modo tibi dignitatem tuam, sed etiam ad eam tecum vna fruendam; in quo ego cum suauissimos tuos mores, maximeque in me propensam voluntatem tuam agnosco, tum dupliciter lætor, & quod tantum patrocinium, quantum in tua esse auctoritate & gratia par est, promptum mihi paratumque esse intelligo; & quod de tua bonitate atque humanitate, tanta dignitatis accessione, nihil diminutum esse perspicio. tametsi numquam, id quidem aliter fore, putauit. Sed ad illud redco, vt non modo istam tibi dignitatem gratuler plurimum; magnopereque gaudeam, ne fortunam quidem honori tuo defuisse; sed multo etiam magis ea re læter, beatumque esse te prædicem: *ἀγαθὸς γὰρ ὁ ἐν εὐρίῳ οὐδ' αἰμογῆς*: Sic enim est profecto. nam, cum fortuna bonis comitatur, vix tum demum laudem habet & plausum; improborum autem, aut etiam obscurorum hominum, prosperitatis inuidia est comes. Quo magis eritendum tibi est, omnique cura, studio, labore, industria perficiendum, vt hominum summam de te expectationem, quam prima tua isthæc ætas, tam vario laudis genere florens, tamquam verè futuram anni vbertatem ostendere solet, sic excitauit; non modo expleas, sed etiam superes, Perge igitur, qua cœpisti, eadem celeritate & cursu ad virtutem contendere: neque de tuo pristino labore, assiduitate, diligentia, industria, quicquam remiseris: breui enim & obrectatorum vocus, si quæ concitatæ sunt, comprim-

mēs, & Pont. Max. amplissimi que collegij vestri, in te coo-
 ptando, iudicium non comprobabis solum, sed etiam illu-
 strabis; perficiesque, vt nullum esse tam nouum, tamq; ex-
 quisitum honorem, qui in amplificanda dignitate tua ex-
 traordinarius videri possit, omnes & intelligant & fatean-
 tur. Qua quidem in re, pro eo quanti te facio, sepe mul-
 tumque de te cogitans, grauem tibi constitutam esse aduer-
 sariam video: est enim non ineptiarum modo, sed vitiorum
 etiam omnium alrix & procreatrix assentatio: ea igitur a-
 nimum tuum, qui & natura firmus est, & educatione ac di-
 sciplina corroboratus, quamquam est illa quidem temera-
 ria atque impudens, fortasse non nihil verebitur. Sed ea-
 dem tamen, etate, quæ tua lubrica est ac periculosa, tum po-
 tentia, quæ solet esse licentior, freta, adiri te minime du-
 bitabit. quæ cum & fallendi & impellendi omnes vias noue-
 rit, omnium temporum momenta teneat, omniaque ad vo-
 luntatem loquatur, omnes autem cupiditates exsuscitet, ea-
 dem ijs ministrare omnia, femouenda tibi a te est, proculque
 ab animo, atque auribus tuis eius præstigix & quasi cantio-
 nes, remouendæ. Quod tibi quidem facile factu erit: est e-
 nim vna simplexque cautio. etenim, si eos audies, si ijs au-
 res tuas dederis, quorum monitis ac præceptis animus tuus
 excultus, tamquam astrum, enitet ac splendet; si eos, qui ti-
 bi hætenus iter monstrarunt, duces habebis, nihil errabis,
 atque ad virtutem, quamquam *μακρὸς τε καὶ ὀπίσθιος ὁ μὸς*
ἔστιν ἁγῶν, quam celerrime peruenies. Verum sentio me
 ab eo, quod his litteris propositum fuerat, aberrasse longi-
 us: fecisseq; insolentius, qui te, in eo præsertim, in quo gra-
 tulatione magis vtendum fuit, cohortari ausus sim. Sed da-
 bis mihi profecto veniam, tuæ laudis ac gloriæ studijs
 incenso, si sim ardentius fortasse elatus,
 quam tua summa dignitas, pudor
 que meus postu-

laucrit.

I O A N N E S C A S A

ARCHIEP. BENEVENT.

PETRO VICTORIO S.

VVM forte ad quotidianas occupationes meas podagra accessisset sane molesta: red-
ditæ, mi VICTORI, mihi sunt litteræ
tuæ. Eo factum est, vt serius ad eas tibi re-
sponderem, quam nostra summa coniu-
ctio postulabat. Sed eas tamen litteras e-
ruditionis atque elegantia plenas: amore autem singulari il-
lo in me tuo etiam redundantes, gratissimas, iucundissimas-
que mihi accidisse scito. Quod enim vir omnium doctissi-
mus, atque in iudicando acerrimus, pedetemptim, verecun-
deque dissentire a nobis aggrediebare, in re præsertim huius-
modi magni apud me ponderis: veterem tuam erga me beneuo-
lentiam, amantissimiq; animi gratum obsequium agnosce-
bam. Quod autem Electæ orationem aliorum, atque ego,
alijque multi acceperamus, interpretabare: idque stilo illo
tuo subtili, atque presso, qualis eruditorum hominum ser-
mo inter se de studijs litterarum disputantium esse debet, de-
clarabas: in eo ingenij, doctrineque, & eloquentia tuæ vis,
lumenque mihi iam pridem cognitum, elucebat. Verum-
tamen, quod ad me attinet, omni ego te molestia libero:
siquidem in eo expeditissima mea ratio est. Nos enim po-
pularum more vti se res dederit, ita vel populi, vel eruditorum
hominum sententiam nostro quodam iure sequimur, atq;
alias si sit opus, aliter de eadem re dicimus. Quare, mi Vi-
ctori, optimos adolescentes, mihi que iure carissimos, qui
apud te erudiuntur in litteris, posthac, mea quidem causa,
sententiam tuam ne celaueris: neque id amicitia tribues,
quod ab amicitia plurimum discrepat, vt expurgare iudi-
cium nostrum non audeas. Atque adeo sic habeto, nihil
mihi in litteris tam plane esse exploratum atque comper-
tum, quam quod tu idem probes, atq; confirmes: quam-
quam

quam de his quidem Euripidis versibus nonnulla mihi in mentem veniebant, cur in pristina illa mea interpretatione propemodum perseuerarem. Primo enim vix mihi verisimile fiebat, calamitosissimę virgini, in tanto capitis sui, fratrisque sui discrimine, otium ad contemplandam, ac prædicandam Helenę pulchritudinem fuisse, præsertim quam odisset, quam etiam diris statim prosequeretur, cuique deos iratos atque infensos optaret: propterea quod se fratremque suum, totamque Græciam euertisset. Nam ita Helenę personam tractare Euripidem par fuit, vt Electrę personę, quam in manibus habebat, ne obliuisceretur. Deinde Helenę pulchritudinem, quę nulla ei mulieri sua culpa obigerat, indigne ferentem Electram facere, fortasse nihil attinuit: at lasciuiam, & formę, cultusque importunum illud studium; in sororis cęde, & luctu, in domus, familięque ærumis, atque excidio reprehendere, ac detestari: id vero cum Electrę personę congruere, nisi te aliter arbitrari viderem, plane putassem. Nam quod ait Electra, suę huiusce orationis initio, ad ingenium naturamque referri mihi aptius videbatur, quam ad corpus & pulchritudinem posse: sic enim interpretamur. Quam magnę ingenij sunt, ac naturę in vtramque partem vires: serimur enim natura alij ad perniciem, alij ad salutem, vt quiq; procliuēs ad virtutem, aut ad vitia sumus: pessundedit ergo Helenam non formę, sed ingenium. Nam pulchritudo quidem multis sepe malo, multis sepe saluti fuit. Quod video idem præcepisse eos, qui de finib. bonorum differuerunt: vt ea sententia, quam duobus his versibus complexus Euripides est, vix futura vera sit, si hoc sensisse illum defendimus: qui pulchritudinis composites sint, salutare quiddam habere: at inuerecundum, impudicumque animi ingenium qui possident, ijs ea res semper calamitati est, numquam saluti. Helenę quidem certe non pulchritudo profuit, sed ingenium obsuit. Id igitur mihi accusare videbatur infelix Electra, pannisque obsita, torridaque: Helenam inclinata iam ætate meretricium animum illum pristinum retinere, quum fugę infamiam illam

subijc-

subijisset, propter quam in publicum etiam prodire, non aude ipsa se fateretur. Castissima scilicet puella vehementer indignatur, queriturque, eam iam prope anum factam, ne malo quidem doctam, deterreri a lasciuia ac petulantia posse. Ipsum quoque verbum Mulier, nescio quid vituperationis præferre visum olim mihi est, quum illud nescio quid versiculorum lusimus. Est eadem, quæ solet: non Helena, inquit, sed mulier. Illud etiam interdum suspicari mihi veniebat in mentem, si ad cutem totondisse Helenam capillum Euripides significaret, dicturum illum fuisse potius *εὐχρῶ*, aut *εὐβαΐδα*, quam *παρ' ἄρας τείχας*: quod video doctis nonnullis idem placere. Sed hæc tu melius scilicet, vel longe potius omnium optime: nam nos quidem vehementer sane occupati, non tam ut aliquid statueremus; quam ut aliquid ad epistolam tuam rescriberemus, cursim hæc ad te exarauimus. Quare ad illud redimus, quod initio scriptum a me est: pro sexcentis mihi auctoritas, iudiciumque tuum rationibus semper erit: eaque mihi loci huius, aliorumque omnium interpretatio erit certissima, quam tibi maxime probatam esse intellexero: Vale XI.

Calend. Febr.

MDLVI.

In nomine domini Amen. Nos, Louis de La Roche, Gouverneur de la Louisiane, par ces presentes lettres, mandons et ordonnons que vous, Messieurs les Intendants de la Colonie, fassiez publier et exécuter en toute rigueur lesdites lettres, et que vous fassiez donner par vos subordonnés, et par ceux qui en auront la charge, la connaissance de ce qui est contenu en icelles, et que vous fassiez observer et exécuter en toute fidélité et exactitude, sans aucune difficulté, opposition, délai, ou exception, et sans que vous puissiez en souffrir aucun empêchement, et que vous fassiez donner par vos subordonnés, et par ceux qui en auront la charge, la connaissance de ce qui est contenu en icelles, et que vous fassiez observer et exécuter en toute fidélité et exactitude, sans aucune difficulté, opposition, délai, ou exception, et sans que vous puissiez en souffrir aucun empêchement, et que vous fassiez donner par vos subordonnés, et par ceux qui en auront la charge, la connaissance de ce qui est contenu en icelles, et que vous fassiez observer et exécuter en toute fidélité et exactitude, sans aucune difficulté, opposition, délai, ou exception, et sans que vous puissiez en souffrir aucun empêchement.

En témoin de ce que dessus, nous avons signé ces présentes lettres de notre main, et du sceau de la Colonie, le jour et au lieu susdits.

Louis de La Roche

GASPARIS CONTARENI,
VITA.

*Non suo loco posita, quia sero ad nos
missa est.*

VM per multum inter laudationem atque historiam interesse oportere facile intelligerem; propterea quod illa virtutis modo præconium quærit: hæc veritatis in vtramque partem testimonium continet; sæpè mihi de GASPARIS CONTARENI vita cogitanti veniebat in mentem,

vereri, ne, si eam litteris mandassem, laudare me hominem magis quam, qui eius vitæ cûrsus fuisset, narrare voluisse, multi arbitrarentur. qui cum commemoratum a me de illo nihil viderent, quod esset a laude seiunctum, quæ reprehensionem habitura fuissent, dedita opera a me prætermissa esse existimarent. Sed cum laudatoris sit, de cuius laude dicit, eius bona verbis amplificare, aliquid etiam alieni adfingere; vitia oratione attenuare, aut etiam silentio præterire; in altero facile præstare possum, ut hic meus commentarius plurimum a laudatione dissentiat: nec enim sermone nostro Contareni virtutem augere conandum nobis est: in altero, ut de eius vituperatione indicem nihil, non nos, sed res ipsa laudationi persimilem narrationem nostram efficiet: Quod si qui erunt, qui cum plus de aliena virtute prædicari sentiant, quam quantum de sua ipsi sibi polliceri soleant; aut egre id se-

N rant,

rant, aut orationi meæ fidem non habeant, ij sic cogitare debebunt; dici hæc a nobis de eo, qui iam non sit: qui- que cum suæ ciuitatis probis viris omnibus, tum aliarum gentium, exterarumq; nationum clarissimis quibusque hominibus notus, beneq; cognitus fuerit. quorum cum magna pars sit superstes, nulla nobis causa est, cur de mor tuo mentientes, tot viuorum, illustrium præsertim hominum, vanitatis impudentiæque nostræ testimonia colligere velimus: clarorum autem virorum laudibus, fauere potius quam obrectare omnes debebunt. mihi certe aut de Contareno tacendum fuit: aut de eo, ni mentiri forte maluisssem, cum laude dicendum.

VENETORVM Ciuitas optime morata, optimeque constituta est: id ex eo intelligere licet, quod vna temperatione, vnis legibus, sine vlla seditione, sine vlllo intestino malo, annos eorum respublica amplius mille manet: quodque a paruis initijs profecta ad eam opulentiam atque ad id imperium, quod videmus peruenit: complures vrbes, easque magnas atque florentes, socias vectigalesque habet: Corcyræ, Cretæ, Cypro, multis magnisq; insulis, transmarinisque prouincijs dominatur. Classem instructam paratamque habet, quantam nullus rex, nullæ nationes valeant comparare. Ea ciuitas vna omnium, de quibus memoriæ proditum sit, libertatis equabilitatisque maxime amans, maximeque retinens est: quippe quæ durissimis quondam Italiæ temporibus; seruitutem fugiens, e continenti sese in vndas æstusque coniecerit; fortunisque omnibus relictis, vnam modo secum extulerit libertatem, atque in ea tuenda tot sæculorum spatium versata, studium voluntatemque, vsu etiam atque exercitatione corroborauit. Itaque libertatis fortasse nomen a libi quoque gentium inuenias; libertatem ipsam puram atque incorruptam, ab omni que metu vacuam, vtinam aspicere in alijs ciuitatibus, vti quondam fuerat, deorum nobis beneficio aliquando liceat. Illud salutare institutum mordicus a Venetis retentum est, vt reipublice attingendæ,

tingendę præter quam ijs, qui initio in ciuitatem conuen-
 nerunt, quique germani Veneti & tamquam aborigines
 sunt, potestatem præterea facerent nemini; nisi siquan-
 do deliberata re, bene de republica meritis, eius vrbis in-
 quilinis, alijsue quibusdam, id ius nominatim ad hodie-
 num diem concessum est. Ex eo igitur priscorum gene-
 re ciuium Aloisius Contarenius fuit, cum prudens pater-
 familias & locuplex, tum præstans senator & nobilis: at-
 que is Polyxenam Malipetriam in matrimonio habuit,
 feminam primariam; ea, cum aliquotiam peperisset pue-
 ros, neque ij diutius viuerent, ad amicas æqualesque di-
 citur rursus prægnans retulisse; a quibus, vt sunt plerę-
 que mulieres religiosę, admonita esse dicitur; vt qui na-
 tus esset puer, ei nomen imponeretur vnum ex ijs nomi-
 nibus, quibus vocati ij reges sunt, qui ad Christum deum
 nostrum paruulum ac lactantem venerunt: fore enim vt
 vitalis esset. Cum salua igitur paucis post diebus peperis-
 set, puerum nominari GASPAREM iussit, qui primus
 eius familię hoc nomine appellatus est. Is vbi adoleuit
 magna in eo ingenij indoles erat, magna ad litterarum
 studia propensio: itaque facile Aloisius pater, consiliũ,
 quod de puero ceperat, mutauit: mercaturis enim illum
 faciendis, rei que augendę, quippę cui multę atque am-
 plę multis in locis res rationesque cum multis essent con-
 tractę, filium scilicet natu maximum Venetijs destinaue-
 rat: est enim sere in liberis ciuitatibus, mercaturis rem
 querere, nobilitati quoque non modo non turpe, sed, si
 bono modo fiat, etiam honestum. verum vbi pueri inge-
 nium naturamque, maius quiddam spectare atque polli-
 ceri intellectum est, consiliũ illud de mercatura fundi-
 tus pater abiicit; neque vlla in re filij voluntati ac studio
 defuit. Is vbi quod satis esset operę Antonio Iustinia-
 no, Laurentioque Bragadeno Venetijs visus est dedisse:
 nam ij publice a ciuitate constituti erant, qui iuuentu-
 tem in dialecticis, atque in philosophia erudirent: Pata-
 uium profectus, Petro Pomponatio Mantuano, magno

nobilique philosopho, in disciplinam sese tradidit. Erat in adolescente naturæ vis peracris illa quidem, & vt mihi videbatur, peracuta, sed tamen nescio quomodo magnitudine & firmitate potius præstans; &, quod maxime rem continet, ad sapientiæ studia accommodatum & tamquam philosophum inerat ingenium: memoria omnino valebat plurimum: huc accedebat animi ac victus vitæ que totius constantia quædam, vt, quam semel instituisset rationem, de ea non defatigatione, non pigritia, non voluptate depelleretur. Opinio est in omni vita re venerea illum omnino vsum esse numquam, defixa mens scilicet in eo studio, cui se ab ineunte ætate dederat: eoque capta atque alta, nihil præterea concupierat. itaque celeriter affectus est, vt æqualium magister, grãdiorum natu magistrorumque tamquam equalis, & compar haberetur. certum temporis spatium, horarum sane haud amplius trium, meditationi & bibliothecæ attributum, & tamquam sepositum habuisse dicitur, cui tempori nec vquam quicquam detraheret nec fere adderet; qui reliquus erat dies in congressionibus amicorum, colloctionibusque consumebatur: eę de litteris scilicet erant, vt in suo studio, ne cum vacare quidem videretur, cessaret. Idque ipsum, nihil agens, ageret tamen vigeretque propositum, & tamen animum a contentione relaxaret. Illud etiam narrari nobis ab eo ipso meminimus, cum diceret numquam se in omni adolescentia commisisse, vt mane aliquid post die aggredere ediscere; quin prius ea que pridie percepisset, diligentissime reminiscendo recordatus esset: vitandam enim afortorum consuetudinem aiebat, qui crudi sese tamen ingurgitant, quoque magis cibo replentur, oneranturque, minus virium, minus valetudinis habent. in eo igitur cursu, cum sedulitate magis quam contentione aut labore admirabiles progressus efficeret: atque eos, qui in eodem curriculo erant, longo interuallo antecederet, mortem Aloisius pater obiit. Duo de viginti ille annos natus erat eo tempo-

re liberorum autem, magnum sane numerum, filios septem, quattuor filias, præterea magna cum multis contracta implicitaque negotia, Aloisius reliquerat. Atque odiosum omnino negotium est homini in cogitationis & doctrinæ studijs occupato, familiaris rei procuratio; ut minus mihi mirum videri solet, Democritum, nobilem quondam philosophum, ut ea cura, eoque impedimento liberaretur, omnes fortunas suas, sicuti litteris præditum est, abiecisse. Verumtamen quamquam inuitus ac mærens discedebat a litteris, tamen Patauio profectus est: atque eandem illam animi moderationem æquabilitatemque adhibens, fratribus partim in Apuliam, partim in Alexandriam (ibi enim magnas societates Aloisius pater habuerat) distributis, partim Venetijs relictis; bene domi constitutis rebus Patauium reuersus est: studiumque haudquaquam longo interuallo a se intermissum, cupide renouauit. in ea vrbe doctissimorum hominum plena, ac liberalibus artibus affluenti, aliquot annos commoratus est: cum in principibus iam philosophis numeraretur, atque eius nomen plurimum in dies increbresceret. Atque hoc loco postulari exigique a nobis arbitrati sumus, ut, qui eius progressus & quale tamquam iter ad percipiendas fuerit disciplinas, demonstraremus. A primis igitur dialecticæ elementis profectus sic omnem philosophiam perlustrauit, ut illius singulas tamquam oras non viferet modo atque inspiceret, quod plerique facimus, sed in vnaquaque etiam illius quasi regione commoraretur & habitaret. itaque illud assecutus est; nihil in ea ut arte, ita copiosa & magna atque varia, tam esset magnum atque arduum, aut tam minutum atque paruum, quod eius aut diligentiam lateret aut fugeret intelligentiam: nihil autem tam abstrusum aut reconditum, quin promptum illi expositumque quamuis subito esset atque ex tempore. Eius nos rei per magnum quondam specimen cepimus: nam cum Florentiæ forte essemus, qua ille Roma profectus, iter in Germaniam habebat

bat ad Cæsarem erant in ea vrbe, cum alij complures in ea philosophia, quæ de natura est; docti atque exercitati, tum duo præter ceteros PETRVS VICTORIUS & FRANCISCVS Medices, quorum erat vtriusque & natura admirabilis & exquisita doctrina; tum studium ardens in vtroque ac peracre vigeat, flagransque & singularis in vtroque industria: sed alterius breue tempus doctrinæ augendæ & declarandæ fuit; VICTORIUS qualis vir, quantumq; iam tum esset, ea, quæ nunc est eius doctrina, libri que ab eo editi declarant: ij per eos dies ad Contarenum sane ventitabant, a quo nos quoque non fere discedebamus: hoc affirmare possum, cum omnis inter eos sermo esset de physicis, nullius rei mentionem esse factam a summis illis viris, ingenio præstantibus, animo vacuo, otio abundantibus, studio incensis, tempore paratis, a bibliotheca & litteris recentibus, quin eam Contarenus, & memoria teneret, & intelligentia comprehensam haberet, & oratione tam facile explicaret, quam quæ facillima sunt. Præstabat id non tam credo memoria, qua tamen valebat; vt antea dictum est (natura enim quoque plurimum ille excellenti fuit) quam ipsa, via ac ratione percepta, doctrina: sic enim eum ipsum dicere solitum esse accepimus. Non modo certam artium multarum inter se quandam naturalem esse dispositionem, vt aliam alia suo quæque loco deinceps tamquam subsequatur, & cum priori posterior quasi coagmentetur: sed vnus quoque eiusdemque cuiusvis scientiæ si quis ordinem & tamquam seriem conturbauerit atque resciderit, ad exitum perueniri non posse: magnoque in errore versatos, superioris ætatis homines aiebat esse, qui multa properantes transilirent; aut vllam artem ediscere se posse dissipatam arbitrarentur, aut mutilam atque hiantem: amputatis enim interfecissisque disciplinis progredi perueniri que ad scientiam non magis posse, quam interruptis iter pontibus confici. Vnum autem omnino sibi comitem ac monitorem ad Aristotelis iter, multis sæpe obstructum difficultatibus, Thomam

Aquinatem afsiuerat, hominem non contentionis, fed veritatis amantem. qui & subtilitatem habeat, nec vltra, quam par eft, progrediatur acumine; atque idem articulatim partiteq; ac diftribute doceat; doctus etiam Græcis Latinifq; litteris erat. Poetas Homerum, Virgiliū, Lucretium, Horatium lectitauerat atq; didicerat. Itaq; cum non artis factitandæ, fed eruditionis liberalifque doctri- nę fruendę caufa, philofophię fe dedidiffet, omnes tamen artifices, magiftrōfque omnes, non ſcientia modo, fed fama quoque & celebritate facile ſuperabat. Erat hominis vita atque victus non tam excultus atque expolitus, quam cum grauitate quadam ſimplex ac lenis placatusque; oratio inculta illa quidem atq; inornata, fed hoc ipfo, quod omni careret ſuoco elegans ac cum auctoritate. nulla mollities, nullæ, ne in adoleſcentia quidem, animi aut corporis delicia; fermo nulla aſſentatione ſuffuſus, nulla animus maleuolentia infuſcatus. Et cum feſtiuitas lepoſque haud magnopere adeffet, aberat etiam ruſticitas atque triſtitia. Quin etiam hoc ab eo dici memini; de uorare ſefe certorum hominum (qui in aliqua vitę parte claudicarent) incommoda aut etiam vitia ſolere, ſimulac de bonis, quibus illi excelleret, aliquid deguſtaſſet. Ac cum Galeatius Florimontius, qui nunc Sueſſæ epiſcopus eſt; vir cum omnibus honeſtis artibus perpolitus, tum præcipue caſtus atque integer, tum religione ac pietate in primis incenſus; in notandis autem reprehenden- diſque amicorum vitijs vnus omnium maxime acer ac liber: caſtigatoꝝ nonnumquam etiam ſubamarior, atque is a Contareno in fratris locum diligebatur. Cum ille igitur nobis audientibus nequire ſe ſatis mirari diceret, illum, qui omnium eſſet mundiſſimus ac ſaniſſimus, cum hominibus quibuſdam, quos ipſe appellabat, id, quod nobis minime neceſſe eſt, qui turpitudine aliqua, tamquam morbo, adfecti atque inquinati haberentur, tam ſepe conſpectari. Quæ ille cum ſane commotus ac ſtomachans diceret. Quid nos, inquit Contarenius, numquam ne abſinthio

ſinthio aut ſcamoneę radice curari nos patimur? Quid
 ni? inquit ille. Ergo inquit Contarenus earum potio-
 num exorbemus ſapores tæterrimos, vt ſuco epoto, illi-
 us iuuemur vi ſalutari, horum vitia, ſi qua ſunt, non de-
 uorabimus, & tamq̃ amaritiem perferemus atq; exsor-
 bebimus, vt illorum tamquam veſcamur virtute, atque
 alamur bonis? quid autem ipsis nobis fiet, ſi amandum
 ſtatuimus, niſi qui perfectus abſolutusque fuerit; eſſe
 neminem: laudare ſe, quod in quoque probaret, liben-
 ter aiebat, quod reprehenderet, vituperare non ſe neceſ-
 ſe habere. Hanc animi æquitatem, hanc tam præclaram
 maximarum artium doctrinam, alia longe ijs maiora bo-
 na decorabant. Summa integritas, ſumma innocentia,
 pietas, non hæc quę facie, motu, amictu commendatur;
 quam in multis cernimus, ſimulata, & ſpecie, atque ora-
 tione hominum opinionem captans, ſed ſolida, nuda, ſin-
 ceraque, in mente atque in animo inerat. quibus ille re-
 bus inſtructus, cum magnum eius eſſet nomen, magna-
 que non ſolum laus, ſed etiam admiratio, aliquanto citi-
 us quam conſtituerat Patauio deceſſit. Nam cum omnis
 prope dixerim terrarum orbis eo tempore contra Vene-
 tos conſpiraret, tæterrimumque ei ciuitati bellum intul-
 liſſet afflictis Venetorū opibus, Patauio ipſo obſeſſo, nec
 multo poſt amiſſo, maturius omnino, quam in animo ha-
 bebat, inuitus, non dum diſcendi ſiti ſcilicet expleta, do-
 mum ſe ſe recipere coactus eſt. Erat eius ætas non dum
 firmata, vt rei publicę operam nauare poſſet: itaque in ijs
 ſeſe ſtudijs aliquot annos continuit, cum eius domus tam
 quam bonarum artium gymnaſium quoddam ab ijs, qui
 doctrinæ deſiderio tenebantur, frequentaretur. Verum
 tamen ad rem publicam vbi primum acceſſit, eius inge-
 nium, quod de Hortenſio eſt memoriæ proditum, tam-
 quam Phidixæ ſignum, ſimul aſpectum ac probatum eſt.
 itaque cum tres & triginta tum haberet annos, a ciuitate
 ad Cæſarem Carolum hunc V. in Germaniam orator
 (ſic enim Veneti appellant) eſt miſſus. Legationis mu-
 nus

nus magnam apud Venetos habet dignitatem, magnam ad summôs honores magistratusque adipiscendos commendationem; sepeque a multis vna petitur, & in comitio suffragijs oratores magna ambitione creantur.

Gerebat illis temporibus in Italia bellum Cæsar cum rege Galliarum, cum quo illi antea quoque continentia bella intercesserant, atque cum eo Pont. Max. Leo X. se se coniunxerat: cum rege Veneti conspirauerant, atque omnis impetus belli ad mediolanum confederat; nam eam urbem Gallis Venetisque defendentibus, Cæsaris ac Leonis copiæ oppugnabant. Ad eum, qui cum bellum suæ erat ciuitati, planeque ad hostem ire se Contarenius intelligebat, apud quem exploratoris, non legati locum obtinere eum necesse esset, atque ipsa res cogeret. Accedebat etiam quod Cæsarem quibuscum inimicitias exerceret, ijs solere esse amariorem audierat: illisque maxime, qui Gallorum fauerent rebus. Itaque animo sane commoto ad Cæsarem adiisse dicitur; nam & sponte ipse sua verecundus, ingenio quodam, quod tamen sine segnitia esset, pudore fuit. Verum eadem illa doctrinæ, castitatis, ingenuitatis, innocentie opinio, multo ante eius aduentum ad exteras quoque nationes perlata, Cæsaris illi animum voluntatemque conciliauerat; nam amare ille plurimum ingenuos apertosque hominum animos dicitur. Itaque ut semel in primo illo, qui ei cum Cæsare fuit, congressu, hilari vultu acceptus & comiter appellatus est, faciles ad eum de inde semper aditus habuit: & illo, quamquam ciuitati erat iratus, non modo pacato, sed etiam propicio vsus est. ac paulatim cum eam, quæ antea de se fuerat, opinionem magis ac magis in dies confirmaret atque augeret, iam ipsi Cæsari non modo gratus, sed etiam familiaris erat.

Itaque cum certior factus esset, Gallorum Venetorumque copias in Insubribus suas superatasque, Gallos ex oppido esse expulsos cæde & fuga suorum, qui eam rem nuntiarent Contareno misisse dicitur, atque ijs præcepisse, ut de incommodo, quod Veneti acceperant, retice-

rent, neque illorum copias in eo proelio dicerent inter-
 fuisse: eam in illo sese corporis imbecillitatem aspiceret, vt
 excruciarum eum illam noctem suæ tanta illa patriæ clade
 nuntiata nolit. In Hispaniam Cæsar constituerat reuer-
 ti, neque per Gallorum fines, qua proximum erat iter,
 quod exercitum non habebat, ire poterat. itaq; per Bel-
 gas profectus ad oceanum perrexit, atq; ibi nauibus con-
 scensis in Britanniam appulit, paucisque intermissis die-
 bus rursus naues soluit atque in Hispaniam contendit.
 toto hoc itinere eum Contarenius prosequutus est, cum-
 que in Hispaniam peruenissent, biennium apud eum est
 commoratus, atque in ea legatione omnino quinquen-
 nio consumpto Venetias redijt. Cum illud re confir-
 masset, quod a Græcis quibusdam poetis mandatum ver-
 sibus video: Magnam gratiosi nuntij esse vtilitatem.
 Nam cum omne id temporis spatium inimico inter se a-
 nimo Cæsar & Veneti essent, ac fere continenter bello in-
 ter se contenderent: multa ille tamen ob eam, qua suo no-
 mine erat apud Cæsarem, gratiam, obtinuit: multa suæ
 ciuitatis mandata consecit: magno quoque vsui reipubli-
 cæ fuit: simulque illud est assequutus, vt multarum ma-
 gnarumque rerum diuturna tractatione ac consuetudi-
 ne; tot nationum naturis, moribus, institutis cognitis at
 que perceptis, magnum rerum agendarum vsu, ma-
 gnamque haberet prudentiam. Itaq; cum diligentiam,
 operam, curam, prudentiamque suam ciuitati mirifice
 probasset; absens & in senatum lectus est: qui honos Ve-
 netorum legibus non fere diuturnior anno & mensibus
 quattuor est: & quod olim, exiguis etiam tunc ciuitatis
 rebus, precibus rogandi erant, qui domesticis suis relictis
 negotijs, ad consilium de publicis capiendum conueni-
 rent, Rogatorum concilium appellatur: eiusque perma-
 gna & potestas est & dignitas; quippe cui omnis respu-
 blica permissa sit, vicissimque in hac ciuitatis amplitudi-
 ne ac dignitate a clarissimis quibusque ciuibus summis o-
 pibus, summa contentione expetitur. Magnæ præterea
 aucto-

auctoritatis est in ea ciuitate magistratus, cui ab eo nomen inditum est, quod præcipua, magna atq; ampla procuratio demandata illi est, ærarij ac vectigalium, quæ in continenti, Veneti magna atq; ampla habent; nam eum magistratum illi Sapientes terræ firmæ appellant. hanc quoque potestatem Contarenus statim renuntiata legatione, maxima totius ciuitatis voluntate, omnibus suffragijs adeptus est. Habuit de ea ipsa legatione, more maiorum, orationem in senatu vberem ac plenam, cum de Cæsaris ingenio, voluntate, institutis, opibus, copijsq; differeret; earumque nationum, ad quas adijisset, mores, leges, facultates, consilia exponeret: quæ cum ab eo distinctius scilicet atque eruditius dicerentur, quam Venetorum hominum aures audire ad eam diem consuissent; tanta diligentia, tantoque silentio atque attentione audiebatur, vt vocis bonitas, qua ille sane exili fuit, non magnopere desideraretur. Non sum vulgi opinionis, iudicijque nescius: arbitrantur enim philosophiam, hominum, vitæque huius communis quasi corruptelam esse quandam: atq; eos, qui in studijs cogitationis ac doctrinæ, paulo vterius progrediente ætate versati sint, homines in solitudine atque in angulis educatos, curiæ lucem aspicere, aut in huius ciuili turbæ, ac fori strepitu & concursatione, & in rerum agendarum tumultu, & tamquam acie, sine magna animi titubatione negant ausuros esse consistere, hominum consuetudinis imperitos, legum, morum, sermonum, voluntatumque ignaros, atque a communi vita et hominum sensibus, victuque longe multumque abhorrentes: sic vulgo existimant. Sed falluntur sane, multoque id aliter euenit. Nam, qui, tamquam inermes, ad prælium & pugnam; sic nullis aut leuibus doctrinæ præceptis, quasi armis, instructi ad rempublicam accedunt, ij artem, quam facere intendunt, vnam quidem omnium maximam ac difficillimam, reipublicæ patriæque periculo discere coguntur; atque vt in vetere Græcorum prouerbio est, dolio faciendo figlinam

aggrediuntur percipere : idque ipsum de malis auctori-
bus, magistrisque sane inscijs atque improbis, vulgo & fo-
ro. Quamquam nobilitari homines ijdem Græci in foro
aiunt : qui si hoc sentiunt, virtutem, vt maiore in luce
posita locataque sit, ita magis magisque splendescere atq;
illustrari, ipsi sane videant, vbi nam eam potissimum in
bono lumine collocent : sin illud præcipiunt, a populo,
bene viuendi rationem, tuendarumque ciuitatum disci-
plinam peti oportere, aut in foro cum reliquis mercibus
expositam, virtutem venire, næ ego, mihi locum modo
demonstrari, magno emere possum. Sed non est ita.

Nam sponte quidem sua, aut prudentiam hominum ani-
mus atque ingenia non magnopere gignunt ; aut huius
nobis ætatis, tamquam sterilitas quædam vehemenrer la-
mentanda est. quibus autem opinionibus imbutæ eo-
rum mentes, & tamquam consitæ, ad comp. e populi di-
sciplina, & quasi cultura prodire soleant operæpretium
est attendere. Nam ij, qui animum philosophiæ præcep-
tis excoluerunt, regendarumque ciuitatum artem edi-
dicerunt ; neq; timidi sunt, quod scientia earum rerum,
quas quisque tractet, animum addere, non adimere so-
let ; neque audaces ac temerarij, quod stultitia ac temeri-
tas plurimum ab arte ac sapientia disident. Reipublicæ
vero gubernator ille de populo, nec ignauiam a verecun-
dia segregare, neque præcipitem aut pertinacem ciuem
seiuungere a forti atque constanti magnopere nouit, nisi
vsu demum atque experientia doctus, cum sæpe lapsus,
sæpe deceptus multa in rep. offenderit, & ciuitatis pericu-
lo ac detrimento (vt antea a me dictum est) prudentiam
didicerit. Philosophia autem, quæ vel maxime in effin-
gendis, atque ad virtutem conformandis, hominum sen-
sibus atque motibus occupata sit, & vt illi morati tan-
dem sint, quemadmodum cum ijs conflictari non incom-
mode queamus, vias rationesque tradat, neque ab homi-
num abhorret moribus, & qui sit optimus reipublicæ sta-
tus, intelligit, & quibus artibus, inclinatæ ruentesque ci-
uitatis

uitates subleuentur, tenet; & ad eas, quæ non optimis institutis ac legibus temperatæ sint, accommodari se se tamen non reculat: remediaque temporum, locorum, casuumque incommodis adhibet salutaria. eadem multa de hominum vitijs, quæque eorum cautiones sint præcipit. eadem qui, cuique arti, cuique fortunæ, cuique animi aut corporis affectioni, mores sensusque comitari soleant, comonet: Ad eam doctrinam tam fructuosam, tamque optimam vbi vsus quoque atque exercitatio accessit, tum vero præclari illi ac singulares ciues existunt: qualis vel in primis Contarenius sua in republica fuit: qui cum ingenuarum artium in gremio educatus & tamquam philosophiæ alumnus quidam, ad agendum descendisset, maximoque sibi vsui ea præcepta, quæ olim imbiberat, esse intelligeret; suos ciues hortari non desistebat, vt ea peruestigarent, quæ de naturis humani generis, deque rerum publicarum gubernationibus a philosophis explicantur. Nec vero occultabat hoc ipse de se; nam a principio, cum primum in senatum lectus fuit, sæpe factum esse aiebat, vt in suggestum ascendere, sententiæ dicendæ causâ, cum cuperet, ausus non sit; quod pudore quodam & rei insolentia retraheretur: eamque rem magno sibi dolori esse solitam; itaque in animo habuisse, nisi eum animi timorem ac verecundiam peruinceret, ad rempublicam posthac non accedere, suumque locum alijs concessurum, quibus ad dicendum animus non deesset: nec enim verum esse, fortibus ac strenuis ciuibus ab ignauis timidisque locum præripi: verum nihil necesse fuit, talis ciuis prudentia ac consilio rep. priuari. Nam paucis mensibus, cum se se animo facile confirmasset, sic sententiam dicebat, vt neminem magis prudenter, magisve compositè loquutum vniquam fuisse constaret. Docebat ille quidem verbis, quam maxime poterat, proprijs, cum partite ac distincte, tum memoriter ac copiose. animos autem cum oratione minime conaretur impellere, auctoritate ipsa vehementer permouebat & fide, lingua celeri ac volubili le-

porem atque ornatum illum oratorium neque adhibebat, neque adhiberi æquum esse censebat: animos enim ciuium inflecti atque incitari, quo maxime tempore sedatos rectosque eos esse oporteret, cum consilium capturi de rep. essent, turpe atque inutile esse existimabat: eosque, qui magno quodam conatu orationis vim ad sensus atque impetus animorum & motus commouendos admouerent; si id suæ priuatæ utilitatis causa susciperent, improbe; si reip. causa, arroganter sine controuersia facere aiebat; quod tantum sibi sumant, vt non communi reip. consilio regi velint, sed suo; quamque ipsi probarent sententiam, in eam ceteros ciues non adducere, sed compellere studerent. Eodem tempore Contarenius Brixie præfectus renuntiatus est. eum magistratum capitaneum Veneti appellant: quo cum proficisci cogitaret: iamque impedimenta imposita in lintrem haberet, repente horribilis nuntius adfertur; Romam a Cæsaris militibus captam, Pontificem Max. in arcem compulsam, urbem ipsam diripi ac vastari. quibus rebus Venetias nuntiatis, magnus subito cum dolor, tum etiam terror inuasit. Itaque mutato consilio Contarenius, cum vereretur alijs armis Brixiam egere, quam, quibus se se ipse assuescerat, consilio atque auctoritate, eum magistratum recusauit. atque interim otium a rep. nactus, studijs scilicet suis illis pristinis obsequabatur. Bellum, cum grauis hæc plaga accepta est, cum Cæsare Veneti, ac Clemens VII. Pont. Max. communiter gerebant; sed totius imperij summa tradita erat Franciscomaniæ Vrbinatum principi, quem illi ducem appellant; eum Veneti suarum copiarum seorsum ducem habebant; nam ciuem terrestres copias ducere, per leges non licet: ac cum deditione facta, Clemens iam complures menses in custodia a Cæsaris militibus asseruaretur, cumque vrbis depopulandæ, vastandæ, incendiandæ, modum homines feri ac barbari sibi statuerent nullum; cui rei Cæsarem, quod longe abesset gentium, cum maxime cuperet, negant potuisse occurrere: com-

moti

moti rei indignitate atq; acerbitate Christianorum principes plerique omnes inter se de Pont. Max. e custodia educendo conspirauerunt. eius rei causa concilium Ferrariae indictum est, quod Alphonsum Estensem, qui eius urbis imperium, a maioribus acceptum, eo tempore obtinebat, maximi animi hominem, reique militaris peritissimum, adiungi sibi vehementer studebant: a quo cum propter consilium ac virtutem, tum propter oppidi opportunitatem, opes, bellique instrumenta, quibus ille abundaret, earumque rerum omnium facultates, quæ ad bellum vsui erant, multa, magnaque auxilia subministrari sibi ad id bellum intelligebant posse. Eo Gallia Britanniaque reges Legatos miserunt cum mandatis homines nobilissimos; idem & ij, quibus Pontificis Max. salus priuatim curæ erat, fecerunt, & Mediolanensis dux Franciscus Sfortia. Eodem Veneti Contarenum mittunt: maxime enim eorum reipublicæ intererat eam conficirem, propterea quod cum Pontifice, quemadmodum dictum a me est, societate & fœdere coniuncti, continentibus bellis, non longe ab suis finibus, cum Cæsare contenderent. Eo concilio peracto, atq; haud ita multo post pontifice liberato, ad eum Côtarenus, suæ ciuitatis iussu legatus profectus est. Magna erat eo tempore omnium rerum perturbatio, magni Gallia, Italiaque totius videbantur motus impendere. quod & Clemens ipse iniquissimo animo contumeliam, quam acceperat, ferre existimabatur, quod per pacis simulationem circumuentus in hostium potestatem venisset, quod superbe crudeliterque tractatus, & in deditionem receptus tamdiu in custodia fuisset retentus, atque ad extremum quod non dimissus, sed elapsus e manibus & cathenis esset: quod omnia exempla cruciatuque in suos editi Romæ atque in omnibus vicis, & oppidis essent. Accedebat quod Florentini Hippolytum atque Alexandrum Pontificis fratrum filios, qui ipsius potentia in ea urbe imperium antea obtinissent, e ciuitate eiecerant. quod ille grauissime atq; in

dignissime ferebat: eius dolor quam in partem erumperet, expectabatur ab omnibus. Eadem Galliarum regis causa erat, atque condicio: nam & bello superatus captusque, tantum se de veteri virtutis opinione, deque bellica gloria deperdidisse, maximo erat illi dolori; & sui liberorumque suorum mercatu (vt ipse existimabat) nundinationeque illa Cæsaris, hostili scilicet in eum odio exarserat. Tum Veneti multis de causis Franciscum Sfortiam in regnum restitui volebant: atque eam rem ad suam rempublicam magnopere pertinere arbitrabantur. quibus omnibus rebus efficiebatur, vt, in tanta animorum incitatione & discordia renouari in Italia bellum necesse esse, omnibus videretur. Interim Clemens cum Cæsare in gratiam redierat, amicitiamque conciliauerat: &, quo liberius in patriam iracundiam exercere posset, iustissimas suas in Cæsarem minuerat inimicitias; & suas illi iniurias aut condonauerat, aut vicissim pacis simulatione, idoneum doloris sui vlciscendi tempus expectabat. Atque cum Cæsaris duces & exercitus, illius nomine Florentiam oppugnarent, faciendum sibi esse existimauit, vt propius ipse accederet: itaque Bononiam sese contulerat. Eo Cæsar quoque ex Hispania venit, vt a Pont. Max. cuius vnus ea potestas est, diadema ceteraque imperij insignia acciperet. atque ei aduenienti cum obuiam Contarenius extra urbem processisset, dicitur eum Cæsar per quam longo sane intervallo a se visum agnouisse, atque ijs oculis, eaque vultus hilaritate eum aspexisse, vt id a multitudine, quæ visendi causa prodierat, & omnes vias oppleuerat, animaduertetur; atque ex ea re coniectura fieret, rem inter Cæsarem & Venetos conuenturam: id quod exitus comprobauit. Nam præter omnium opinionem, in tanta animorum incitatione & discordia, tot vltro citroque illatis acceptisque iniurijs ac detrimentis, cum pacificationi locus vix vllus videretur esse relictus, recessum tamen ab armis est, paxque inter omnes constituta. Quæ res

per

per Contarenum acta magna ex parte & confecta, cum suæ ciuitati gratissima atque optatissima accidisset, mirifice eius & gloriam & auctoritatem auxit, vt nullam rem tantam, aut tam difficilem esse censerent, quin eam ille animo & cogitatione suscipere, & consilio tueri, & auctoritate atq; industria conficere posset. Memoria teneo me Romam illis temporibus venisse; tantus erat omnium, qui in ea vrbe tunc aderant, de Contareni doctrina, prudentia, continentia, pietate, consensus, tantaq; admiratio, vt non amarent modo eum, qui tunc erant ciuitatis principes, sed etiam vererentur & colerent. Atq; omnino multa præclare legibus sancita sunt apud Venetos, in his, quod vetantur legati ab his, ad quos missi sunt, vlla aut munera, aut beneficia accipere; quod vtinam aliæ quædam ciuitates aut reperissent, aut repertum a Venetis, imitari saltem vellent; ne suos ciues (id quod vsu fere euenit) plerosque toris venales, domi hostes haberent. quam diu enim absunt neglecta, quam susceperunt, reipublicæ cura, a quibus locupletari se sperant. eorum gratiam occupantur, atque ijs se se venditant: ijdem domum reuersi, beneficijs ac muneribus alligati, atque deuincti, quam patriæ caritatem debent, eam alienis, sepe etiam hostibus, præstare ac persoluere coguntur. ita dum alij aliorum aut regum aut nationum rem gerunt, deserta nimirum a ciuibus publica re eorum iam pridem labat & corruiat. At Contarenum eæ ciuitates, apud quas magna cura, summaque fide ac diligentia rem suam publicam gessit, præclarissimis muneribus donauerunt: tot enim tamque variarum gentium constantissimo consensu mirifice probatum, summoque laudatum opere, maxima dignitate, estimatione, gloria muneratum, ditatumque domum dimiserunt. Seuerissimis legibus Venetijs ambitus constructus est; suffragium ne per se, neve per alium quemquam rogent interdictum est. itaque cum a ciuitate ipsa vniuersa, non a singularibus ciuibus nominatim, petendi magistratus sint: idque sæpe (iisdem enim eosdem magistratus,

certis intermissis temporibus, crebro gerunt) vna virtute
 nixam omnium ciuium ambitionem esse oportet: vt qui
 sæpissime amplissimas dignitates adepti sint, ij nõ amico
 rum aut propinquorum diligentie, aut tenuiorum homi
 num officij, aut etiam fortasse auaritiæ, sed ipsius reip. cer
 tissimum de se testimonium habeant: nam multis lo
 cis reprehendendi erroris sui ciuitati facultas datur: itaq;
 sæpe vsu venit, vt, qui semel primò aliquem honorem
 cunctis suffragijs affecuti sint; ijdem, iterum petentes, re
 pulsam ferant. Quo maior eorum ciuium splendor est,
 qui omnium dignitatum cursum & tamquam spatia &
 circuitum iterum & sæpius sine vlla offensione confecerint.
 ij clarissimi apud ciuitatem sunt: ijs honos ab omni
 bus ætatibus, omnibusque ordinibus habetur. ij, cum o
 pibus & potentia ne infimos quidem ciues antecedant;
 dignitate, existimatione, auctoritate, gloria anteferun
 tur omnibus: eadem est enim ciuium omnium parque
 species, vna toga, eaque simplex; nullus omnino non mo
 do comitatus, sed ne comes quidem; vt primi ciuitatis (si
 quis illorum consuetudinis ignarus interuenerit) vni de
 multis facile videri possint. Sed ij, quoquo venerint, sa
 lutantur, appetuntur: ijs in vijs deceditur, obuiam itur:
 in curia, in foro assurgitur: vt mihi virtus nudata phale
 ris omnibus & aduenticijs ornamentis exuta, in vna ea ci
 uitate sua ipsa pulchritudine & lumine niterè ac splende
 scere semper sit visa. Prorsus visendæ Venetiæ sunt, non
 propter vrbs modo eximiam pulchritudinem, nouita
 temq; antea inauditam: etenim maximã formosissimam,
 que vrbs, in medijs excitatam æstibus sese e fluctibus e
 rigerè, quis non miretur? naues onèrarias maximas, pas
 sim ad priuatorum ianuam religatas, triremes in plateis
 nauigantes, quis sine magna admiratione ac voluptate a
 spexerit? Mihi quidem sic videtur, hanc profecto vrbs
 si conspicata modo esset antiquitas, Neptunum nimi
 rum aliquem ex profundo ac latebris excitasset, atque
 eum cellissima illa tecta struentem ac fabricantem fecis
 set:

set: qui tamen si nullus scilicet unquam fuit, tamen si sit, aut esse si possit aliquis, nullum illi attribui munus aut opus illa vrbe præclarius posset: aut quod magis diuinæ conueniret nature. Sed hæc oculorum, illa animi ex eius vrbe cognitione voluptas capitur, vt equidem sentio, vel maxima, quod unæ dominantur apud eos leges: ijs & magistratus obtemperant, & ciues eque ad vnum omnes: atque eo vsque mihi potentiam execrata prudentissima ciuitas videtur, vt neminem vnum vlli magistratui præesse passa sit. terni, quini, seni, deni imperia, potestates, singulos magistratus gerunt. vt non solum domini os, quo nulla tætrior, nulla oculis detestabilior objici species potest, aspiciendum ciuibus non sit; sed ne domini quidem imago & similitudo; aut effigies. Quamobrem spectatum exteræ nationes alacri animo Venetias eant; nec vrbe modo causa, quod dicere institueram, sed vel maxime ciuitatis; pulcherrimo totius orbis terrarum spectaculo sese ad eam diem caruisse profecto intelligent.

Postquam Roma Contarenius redijt, confestim ad summos honorum gradus sine vlla dubitatione vel controuersia elatus est. nam & maturius, quam ciuitatis consuetudo antea tulisset, Sapiens magnus factus est, & Cõsiliarius. qui duo magistratus summi apud Venetos sunt: neque dubium erat quin, si quis ex diui Marci Procuratorum collegio demortuus esset, eius Contarenius in locum substitueretur. ea vna procuratio perpetua Venetorum legibus est; id vnum ad honorum perfunctionem Contareno a fuit. Itaque sic in republica versabatur, vt etiam si litteras omnino non didicisset, illustrissimum tamen ciuitatis locum obtinere eum necesse esset. sic autem doctrinæ gloria celebrabatur, vt, tamen si rem publicam attigisset nunquam, ciuium omnium, qui fama ac nomine excellunt, clarissimus suo tamen nomine fuisset futurus. Accedebat Christianæ theologiæ singularis quædam atque exquisita cognitio: eaque non scientiæ modo aut ostentationis disceptationisve, sed vitæ ac disciplinæ

causa comparata: ad eius enim praecepta animum mentemque referens, omnes suas cogitationes, consilia, actiones, vitam denique omnem conformauerat atque direxerat: ut non modo ad philosophorum regulas bene beateque, sed etiam ad Christianorum diuinum hoc praescriptum pie sancteque viueret. Est Venetijs quidam, quasi Romanorum, qui quondam fuit, campus ille atque comitium, quod magnum ab illis concilium nominatur. ad id concilium omnes, quibus ferre suffragium per aetatem licet, statutis diebus conueniunt. ibi cum Contarenus forte esset consiliarius, custosque positus fortibus, quibus Veneti in petendis magistratibus utuntur; nam quorum fors exiit, ij pronuntiant quem potissimum sua sententia ei magistratui, cuius comitia habentur, gerendo idoneum esse existiment: itaque mirifico casu accidit, ut ibi cum esset, in vniuersae ciuitatis conspectu atque oculis, publice Roma allatae litterae sint, in quibus res omnibus noua, omnibus inopinata: illi quidem certe ipsi prorsus incredibilis, scripta esset; cooptatum Contarenum a Paulo Pont. Max. in Cardinalium collegium esse. Legerunt eas inter se litteras primum eius collegae; a quibus satis magno interposito ille interuallo, ad fortium vrnas, ut dixi, asidebat. Itaque excepta inter legendum vox ab ijs, qui proximi confederant, susurro primum & rumore dubio, bonam euenire, felicem, faustamque eam illi dignitatem precante, ad aures Contareni prosuuit. ille vero respuere, nec adduci posse ut eam sibi rem narrari saltem pateretur: atque omnino ne aures quidem ad audiendum praebere. Verum recitatis palam litteris magna vniuersae frequentiae approbatione ac laetitia, inter se collocuti consurrexerunt collegae, atque ad eum cum magna, cum laetitia, tum etiam obseruantiae significatione adierunt. quod ille cum vehementer commotus recusaret, ac se se id aetatis ad aliud vitae genus negaret posse traduci; ad curiae vestibulum ab ijs, vniuerso eo conclio comitatus, deductus est. Cumque collegae,

hominis

hominis honestandi studio, domum reducere eum summa contentione pergerent, prorsus non tulit. Erat eo tempore inter collegas Aloisius Mozanigus, grandior natu vir, qui apud ciuitatem gratissimus cum esset, princeps que consilij publici haberetur, sepe a Contareno de republica dissenserat: is ad eum gratulatum cum alijs non adiit, credo quod pedibus erat admodum infirmis. hic clara voce, vt a cuncto exaudiretur senatu, rei nouitate percitus, adiurans, cum frontem feriret ac Paulo malediceret, adfirmasse dicitur maximam ab eo ciuitati iniuriam fieri, quod eam ciue priuaret, quem illa vnum omnium habuisset optimum. Consilio dimisso, id enim is conuentus nomen habet, vniuersa ciuitas domum ad Contarenum lecta atque alacris confluere coepit. ille vero suspenso animo incertusq; etiam nunc quid ageret, minus multo erat, quam ceteri, hilaris; nec mehercule iniuria. quid enim honos ille homini in re sua familiari ampla atque illustri, in republica principi, in toto orbe terrarum claro atque nobili, afferebat, praeter molestias ac labores? mutanda, vite victusque quinquagesimo demum anno ratio tota & consuetudo; suae ciuitatis dediscendi mores, alienae edificendi, haud parum quidem ab ea, ad quam ille se se exercuerat, disciplina abhorrentes; viuendum ad vnius hominis non semper prudentissimi, paene arbitrium atque nutum; comitatus magni alendi, saepe diu eodem censu; aliae cogitationes, consilia, instituta, officia, actiones, persona suscipienda prorsus alia. Sunt haec homini, equabilitatis ac dignitatis potius, quam potentiae atq; opum cupido incommoda vehementer odiosa, graua ac molesta, praesertim si quis antepartis honoribus tamq̃ ex saturatus, & parta iam gloria contentus est. Saepe mihi narrauit vir omnium clarissimus atq; grauissimus, quem Romae his paucis annis a sua ciuitate legatum, summa apud duos Pontifices Max. auctoritate summaque gratia vidimus, Paulum & Iulium tertios (in vtriusq; enim tempora eius legatio incidit) Mattheus Dandalus: se se, cum
vehemen

vehementer auctor Contareno fuisset eius honoris accipiendi, qui non ab eo expetitus, sed ad eum delatus esset, magna contentione ratiocinandoque vix ægre ad extremum homini persuasisse, ne committeret, vt Pauli consilium, in quod non ille temere incurrisset, sed sine vlla dubitatione duce Deo deuenisset, aspernari videretur: præsertim his reip. Christianæ temporibus: multos enim fore, qui eam rem aliorum acciperent, atque ille faceret: quique in Romanam ecclesiam impietatis scelerisque nefarij Gasparem Contarenum, virum vnum omnium maxime pium, maximeque religiosum, subscriptorem habere gloriaturi, se seque in eo impudentissime iactaturi essent: quippe qui, cum a Pont. Max. ne beneficium quidem accipiendum sibi esse statueret, quid de causa illa tota iudicaret nemini dubium relinqueret. Hæc cum Dardalus diceret; adderetque, eos, qui Contareno acquisitimi futuri essent, suspicatuos tamen esse non ob animi magnitudinem atq; æquabilitatem, tantam illum dignitatem a se remouisse, sed propter imbecillitatem atque ignauiam defugisse: peruicit homo grauis atq; eloquens, omnique necessitudinis genere cum eo ab adolescentia coniunctus, cum propter affinitatem, tum præcipue propter morum, voluntatum, studiorum similitudinem, vt dubitantem confirmaret: atque in suam sententiam diutulum cunctantem ac tergiuersantem perduceret: qui maximam partem eorum, quæ a me posita in hoc commentario sunt, nos docuit. Omnino verum id est, quod ait apud Euripidem Theseus, cum Herculem, quo tempore ille Athenas in exilium venit, multis honoribus ac beneficijs prosequeretur: sic enim ait. Laudem seremus omnium pulcherrimam vniuersa a Græcia, Fecisse cum memorabimur bonis bene: quod ille Græce optime, nos Latine vt potuimus. Verumtamen is est virtutis splendor, vt non modo ij, qui eius compotes sint, honore digni habeantur, sed etiam si quis honorem illis, qui adepti eam sint, habeant, honorati ipsi & clari ob eam rem euadant.

dant. Id, quod Theſeus de ſe ſperabat, Paulus etiam aſſequutus eſt: nec enim dici poteſt quantum in Contareni dignitate amplificanda ſua ipſe gloriam propagarit. Quamquam fuit ille ſuo quoque nomine inſignibus laudibus ornatus, virque egregie magnanimus & plane maximus. Ab hoc tempore aliud tamquam vitæ exordium & quaſi origo, Contareno naſcitur. Antiquiores habentur Venetum mores, propterea quod inquinari ſe externis conſuetudinibus ea ciuitas paſſa non eſt. victu & cultu non modo a luxuria longe abſunt, ſed etiam de laudibus hac, quæ pleraſque Italię ciuitates nuper inuaſit, per multum circumſcripſerunt: quippe qui priſco more eſſe ſe principes, quam videri malunt. conſuetudo autem eorum moderatioq; vitæ cotidiana diſcrepat illa quidem fortaiſe non nihil, ſed ita, vt ad ſummam expolitionem deſit forſitan aliquid; firmum autem quiddam ac ſolidum certe ſubſiſt, & leuitate atque ineptijs vacet. quod Romæ contra mihi viſum eſt fieri: aptiores enim in conuiſtu & congreſſionibus Romani homines ſunt: ſed accerſito quodam interdum genere, minimeque vernaculo; vitæ autem cultus lautior eſt, atq; vt video nonnullos exiſtimare, etiam delicatior. in principibus quidem luxus pæne regalibus; magnus equorum, iumentorumq; numerus, multitudo familiarium; lauta, ſplendida, ſumptuoſa ſuppellex: vt dediſſe mihi operam videantur non modo re magni vt eſſent atque clari, ſed etiam ſpecie ac pompa. Neque eo hoc dico, quod exterarum rerum, quæ ad dignitatem ac decorem pertinent, rationem non habendam eſſe exiſtimem, aut quo mihi id arrogem, vt vtriusque ciuitatis ſtudia rectiora ſint, diiudicare me poſſe profiterar: ſed illud affirmo, hanc quaſi migrationem e ſua in aliam, non illam quidem deterius, ſed longe longeque aliter moratam ciuitatem Cõtareno, ingraueſcente iam ætate, ſubitam ac repentinam neceſſario moleſtam fuiſſe. Verumtamen ita vitæ victusque mutatio facta ab eo eſt, vt ingenium tamen, inſtitutaque illa ſua priſtina retine

tineret: nec vlllos spiritus, tanta facta accessione dignita-
 tis atque fortunę, sibi sumeret: sed probitas, affabilitas,
 & eadem, quę in priuato fuerat, facilitas atque humani-
 tas (quamquam inuidiosa illa, tantoque opere a multis ex-
 petita purpura recens induta erat) integumentis inuolu-
 ta, & quasi personata elucebat tamen, & agnoscebatur
 ab omnibus. Nam cum intempestiui ipsi complures,
 molestique sæpe essent, propterea quod omnibus præ-
 sto ille semper erat, admonitus est a suis, non tam faciles
 eius ordinis ceteros se se præbere consueuisse, sed certam
 diei horam constitutam habere, antequam adiri ad se nõ
 paterentur: neque cuiq̃ sui potestatem facerent. Qui-
 bus ille respondit non se putare honorem illum sibi soli
 esse datum, sed eius partem amicos, partem inopes homi-
 nes & egentes iure sibi optimo vindicare. ad quorum ar-
 bitrium viuendum sibi esse statueret, non ad suum: nec
 enim æquum esse amicorum clientumque negotijs, tem-
 pus, idoneum quod sit, a se præscribi, sed ab ijs ipsis, quid
 rerum suarum occasiones ac momenta exigant, statui o-
 portere. Itaque vt quique ad eum veniebant, statim ad-
 mittebantur, ac quibus operam suam semel esset pollici-
 tus, fidem in eo religiosissime seruabat; vt sepe tenuium
 aut miserorum hominum causa ad summos reges iterum,
 & sæpius adire non dubitauerit: cum id præcipue Chri-
 stiani esse officij contenderet, id maxime hominum ge-
 nus auxilio iuuare, quod maxime opis & auxilii egeret.
 Quod iudicium ipsius etiam faciebat, vt reliquias Grę-
 cę nationis, multis grauibusque malis conflictatas, soue-
 ret, ac; quibuscumque rebus posset, subleuaret. accede-
 bat autem huic animi propensionem erga illos, vt miseros
 & durissima seruitute oppressos, quod memor erat vete-
 rum beneficiorum, quę vniuersi mortales ab erudita ea
 gente accepissent: inde namque & bonas artes, & cuncta
 ingenua studia profecta per omnes terras mansisse affir-
 mabat. Nam quin maiores eorum pietatem Christiana-
 nam, cultumque hunc optimum nostrę vitę strenue ad-
 iuuisent,

iuuissent, dubitari non posse dicebat. cum Basilius, Chry-
 sostomus, Nazianzenus quasi signiferi huius sanctissimi
 doctorum hominum gregis fuissent, qui pectora nostra
 excoluerunt, ac scriptis laboribusque suis veros ritus, ex-
 plosis inde falsis opinionibus, eo in seuerunt. quare oportere nos, si grati esse velimus, lapides etiam stirpesque eius
 telluris amplexari, ne dum homines, cum quibus tot ar-
 ctissimis vinculis coniuncti sumus, omni amore prosequi non debeamus. vige-
 bat autem eo magis in animo ipsius hæc opinio, quia illos ipsos summos theologos,
 quos appellauit, ut philosophos quoque eiusdem gentis, cotidie in manibus habebat. & eorum laboribus, vigilijs
 que se instructum esse recordabatur. Benigniore cum esse cum res non pateretur, quod proximum erat, fidem
 diligentissime præstabat, ut ad diem, quibus deberet, semper
 persolveret. quæ res, potentioribus non paucis neglecta, efficere solet, ut multis in locis sit fides angustior.
 neque hoc tantum maioribus in nominibus custodiebat: ad tempusque his, qui se
 grandiore pecunia iuuissent, respondebat (quod tamen ut faceret egre & urgente tantum
 aliqua necessitate committebat) verum etiam aduersus tenues homines, quibus
 aliquid deberet, se talem præbebat. quæ culpa moribus eorundem in hæres, inquinat non
 parum eorum splendorem; miserosque illos creditores ad desperationem & laqueum
 aliquando adigit. Declarat quæ opere maculam hanc fugeret: quamque omni in re
 iustitiam coleret, vox edita aliquando ab ipso, quum forte audisset diocetem suum
 iubere minutum quendam opificem cras redire: castigatum enim illum iussit
 pecuniam eam statim dissoluere: addiditque, si vnde id faceret, non esset, sumeret
 ex abaco vas, ipsumque diuenderet: arbitrari enim se tenuem illum hominem magis
 mercede sua, quam se argento illo, mensæque ornatu egere. Eodemque pacto toto
 animo abhorrebat ab indignis graui & honesto viro quæstibus: non pauci enim ne
 desit ipsis pecunia in minime necessarijs sumptibus, & ut in-

nem splendorem retinere possint, cogunt illam illiberatissima quavis ratione ac sordidissima. Quum igitur eo tempore, quo Bononiam legati nomine obtinebat, qui pars illius muneris obeundi, illatarum iniuriarum causas audiebat, ita cum eo egisset (putabat enim Contarenum eiusdem animi esse, cuius plerumque sunt, qui negotijs illis implicantur.) Esuribimus profecto: nullum enim emolumentum parit imposta mihi cura: cunctaque in ciuitate concordiae atque otij plena sunt: inquit ille: Voluptatem magnam mihi nuntias, cupioque hunc statum rerum permanere, videreque diem illum, quo ego, vt habeam sumptum vnde faciam, mulam etiam, qua vehor, cum omni ornatu proscribere cogar. Non putavi autem alienum esse has etiam ipsius voces memoriae mandare. quum praesertim huiusmodi breuia dicta, quia ab intimis sensibus proficiscuntur, subitoque prolata sunt, in singulis factis ac motibus animi, vt reliquis etiam casibus humanis, videantur in primis mores voluntatemque eorum, vnde erumpunt, indicare: eademque voces multum valere non sine causa semper existimatae sint, ad homines informandos: illosque etiam emendandos, qui contrarijs vitijs tenentur. quam causam fuisse puto, cur plures & docti & prudentes viri sedulo multas collegerint, & volumina etiam ex ipsis confecerint. Saepe multumque in eunte adolescentia cum iracundia, quae paulo sibi confucuisset esse molestior, quasi luctatum, ad extremum prostratam illam & domitam aiebat oppressisse: non modo enim turpe, sed etiam miserum sibi semper visum, ira incitatos a consilio atque a nobismetipsis abscedere; quod de se Terentianus ille praedicaret, Prae iracundia Menedeme non sum apud me: Bibulum autem illum, qui cum L. Libone fuit ad Oricum (quamquam hoc scribonio ab inimicissimo homine memoriae traditum est, & qui quacumque re potuit, existimationem eius semper violauit) sibi nullius pretij hominem videri fuisse, qui cum de compositione agendum esset cum Caesare, ad colloquium non pro

prodijt, ob eam rem, quod furenter consueuisset irasci; ne res maximæ spei, maximæq; vtilitatis eius iracundia impedirentur. Itaq; non modo stomachantem, sed ne commotum quidem visum illum a se vniquæ esse, qui cum eo familiarissime vixerunt, affirmant. vt nimium prope patiens ac lentus existimaretur; neq; ijs, qui in epulis, in cubiculo ipsi ministrarent, sæpe cessantibus, sæpe etiam peccantibus, non modo non conuicium faceret, sed ne verbo quidem malediceret. Quod igitur de non nullis doctis viris memoriæ pròditum est; vt Socrate, Stilpone Megaræo; quum illi natura propensi essent ad aliquod vitium, effecisse tantum eos studio ac diligentia sua, vt nullum vniquam in vita ipsorum vestigium rerum illarum appareret, id vere de hoc nostro predicari potest: in illisque sine dubio Contarenius enumerari debet, qui vitiosam naturam compresserint: ac quidquid illic aliquod maius malum, si creuisset, ferre potuisset, tenerum adhuc & imbecillum fregerint, & omnes eius fibras extirparint. Superbiorem ipsum (de quo etiam supra non nihil significatum est) copia bonorum, quæ aut a fortuna acceperat, aut ipse suo labore industriaque quæsuerat, non fecerat: in quod vitium passim multi, minoribus multo ornamentis decorati, ruunt. & sane hanc culpam ille, vt scopulum aliquem, magnopere vitabat. quod si vniquæ in sermone aliquo aliquid a se forte prolatum intelligeret, quod tenuem modo vmbra illius mali retineret, valde dolebat, vt contigit quodam tempore. Cum enim Paulus III. loqueretur cum ipso de augendo numero summorum antistitum, ostendissetque se in animo habere quosdam in eum ordinem cooptare, Contareno minime probatos (quod ille etiam præ se ferebat, atque id tunc palam dicebat) videns ipsum suæ voluntati refragari Pontifex Max. inquit, ijs ipsis verbis. Insitum fuit semper Cardinalibus, vt nouis repugnarent, ne sibi alij dignitate exquerentur, respondit igitur ille commotior quam solebat. Noli sanctissime pater ita de me existimare: cognitum. n.

tibi plane est, quot ego nominarim, idoneam prorsus materiam huic operi efficiendo: & vnde fingi possint personæ tantæ dignitati sustinendæ aptæ. nam quod ad me attinet, non puto purpurâ hanc maximum esse eorum, quos in vita affectus sum, honorum. Extrema hæc verba, illa occasione edita, statim vt domum redijt, doluit sibi excidisse. vt qui noluisset specimen aliquod a se vmq̄ datum, aut superbi hominis, aut inanis huius honoris & gloriæ cupidi. Quin etiam dictitabat amplissima sacerdotia plus in se oneris, quam splendoris habere: quoque maiora illa forent, eo molestiæ plus sollicitudinisque continere. quare se sæpe vicem dolere solitum eorum, qui Pontifices Maximi creati forent. quia pondus Aetna grauius humeris suis sustinerent. cuius iudicij Seleucus quoque rex quondam fuit: ille namque dixit; quæ vox eius monimentis litterarum mandata est a doctis viris, vt errorem eorum coarguerent, qui falso putant, opulētissimos quosque homines beatos esse, magnisque semper voluptatibus frui, cernentes splendorem vitæ illius ac florem; inquit igitur ille, nescire priuatos illius status incommoda: ideoque magnopere falli in iudicio de illo faciendo. quod si scirent tantum, quam arduum sit, ac molestiæ plenum, tot epistolas scribere ac legere, futurum prorsus vt diadema abiectum iaceret sine honore vllò: nec quemquam inuentum iri tam stultum, qui ipsum tollet ac capiti suo imponeret. nec tamen non multo maioribus grauioribusque curis premi necessario illos, si munus suum fideliter obire vellent, qui vitam moresque eorum, quibus præfunt, regendos susceperunt, animosque ab omni labe purgandos, quam qui in eo tantum eximio statu rerum suarum, regnoque conseruando, occupati sunt. Quum igitur hoc crimen Contarenius vehementer reformidaret, ac, si quis vere existimare posset, vacuus prorsus ab ipso foret, non tamen penitus potuit ea suspicione carere. Erat ille in omni suo sermone, factosq; integer ac liber: remotus ab omnib. blandicij; orationis: acerrimus

acerrimus inimicus vanitatis illius, assentationisque, quæ nunc in locum inuasit simplicis veritatis, libertatisque loquendi, merito quondam magnopere probatę. ob quod etiam ingenij bonum ferunt cum Carolo Cesari valde acceptum fuisse, quum ob alias etiam animi dotes ab eo diligeretur: Hęc igitur probitas nuda, experisque omnis fuci ac fallaciarum: quęque, vti eo venerat, ita se Romę in longe alijs moribus, institutisque conseruarat, causa fuit, vt superbię a non nullis insimularetur. quasi ille contemnens ceteros præ se, quidquid sentiret de omni re contra commoda illorum diceret: nec sua quicquam interesse putaret potentioribus aduersari. quam ansam quidam arripietes, ipsum, vt contumacem & inhumanum apud Paulum III. criminati sunt. quod nimis libere in senatu contra ipsum sententiam diceret, atque honestissimos quosque viros offenderet. ipse vero id diuerso consilio faciebat: neque vt impediret commoda aliorum, sed vt religioni suę & ei, quod rectum esse sentiebat, seruiret. Vt autem, quod non verum esset, nec ordine factum, quamuis intelligeret se apud aliquos offensurum, accusabat, ita gratiam aliorum astuta simulataque oratione nõ aucupabatur: cui rei ostendendę in vtramque partem exemplum hoc satis accommodatum erit. Contigit aliquando, vt eo astante in senatu ageretur de Camarino in potestatem tradendo vni alicui Pont. Max. nepotum, eo genere iuris, quod feudum appellant. admonuit igitur Contarenius Paulum, vt ante quam de tanta re quicquid statueretur, colendę iustitię causa, uacueque; a culpa conseruandę sanctissimę sedis, mandaret vt iura Varanę familie, quę diu in possessione eius oppidi fuerat, diligenter noscerentur: ne iniurię aliquid ipsa in ea re acciperet. Hęc sententia, præsentis animo dicta, illa ipsa die per urbem sparsa disseminataque est: quare Hercules Varanus, qui Romę tunc erat, statim domum ad Contarenum venit, gratiasque illi maximas egit, causamque ei suam totam commendauit. cui quidem ille, eadem animi

simplicitate, quod tamen quidam ab agresti inhumanoque ingenio profectum potius dicerent, respondit. Non necesse erat te mihi isto nomine gratias agere: quod enim feci tunc, ut æquitati officioque meo satisfacerem, sed nec quicquam amplius cogitationis suscipiam de ista re, præter id, quod mihi fides mea præscripserit, nisi aliquid a Pontifice ipso, quod eo faciat, curæ meæ mandatum fuerit. Blandus aliquis, illa occasione usus, studuisset gratiæ illi, sine ullò suo labore partæ, nouam gratiam addere; animumque honesti viri inani spe, falsisque pollicitationibus, lactasset. Quare mihi venit in mentem arbitrari non paucis in rebus simile fuisse. Contareni ingenium naturæ moribusque; Dionis Syracusani; ut enim reliqua, in quibus ipsis inter se magnopere conuenit, taceam; non deerant etiam in regia illa Dionysij filij (ut ab eruditissimis viris memoriæ proditum est) qui castissimi illius & integerrimi viri maximas virtutes & sane easdem has, propinquis vitiorum vocabulis deformarent; ac grauitatem superbiam esse dicerent: libertatemque loquendi contumaciam vocarent: qui Dion, cum induci non posset, ut vna cum alijs peccaret, qui se omni genere vitiorum contaminarent, eorum peccata videbatur dissimilitudine vitæ coarguere. Fertur tamen ille durior fuisse natura, tristiorque. vnde temperare indolem illam summo studio ipsum debere a doctissimo viro, studiosissimoque gloriæ ipsius elegantissima voce dictum est: hortatus enim est Plato ut Gratijs hostias imolaret, suasitque; ut aliquid etiam daret moribus suorum temporum, institutisque reliquorum mortalium. non quia id omnino verum esset, sed quia ad congressus hominum frequentandos: beneuolentiamque eorundem retinendam, obsequium sæpe necessarium foret. Atque hæc priuati officij sunt, illa publici; quod malas consuetudines tollendas curauit, illas veteres renouandas; quod multarum legum præclarissimarum auctor suasorque fuit; quod in dicenda sententia numquam inuidiam reformidauit, multaque

contra collegiarum suorum commodum sæpe suscepit at
 que perfecit: in Vitiosa quadam consuetudine duabus;
 sæpe etiam pluribus ciuitatibus, vnus & idem dabatur cu
 stos, qui Græco verbo episcopi appellantur: neque in
 ijs ipsis ætatis progressus expectabatur, qui annalibus
 Pontificum Maximorum legibus constitutus est; adole
 scentuli, sæpe pueri, maximis administrationibus preficie
 bantur. Has atque huiusmodi alias præuas corruptasq;
 consuetudines sua Contareni sententia delebat: mores
 que sacerdotum hominum, nimium nonnumquam de
 formatos emendabat, magnaque sua ipse offensione com
 munem reipublicæ leuabat inuidiam. Non eadem con
 ditione est collegium Cardinalium ceterarumque ciuita
 tum senatus aut consilium; nam illæ ex ea, quam habent,
 ciuium copia in suos senatus, qui aptissimi visi sint, le
 guant, in collegium Cardinalium e toto orbe, terrarum,
 qui aut doctrina, aut nobilitate, aut prudentia, aut probi
 tate, religione, pietate excellunt, si Pontifici Maximo vi
 sum sit, eos cooptare licet: eoque factum est, vt summa is
 ordo amplitudine, summa auctoritate, summo splende
 re, omni ille quidem tempore fuerit, quippe e Christia
 norum flore decerptus atque collectus. Verumtamen
 ijs, de quibus institutus mihi sermo est, temporibus præ
 cipuum quoddam in eo lumen enituit: propterea quod
 Paulus Pont. Max. magni atque acris iudicij vir, eximia
 singularique virtute homines nactus, ad eam illos digni
 tatem vltro ipse euocauerat: vt ei collegio, quod per se
 antea esset clarissimum, ea re lucis tamen permultum at
 tulisse uideretur. Ex hac virorum clarissimorum copia
 eum mittendus ad Cæsarem Legatus esset, Contareni
 potissimum ad id munus delectus est: causa mittendi ea
 fuit. Vehementer erat Cæsar anxius sollicitusque, quod
 Germani, qui plurimum armis possunt, neque præsto il
 li in bellis erant, neque eum pecunia iuuabant; propte
 rea quod maximis inter se seditionibus de religione con
 tendebant, atque intestinis dissensionibus distenti, nullo

illi vsui esse poterant. Abiecti quidam perditique ac desperati homines, xxx. fere abhinc annis, iam pridem receptas rataſq; diſciplinæ Chriſtianæ ſententias in controverſiam reuocauerunt, multitudiniqu; perſuaferunt imperite, vt a Romano Pont. quod caput Chriſtianæ rei. atq; ecclēſiæ eſt, deſciſcerent, ſe ſeque in libertatem vindicarent. quod malum tarde initio ſerpens, ab ijs neglectum a quib. opprimi id & poterat & debebat, paulatim infimæ plebis, vulgiq; mulierum, animis, legum vinculis laxandis & diſſoluendis, pollicendaq; cupiditatum multarum licētia in fraudem inductis, paucis annis opinione magis adcreuit. idemq; nefarius furor, poſtq̄ populare exiſtimari coeptū eſt pietatem euertere, multos quoq; principes inuaſit. Alios metus impellebat, veritos ne a ſuis deſererentur, ſi ab illis diſſentire pergerent, partim rerum nouarum ſtudio, partim leuitate & ſtultitia, quod deo immortali, legibusque ſpernendis, fortitudinis opinionem facere ſe ſe de ſe nonnulli arbitrarentur; partim etiam auaritia, quod ſacerdotum maximas ampliffimasque poſſeſſiones publicatas, inter ſe partiebantur. multi tamen, quibus eſſet Deus pro ſua ipſorum pietate propicius, veram integramque pietatem conſtantiffime complexi, nullis permulceri illecebris, nullis illici præmijs, nullo timore depelli ſe ſe paſſi ſunt. eaq; a maioribus, quæ acceperunt, inſtituta ad hoc vsque tempus fortiffimo animo retinuerunt. Sed tanta inter vtroſq; extitit non modo contentio ac diſceptatio, ſed iam concertatio atque pugna, tantumque exarſit odium, vt maximæ, bellicoſiſſimæ, florentiſſimæ, atq; adeo, ante hunc furorem, religioſiſſimæ, optimæque de rep. meritæ nationis, vires, opes, & copiæ abſumptæ, in ſe ſe ipſa conficienda atque delenda, ſint. quibus rebus permotus Cæſar animo & cogitatione in ea cura deſigebatur, ſi per compositionem minui id malum ſedariq; diſcordiæ poſſent. qua de re cum omni contentione cum Germaniæ ciuitatibus ageret; primo Chriſtianorum omnium concilium in ijs maxime locis indi-
ſtulauerunt,

stulauerunt, quò adire tuto ipsi possent, is erat locus nufquam gentium: quippe cum ab omnibus defecissent, nec vllis sese gentibus committere auderent, præterquam in eorum ipsorum finibus; ad id concilium venturos, eiusque decretis iudicijsque staturos se se pollicentur. id eo ab illis consilio fiebat, quod Pontificem Max. numquam eo descensurum sibi persuaferant. verum vbi probari a Paulo III. condicionem, ac ne de loco quidem, cuius iniquitate deterritum iri eum maxime sperabant, recusari senserunt; paulatim regredi, neque in eo quod vltro ipsi postulauerant, manere; dirimi controuersias per colloquium posse; id breuius, expeditius, certiusque esse, dicere; longum esse expectare, dum ex vltimis terris conueniretur. Omnia sibi Cæsar experienda existimabat, si vlla ratione mederi ei tanto malo posset. Itaque deliguntur homines docti ex vtroque numero vndeni. ad colloquium venitur; magna contentione, magna pertinacia, ab ijs, qui se ipsi Protestantes appellant, disputatur, atque in omni genere calumniæ delitescitur: eos ijs, qui ratas veteres sententias esse volunt, Catholicique appellantur, acriter refellunt, constantissimeque in sententia perseuerant. Ad extremum, cum concertationum exitus nullus reperiretur, nec quicquam inter eos conueniret, prorsus disiunctis discordibusque opinionibus, infecta re, a colloquio discedunt: quod, quoniam se absente factum erat, Cæsar sperans Germanos suum aspectum atque auctoritatem reueritos, aliquid de pertinacia atque calumnijs remissuros, iterum deligi homines iubet, qui colloquendi causa Ratisbonam conueniant: atque eo ipse proficiscitur, vt maiore auctoritate de concordia ageretur, si mulque magnopere a Paulo III. per litteras petit, legatum vt ad se mitteret, qui ad rem tantam & tam grauem maxime esset idoneus. Paulus e tanta præclarissimorum hominum facultate & copia Contarenum sine vlla dubitatione delegit, atque hominem in Germaniam mittit; quod is & magnum iam antea eius gentis propter eas cau

fas, quæ commemoratæ a nobis sunt, haberet vsum, & Cæsari esset gratissimus: idemque innocentia, doctrina, prudentia, facilitatis, animique moderationis, magna apud Germanos opinione excelleret: quiq; (id quod Cæsar magnopere postulauerat, maximeque ad rem pertinere arbitrabatur) in disputando minime esset ambitiosus, minimeque pertinax: eo cum venisset mirabiliter acceptus a Germania est, & magno in honore apud Cæsarem fuit.

Nam cum omnes Germaniæ principes, tum rex Romanorum ipse, officij, honorisque hominis causa, domum ad eum venit; & in sacris cerimonijsque solemnibus, datus ei locus est secundum Cæsarem primus: nihilque earum rerum, quæ ad homines magnos honestandos adhiberi consueuerunt, in eo prætermisum est. quæ, tametsi ordini scilicet debebantur & dignitati, tamen cum alacrius aliquanto, tum etiam cumulatius, quam antea solita sint, personæ dicuntur esse persoluta. Accedebat quod Cæsar, iucundissima eius consuetudine & sermonibus delectatus, sæpe hominem ad se extra ordinem vocabat: cumque de grauioribus negotijs, deque republica colloqui inter se essent, multa ad eum Cæsar de suis priuatim rebus referebat; multa de Geometria, multa de Geographia querebat quibus ille scientijs, quod et ad rem militarem (quæ illi spectanda erat maxime) pertinent, operam multam illis temporibus dabat. illa autem cum in promptu Contareni haberet, quod puerili disciplina erat in ijs artibus studiose versatus, omnia scilicet certa, dilucidaque respondebat. Quæ cum de Contareni apud Cæsarem familiaritate ac gratia, apud omnem autem Germaniam auctoritate & fama, Romam essent allata; ventum est in spem fore, vt res conueniret, mitigatissime Contareni lenitate & prudentia Germanorum animis tæterrimæ discordiæ tollerentur. quæ res quoniam maiorem in modum illi gloriæ futura erat, homini vehementer inuideri cœptum est. Nec deerant etiam Romæ, qui dicerent, nulla alia de causa ipsum Germanis gratum

tum acceptumque esse, nisi quia aduersarijs indulxisset; ac decreta, quæ pugnacissime defendere debebat, iisdem prodidisset. Hæc vero graues acerbaque voces ab ijs, qui æquo animo laudem gloriamque Contareni non ferebant, emanabant: nec tantum illic, vbi plurimum ipsi obesse poterant, improbe mittebantur, verum etiam per omnem Italiam fusæ ac disseminatæ, magnopere illius estimationem ac dignitatem lædebant. quas tamen ille, magno animo præditus, rei que ipsius nature non ignarus, primo contempsit; ad eum namque maleuoli hi sermones inuidorum in Germaniam vsque delati sunt; simulque sperabat exitum earum rerum innocentiam suam, fidemque patefacturum: cui sane ipse toto animo incumbebat. Contigit tamen tunc, quod sæpe in magnis arduis que rebus vsu venit, vt negotium illud, Christianæ reip. magnopere vtile, atque adeo salutare, in medio cursu fractum ac dissipatum sit. id autem magna ex parte factum est malitia fraudeque illorum, qui Cæsaris potentiam, que multum compositis rebus, Germaniæq; pacata creuisset, suspectam habebant, suisque rebus periculosam existimabant. hi namque non modo veterum discordiarum fibras, vt oportebat, communis utilitatis causa non euellabant, verum etiam nouarum simulatatum semina occulte iaciebant, in aures eorum, quibus commissa res erat, insusurrantes, ac falsos quosdam metus eo inferentes.

Vt autem astuta hæc consilia rem remorabantur, & ne ad exitum adduceretur impediabant, ita subito exortum est, quod animos Germanorum ad longe alias curas traderet; finemque disputationi illi ac colloquio faceret: hoc autem fuit incurfus Turcarum regis in Pannoniam cum maximis copijs, communisque hostis metus: nec enim effecit tunc timor ille, quod plerumque consuevit, magnopere exacerbatis animis, vt stimulum periculum tantum admoueret ad odia extinguenda & gratiam reconciliandam; sed potius spem, quæcumque erat, malorum illorum sedandorum eo tempore intercudit, ac sustulit.

stulit. Misis igitur sermonibus illis, quod factum est ex
tremo mense Quintili, ceperunt Germani arma: totos-
que se ad impetum illum coërcendum, finesq; suos tuen-
dos contulerunt: Cæsar vero aliam rationem inijt. cuius
periculi callido consilio propulsandi; quod a veteribus e-
tiam ducibus non semel vsurpatum fuit, & satis tutum
semper vtileq; cognitum est: statuit. n. cum classe, quam
maximam ædificauerat, ornaueratq;, in Africam nauiga-
re: magno namq; spatio Solimanus inde remotus, auxi-
lium illis locis ferre nullo modo poterat, & ne maiorem
etiam aliquam plagam in Græcia acciperet, non sine causa
metuere debebat. Urgebant præterea Carolû, vt hoc face-
ret, assiduæ preces Hispanorum, crebraq; damna stimula-
bant, quæ cuncta illa maritima regio cotidie accipiebat,
ob frequentem irruptionem piratarum. adeo vt mare pæ-
ne omne clausum illic foret. Quare vt tam grauibus ma-
lis regnum illud suum liberaret, deleretque maculam,
quam sibi videbatur suscipere ob tantam licentiam præ-
donum, statuit, vt dictum est, apparatus illius belli non de-
esse, sedemque nefariorum hominum, si posset, omni ra-
tione euertere: quamuis inimici timoris ipsum argue-
rent, quod ferocissimum hostem declinaret, ac tellurem,
quam maxime tueri debebat, tanto impendente pericu-
lo, destitueret: in Italiam igitur celeriter venit. Cum
vero muneri, quod sustinebat, non sine magna animi
sui molestia finem factum esse vidisset Contarenius, nec
se posse amplius nauare operam reipublicæ, vna cum Cæ-
sare reuersus est. Postea vero quam Tridentum ventum
est, imperatorem, vt se dimitteret, rogauit: velle enim
se, quum commode id facere posset, ecclesiam suæ fidei
commisam, quæ non longe inde abesset, inuisere: ac,
postquam publice non posset, priuatim religioni officio
que suo seruire. Venerunt tamen eo tempore Roma a
Pontifice Max. litteræ, quæ iuberent ipsum, personale
gati retenta, apud imperatorem esse, Mediolanumq; vna
cum eo proficisci. in quam urbem ille, vt veteris imperij
iuris,

iuris, non multo ante receptam, volebat (vt moris est) cum pompa ingredi, indeque Lucam accedere. quo in loco Pontifex ipse Cæsarque statuerant simul congregari, ac de communibus rebus studiose agere. Accidit hoc in itinere res, quæ vehementer animum optimi viri commoueret: cum enim Brixiam ventum esset, cuius eius loci, honestus sane vir, ac verus amicus Contareni, qui ad ipsum salutatum venerat, quæsiuit ex eo simpliciter, quæ mens ipsum impulisset, vt capita, quæ ferrentur prolata ab aduersarijs, adeo absurda, & a vera ratione aliena, in Germania comprobaret. cui statim respondit ille; eas esse meras nugas, rumoresque prorsus inanes, & quos omnium aures respuere deberent. se namque, ne dum anceps quod esset, & in quo scrupulus aliquis resideret, sine auctoritate Pontificis Max. concessurus aduersarijs fuisset, ea etiam quæ rata in primis sunt & firma aliter recepturum non fuisse. non destitit auctor eius sermonis, sed addidit, rem aliter, atque ille putaret, se habere: neque .n. incertam esse, ac nullo auctore prolatam famam illam: se namque litteras vidisse ab eius ordinis homine scriptas, summo viro, quem etiam nominauit, quæ id commemorarent, ac verum esse contenderent. non potuit tunc homo lenissimus sibi temperare, quin stomacharetur exclamaretque; Digna vero merces hæc est meorum laborum: si vera sunt, quæ narras. statimque vt innocentiam suam, existimationemque tueretur, misit epistolam ad Pontificem Max. qua valde questus est de iniuria illa, sermoneque improbissimo, quem Roma profectum, ac per omnem Italiam ab iniquissimis dissipatum, contra dignitatem suam comperisset: rogauitque simul, vt, si penitus eum non aspernaretur, saltem se indicta causa ne condemnaret: nec quicquam de illa re secum statueret, ante quam ipse ad eum peruenisset: sperare enim se facile causam suam probaturum, ostensurumque, laude se ac præmio, non reprehensione aut pœna vlla, ob ea, quæ in Germania gessisset, dignum esse. Cum Medio-
lanum

lanum peruentum esset, quæ ciuitas omni genere lætitiæ, magnificentiaque apparatus Cæsarem excepit, mirifice suo quodam facto Contarenum Carolus decorauit, ac, quid sentiret de virtute, singularique probitate hominis, notum testatumque omnibus esse voluit: lateri enim suo ipsum in omni ea pompa herere voluit: cumque hoc ille modestiæ causa recusaret, sequereturque aliquanto post, mandauit humanissimus princeps vni e famulis, vt pæne inuitum ipsum traheret ac prope se collocaret, omneque id tempus, donec eo perueniret, quo paratum illi hospitium erat, consumpsit cum eo iucundissimis sermonibus. id vero quum personæ dignitatisque datum non sine causa aliquis arbitrari posset, licet tamen existimare, multum etiam ad hoc valuisse iudicium, quod fecerat de homine; quod putaret, vt qui veræ gloriæ non ignarus esset, eam rem non minus sibi, quam Contareno, laudi & honori futuram. Et sane litteris mandatum est, eius nominis primum Augustum Cæsarem, quum primum Alexandream, quam bello ceperat, ingressus est, in magna copia honestorum ac clarorum virorum, Areum, grauissimum & eruditissimum hominem, sibi adiunxisse, familiariterque cum eo solo in tanta illa lætitia, fortunæque suæ magnitudine locutum esse. quem etiam, vt magis eum ciues sui suspicerent ac fortunatum iudicarent, manu teneret: erat enim philosophus ille Alexandrinus.

Sed aliæ quoque res, dum illic mansit, indicio esse poterunt, quantopere Contarenum diligeret: id quod animaduersum ab alijs opulenti viris, qui in eo comitatu erant, fecit vt omnes ipsum colerent, ac de illo celebrando quasi inter se contenderent. Cæsar, qui, vt supra ostendi, mare transire statuerat, quæ ad cursum illum necessaria erant, studiose parabat: imperatque vt Genuam classem, propinquosque in portus cogeretur. quare, vt id celerius fieret, statuit sibi in eam urbem accedendum, indeque Lucam eundem, quo Pontifex Max. se venturum significarat. Contarenus igitur breuiore via se Lucam

contulit, atque illic, quod maxime cupiebat, post paucos dies Pontificem Max. vidit; qui sane hilari vultu, nulloque signo edito offensionis, ipsum accepit. nec multo post eodem imperator venit, qui non cessauit etiam in alijs magnis rebus, quas cum Paulo III. egit, multa prædicare de prudentia, industria, probitate legati; quibus omnibus virtutibus, in munere illo obeundo, vsus fuerat in Germania: nec non questus est, quod Romæ multa falso iactata forent contra fidem & dignitatem ipsius, quum ille integre sincereq; personam eam sustinuisset; ac negotia cuncta cum fide administrasset. cui statim sapientissimus senex: quique ignarus non erat artium malorum, quibus plerique Romæ utuntur, aut inuidia commoti, aut, si alios depreferint, sperantes se in locum illorum inuafuros, respondit, sibi eximiè cognitam esse ac probatam Contareni uirtutem; seque eam ob causam ipsum tunc in Germaniam misisse; tantumque oneris ei imposuisse; facturumq; etiam breui, vt nemo dubitare possit de beneuolentia sua erga illum, ac, quo denique loco eum haberet, se omnibus declaraturum. Non contentus autem hoc Pontifex, vt omnem scrupulum ex animo Contareni euelleret, gauderetque ille secum tam pròpto erga se animo fortunatissimi hominis ac tam præclaro testimonio suarum virtutum, notum esse voluit ipsi eum sermonem: simulq; suasit illi, vt contemneret maleuolas voces improborum, nec putaret eas quicquam valere ad existimationem suam violandam. fontem etiam huius mali aperire volens, testimonium citauit veterum poetarum, qui naturam inuidiæ versibus suis expresserunt; moremque illam habere tradiderunt, vt summa loca feriret non minus, quam venti editissima quæque appetere, ac violentius verberare consuerunt: omnique demum ratione, qua potuit, ostendit se eum valde carum habere: cumque etiam gratias amanter egisset pro susceptis laboribus, fecit ei potestatem, vt tot itineribus defatigatus Romam reficiendi sui causâ breuiore via accederet: ipse namque

que vicinitate inuitatus, Bononiam profectus est; indeque Ariminum venit, ac Flaminia denique via Romam reuersus est. non dum autem duobus mensibus transactis, memor eius quod dixerat, de augenda dignitate Contareni, legatum ipsum Bononiæ declarauit: quæ publica cura prouinciaque reliquas omnes superat, quas intra suos fines imperiumque status reip. possidet. Ille igitur hoc nouo onere sibi imposito, vt qui non minus rebus gerendis, quam contemplandis factus erat, Martio mense se in prouinciam contulit. factumque est, vt V I. K. Aprilis in urbem ingrederetur: qui dies apud eos maxime celebris agitur, consecratus genitrici eius, qui salutem nobis dedit. summa igitur letitia totius ciuitatis exceptus est: conataque est illa, quam spem conceperat animo de probitate & prudentia ipsius, externis etiam rebus, honoribusque omnibus indicare: certo enim sciebat futurum sibi illum potius esse optimum parentem, quam durum aliquem & auarum dominum, aut etiam fortunarum suarum expilatores. in quo certe illi falsi non sunt: vt primum enim res illas attigit nullo negotio cognitum est, non minus ipsum in rebus iudicandis clementia vt & æquitate, quam summo illo iure, quod sæpe merito reprehenditur, ac, si quis vere existimet, quod alio nomine appellatur dignum est. Totos dies ille causis audiendis, controuersijsque tollendis operam dabat: nec vnumquam molesto sane hoc, & odioso munere, præsertim homini in alijs curis studiisque educato, defatigabatur. hoc autem faciebat: naturamque ille suam, consuetudinemque flectebat, quia veræ gloriæ deditus erat, ac prodesse mortalibus, quacumque re poterat, studebat. quare quodcumque munus obiret, dignum viribus operaque sua, in ipsum totamente incumbebat. Erant hæc curæ cogitationesque hoc tempore Contareni; procurabatque ille commoda eius nobilissimæ ciuitatis: cum repente, inopinante illo, Roma litteræ venerunt, quæ ipsum ad aliud munus traducerent, in quo sane ille diutius versatus fuerat, quodque omnes

omnes numeros honestatis in se habebat. Cum enim sedari numquam potuissent vlla vilius opera iræ inter Franciscum Gallorum regem, & Carolum V. imperatorem, sed cotidie magis nouis iniurijs inferendis inflammarentur eorum animi, gerereturque aut pararetur ab ipsis semper bellum tæterrimum, quod in singulos dies reip. Christianæ grauisima vulnera imponeret, & ad internicionem denique redigeret maxime pias nationes, officij sui esse ratus est Paulus Pont. Max. tanto malo, si vlla ratione posset, mederi; tantumque & tam læuum incendium extinguere. quare mittendos sibi esse censuit seorsum ad ambos potentissimos reges, legatos, prudentissimos viros & tanto oneri sustinendo pares: præclare enim sciebat, quanta vis esset in ministris ad vnamquamq; rem efficiendam; hancque curam, omnium maximam, requirere personas in primis sapientia & auctoritate præditas atque ornatas. & non minus gratas acceptasque principibus ijs, quorum animos delinire ac flectere deberent. Elegit igitur, quem ad Cæsarem, in Hispanijs tunc degentem, mitteret, Gasparem Contarenum; & ad Gallorum regem ire voluit Iacobum Sadoletum; ambos viros probos, atq; omni ingenij laude florentes; & vt collegas in amplissimo sacerdotio, ita multis honestis artibus inter se coniunctos, ac maxime bonis omnibus probatos: quæ res gesta est sextili mense. Erat eo tempore Sadoletus Romæ. quare significauit per litteras Pontifex Contareno, quid de illo statuisset: mandauitque, vt, quæ ad iter necessaria erant, expediret: socium namque ipsius in honestissimo illo munere intra paucos dies in viam se daturum. Hoc accepto nuntio ille, qui nullum vmquam vtilitatis aliorum causa laborem recusarat, quamuis ætate iam confectus esset, & satis imbecilla valetudine, æquo tamen animo tulit sibi onus illud imponi. quod si animam etiam in ea legatione se profusurum esse certo scisset: tanta erat pietatē præditus, & ita dicto audiens esse summo Pontifici cupiebat, vt ipsam prorsus repudiaturus

S

non

non fuerit. Appropinquabat sane illi mors, quæ tamen longè alia ratione, & vbi minime expectabatur, ipsum oppressit: nec enim (vt a me nunc diligenter narrabitur) aut laboribus, aut defatigationibus nouis accelerata est.

Agebat Contarenus ætatis suæ annum LIX. in his curis, quas ostendi, toto animo occupatus: partem tamen illarum iam in id munus, quod instabat, deriuans. Incumbens igitur illis, quæ multæ profecto ac graues erant, molesto anni tempore, vt par esset ipsis sustinendis, aliquando reficiendi sui causâ se in propinquum vrbi locum conferebat: vbi manens & æstum declinaret, quo conficiebatur domi, & aliquantulum a perpetuis suis laboribus animum relaxaret: nam siquid maioris momenti subito euenisset, facile illuc adibatur, vbi etiam potestatem sui omnibus faciebat. Locus autem valde animo ipsius, temporique illi accommodatus, ac quo plurimum varijs de causis delectabatur, erat sacellum Diuæ Mariæ a Monte vocatæ, cuius possessio procuratioque est sodalium Diuæ Iustinæ. Acciderat autem, vt illis ipsis diebus, qui primi Sextilis mēsis fuere, fratris filius, illius salutandi & visendi causâ, Bononiam veniret, qui superiore anno Patuij inter sodales illos receptus fuerat: vocabatur vero nouo nomine, vt consuetudo est eorum, qui se sacris aliquibus inchoant, Placidus. cum autem probus adolescens esset, feminaque non nullarum virtutum in se contineret, a Contareno diligebatur, ille igitur primo apud suos in vrbe mansit in Diui Proculi dicato ipsis domicilio. vt tamen eo facilius frui posset Contarenus, ipseque itidem sitim suam expleret videndi virum, quem maxime optabat, secum sanguine coniunctum, cuius etiam visendi alienigenæ desiderio flagrabant, impetrauit a suis, vt se illic esse patèrentur. quæ causâ reliquis causis addita est frequentandi recessum eum, diutiusque illic commorandi. Hic collis ab vrbe abest spatio mille passuum, amoenissimus, & natura & arte factus ad animum multis modis pacendum, atque omni honesta voluptate explendum. & sane

sane, quî desideria optimi huius viri, gaudiaque cognita haberet: quod non magno negotio omnibus contingere potuit, qui familiariter cum eo vixissent: facile iudicaret paucos illos dies, quos illic traduxit, iucundissimos ei fuisse omnium, quos in vita vniquam degustasset: vivebat enim cum sui amantissimo fratris filio, cumque alijs non nullis comitibus illius, eorundemque sacrorum focijs, honestis sane viris & eruditis: rem diuinam crebro faciebat; omnisque sermo illic erat de rebus, quibus maxime capiebatur. Cum igitur, vt traditum a me est, calores essent maximi, crebro in porticulam quandam declinandorum illorum causa veniebant: & vt illic frequētius deambulabant, ita etiam aliquando posita mensa cibum capiebant: vergit enim illa ad septemtriones; vrbemque ipsam quasi ante pedes positam prospicit, planetiamque omnem, quæ ipsam cingit: quin etiam remotiores vrbes illinc commode cernuntur Mutina, Ferraria, aliaque nobilia oppida. quare non sine causa expectatur prospectus ille, paritque oculis incredibilem voluptatem: quamuis tunc, capto iucunditate illius, Contareno nihil tale timenti, exitium comparauerit: aura enim illa lenis, quæ flabat: frigidiusculusque aër; cum temperamentum corporis ipsius rarius esset, paruoque momento sæpe commoueretur, facile ad imas partes penetravit, sanguineque inflammato abscessum in latere creauit, e genere eorum, quæ ἀποσπυμια Græci vocant. quare statim febris consecuta est, quæ septimo die ipsum consumpsit; quamuis magna diligentia summorum medicorum curatus sit: simul ac enim primum cognouit se egrotare, Bononiam reuersus est. Ipse autem in primis naturam vimque eius morbi mature perspexit: tribus namque diebus, ante quam animam efflaret, omnem rem Ludouico Beccatello, vni e familiaribus suis, quo plurimum in rebus maioris ponderis utebatur, enarrauit. Dixit igitur grauitatem eius morbi non apparere: reconditasque corporis partes magis ipsum oppressisse, quam exterior-

res male habere: in promptuque esse, addiditque genus id morbi periculum magnum in se continere: quod si vires corporis esse forent, ut spatio trium quattuorve dierum resisterent, sine dubio morbum ipsum impetum suum remissurum: se tamen magnopere vereri, ne contra ipse deficiat; naturaque penitus frangatur: intelligere enim se venæ motum valde imbecillum esse. Cui ille, qui salutem ipsius omni studio prospiciebat, respondit, rogans ut abduceret paulisper animum ab his molestis cogitationibus, rationemque omnem sui curandi in prudentia diligentiaque medicorum positam esse vellet: affirmans præterea Deum optimum maximum, quem semper ille pie coluisset, ipsi præsidio futurum: esse autem accurate incumbendum valetudini recuperandæ, ut cito mandatum sibi munus obiret, iterque ad imperatorem faceret. Ille vero statim hilari vultu, ad alium longe maiorem imperatorem sibi iter instare, dixit, idque ipsos breui cognituros: neque tamen se hoc dicere, quia mortem valde perhorrescat, parumque animo æquo ferat se e vita discedere: intelligere enim se præclare quot quantaque beneficia a Deo acceperit, quorum etiam pluraque commemoravit, non gloriæ causa ostentationisque, cui tunc locus minime erat, verum ut se gratum esse erga auctorem illorum significaret. Inquit igitur se ortum esse eam in ciuitate, quæ nulli earum cederet, quæ in vniuerso terrarum orbe existunt: e familiaque, quæ haud postremum locum in ea rep. teneret: consecutumque iudem illis esse honores non paruos: & ut domi, ita etiam foris gradus maximos dignitatis adeptum esse: vitamque vitam se cum laude aliqua coluisse: & eam, quæ in contemplatione rerum versatur, & eam, quæ rebus agendis incumbit: peruenisse ad ætatis annum LIX. quem terminum vitæ non multi attingere potuerunt: quare secum quoque hac parte non male actum esse: canereque se debere vna cum sacro Hebræorum vate carmen, quod ad equum gratumque animum significandum pertinet, nomenque illius

lius laude gloriaque cumulandum, quia non tam libera-
 liter se gesserit erga multos, neque tot bonis expleuerit
 omnem populum gentemque. Vnum tantum sibi mole-
 stum esse, quod, ut optabat, commodis quorundam te-
 nuiorum hominum non prospexerit, qui sibi, postquam
 ad sacrum illum honoris gradum ascenderit, fideliter mi-
 nistrarint: sperare tamen se Deum optimum max. Ponti-
 ficemque, cuius dignitati toto animo inseruierit, fortu-
 nas eorum subleuaturos. Nec oblitus est suo opportuno
 que tempore mandare custodi ipsius, ut privilegium,
 quod beneficij loco a Pontifice impetrarat, ad delicta pe-
 nitus abstergenda traditum; sibi legeret; dum mente o-
 rationeque consisteret. Cum hæc animo versaret, sane
 constanti ac forti, atque hoc sermone semet consolare-
 tur, suos, qui presentes aderant (ij autem erant, ut quisque
 maxime illi acceptus probatusque fuerat) angebat, atque
 ita perturbabat, ut lacrimas vix tenere possent: a quibus
 tamen sibi diligenter temperabant, quamuis intellige-
 rent ne magna quidem copia ipsarum spectante illo effu-
 sarum, posse ipsum commoueri, & e statu illo animi de-
 ijci. Eadem vero hominis prouidentia in intelligendo,
 prædicandoque suis vitæ suæ fine, exitu ipso comprobata
 est, que in ceteris rebus iudicandis significandisque sæpe
 apparuerat: crescente enim semper vi morbi, remedijsque
 omnibus superatis, oppressus ille est; anima mque effla-
 uit. **K. Sept. meridiæ.** Quamuis autem horas cir-
 citer sex antea voce oratus esset, non tamen sensu ani-
 mi, intelligentiaque extremo illo tempore caruit, ut cer-
 tis quibusdam notis indicijsque, perspectum est; confiditque
 clementia conseruatoris nostri, ut Christianum virum de-
 cet; & cum aliter non posset, se spem omnem suam in eo
 collocatam habere nutu, admonitus diligenter de hoc, si-
 gnificauit. Ut vero se constantem in hoc, maximeque
 pium præbuit, ita, quæ moris est consuetudinisque, non
 solum magno, verum etiam alacri animo geri, custodi-
 ri que passus est, quæ sane, ut nuntia mortis, perterrefa-
 ciunt

ciunt plerosque, ac valde omnes, qui non firmas radices
 egerunt in persuasione Christianam, perturbant.
 Reliquit vero ille discessu suo suos omnes mœroris ac lu-
 ctus plenissimos; ut vniuersam quoque ciuitatem dolo-
 re magno adfectam, quæ sane, quacumque ratione po-
 tuit, funus illius honestauit, & quam molesta ipsi optimi
 custodis mors fuisset, planum fecit. die autem, quæ se-
 cuta est mortem ipsius, funus ductum est. Orationem de
 laudibus eiusdem, & honeste acta cuncta vita, habuit Ro-
 mulus Amazeus, disertus & nobilis orator, qui tunc in
 ea vrbe, domicilio quodam vetere omnium disciplina-
 rum, & humaniores litteras docebat, & negotia publica
 reip. administrabat: corpus in Diui Proculi depositum
 est, eo consilio, ut Venetias postea comportaretur, in se-
 pulchroque maiorum ipsius, clarissimorum virorum,
 collocaretur. Paulus III. nuntio allato de obitu Con-
 tarenis, ægre admodum illum tulit: declarauitque quan-
 ti hominem fecisset, omni genere liberalitatis vsus erga
 domum illius. nec tantum Pontifex Maximus, qui sæpe
 opera ipsius fideli & utili vsus fuerat, verum etiam Ro-
 mæ ceteri probi viri morte ipsius vehementer conflictati
 sunt: nam, quantum ductum eadem in patria excitari,
 non facile dici potest: omnes denique, qui aliquando do-
 ctrinam illius gustarant, singularisque probitatis homi-
 nis specimen aliquod acceperant, publicam illam cladem
 existimarunt. Ciuis autem collega quoque ipsius in amplissi-
 mo sacerdotio Petrus Bembus quantum dolorem cepisset
 ex graui morbo Contaroni, desperataque iam a medi-
 cis salute, notum omnibus esse voluit: in epistola enim
 ad Flaminiū Tomarotium, quomodo adfectus animo
 esset audito casu illo, & propinqua morte optimi & ho-
 nestissimi viri, diligenter narrauit. Verbis ipsis, quum il-
 lustris loco posita sint: alioque sermone edita, superfedere
 bo. Possent etiam aliorum multorum, doctorum & ex-
 cellentium virorum, testimonia citare, qui quantum da-
 mnum morte illius factum esset, scriptis suis testati sunt.

in quibus etiam non nulli, qui ab eo vehementer dissentiebant de ratione viuendi, veroque cultu Christiani hominis, & acerrimi aduersarij opinionum, quas ille in Germania defendit; extiterunt: magnifice tamen de eruditione, continentiaque illius in illis ipsis libris, quibus sententias ipsius oppugnabant, locuti sunt. quod fere vsu venire non solet, ut a quibus de veritate homines dissentiant, non eosdem etiam conentur deformare, atque ita auctoritate omni ipsos spoliare. Et quoniam de dolore, quem illo tempore cepit Paulus III. mentionem feci, libet etiam commemorare, quod ab eodem illo familiarij Contareni, & omnibus officijs cum eo coniuncto, Ludouico Beccatello, honesto in primis & fide digno viro; accepi, ad id confirmandum vehementer accommodatum: declarat enim mansisse diu in animo Pontificis egritudinem hanc, ac leui quoque momento refricari solitam tantam plagam. nisi forte aliquis putet sapientissimum illum senem cotidie magis, in magna penuria talium virorum, cognouisse quantum incommodum olim acceptum fuerit obitu eius viri, qui vt quietorum temporum ornamentum ingens, ita perturbatorum presidium firmum erat: quum enim ad se illum euocasset, opera ipsius quibusdam in rebus vsurus, diligenter ex eo quaesitum, an presens forte ille aduiset, quum fato Contarenius functus est: rogauitque vt diceret aliquid de institutis & vita illius. cui statim, mihi affirmauit ille, se respondisse id, quod erat: mirificam fuisse Contareni integritatem fidemque in ijs omnibus rebus gerendis, quae mandate illi ab ipso forent, intelligeret ve ipse sua sponte, facere ad dignitatem Romane reip. conseruandam: virumque illum vera probitate praeditum fuisse, non ficta ac simulata, quam personam plerique, vt eo perueniant, quo cupiunt, sibi callide imponunt: vnumque omnium Contarenorum veteres ac maxime ratas opiniones & animo probasse, & verbis etiam semper defendisse. quo sermone accepto commotum Pontificem Maximum, qui deambulabat,

labat, stetitque, manuque iterum percussisse mentem prope positam, dixisseque non sine gemitu quodam ac suspirio, quod indicauit euulsam fuisse penitus omnem ex animo ipsius suspicionem, quæ quondam eo inculcata de illo vocibus maleuolorum fuerat. Amisimus profecto magnum virum, ac valde utilem reip. nostræ ciuem. sed, vt alia, ita hoc magno constantique animo ferendum. Quoniam autem non semel dictum est in hac vita de magna labe animi quorundam, quum ab ipso illo vitio magnopere Contirenus abhorreret, qui alienam personam induentes (vnde Græco vocabulo, sumpto ab actoribus fabularum, vulgo ὑποκριται appellantur) & eam quidem semper meliorem, vel optimam potius omnium, longe alij videri volunt, quam vere sint; atque ita magnis in rebus imponunt simplicibus hominibus, nihil inde mali suspicantibus, vnde plurimum ipsos expectare oportebat; non alienum esse duxi de hoc etiam disserere: & si enim numquam defuerunt, qui fallacias & dolos horum nefariorum hominum aperirent, ac maxime illos esse se cauendos in vita admonerēt, numquam tamen ita probe viri eruditi & instructi fuerunt, vt satis possent artes eorum intelligere, atque insidias etiam vitare. In primis autem in pietatem nostram Christianam, quæ tota in simplicitate animi fundata est, radices egit, atque incommoda sepe magna apud nos peperit hæc fraus. Quo maiore odio digni sunt hi pessimi mortales, qui in re, quæ quo magis pura integraque est, eo magis probatur; astutis consilijs vtuntur, ac dolos malos exercent. Hoc etiam aliquo modo significasse videtur doctissimus vir Plato, qui hoc genus hominum notans, inquit. postremam iniustitiam esse, videri uelle optimū uirum, quum minime sis. Idemque ab Aeschilo, non solum graui poeta, sed etiam docto in disciplina Pythagorea prolatum est, quum ferret in cælum magnis laudibus Amphiaræum, summum illum augurem, eundemque sanctissimum virum; inquit enim ipsum non studuisse quod mul-

ti faciunt, vt videretur optimus, verum vt esset. nam quod nos, malis multis doctos, reddunt etiam aliquando dubios & incertos: faciuntque, vt probos honestosq; viros ab improbis & impuris distinguere nequeamus, non dici etiam potest quantopere hoc pacto obsint, cum apud Euripidem etiam sapiens antea semper habitus Theus, eo nomine suspectam habuerit eximiam probitatem, castitatemque filij: insimulatus enim falso Hippolytus, quod cubile ipsius violasset, quum se ille apud eum purgaret, quod vita sua ab eo scelere valde remota esset, fidem ea de causa non fecit: timuit enim pater ne tenuis victus, cultusque, quo filius delectabatur: abstinentiaq; a vescendis animantibus, simulata foret: simulque ne disciplina Orphei, quam ille profitebatur, familiaritasque demum Dianæ, in qua se valde iactabat, ficta esset. quare in alteram partem miserabiliter peccauit. Sed eo redeamus vnde digressi sumus. Idem etiam intimus consilijs Contareni: nec minus studiosus samē existimationisq; huius optimi, ac pudentissimi viri, quem sibi in vita tamquam viuum quoddam exemplar probitatis proposuerat, notam, quam improbe vitæ ipsius inurere præposterus quidam amicus studuit, hoc pacto deleuit. Narrat enim forte euenisse, vt illo ipso tempore, quo grauius Contarenius ægrotabat, Bernardinus Ochinus, illę nouę condendæ Franciscanæ familię dux & auctor, Bononiam venerit, Romam ad causam dicendam euocatus: insimulabatur enim in ijs contionibus, quas Venetijs habuerat non nulla dixisse, quæ veteribus decretis Romanę reip. aduersabantur: additque habuisse illum litteras ad se scriptas a Giberto episcopo Veronensi, quibus a se petebat, vt diligenter ageret cum legato, vt hortaretur hominem ad sistendum se in iudicio: coramque ad ea, quæ ipsi obijciebantur, defendenda: quum cognouisset ipsum timide ad id descendere, egereque stimulo quopiam & auctoritate magni alicuius & grauis viri: neq; enim adhuc Gibertus hominis leuitatem inconstantiamque perspe-

T xerat.

xerat: is autem vesperi venerat, quum iam cenassent omnes, legatus tamen adhuc in lectulo vigilaret: qui, quum speraret morbum postridie leuiorem fore, vt commodius eum audire posset, loqui que cum ipso familiariter, iussit vt preberentur illi, quæ ad curandum corpus pertinerent: contigisse vero contra, vt ea nocte morbus ingrauesceret: quare mane legatum totum distentum fuisse in remedijs, quæ medici adhibenda iusserant, sumendis, nouisque curationibus: vnde factum fuerit, vt neq; de hospite illo, neque de alia vlla reagi cum eo potuerit. Bernardinus interim, cui in primis mala sua mens, malus que animus cognitus erat: atque umbras etiam, vt, qui sibi alicuius sceleris conscij sunt, faciunt, reformidabat, cepit vereri ne astute illic detineretur: putabat enim fingere morbum legatum. quo metu homo oppressus (nam hoc verum esse non multo post e consilio, quod cepit perspectum est) non cessabat Ludouicum vrgerere, vt rogaret legatum potestatem sibi faceret abeundi; in quo ille ipsi non obtemperabat, putans breui fore vt melius esset legato: videbatur enim sibi perspexisse, cupere illum magnopere cum Bernardino loqui; qui sane vsque ad id tempus magnum sibi nomen ex facultate illa dicendi, & opinione sanctitatis conciliarat. Cum autem, magis magisque semper timore crescente, instaret, Ludouicus inportuno sane tempore coactus est, cum estu febris in lectulo legatus iactaretur, eo irrumpere, rogareque vt pareretur ipsum abire: in quo sane humanissimus vir ei morem gessit. quumque ad eum Bernardinus introductus esset, hæc ipsa verba protulit. Vides quo in statu sim. excusatio hæc apud te iusta sit: & ora, vt Deus opt. max. mihi propicius sit: feliciterque institutum iter perage. cui ille tantum, demisso (vt moris est) capite, respondit se prorsus ita facturum: ilicoque abiit. Hic est sermo, quem Bononiæ habuit cum sanctissimo, & modestissimo viro Bernardinus. nec verbum præterea additum est. qui tamen postea, quum susceptam uitæ rationem deseruisset:

set: acerrimumque se hostem Pontificiæ potestatis præbuisset, vt se sapienter id fecisse ostenderet: a perditaque causa & flagitijs multis contaminata, merito defecisse: habereque se multos socios eius consilij probare vellet, non veritus est criminari amicum, memoriæq; ac litteris prodere: questum secum esse eo tempore Contarenum de moribus institutisq; Romanorum antistitum: & infecta tione seua atq; iniusta bonorum: huiuscemodiq; alia multa scribere profus inania, & quæ non solum a veritate abhorrerent, sed etiam vitæ eius, cui adfecta erant, nullo modo conuenirent. quæ cuncta Ludouicus (vt est vir optimus & omnis officij, quod in amicitia coli debeat, obferuâtissimus) aseuerabat, re fellendi eius mendacij causa, & purgandæ innocentie uiri illius mortui, quem uiuum magnopere dilexerat, nec tantum hoc se ita habere, testimonio suo confirmabat, sed alios etiam testes huius rei producebat, qui præsentibus illic adfuerant: in quibus etiam nominabat Iulium Contarenum, fratris legati filium: qui post eius mortem & ob naturæ probitatem, & ob commendationem patru, creatus est Pont. Ciuitalis, cui præfecturæ regendæ præpositus antea fuerat. Cum hoc tanti momenti sit ad integritatem Contareni ostendendam, abstergendamque maculam illi falso aspersam, volui totam rem, vt factam eam accepi: ac pêne iisdem uerbis, quibus mihi exposita est, commemorare.

Rebus autem gestis ab eo dum uixit enarratis, nunc quæ monumenta ingenij reliquerit, fructusque otij ipsius indicabo. prius tamen, quod adhuc ualet aliquid ad confirmandam doctrinam hominis, testimonium de ea re grauisissimi & eruditissimi uiri citabo: quod additum superioribus testimonijs, quæ prodidi de eximio ingenio ipsius, præstantique cognitione omnium disciplinarum, vera esse declarabit: simulque non sinet quempiam dubitare, quomodo ille, in vita plerumque occupata, tot tamque præclara opera efficere potuerit, quæ multum etiam posteris profint, perpetuoque testentur, qualis ille, quan-

tusque vir fuerit. Ludouicus igitur, cui cognomen ferrei oris fuerit, nobilis philosophus, & qui multos annos in Bononiensi gymnasio summa cum laude & admiratione omnium, qui aliquando ipsum disputantem audierunt, matrem eam omnium optimarum artium coluit, mortuo Côtareno, quum sermo ipsi esset institutus cum honestis quibusdam viris de damno, quod eo tempore factum esset interitu illius, plurimisque animi dotibus, ac maximis virtutibus, vna cum eo extinctis, inquit doloris plenus: (nam virum eum valde dilexerat, in familiaritatemque se eius insinuarat illo tempore, quo legati nomine urbem eam rexit.) Ego, quod mihi videor meo iure facere posse: nec enim malum me omnino esse existimatorem harum rerum arbitror; adfirmo hunc hominem omnibus, quos aliquando cognoui in philosophiæ studijs merito laudatos, qui sane non pauci fuere, præstitisse & scientia multarum rerum, & iudicij firmitate: ipsumque vere philosophi grauissimo nomine dignum fuisse iudico. Certe quum ego de aliqua re, propria eius studij, cum eo diserebam, videbar mihi præ illo minutus quidam philosophus esse; vel potius nouus quispiam auditor, & plane rudis eius artis, quam profiterer, quare ad ipsum sæpe me conferebam, vbi locus aliquis obscurior mihi negotium facesseret: in qua quæstione quum paulo antea ipse toto animo versatus essem, & aliquas etiam horas, euolutis pluribus voluminibus, præterita die consumpsissem: ille vero, vt existimari potest, spatio multorum annorum nullam cogitationem de ipsa suscepisset, ita tamen apte & exquisite nodos illos dissoluebat, vt videretur diu multumque non multo antea de ea cogitasse. quare (inquit) sæpe ego pæne stupidus euasi; mihi que potius cum cælesti aliqua natura, quam cum mortali homine visus sum loqui: idque nunc, quia res ita se habet, verumque id prorsus est, prædico, nulla alia causa impulsus. quis enim non videt assentationi nunc locum non esse; quæ præterea a persona, quam sustineo longe semper abesse

abesse debet? Hęc a seueranter tunc ab illo prolata quum essent, auxerunt magnopere opinionem, quam, qui aderant, de præstanti Contareni ingenio antea in animis habebant. Sed etiam scripta, quanta fuerit eruditio ipsius, aperiant: quę sane, vt ordine a me tradantur, hæc sunt. Edidit iuuenis adhuc (xxx. enim tertium ætatis annum tunc agebat) librum contra iudicium Petri Mantuani doctoris sui; nec tamen ea de causa minus pius, quamuis contra pietatem facere videretur, fuit: ille enim in omni sermone suo adfirmare solitus erat, ex opinione sententiaq; Aristotelis existimari debere animos nostros esse mortales. quum contra ipse, sedulo aduersus eum disputans, citatis multis locis, & tamquam tabulis ob signatis, ostendit longe aliter principem Peripateticorum de ea re sensisse: viderique potius immortalitate donatos ipsos Aristotelem esse voluisse, cuius opinionis antea Plato, vnde didicerat, sine vlla dubitatione fuerat. Argumenta autem illa firma ad probandum & grauiam fuisse, opusque totum valde elaboratum, perspicitur; quia acutissimus ille physicus in libro; quo defendit opinionem illam suam; acriter oppugnata ab eo, quem instruxerat, tradit eum librum & doctissimum omnium & vberimum esse, qui omni tempore materiam illam persecuti sunt: additque videri prorsus eum diuina opera & manu fabricatum fuisse. Scripsit etiam de Elementis libros quinque; in quibus viam omnem, rationemque Aristotelis diligenter expressit: misit autem illos ad Mattheum Dandalum fororis suę virum: cuius hic supra mentio cum magnis verisque ipsius laudibus facta est. Addidit his, in altiore philosophiæ parte, libros quattuor, quos dicauit Paulo Iustiano, nobilissimo & clarissimo suo ciui. qui odio rerum humanarum, quum pertæsum esset varietatis ipsarum; vt facilius diuinas contemplaretur: deoque ipsi toto animo seruiret; in Etruscos montes coetumque Camaldulensium se contulerat. Hi libri ei, qui attente legerit, nullo negotio patefacient, quæ fuerit vis animi ipsius, & quan

rum animorum gratia, proponebat: multumque opis ad ferre illis omnibus, qui in eo certamine versari deberent: misit autem opus hoc multarum vigiliarum ad eum, cuius maxime intererat, quid de ea re fieret: & qui eo tempore tota mente in illam curam incumberebat. Absoluto autem illo, par huic opus; & quod eundem finem haberet, aggressus est: scripsit enim quattuor libros de ritibus cerimonijsque nostrę religionis persuasionisq; Christianę, quę Sacramenta appellant: quibus libris completus est materiam illam omnem, & quę radix visque ipsarum fuisset, declarauit: quidque demum pie credi, & custodiri de illis deberet, veris rationibus, argumentisq; factis firmis comprobauit. nam ipsum, argumento hoc sumpto, si, quod pollicitus erat, prestare voluisset, debuisset omnem quęstionem, de qua nunc tot tantęque lites & concertationes inter dissidentes partes reip. existunt, explicare planum & exploratum est. quare sic quoque preclare instruxit & armauit illos, qui pro veritate comminus congressuri erant cum hominibus magno errore inflatis, & causam eam malam obstinate defendentibus.

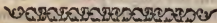
Vt autem libellum alium, admodum vtilem prauis opinionibus ex animis hominum euellendis, conficeret, occasionem hanc habuit. Factum est, quum ille Bononiam legati nomine obtineret, vt vir prudens, salutisque gregis illius, qui fidei ipsius potestatique commissus foret, vt pastorem bonum decet, valde studiosus, ad eum veniret, medicinam ab eo petens; rationemque accipere cupiens, qua saluum ipsum incolumemq; redderet, quum grauiter ægrotare non paruam partem ipsius cognosset: quam tamen totam rem ille ita tractari volebat, quum honestam nobilemque ciuitatem regeret, vt ne ignominia illa notaretur, & tamen remedium cito adhiberet, ne magis malum serperet. Consilium ipsius quum mirifice probasset Contarenius, multa animo reuoluens, vt erat summus & accuratus medicus huius pestilentis morbi, statuit demum ita rem esse agendam. Confecit tam-

quam

quam institutionem quandam breuem Christiani hominis: collegitque, quæ magis mordere animum debent, probra omnia: & ita, vt aperire ipsa oporteat cum dolore sacerdoti: illum autem commentariolum *κατὰ χροίον* appellauit. qui sane non vni illi ciuitati sanandæ factus videretur, sed Christianis omnibus in officio retinendis, & ab illa contagione liberandis. eum vero grauis ille vir ad suos comportauit, diuulgatumque studio quodam & arte effecit, vt vulgo reciperetur, cunctique se viæ illi tenendæ, legibusque seruandis astringerent: statim enim probatus fuit omnibus, exceptis paucis illis, qui plane per diti ac desperati forent: posteaque & ipse formis excusus est. Quum autem, vt gesta tunc res est, temporique illi aptum fuit, nomen & ciuitatis & præfeti ipsius in sacris rebus curandis celauerim, illa postea patefacta; quum in commodi nihil amplius inde nasci possit, deberi puto per sonam etiam a me indicari. Moronus enim Mutinensium episcopus is fuit, qui & ipse non multo post ob singularem prudentiam in rebus gerendis, præclarasque alias animi dotes, auctus dignitate est a Pontifice maximo: cuius amplissimi sacerdotij insigne Bononiæ manibus suis legatus capiti ipsius imposuit. Illustrauit etiam scholijs quibusdam suis Contarenus multos obscuros locos in epistolis Diui Pauli, quum ipsas accurate legeret. quo sane in studio toto animo occupatus erat, cum mors eum oppressit. Sed etiam epistolas ipse non paucas conscripsit eruditas, & optimorum præceptorum plenas: vt libellos etiam non nullos alios, aliquam occasionem illorum conficiendorum nactus: præcipue autem studijs amicorum, varijsque eorum temporibus seruiens. in quibus est quæstio diligenter explicata, perdifficilis sane, magnique semper momenti habita ad vitam bene beateque degendam; qua traditur liberam esse potestatem nostrâ, omnique nexu causarum ac necessitate solutam. veteres illi *ἡ ἀφ' ἑμῶν* ipsam vocabant. & qui de fato disserunt, re huic contraria, necessario de ipsa disputationem suscipiunt,

suscipiunt . cum vero librum misit ad Victoriam Colum-
nam : feminam lectissimam , & quæ ob eximium amo-
rem erga virum mortuum , admirabilemque ingenij lau-
dem in condendo carmine , maximo quoque honore di-
gna est . Sed etiam , vt forori suæ , quæ se in castissimum
cætum mulierum Muranarum coniecerat , morem gere-
ret : animumque ipsius suauissimo cibo aleret in ea solitu-
dine , cui se dicauerat , interpretatus est duos Hebræorum
illorum cantus Italicò nostræ ætatis sermone : cum enim
ille doctrina ingenioque suo prodesse quoque alienis stu-
deret ; non visus sibi est posse suis vlllo modo deesse .

Quin etiam , eodem honesto desiderio incensus , vt utili-
tatis fratrum suorum seruiret , qui crebro , mercaturis
faciendis operam dantes , nauigabant , confecit libellum
de æstu maris , & , quam causam reciproca illa fluctuum a-
gitatio haberet , diligenter monstrauit : qui tamen liber
amico ipsius commodatus , magno adhibito studio , recu-
perari numquam potuit . Sed ne omnia diligenter mi-
nutiõra ipsius opera , quæ plurima sunt , enumerem : in
quibus tamen appareret specimen illius doctrinæ ac iudi-
cij , finem faciam : possum enim vere adfirmare , quodcum-
quæ temporis vacuum a negotijs nanciscebatur , in his re-
bus ipsum consumere solitum : omnesque vigilias suas
eum consueisse temporibus amicorum necessariorumq;
suorum consecrare : neque enim ostentationis & gloriæ
causa huiuscemodi scriptiones suscipiebat : in hisque se
dies atq; noctes macerabat : quamuis iustus inde honos,
nec magnopere reprehendendus consequatur : sed , vt
dixi , uoluntati amicorum , commodisque in-
dulgens : siue studijs suis memoriæ-
que seruiens , a scriben-
do numquam ces-
sabat .

PLVRES ORATIONES

THVCYDIDIS,

conuersæ ab eodem : nec tamen omnes continentes.

quod suspicari licet factum esse, quia non

nullæ ipsarum, interiectæ inter

has, perierint.

Corcyæorum contio ad Athenienses.

VI subsidium ad eos rogatum Athenienses veniunt, a quibus nullam pro magno aliquo beneficio gratiam, nullumque ex sœdere auxilium deberi sibi intelligunt, id quod nos in præsentia facimus ; ij primum eam rem, maxime quidem vilitati illis esse doceant oportet : si minus, certe non detrimento : deinde memores sese gratosque fore : quarum quidem rerum si nulla plane confirmata est, mi nime debent irasci, cum eorû nihil, quæ postulauerant, impetrauerunt. Miserût igitur nos Corcyræi, qui ita vos auxilium rogemus, vt hæc firmissima (vt sperant) ad vos adferamus : quamquam accidit, vt vnum idemque nostrum institutum cum vobis nostris cum postulatis minime congruere videri possit, tum vero nobis hoc tempore inutile sit : nam, qui antehac numquam cuiquam nostra voluntate socij fuerimus, nunc id ipsum ab alijs implorare cogimur : vnaque in hoc Corinthiorum bello propter id ipsum deserti ab auxilio sumus, deque eo, quod antea nobis prudentiæ ascribebatur, cum minime cogemur alieno arbitrio, cum alterum auxilio iuuaremus, ipsi periclitari in bello, id modo nobis reliquum est, vt inconsulti homines, imbecillique animi iudicemur. Tametsi profligauimus nos quidem proxima nauali pugna ipsi per nos Corinthios : verum tamen, quoniam maioribus comparatis ex Peloponneso, reliquaque ex Græcia copijs bellum

bellum nobis inferre parant, neque domesticis nos opibus illorum impetum vlllo modo sustinere posse confidimus, summumque nostrum periculum agitur, si forte sub horum imperium redigamur, opem cum a vobis, tum a ceteris omnibus cogimur implorare: est autem æquum ignosci nobis, si non malitia, sed opinionis errore, ea audemus, quæ priori otio nostro sunt repugnantia. Quod si ea, quæ uolumus, a uobis impetrabimus, nempe casus hic nostræ necessitatis, multis uobis nominibus decori erit: primum quod non incommoda alijs ferentes, sed iniuriã accipientes ope uestra tuebimini: deinde quod maxime necessario nostro tēpore amplexi nos, testatum beneficium uestrum clarissima memoria, maximeq; sempiterna collocabitis: tum ualemus nos classe post quidem vos plurimum. Ac spectate quam magnam uobis fors occasionem ostendat, quam hostibus uestris acerbari: etenim eæ copiæ, quas uobis esse adiunctas magnæ pecuniæ, magnæque gratiæ anteponeretis, sine periculo, sineque sumptu, non modo vltro sese uobis offerunt, sed adferunt præterea in vulgus quidem gloriam, a nobis autem quibus subuenitis, gratiam, uobis uero ipsis potentiam: quæ quidem per paucis vniquam vna omnia obtigerunt, paucique ita opem ab alijs imploratum veniunt, vt non minorem illis, vnde auxilium sibi postulant, vacuitatem periculorum atq; ornãmētum apportent, quam ipsi inde ablati sint. Bellum autem, in quo nostra extare poterit utilitas, si qui uestrũ sunt, qui nullum fore arbitrētur, ij errant longe: neq; sentiunt Lacedæmonios metu uestri bellum iam animo conceptum habere: Corinthios autem cum uobis esse inimicos, tum apud eos plurimum posse: atque eo nunc operam dare, vt antea vos occupent, & cum suo hoc in nos conatu implicent, ne propter commune odium contra se nobiscum conspiretis, neq; eos alterutrum frustretur, quin aut nobis damnum, aut sibi firmitudinẽ comparent. Vestrum est igitur recipiendis in amicitiam Corcyraeis, cupientibus quidem eos præuenire, præoccu-

pareque ipsorum insidias, potiusquam contra aliquid in
 fidiarum moliri. Quod si contendent, non esse rectum
 suos a vobis colonos recipi, illud docendi sunt: colonias,
 quamdiu illis benigne fit a vetere ciuitate, tamdiu illam
 colere solere: vbi autem iniuria inferatur, alienari ab ea:
 non enim ut seruitutem perpetiantur deductæ sunt, sed
 ut iuris æquabilitatem cum ijs, qui domi remanent reti-
 neant. Iniuriam autem hos facere, id vero manifestum
 est: cum enim in iudicium de Epidamno vocarentur, ar-
 mis maluerunt quam iure experiri. sitque adeo vobis pro
 disciplina id, quod in nos propinquos cognatosque suos
 patrarunt, ne vos infraudem deduci patiamini, neue,
 quod vos rogarint, temere faciatis. quem enim gratum
 hostibus fecisse maxime raro pænituerit, is quam diutif-
 sime tutus erit. Nec vero nobis recipiendis frangitis fe-
 dus, quod cum Lacedæmonijs ictum est: cauetur enim
 quæ Græciæ ciuitates sæderi adscriptæ non essent, eas u-
 tri commodum sit licere sibi socias adiungere. Estque o-
 mnino illud haud quaquam ferendum, si his quidem licet
 naues ex sæderatis complere, prætereaque reliqua ex Græ-
 cia, nihiloque secius ex his, qui sub vestro imperio sunt:
 vobis autem cum hoc ipso auxilio, tum reliqua omni ope
 interdicerent: ponentque in iniuria, si, quæ vos rogamus,
 ea auferemus a vobis. At vero nos longe sane plura habe-
 bimus, in quibus vos, nisi exorari vos sinetis, accusemus:
 nam nos quidem, quibus periculum intenditur, neque
 vobis sumus inimici, repellitis: hos vero, qui & hostes
 sunt vobis, & nos oppugnatum veniunt, tantum abest ut
 prohibeatis, vt etiam e finibus vestris conductas copias
 habere eos patiamini: id quod minime æquum est fieri a
 vobis: sed aut interdicerere debetis ijs, qui vestræ ditionis
 mercede apud aliquos militant, ne apud hos mereant, aut
 nos quoque omnino quidem, vt videbitur, iuuare: maxi-
 me vero vt aperte in amicitiam receptos, tucamini. Osten-
 di igitur, quod initio proposueram, multis de causis hanc
 rem vobis vtilitati esse, præcipueque quod eosdem habea-

mus

mus inimicos, quod manifestissimum est argumentum : eosque haud quaquam infirmos, sed qui nocere ijs, qui a se defecerint, valeant.) Nauali vero & non terrestri auxilio oblato, non idem habet incommodi ipsum repudiare. Itaque prohibendi vobis omnes sunt, si quidem possitis, classes habere : sin minus, firmissimi quique amici vobis adiungendi. Siquis vero ex vsu vestro ea, quæ a nobis dicuntur, esse existimat : metuit autem, ne, si hæc secuti eritis, sædus rumpatur, is tenere debet, suum hunc metum, adiunctis viribus, pauciori hostibus fore : quod autem illis animum auget, qui nos sententia sua non recipiunt, minime firmum cum sit, apud validos hostes fore ea metu vacuum. Nec vero existimate de Corcyra magis nunc consuli, quam de ipsis Athenis : quibus quidem haud recte sane prospiciunt, qui præsentia modo intuentes, ad id bellum, quod impendet, quodque adeo prope iam iamque adest, ciuitatem sibi adiungere dubitant, quæ conciliata alienatave magnas in vtraique partem habitura sit opportunitates : est enim posita in eo cursu, qui est ex Italia atque ex Sicilia : vt cum inde ad Peloponnesios ire classem, tum illinc eo transmittere, facile prohibere possit, tum summa eadem ad alia omnia est opportunitate. Atque, vt per breui comprehendam, vosque cum vniuersos, tum vero singulos doceam, minime vobis committendum esse, vt nos destituatis. Tres omnino Græcis sunt classes non contemnendæ : ea quæ apud vos est, nostraque, atque hæc Corinthiorum. quarum si vnâ deseritis, necesse est duas in vnum coire : atque ita, vbi nos prius Corinthij oppresserint, cum Corcyreis simul Peloponnesijsque classe decertabitis : quod si nos receperitis, nostras naues, quibuscum bellum aduersus eos geratis, ad vestras adiungatis.

Corinthiorum

Corinthiorum contio ad Athenienses.

QUONIAM Corcyraei hi non modo de sese recipiendis, sed de nostra etiam iniuria, deque eo, quod oppugnari se a nobis rectum esse negent, differuerunt, nos quoque necesse est vtraque de re pauca prius memorare, quam ad reliquam orationem accedamus: sic enim & de nostris postulatis certius, quod constituatis, habebitis: & quod hi vos rogant, non sine causa respuetis. Aiunt igitur sua factum esse temperantia, quod neminem antehac sibi socium adiunxerint: illi vero non virtute, sed malitia id instituerunt, quod facinorum suorum nec socios, nec vero testes habere, nec adeo, eos cum inuitarent, erubescere volebant. Tum ciuitas ipsa opportuno loco posita, cum proficisci ipsi nauibus minimum cogantur, & alios necessitate ad se appulso, quam plurimos excipiant, eos iniuriarum disceptatores constituit, quas ipsi alijs inferunt grauiores omnino, quam ut vilius fœderis pactio pati possit: atque in hac pulchra a fœderibus solutione, in qua se iactant, non illud spectatum est, ne in alienæ societatem iniuriæ traherentur, sed illud, ipsi ut per se iniuriam facerent: atque, vbi plus viribus valerent, vim inferrent: vbi clam essent, fraudarent: vbi quid adripuissent, nulla esset verecundia. Etenim viri boni si essent, quemadmodum dicunt, quominus fontes fuissent, eo illustrius suam virtutem, cum æquo pari que iure viuerent, ostendere potuissent. Sed nec in alium quemquam, nec in nos tales extiterunt: cumque nostri sint coloni, semper a nobis dissiderunt: nunc bellum etiam faciunt. Dicunt autem non se ad iniuriam patientiam deductos esse: verum nos quoque negamus propterea a nobis eos in coloniam missos esse, ut contumelia ab illis adficeremur, sed ut principatum teneremus, & quo ad decet, ab illis coleremur. Reliquæ itaque coloniæ ma

gnope

gnopere nos obseruant, diligimurque a colonis plurimum: perspicuum est, si maiori ipsorum parti placeamus, his solis recte nos meritoque displicere non posse: nec, contra quam decet, bello persecuturos ipsos fuisse, nisi insigni aliqua accepta contumelia: & tamen siquid aliquando a nobis peccatum esset, dolori nostro concedi id ab illis equum erat: nos autem horum moderationi vim afferre turpe putare. Verum contumelia & diuitiarum affluentia elati, cum alia multa in nos deliquerunt; tum Epidamnum, oppidum nostrum, quoad in testinis malis vexatum est, non vendicarunt; ubi vero nos subsidio uenimus, uicium captum occuparunt. At petijisse dicunt, uti hac de causa iure antea inter nos discerptaretur: qua quidem in re animaduertendum est, non qui iustitiam prætexat, quique, ubi in tuto sit, tum demum in ius eat, eum aliquid dicere: sed qui, priusquam in certamen uenerit, factis pariter atque oratione æquitatem retinuerit. Nam hi quidem non ante oppidum a se oppugnatum, sed ubi eam rem minime a nobis negligi intellexerunt, iustitiæ tandem splendorem obiecerunt: atque huc ueniunt, nec satis habent, quæ ipsi ea in re peccarunt, nisi uos quoque non belli, sed maleficij socios habere postulent, atque a nobis dissentientes secum consentire iubeant: illi uero tum adire uos debuerunt, cum procul aberant a periculo: neque id tempus expectare, cum & nos iniuriam accepimus, & ipsi in discrimen uenerunt, cumque uos, qui minime illorum potentiæ participes fuistis, nunc illis auxilium impertiamini, quique ab illorum facinoribus multum aueritis, eque atque ipsi a nobis accusamini: sed communicata pridem potentia, quæ deinde consecuta essent, ea quoque communia habere, nec tam inique inuidiam modo suorum uobiscum facinorum partiri. Docuimus igitur, cur & nos iustitia confisi huc uenimus, & ij uiolenti iniustique sint: nunc, cur eos a uobis recipi ius esse negemus, attendite. Quamquam enim scdere cauetur, quæ ciuitates adscriptæ non sint, ijs licere cum alterutro

fese

nes in hostem elati, omnia præ vna victoria contemnunt, cum & eos, qui præsto sint, tametsi antea hostes erant, tamen amicos putant: quique obstant, etiam si forte amici sunt, pro hostibus habent; quin proprias etiam res propter præsentis contentionis studium facere deteriores solent. Hæc vos animo repetere, hæc iuniores de maioribus natu discere debetis, atque ita statueret, paribus nos beneficijs remunerari vos equum esse, nec vero sic existimare; rectum quidem hoc esse, sed vtile fore bellum: ubi enim minimum turpitudinis, ibi utilitatis est plurimum. Tum autem bellum quidem, quod cum futurum Corcyreici dicerent, eius vos metu territantes iniuriam facere iuebant, incertum est: nec eo decet suspensos vos certas iam, presentesque cum Corinthijs inimicitias suscipere; potiusque uestræ erit moderationis, siquid antea suspitionis propter Megarenses susceperatis, id nunc obliterare: posterius enim beneficium, tametsi leuius est, tempore quidem illatum, uel ad grauiores delendas iniurias satis uirium habet. Nec uero quod maritimas pollicentur copias, mouere id uos debet: firmiore enim potentia muniti sunt, qui ab æqualium iniurijs sibi temperant, quam qui quod adest tantum, quodque præsens est cogitant, cum periculo augentur & crescunt. Et quoniam in id ipsum incidimus, in quo illud apud Lacedæmonios vsurpatum est a uobis, suum quemque socium punire ius esse, nunc idem a uobis responsum expetimus: qui nostro cum suffragio beneficium cōsecuti fueritis, uestra sententia detrimentum inferre nobis non debetis. Par igitur pari referte: atque illud cogitate, hoc uobis tempus datum esse, in quo & qui adsint, amici in primis iudicentur: & qui obsint, hostes: ac Corcyræos hosce neque in societatem repugnantibus nobis recipite, nec iniuriam facientes adiuuate. Atque hæc si ita feceritis, cum officio fungemini, tum optime uobis ipsis consulētis.

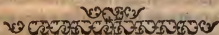
Corinthiorum oratio ad Lacedaemonios.

QUOD uos fidentiores reddit Lacedaemonij de uestris publicis priuatifq; institutis, facit, ut minorem fidem habeatis alijs, siquid dixerimus: atque ex hoc modestiam uos quidem conseruatis, sed ijdem in maiore exterinarum rerum ignorantatione versamini. Nam cum saepenumero, quae nobis ab Atheniensibus damna impenderent, praediceremus; non ut unumquodque dictum est a nobis, sic uos percepistis, sed ita arbitrati estis, suarum quemque potius priuatim inimicitiarum causa ad dicendum accedere: eoque non antea quam illa euenirent, sed cum geruntur iam, hosce conuocatis socios, in quorum conuentu ut loquamur, magnopere scilicet ad nos pertinet: quoniam & ab Atheniensibus contumelia adfecti, & a uobis neglecti, plurima de quibus queramur, habemus. Ac siquidem illi occulte iniuriam Graeciae inferrent, planum id nobis esset faciendum, utpote cum eius rei uos essetis ignari: nunc autem quid opus est longa ista oratione, quorum alios in seruitutem adductos, alios in fidijs, in quibus nostri in primis socij, factas uidetis? quae illi ad bellum, siquod forte gerendum fuerit, iam dudum praeparata habent. Quorsum enim pertinuit, Corcyram repugnantibus uobis occupare? aut Potideam obsidere? quorum alterum est oppidum maximo ad res Thraciae usui, alterum permagnum scilicet nauium numerum Peloponneso suppeditabat. Atque haec culpa euenerunt uestra, qui post Medorum res primum munire eos urbem passi sitis, deinde longos muros constituere: atque adeo hoc quoque tempore non modo istos, quos illi in seruitutem adduxerunt, sed uestris etiam socijs libertatem uos adimitis: siquidem non is, qui seruitute opprimit, sed qui, prohibere cum possit, aspernatur, is uerius id agit; praesertim cum sibi uindictam

dicandæ in libertatem Græciæ laudem asciscat, Vix igitur nunc tandem conuenimus: ac ne nunc quidem certa de re: neque enim amplius, fiat nobis iniurianec ne, sed quo maxime modo eam repellamus, quærendum erat. Nam hi quidem deliberata re, molientes iam abiecta cunctatione incertos animi inuadunt: tenemus enim quam Athenienses via, atque vt pedetemptim alios aggrediantur. Ac quamdiu quidem latere se vos, propter vestram tarditatem, arbitrati fuerint, minus confident: vbi vero animaduenterint intelligere quidem vos quægerantur, sed ea negligere, tum vero acriter incumbent. soli enim vosex omnibus Græcis Lacedæmonij cunctamini, neque vi cuiquam, sed procrastinando resistitis: solique non crescentes statim hostium opes, sed posteaquam duplicatæ sunt, tum demum eas tollitis. At enim cauti dicti estis. In eo igitur oratio plusquam res valuit. etenim & Medum ex vltimis orbis terræ finibus, antea in Peloponnesum inuectum: scimus, quam vos satis ad occurrendum parati essetis: & ijdem nunc Athenienses, qui haud quaquam tam longe quam ille, sed admodum prope absunt, negligitis: defendereque bellum quam ipsi inferre mauultis, fortunæq; cum longe validioribus, quam vos estis, certantes vos permittere: propterea quod & Barbaros ipsos quamplurima sefellisse tenetis, & ipsos vos Atheniensibus magis ijs rebus, in quibus ab illis offensum est, quam vestro subsidio restitisse. Nam spes quidam vestra quosdam iam, qui vobis credentes, eo imparati erant, perdidit. Nec vero existimare vos velim, odij potius, quam obiurgationis causa hæc a nobis commemorari: obiurgatio enim errantium est amicorum: accusatio autem iniuriam facientium inimicorum; tum nos, si quisquam est alius, idoneos esse profitemur, qui alterum reprehendamus: præsertim cum multum inter vos, atque illos interfit: id quod minime vos sentire nobis videmini, minimeque ratiocinati esse, quales Athenienses sunt, quibuscum futura vobis res est, quamque multum,

atque adeo quam prorsus vobis antecellant : illi enim & ad nouandum prompti, & ad excogitandum acuti, & ad ea perficienda, quæ mente præceperint celeres sunt. vos contra quæ habetis conseruatis, nihil excogitatis, vixque necessaria quæ sunt, obitis. Illi rursus, & supra vires audent, & supra consilium experiuntur, & in rebus aduersis bona spe sunt: vestrae autem consuetudinis est, minus etiam, quam vires, quamque consilium vestrum ferat, suscipere, neque firmis rebus confidere, & aduersis leuatum iri vos desperare. Præterea illi strenui, vos tardi: illi multum peregrinantur, vos domi maxime manetis. sic enim illi existimant, sua profectioe aliquid sibi quæsitum iri: vos vero in eis quoque, quæ prompta iam parataque habetis, si ad alia aggressi fueritis, detrimenti aliquid accepturos vos putatis; ijdem superatis hostibus plurimum progrediuntur, ac minimum, ipsi victi si sint, recedunt. Præterea corporibus quidem, tamquam maxime alienis: mentibus autem, vt proprijs, vbi patriæ profuturi sint, vtuntur: atque ea, quæ animo perceperint, cum re non adsequuntur, suis se priuari rebus arbitrantur: quod siquid inuaserint, eoque potiti sint, parui id præijs, quæ effecturi sint, pendunt: sin autem conata minime perfecterunt, alia rursus sperando id damnum sarciant: soli enim ea, quæ concupierunt, vno eodemque tempore sperant ac tenent: propterea quod quæ in animum vt facerent induxerunt, confestim aggrediuntur, ijsque in rebus omnem ætatem cum industria ac labore exigunt: & quoniam continenter in quærendo sunt occupati, partis quam minimum fruuntur; nec uero aliud esse, diem festum agere, putant, quam quæ agenda sunt, administrare: delidiosum autem otium æque in molestijs numerant, atque operosum negotium. Quo circa recte aliquis sic breui comprehendens dixerit, tales eos extitisse natura, vt neque ipsi quiescere possent, nec alios paterentur. Atque hac uobis tali constituta aduersaria ciuitate Lacedæmonij tamen cunctamini: atque ita statuitis, non

ijs mortalibus otium quam maxime esse diuturnum, qui
 re sane ac factis iustitiam colant: animi tamé eius esse intel
 ligantur, vt, si quis iniuria prouocauerit, minime id latu-
 rint: sed eo æquitatem metimini, vt neque alijs graues
 vos sitis, &c, dum iniuriam acceptã vlciscimini, ne aliquid
 incommodi ipsi capiat: id quod vix adsequeremini, si
 vobis vestræ similis ciuitas finitima accidisset. Nunc ve-
 ro, id quod antea ostendimus, nimium antiquis institutis
 cum ijs agitis. Necessario enim, vt in artibus, quæ nouis
 sine gignuntur, ea excellunt. Ac quietæ quidem ciui-
 tati optimum est institutis stabilibus vt: qui vero multis
 occurrere coguntur, ij multa noua excogitent necesse
 est: eoquæ Atheniensium res propter varios illorum co-
 natus magis, quam vestræ renouatæ sunt. Verum sit in
 hunc vsque diem vestra cunctatio definita, ferreque cum
 alijs, tum vero Potidæatis auxilium ita, vti polliciti estis:
 atque in Atticam confestim impetum facite, ne homines
 amicos, cognatosque vestros inimicissimis prodatis: reli-
 quosque nos ad aliam aliquam amicitiam per desperatio-
 nem detrudatis: nec enim ea in re quicquam aut in deos,
 fœderis testes, aut in homines, qui audituri hæc sunt, pecca-
 bimus: rumpunt enim fœdus, non qui destituti ad alios
 sese conferunt, sed qui, quibus auxilio sese futuros iureiu-
 rando sanxerunt, eos destituunt. Quod si promptos præ-
 bere vos voletis, permanebimus: nec enim sine scelere ve-
 stram commutare amicitiam possumus, aut quemquam
 inuenire, quo cum æque ac vobiscum consueueri-
 mus. Hæc prudenter statuite: dateque ope-
 ram ne Peloponnesum, cuius principa-
 tum obtinetis, minus amplam,
 quam a maioribus acce-
 pistis, habeatis.

Nob eam causam Lacedæmonij legati nos quidem sumus, vt, socios vestros cōtra diceremus, sed vt de quibus nos ciuitas misit, ea ageremus. Verumtamen cum haud paruam nos increpantium vociferationem audierimus, adsumus: minime nos quidem, vt ciuitatum criminationibus respondemus, quando neque nostra, nec vero illorum ad iudices tamen oratio haberetur: sed ne vos tantis de rebus facile socijs adfensi, minus prudens consilium caperetis: & simul ad omnem istam orationem, quæ habita est in nos, dicere volumus; docereque nos non immerito, quæ possidemus, tenere, & nostram non indignam esse ciuitatem, quæ aliquo in numero habeatur. Ac valde quidem prisca commemorare nihil attinet, quorum auditionem magis, quam aspectum eorum, qui audituri sunt, testem habeamus. Medicas autem res, atq; ea, quorum conscij vos estis, vsurpare, quamquam molesta est earum rerum assidua prædicatio, tamen necesse est. etenim si ea, quæ tunc cum periculo gessimus, vtilitatem habuerunt, atque eius vos re participes fuistis, iniquum est nos verborum fructu, si quis est, vsque quaque priuari; nec vero deprecandi potius quicquam, quam testificandi ostendendiq; causa, qua cum ciuitate certamen vobis constitutum sit, nisi prouideritis, verba facimus. Itaque & ad Marathōnem cum Barbaro nos manum, per nos conseruisse dicimus, & ille cum post rediisset, neque eius impetum vllō modo terra possemus sustinere, vniuersa ciuitate in naues imposita classe ad Salaminam vna cum ceteris decertasse: quæ quidem res eum cohibuit quominus, ad vnamquamque singulatim ciuitatem classe adpulsa, Peloponnesum vastaret, cum illæ contra tantum nauium numerum opem inter se mutuo ferre non possent: cuius quidem rei eius ipsius factum maximo est argumento: na uali

uali enim pugna victus, vt qui non iam easdem haberet copias, confestim cum maxima exercitus parte donum reuersus est. Quæ cum ita ceciderint, aperteque intelletum sit, in nauibus fortunas Græciæ constituisse, tria nos ad eam rem maxime vtilia subministrauimus, nauium maximum numerum, ducemq, hominem prudentissimum, atque animi eximiam quandam alacritatem. Ac nauium quidem quadringentarum numero duas tertias partes, aut paulo eo pauciores, ducem vero Themistoclem, cuius in primis opera perfectum est, vt nauibus in freto cõfligeretur: quæ res sine vlla dubitatione rem Græciæ publicam conseruauit. Itaque eam ob causam maxime ille homo peregrinus omnium, qui ad vos vmquam accesserint, in honore apud vos fuit: animũ vero summe promptum, summeque fortem præ nobis tulimus, qui cum pedestribus copijs subsidio nobis venisset nemo, cumque reliqui ad nos vsque iam in hostium essent potestatem re dacti, statuimus vrbe relicta, corruptisque rebus nostris, communem tamen sociorum, qui reliqui erant, salutem non deserere, neque committere, vt dissipati inutiles illis essemus, sed nauibus conscens fortunam experiri: nec vero suscensere, quod nos antea non defenderatis. Itaque illud adfirmare possumus, non maius nos a vobis beneficium accepisse, quam dederimus: vos enim incolumibus etiam tunc oppidis vestris, atque vt ea incolere in posterum vobis liceret, cum de vobis iam solliciti maximam partem non de nobis essetis, nobis succurristis. Itaque quamdiu nos incolumes fuimus, subsidio non venistis: nos autem ea vrbe, quæ iam nulla erat, nos comouimus: proque eo, quod tenui iam spe tenebatur, decertantes, vos pro nostra quidem parte, nosque ipsos saluos conseruauimus. Quod si aut initio ne agri vastarentur metuentes, Medo, id quod alij fecerunt, nos dedissemus, aut postea naues conscendere, utpote amissis iam omnibus bonis, ausi non essemus, nihil profecto erat, cur uos cum haud quaquam satis magnam pro hostium classe nauium

faculta-

facultatem haberetis, proelio uelletis contendere, omnia
 quæ illi sine ullo labore ex sententia successissent. Num
 igitur Lacedæmonij cum propter summam, quæ in no-
 bis eo tempore fuit, animi alacritatem, tum propter existi-
 mandi prudentiam, propterque imperium hoc, quod
 obtinemus, digni uidemur, qui non tanta inuidia apud
 Græcos simus? Nec enim id ipsum imperium per vim oc-
 cupauimus; sed cum uos, quod reliquum esset cum Bar-
 baris belli persequi recusaretis, socij se ad nos contulerunt,
 &, ut ipsorum duces in bello essemus, rogauerunt, quod
 nos ad hanc usque diem reipsa primum coacti produxi-
 mus, maxime quidem timore commoti, deinde dignita-
 te, postremo etiam utilitate: nec enim tutum iam uisum
 est, multorum odijs in nos excitatis, nonnullis etiam, qui
 defecissent a nobis, euerfis, cum uos nõ eque atque antea
 amicos, sed suspectos atque insensos haberemus, deposito
 imperio in periculum nos committere; præsertim cum,
 ij, qui a nobis defiscerent, uobis sese adiungerent. Nec
 uero accusandi sunt, qui in maximis periculis utilitati cõ-
 sulunt. Vos itaque Lacedæmonij sic Peloponnesi ciuita-
 tibus præstis, ut uestrum in ea re commodum proposi-
 tum habeatis. Quod si imperio eo tempore in perpetuum,
 id quod nos fecimus, retinendo, odia in uos concitassetis,
 exploratum habemus, cum socijs nõ secus, ac nos sumus,
 molesti essetis, coactum uos iri aut fortiter illis im-
 perare, aut ipsi periculum subire. Quare nihil nos mi-
 randum, nihil a cõmuni hominum consuetudine abhorrens,
 fecimus, quod & delatum nobis imperium recepimus,
 neque nunc gloria, metu, utilitate, maximis quidem
 rebus, inducti illud deponimus. Nec uero id adeo nunc
 primum ortum est a nobis, sed ita semper comparatum
 fuit, ut potentior imbecillioem coërceat. Tum uero
 digni eo nobis uidemur esse, ne uobis quidem secus iu-
 dicantibus, quoad utilitatis quidem rationem haberi pla-
 cuit. nunc autem ad honestatem abitis, qua propofita ne-
 mo tamen umquam, cui uiribus aliquid consequi liceret,

ab eo

ab eo commodo obtinendo remotus est. Satis vero magnam laudem ijs merentur, qui cum, hominum secuti naturam, alijs dominantur, pro potentia non iniqui sunt. Itaque si qui ea, quę nos obtinemus, acceperint, illos perfecturos putamus, vt qua nos sumus æquitate appareat: nam nobis quidem vituperatio, potiusquã laus nostram ob æquitatem comparata est. Quod enim in rerum contractarum controuersijs cum socijs nostri iuris iacturam facimus: quodq; illi apud nos eisdem legibus iudicio nobiscum contendunt, litigiosi habemur: nec cuiquam in mentem venit cogitare, quid sit, cur ceteris, qui alibi gentium rerum potiuntur, minusque æqui, quam nos, sunt ijs, quos in ditione tenent, vitio id non detur: nam vbi vim adhibere licet, litigare nihil attinet. At hi aduetiam æquo parique iure nobiscum viuere, si paulum modo de eo, quod ipsi æquum esse opinantur, aut propter nostrum iudicium, aut propter eam, quę imperio comitatur, potentiam, aut quoquomodo, imminutum fuerit, non propterea, quod maxima illis pars remissa est, gratiam habent, sed aliquid ademptum esse ægrius ferunt, quam si a principio, repudiatis legibus, aperte iniuriam facere instituissemus. Namq; illud ne ipsi quidem sic disputarunt, inopem potenti non decere succumbere, sed nescio quo pacto circumueniri iudicio se, quam vi cogi, iracundius homines ferunt: in altero enim par pari iniuriam infert: in altero qui plus potest imbecilliori vim adfert. Itaque cum a Medis multo tractarentur asperius, sustinuerunt: nostrum autem imperium acerbum videri nihil mirum: semper enim id, quod instat præsensque est, ijs, qui sub alterius ditione sunt, graue est. Quod si sublatis nobis ad vos summa imperij redeat, nã vos bene uolentiam, quam propter nostri metum collectam habetis, si quidem eam mentem, qua fuistis, cum contra Medos imperium breui tempore obtinuistis, conseruatis, celeriter effundetis. Vos enim nec admisceri se alios vestris inter vos legibus permittitis, & qui aliquo exitis, neq; ijs

ipsis vtimini, neq; ijs, quibus reliqua Græcia viuere con-
suevit. Quamobrem etiam atque etiam deliberate: nec
enim parua res agitur, neq; aliorum adducti voluntate
ac querela proprium vobismet ipsis laborem imponite:
atque in bello, quam multa improuisa accidant, prius-
quam id susceperitis, prospicite: vbi enim longius du-
ctum est, in graues & acerbos casus desinere consuevit:
a quibus æque vtrique absumus, atque vtram in par-
tem euasurum sit, incertum periculosumque est. At ho-
mines mouendis bellis præpostere faciunt: rem enim præ-
cipiunt, quod erat posterum: vbi vero iam plectuntur,
tum demum ad orationem redeunt. Nos igitur, qui nul-
lo dum tali in errore neque ipsi sumus, neque versari vos
videmus, edicimus vobis, vt dum integrum est, dum re-
cta capere vtrisque consilia licet, ne sedus rumpatis, neue
iururandum violetis: de controuersijs autem iure ex sæ-
dere discipetis. Si minus, deos periurij vindices testa-
ti, qua vos præeuntes nos deducetis, ea vos belli auctores
propulsabimus.

Contio Periculis.

IN pristina ego mea sententia maneo
Athenienses, Peloponnesijs ceden-
dum non esse: quamquam intelligo
non eadem alacritate homines bellum
cum suaderetur, suscipere, & cū vsus ve-
nit, gerere solere: sed aduersis in rebus
animo immutari consueuisse. Hoc igitur quoque tem-
pore faciendum mihi esse video, vt nõ dissimilis fere sim
auctor consilij. Quamobrem, qui mihi assensi fueritis,
cõmuni sententię, si quid forte secus ceciderit, vt õpem
ferre memineritis, æquum erit: aut ne si ex sententia qui-
dem successerit, vllam vobis prudentiæ partem vindice-
tis. Fieri enim potest, vt aduersi rerum casus temerita-
tem ipsi in se habeant, non minus, quam hominũ cogi-
tatio-

tationes : eamque adeo ob causam, vbi quicq̄ contra ac ratio postulet, euenit, fortunam accusare solemus . Lacedæmonij igitur cum iam antea inimico sese in nos animo esse præferrebant, tum vel maxime id hoc tempore aperte ferunt : cum enim in fædere sit ; si quid controuersig oriatur, vti de ea re iure inter nos disceptemus : ab vtroq; autem, quod vterque habeat, teneatur, numquam nec ex iure agere nobiscum, cum iudicium nos non recusaturos profiteremur, nec iudicium ipsi accipere voluerunt . Bello scilicet malunt, quam oratione de controuersijs disceptare : nec iam huc expostulatum, sed imperatum, veniunt : iubent enim discedere nos a Potidæa, et Aeginæ leges suas iuraque reddere : tum plebiscitum, quod de Megaren sibus factum est, rescindere : Græciam etiam suis vt legibus vti permittamus, qui ad nos nouissimi venerunt, edicunt nobis . Nec vero, quod ad Megaren sium plebiscitum adinet : id enim illi obijciunt in primis, quo etiam sublato bellum futurum negant, existimare vos velim, paruam ob causam bellum vos habituros, si de eo delendo recusaueritis, neq; arbitrari culpam in uobis residere, quod leui de causa ad arma ieritis : nam parua hac in re vestrum omne firmamentum agitur : quo enim animo sitis temptamini, atque in hoc si parueritis, perinde quasi metu adducti in eo quoque dicto audientes futuri sitis, continuo maius aliud aliquid imperabitur : quod si contra enitemini, efficietis profecto, vt illi faciendum sibi esse intelligant, vt se se nobis æquiores posthac præbeant . Protinus igitur considerate, vtrum obedire nullo dum dâno factô malitis, an, id quod mihi vtilius videtur, parua æque & magna de causa bellû suscipere, neque vlla in re succumbere, atque earum, quas habetis, rerum possessionem sine vllô metu in posterum retinere . Etenim cum pares, ante factum ea de re iudicium, paribus satisfactionem imperant, siue ea de magnis, siue de paruis sit controuersijs, eadem est libertatis imminutio . Quod autem ad bellum atque ad vtriusq;

nostrum facultates adinet, nihilo nos inferiores futuros esse de me, dum singula persequor, cognoscite. Sua Peloponnesij manu agros colunt & officinas exercent: pecuniam nec priuatam, nec in ærario habent. Diuturni præterea belli, atque etiam transmarini rudes insolentesque sunt, ut pote bellis inter se ob paupertatem leuibus contendere adfueti: qui vero huiusmodi sunt, neque naues complere, neque terrestres exercitus sæpius summittere possunt; præsertim cum a priuatis suis rebus absint, & de suo impendant, & mare præterea clausum habeant. Huc accedit, quod bella prompta magis parataque pecunia; quam vectigalis extortaque vi sustinet: at homines agricolæ, atque opifices promptiores ad bellandum corporibus sunt, quam pecunia: illa enim ex periculis salua exitura sperant: hanc antea consumptum iri metuunt: præsertim cum id, quod usu euenturum verisimile est, bellum sua opinione longius ducetur: nam vno quidem prælio vel totius Græciæ impetum Peloponnesij, quiq; cum illis consentiunt, sustinere possunt: bellum autem contra haudquaq; suo similem hostium apparatus gerere, nullo modo poterunt: quippe qui commune concilium, ut si quid subito opus sit, celeriter administratur, nullum habent: & pares in dicenda sententia alienigenæ que inter se cum sint, de suis quisque rebus sollicitus est: hæc autem exitus habere nullos consueuerunt, cum alij aliquos vlcisci maxime cupiant, alij res suas quam minimum detrimenti capere: cumque longo interuallo conueniant, breui de rep. cōsultant, maximam temporis partem in re quisque sua agenda distinetur: tum singuli suam sibi negligentiam minime obfuturam putant: alij enim curæ fore, atq; ita sibi quoq; prospectum iri sperant. Itaq; dum hoc singuli separatim opinantur, interire vniuersam remp. non intelligunt. Valde etiam rei illos pecuniariæ angustia morabitur: tarde. n. illâ conficiunt, eoq; cunctari cogentur. At rei gerendæ occasio instabilem celeremq; motum habet. Nihil est autem, quod circumuallari

uallari nos ab ijs metuamus, aut cur eorū timeamus classem: nam urbem huic parem opponere, etiam si per hostem liceat, difficile est: nēdum intra hostium fines, idque ipsum nostras nobis pariter contra munitiones obijciētibus. Quod si castellum communierint: alicuius illi quidem agri nostri, incursionibus, transfugis ve ad se recipiendis, nocebunt parti: sed vallo simul circumunire nos, & quominus classe, qua valemus plurimum, ad eorum fines penetremus, eosque vlciscamur, prohibere non poterunt: plus enim nobis maritimarum rerum exercitatio ad pedestre bellum, quam illis terrestrium vsus ad nauale attulit. Nec vero nauticarum rerum scientiam facile illi adipisci poterunt: quandoquidem ne vos quidem plene dum eam percepistis: quamuis a Medicis confestim rebus in id magno studio incubueritis. Qui igitur homines agricolæ, ijdemque maris insueti, quibus ne exerceri quidem per nos licebit, quia semper cum magno nauium numero in statione contra illos erimus, quicquam quod operæpretium sit, efficere poterunt? contra paucas enim naues in statione manentes fortunam pugnae temptarent, cum multitudine freta erit inscitia: tanto autem nauium numero circumsepti quiescent, in exercitatieque imperitiores erunt, eoque etiam ignauiores. Artis enim, si quicquam aliud, res nautica est: nec subcisiuis operis, cumque vacamus, ediscitur, sed ipsa potius nullum ab operis vacuum tempus relinquit: at enim pecuniam, quæ Olympijs, quæque Delphis est, tollent: nautasque, quos peregrinos habemus, maiori stipendio allecctos a nobis conabuntur abducere: ipsique, atque inquilini naues opplebunt. Magni omnino id referret: nisi illis nos aduersarij simus: nunc autem, præterquam quod nos hostes habent, illud quoque, quod maximum est, accedit, quod gubernatoribus, reliquisque nautis, ciuibus utimur Atheniensibus: ijsque cum numero, tum scientia inter reliquos totius Græciæ omnes, præstantibus. Tum nemo e mercede conductis domo cum periculo exula

re, ac minori propofita fpe, maioris paucorum dierum
 ftipendij caufa, cum ijs fe fe coniungere, atque eandem
 belli fortunam fubire volet. Ac Peloponnefiorum quĩ
 dem res hoc fere loco funt: noſtræ vero cum ijs incom-
 modis, quibus eos laborare a me demonſtratum eſt, ua-
 cant, tum haud paulo meliores funt: etenim ſi intra fines
 illi noſtros pedestres copias introducent, nos in ipſorum
 nauibus proficiſcemur, nec ve ro cum Peloponneſi pars
 modo aliqua, Attica autem vel omnis vaſtabitur, confe-
 renda tamen hæc erunt: alios enim illi agros parare ſine
 prælio ac dimicatione non poterunt: nos magnam agro-
 rum vim cum in inſulis, tum in continenti habebimus:
 maximum eſt enim maris imperium obtinere: id quod
 ex eo intelligere licet: etenim inſulam ſi incoleremus,
 qui magis vacui a periculo forèt, ne capi vñquam expu-
 gnariq; poſſent: id ipſum igitur, quam proxime poteſtis,
 animo in præſentia verſantes, ſpretis agris ædificijsq;, ma-
 ris modo, atque vrbis cuſtodiam retinete: neq; earum re-
 rum iactura & dolore incenſi cum Pelopõneſijs manum
 conferite: longe enim nobis multitudine antecedunt, vt,
 ſi eos deuicerimus, paulo poſt tamen contra haud quaẽ
 minores eorum copias de integro pugnandum nobis ſit:
 ſi autem aliquid offendemus, etiam a ſocijs quibus no-
 ſtra nixa eſt ciuitas, relinquemur: nec enim, vbi non ſatis
 virium ad ſe ſe bello perſequendos nobis ſuperſeſſe ani-
 maduerterint, in officio continebuntur. Quamobrem
 non de agris nobis ædificijsq; nimio opere deplorandum
 eſt; ſed de corporibus: neq; enim per ea homines paran-
 tur, ſed illa homines parant. quin equidem, perſuaderi ſi
 id vobis poſſe conſiderem, hortarer vos, vti vltro ipſi ex
 vrbe egreſſi ea ſponte veſtra corrumperetis, quo perſpe-
 ctum Lacedæmonijs eſſet, nihil hæc vos mouere, nec eo-
 rum quidem caufa obtemperaturos eſſe. Multa præterea
 ad ſpem victoriæ habeo, modo non vno eodemq; tempo-
 re bellum gerere atque imperium propagare velitis; ne-
 que præterquam, quæ bellum hoc habet pericula, vltro
 aliqua

aliqua addatis; nam me quidem nostra propriaque peccata magis, quam hostium consilia terrent. Verum alio loco hæc quidem vna cum factis ipsis exponentur. nunc cum ijs responsis hos dimittendos censeo: Megarensibus nos fori & portuum potestatem facturos, cum Lacedæmonij neque nos, neque socios nostros oppido prohibebunt; quando neutrum ne fieret, sædere exceptum est. Ciuitates autem suis legibus vti iubebimus, si, cum sædus quoque icimus, suis eas legibus vtentes habebamus: & cum suis ipsi quoque ciuitatibus permiserint, vt nõ modo Lacedæmonijs commodum est, sed vt suo quæque arbitrato leges habeant institutas: tum iudicium nos ex sædere accipere paratos esse: neque bellum priores illatos, sed inferentibus restituros; hæc enim cum iusta sunt, tum vèro digna, quæ ab hac ciuitate respondeantur. Illud autem tenendum est, necessarium esse bellum: idque quo alacrius suscipietur a nobis, eo minus acriter instabunt hostes. Maxima vero, quæ sunt pericula, ea cum priuatis, tum populis, maximam etiam gloriàm pariunt. Itaque parentes nostri, cum Medos contra, inijs haud quaquam tantis, orsi consisterent, fortunis relictis omnibus: cumque plus consilij, quam secundarum rerum, plus animi, quam virium haberent, Barbaros propullarunt, atque hæc, qualiã nunc sunt, effecerunt: quibus ignaiores nos esse haud quaquam decet. Hostem igitur

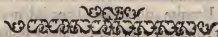
omni ratione repellamus, atque enitatur,

vti hæc ne minora, quam

accèperimus, po

steris

nostris prodamus,

*Oratio, qua Pericles laudavit cives suos, in hoc bello
interfectos.*

PLERIQUE eorum, qui antea ex hoc loco dixerunt, eum, qui orationem hanc ad vetus institutum addiderit, collaudarunt; propterea quod eam de ijs, qui in praelijs interfecti sepeliretur, haberi præclarum esset: mihi vero satis futurum fuisse videtur, si ijs, qui re virtutem præstiterunt, re etiam honos haberetur, cuiusmodi hæc sunt, quæ hoc tempore circum sepulchrum illud publice comparata videtis: neque vno in homine recte secusve ad fidem faciendam dicente multorum laus in discrimen adduceretur: difficilis enim est in dicendo mediocritas ea de re, in qua vix opinio veritatis comprobetur. nam conscius quidem auditor ac beneuolus minus fortasse pronuntiatum arbitrabitur, quam quod ipse tenet cupitque: imperitus autem vel redundare aliquid, siquid maius, quam suum efficere possit ingenium, audierit, propter inuidiam existimabit: eo enim vsque aliena laus audiendo toleratur, quoad quisque se quoque, quod de alio audit, de se præstare posse confidit: in quo autem superari se sentiunt, inuidet, eoque fidem non habent. Verumtamen, quoniam a veteribus comprobatum est præclare hoc habere, me quoque necesse est legi obsequi, dareque operam, ut ad cuiusque vestrum opinionem voluntatemque, quam possum proxime, oratione accedam. Ordiam igitur a maioribus primum: æquum est enim, simulque ad hoc tempus accommodatum, hunc illis memoriæ honorem tribui. Etenim cum terram hanc iidem continenter tenuerint, liberam eam per virtutem posteris deinceps ad hoc vsque tempus tradiderunt. Atque cum hi laudem merentur, tum vero etiam magis patres nostri: cum enim ad ea, quæ acceperant, tantum addidissent, quantum

quantum hoc est imperium, quod obtinemus, magno id labore partum nobis reliquerunt; id quod multum quoque ab ipsis nobis præsertim, qui grandiores natum sumus, propagatum est, ciuitasque omni pacis bellicæ apparatus quam copiosissime instructa. Atque ego bellicæ res, quoque modo singula bello parta habeamus, ac si quando vel ipsi, vel patres nostri, aut a Barbaris illatum nobis, aut a Græcis magno animo bellum propulsauius, ne longior notis de rebus fuisse uidear, præteribo: meque ad horum laudationem conuertam, si quibus studijs adepti hæc sumus, qualique republica, quibusue moribus hæc magna euaserunt, ante dixerò: hæc enim cum huic tempori congruere, tum vniuersæ ciuium atque exterorum frequentiaë auditu non inutilia esse existimo. Nam ea nostra resp. est, quæ non aliorum instituta æmuletur, multique nos sibi proponunt exemplar potius, quam ipsi alios imitemur: ac nomen quidem, propterea quod non a paucis teneretur, sed gereretur a multis, a populi sibi potestate inuenit: legibus vero priuata quidem in re eadem est iuris omnibus æquabilitas constituta: dignitate autem ut quisque in aliquo excellit, ita alijs in republica præfertur: neque in honoribus mandandis, certo potius generi, quam virtuti fauemus: nec vero ob paupertatem, qui aliqua modo re prodesse ciuitati possit, quamquam dignitatis splendor absit, repellitur. Libere vero nos cum in republica administranda gerimus, tum vero in quotidiana inter nos vitæ consuetudine minime sumus suspiciosi: neque alijs, si quando voluptate potiuntur, irascimur: nec vero tristitiam, minime noxiam illam: quidem sed tamen odiosam visu præteximus. Ac qui in priuata vitæ consuetudine minime difficles sumus, a republica violanda metu omnium maxime deterrémur: & cum magistratibus continenter dicti sumus audientes, tum vero legibus parémus: ijsque in primis, quæ de ijs, qui per iniustitiam opprimantur, iniuria prohibendis scitæ sunt, quæque cum scriptæ non

sint, communi omnium consensu ignominiam irrogant. Multa vero apud nos animo ad requiem conceduntur: sunt enim nobis certa annuaria sacra instituta, ludique: tum lauta priuatis res domestica atque elegans est, cuius quotidiana oblectatione tristitiam excutiant; adportantur autem propter vrbs magnitudinem ex omnibus terris ad nos omnia: contingitque nobis, vt eos fructus, quos hæc terra gignit, atq; eos, qui apud alias gentes nascuntur, æque proprios habeamus. In rei vero militaris studio, ijs rebus hostibus antecellimus: vrbs enim nostra omnibus semper patet, neque vlla lege peregrinos pellimus, ab vllaue disciplina, aut spectaculo excludimus, quod minime absconditum si qui ex hostibus aspexerint, adiuuentur: nec enim commentatione, aut dolo tam in re gerenda, quam virtute propriam nitimur. Atq; illi quidem sic educantur, vt statim a pueris magno labore sese ad fortitudinem exerceant: nos vero lenius instituti, nihilo secius eque, atque illi, equalibus nos periculis obijcimus. cui rei illud argumento est, quod neq; singulatim Lacedæmonij intra fines nostros, sed vniuersi exercitum ducunt; & nos, vbi in aliorum fines inuasimus, haud magno negotio, pro suis dimicantes fortunis bello plerumque superamus: cum vniuersis autem copijs nostris nulli vmquam hostes conflixerunt; propterea quod vno eodemque tempore maritimis rebus studemus, & diuersis in locis terra bellum gerimus. Quod si aliquando cum aliqua exercitus nostri parte manum conseruerint, ac non nullos prælio vicerint, omnes se se nos sudisse gloriantur, uictique ipsi rursus si sint, ab vniuersis nobis superatos se prædicant. Quocirca si ab otio magis, quam a laborum exercitatione, atque a virtute, natura nobis potius, quam legibus tradita, profecti venire in discrimen velimus, supersit nobis, vt laborem in rebus asperis, antequam venerint, ne præceperimus, & vbi ad eas iam ventum sit, non minorem quam ij, qui continenter laborando male habiti sunt, virtutem præste-

præstemus. Atque cum ijs in rebus ciuitas nostra admiratione digna est, tum vero etiam in alijs: elegantiam enim cum parsimonia adamamus, & sapientiæ studio sine defidia delectamur: diuitiarum vero fructum in illarû vfu, vbi tenuis postulet, potius, quam in verborum magnificentia ponimus. nec vero cuiquam turpe apud nos est de sua paupertate confiteri, sed eam non re euitare id vero multo est turpius: præterea ijsdem rem suam familiarem, ijsdem publicam gerere licet: quinimo ne ij quidem, qui in opere faciundo occupantur, penitus sunt in republica rudes: soli enim nos, si qui hæc non attingunt omnino, non inertes eos, sed rudes reipublicæ ciues iudicamus. In deliberando autem ijsdem aut recte de rebus dijudicamus, aut recte nobis in mentem venit; neque ijs sumus, qui ita existimemus, dicta factis obesse, sed illud potius si, antequam oratione edoctus fueris, rem susceperis. Itaque in eo quoque maxime præcellimus, quod ijsdem excellenti animi magnitudine sumus; & quid agimus considerate cogitateque agimus. At ceteris inscitia confidentiam adfert, cognitio ignauiam. Optimi vero iure illi habentur, qui cum asperas ac iucundas res facile internoscant, ne sic quidem vllum adire periculum recusent. Quod autem ad benignitatem adinet, contra nos, ac vulgo adsolet, facimus: non enim accipientis, sed dandis beneficijs amicitias nobis comparamus: firmiter enim in eo, de quo bene promeritus sis, utpote que propter beneuolentiam debeat manet gratia: quæ vero retuleris, ea imbecillior est: non enim beneuolentia adductum beneficium contulisse, sed, quod te debere intelligeres, dissoluisse arbitrantur: tum soli omnium non utilitatis cogitatione, sed ipsius liberalitatis fidentia audacter benefici sumus. Atque, ut in pauca conferam, cum vniuersa nostra ciuitas totius græciæ quasi ludus est, atque institutio, tum singuli quique, ut mihi quidem videntur, corporibus ad varia multipliciaque rerum genera cum dignitate ac lepore habiles sumus. Atque hæc non in ver-

borum magnificentia temporis causa posita esse; sed factorum veritate niti, hoc ipsum ciuitatis nostræ imperium, quod ijs moribus partum habemus, ostendit: sola enim ex omnibus huius memorię, si quis periculum de se fecerit, ditionem vincit ac famam: solaque ea est, a qua neque bellum inferentes hostes calamitatem accepisse pudeat: neque, in quos dominetur, parere se se indigno querantur domino. Magna vero opum nostrarum monumenta (neque enim eę intestatę sunt) cum habeamus, cum ijs, qui nunc sunt, hominibus, tum vero etiam posteris magnam nostri admirationem relinquemus. Nec adeo Homerus laudator nobis, adhibendus est; aut alius quispiam, qui versibus in pręsentia modo delectet, sed ab existimatione rerum gestarum veritas discrepet: ad omnia enim maria, terrasque omnes, virtute nobis adiutum patefecimus: atque omnibus in locis sempiterna secundarum, aduersarumque rerum monumenta extruximus. Pro tali igitur ciuitate cum hi, quod eam sibi eripi pati non possent, fortissimo præstantissimoque animo dimicantes occiderunt, tum ceteros pro eadem omnem excipere laborem decet: cuius etiam rei causa in ijs, quę ad eam pertinent sui ipse longior; quo scilicet ostenderem, non pari vobis conatu existendum esse; atque ijs, quorum in republica hæc paria non sunt: simulque vobis horum laudationem ijs, quę a me exposita sunt, argumentis confirmarem: pleraque enim ad eos ipsos pertinent: nam in quibus ego ciuitatem laudaui, ijs horum; taliumque virtus illam ornauit. Nec adeo multorum Gręcorum res gestę eęque, atque horum, par orationi pondus habere reperientur. Atque equidem reor, horum hunc exitum, qui & primus indicauit & postremus confirmauit, hominis declarare virtutem: nam, qui ceteris rebus minus aliquando probi fuerint, eos bellicam suam in patria tuenda virtutem extollere æquum est: male enim facta benefactis delent: magisque profuerunt publice, quam priuatim nocuerunt. At horum nemo vel
 pro

propter diuitias, quod ijs diutius frui magnificeret, languidior fuit; vel propter paupertatis effugiendæ, atque aliquando abundandi spem, periculum distulit: hostium autem pœnas sumere sua ipsorum salute optabilis cum ducerent, simulque statuerent omnium periculorum hoc esse pulcherrimum, illos vlcisci, atque has appetere laudes voluerunt; & incertum quidem rei bene gerendæ euentum spei mandarunt: id autem, quod semel a se approbatum haberent, factis committendum stauerunt: cumque plus in eo ponerent, vt, pugnando si quid aduersi accidisset, ferrent, quam vt cedendo salutem consequerentur; verborum quidem ignominiam fugerunt; rem autem corporibus subierunt, minimoque fortunæ ac temporis momento cum summa potius spe, quam pauore villo tenerentur, e vita discesserunt. Atque hi quidem merito tales in patriam extiterunt. Qui autem reliqui sunt, ij eam debent in hostem mentem dari sibi optare, quæ offensionis, non virtutis habeat minus; nec ex oratione solum vtilitatem attendere, quam pluribus apud vos, quibus ea nihilo secius nota est, persequi facile licet, quantum in conseruanda patria, hostibusque propulsandis boni insit, commemorantem; sed potius eius vires quotidie reintuentes, illius amore incendi: quæ cum magnæ nobis vifæ fuerint, illud cogitare debemus, ab ijs parta hæc esse, qui recta cum cognoscerent, tum etiam auderent, quiq; cum turpitudinis verecundia rem gererent: nec vero siquid conati aliquid offenderant, faciendum sibi esse existimabant, vt sua propterea ciuitatem virtute priuarent, sed præmium omnium præclarissimum ipsi permittebant: cum enim corpora publice traderent, priuatim, quæ numquam consensceret, laudem acquirebant: clarissimumque monumentum consequantur, nõ tam quidem illud, in quo siti ipsi sunt, quam in quo apud omnes quæcumque aut verborum, aut rerum occasio sese dederit, illorum gloria perpetuis laudibus celebrata conditur. Clari enim viri vniuersum orbem

bem

bem terrarum sepulchrum habent, atque eos non tantum domesticis in bustis inscripta elogia apud suos celebrant, quantum apud exterarum nationum non scripta, nec operum magis, quam cogitationis vniuscuiusque animo; ac menti illorum memoria obuersatur. Hos igitur vos nunc imitati beatam vitam in libertate: libertatem vero in fortitudine ponite, atque in re bellica periculum subire nolite spernere: nec enim miserorum est magis, quibus nulla meliorum sit rerum expectatio, mortem contemnere, quam eorum, quorum vitam in contrariam partem conuersio etiam nunc agitur: præsertim quibus si quid aduersi euenerit, magna mutatio futura sit: vehementius enim viros quidem generosos cum turpitudine coniunctum incommodum angit, quam cum animi robore communi in spe simul nata sensuque carens mors.

Quo circa ne vos quidem, quicumque horum parentes adestis, miserabor potius, quam consolabor: nec enim ignoratis varijs vos multiplicibusque miseris natos: præclare vero cum illis agitur, si quibus decora hæc obtigerint, qualis horum interitus est, vesterque luctus, quibusque vitam fuerit felicitas equalis. Nec vero me fugit, quã difficile factu sit, hæc cuiquam persuaderi: præsertim cum sæpe futurum sit, vt aliorum res secundæ, quibus vos quoque aliquando florueritis, vobis memoriam refricent: nec enim cum ijs, quæ nunquam experti sumus, bonis caremus, dolori ea res est, sed cum ea, quibus adsueuimus, eripiuntur. Verumtamen qui quidem liberos etiam nunc procreare per etatem possunt, consolari se se noue spe sobolis debent: filijs enim alijs suscipiendis, cum priuatim eorum, qui extincti sunt, obliuiscuntur, tum vero ciuitati dupliciter proderunt; quod ea neque ab hominibus deferetur, & protectior erit. Nec enim euenire potest, vt æqui bonique aliquid ab his cogitur, qui collatis in commune pro virili cuiusque parte liberis, periculum non equauerunt. Qui vero maiores nati estis, quibus maxima vitam pars, quod lucro est appo

ne

ἐλαφύρομαι
 ἐν πολλοῖς τοῖς
 ὄψεσιν συμφοραῖς
 ἐπίσταντα φέρω
 τες.

nendum, beate acta est, quæ reliqua sit, breuem fore cogitate, atque eam ipsam ista horum gloria eleuate: sola enim laudis cupiditas senescit numquam: nec vero languida atque iners ætas pecuniam modo, quod non nulli dicere solent, confectatur, sed dignitatem. Magnum vero certamen horum filijs, fratribusque paratum video: cum enim, qui non sit, extollere omnes laudibus consueverunt. Itaque cum excellenti virtute fueritis, vix tum demum non pares, sed aliquanto tamen deteriores, quam hi, dicemini: viuis enim inuidetur ab eiusdem laudis æmulis: qui vero e medio excefferunt, eos hominum beneuolentia sine vlla obtrectatione honorat. Quod si mihi de mulierum quoque officio non nihil dicendum est, quæ quidem viris estis orbatæ, breue est, quod de re tota præcipiam: etenim si vestra congruere cum natura vultis, magno id vobis honori erit, cum quam minimum de vestris cum vitijs, tum etiam bonis ad homines fama emanabit. Hæc nos quoque non inutilia habuimus, quæ, huic legi obsecuti, oratione persequeremur. Ac vobis quidem partim iam, qui humantur decorati sunt, partim vero eorū liberis, quoad e pueris excefferint, ex hac die publice alimenta ciuitas præbebit, quæ vtilem in primis talium certaminum coronam ijs, reliquisque omnibus decreuit. Etenim qui maxima virtuti præmia proponunt, eorum fortissimi ciues rempublicam gerunt. Sed iam, vbi suum quique luxerint, discedite.

Contio Periclis ad Athenienses.

MINIME mihi inopinata vestra in me accidit iracundia: et enim in simulari me sentio, eamque ob causam contionem aduocaui: vti, si quid aut mihi iniuria in sensi estis, aut aduersis in rebus animo succumbitis, admonerem vos atque expostularem. Nam equidem sic existimo, magis vni-

uer

fructus remotus adhuc obscurusq; est : tantaque rerum, commutatione facta, idque in breui, imbecillus animus uester est ad constanter in sententia permanendum: frangunt enim animos, atque abijciunt, quæ subita atque improuisa præterque omnem rationem eueniunt : qualia sunt quæ uobis acciderunt, in primisque pestilentia. Verum tamen qui tantam ciuitatem incolatis, quique in ea dignis institutis educati sitis, omnem fortunam subire paratos esse decet : neque gloriam uestram obscurari pati : æque enim homines solent eos, qui quam habent dignitatem, eam per ignauiam amittunt, accusare; atque eos, qui qua indigni sunt, eam sibi per temeritatem arrogent, odisse. Quapropter rem familiarem deplorare desinite, ad salutem reip. incumbite : nam quod ad laborem adinet, qui necessario in bello sustinendus est, ne nimis magnus ille sit: ac nihilominus tamen hostes superaturi simus, ea quidem de re satis profecto uobis esse debent, quæ alias sepe in eam sententiam a me dicta sunt; nihil esse, cur merito reformidare bellum hoc deberetis: sed illud tamen ostendam, quod neque venire uobis in mentem de uestris ad imperium obtinendum opibus mihi uideatur, nec ego antea commemorauit, nec uero ne hoc quidem tempore dicerem, ueritus scilicet ne inflatius gloriari uiderer, nisi timore uos præter modum exterritos intelligerem. Etenim uestris uos modo socijs imperare arbitramini : ego uero illud defendo, cum duo sint omnino, quæ perspicuum habeant usum, mare scilicet, & terra; alteri uos uniuerso dominari, non modo quoad tenetis nunc, uerum etiam quoad progredi uoletis : tanta enim nauium facultate nauigantes uos, non rex, non vlla alia natio est, quæ impedire hoc tempore possit. quam obrem maiores omnino hæc mihi opes uidentur, quam ut cum agrorum ædificiorumque, quibus priuari uos magnum ducitis, usu comparanda uobis sit. Minime igitur grauer hæc fert, sed potius leniter : diuitiarumque istas delicias, huius magnitudinem imperij spectantes, paruipendite,

dite, atque ita cogitate: si in libertatem incubuerimus, illamque conseruabimus, eam ipsam facile per se hæc esse recuperaturam: qui vero alterius parent imperio, ij ea quoq; que antea parta habuerint, amittere consuerunt. Nec vero committamus vt vtraque re inferiores, quam patres nostri fuerunt, deprehendamus: qui non ab alio tradita hæc, sed suo parta labore, & tenuerunt, & conseruata a se, nobis prodiderunt: turpius est enim quæ habeas, ea tibi eripi, quam, quæ acquirere coneris, ea adsequi non posse. In hostes autem animo non fidenti modo, sed etiam despicienti ire debetis. Nam fiduciam quidem, fortunata stultitia, vel ignauo pepererit; despicientiam vero conscientia modo, quantum quisque hostibus consilio anteeat, id quod in vobis est, efficit: si quidem pari fortunæ condicione animum prudentia communit aduersariorum contemptione: & spei, cuius in rebus dubijs omnis vis ac robur est, nihil magnopere confidit: sed suis viribus consilioque, cuius prouidentia multo est certior, nixa est. Ciuitatis igitur maiestati, quam propter imperium obtinet, quando quidem ea vniuersi gloriari soletis, succurrite: nec enim laborem fugere, aut ne honores quidem consecrari debetis: nec vero existimate vna modo de re esse certamen, an pro libertate seruitutem habeatis: sed etiam de imperio amittendo agi, deq; periculo, quod vobis ab ijs imminet, quos propter imperium infestos inimicosque habetis: quod quidem vobis imperium, ne, si qui sint quidem, qui metu atque inertia adducti hoc tempore ad iustitiam remigrare velint, deponere iam liceat: iam enim illud quasi tyrannidem obtinetis, quam occupare, iniustum habetur: deponere, periculosum est. Nam hi quidem per breui tempore, si hæc alijs persuadeant, aut sicubi ipsi per se suo arbitratu viuat, euerterint: nec enim stabilis est inertia, quæ non industria comitatu instructa sit: nec in ea ciuitate, quæ imperium obtineat, sed in ea, quæ alteri pareat, ad tranquillam est seruitutem utilis. Vos vero neque a talibus ciuibus

bus induci vos patiamini : neque mihi, cui de suscipiendo bello adfensi estis, ne si irruentes quidem hostes ea in nos fecerunt, quibus par fuit imperium recusantes, affici, insensi sitis. Nam pestilentia quidem hæc, omnibus improuisa, vnaque omnium rerum maxime inopinata accidit : propter quam certo scio aliquanto me etiam magis odio vobis esse, haud meo quidem merito, nisi si quid etiam vobis boni, non ratione, sed casu, euenerit, id quoque mihi assignaturi estis : sed que diuinitus accidunt, vt necessitas cogit : que ab hostibus inferuntur, vt virtus postulat, ita ferenda sunt : isque mos ciuitati antea fuit, eum vos manere finite ; cogitateque huius urbis non solum summam esse apud omnes mortales gloria : propterea quod in rebus aduersis animo non deficiat, quodque maximum ciuium numerum, laboresque quam plurimos, bellis gerendis consumpsit, maximaque ad hoc usque tempus opes habeat : quarum quidem in perpetuum, si quid etiam aliquando nobis accidat : naturalis est enim rerum omnium imminutio, posteris memoria relinquitur, quod & Græci Græcis quam plurimis imperauimus, & maximis bellis partim cum vniuersis ; partim cum singulis contendimus, urbemque omnibus bonis vndique refertam ac maximam incoluimus. Atque hæc, inertes qui sunt, fortasse reprehendent : qui vero moliri aliquid, atque agere cupiunt, etiam æmulabuntur : quibus autem opes nullæ sunt, inuidebunt. Sed omnes qui hoc sibi sumunt, vt alijs imperent, odiosi inuisque in præsentia sunt. Verumtamen qui maximis in rebus inuidiam subeunt, prudens cõsiliu inuicunt : odium enim minime diuturnum est : at splendor in præsens, atque in posterum gloria perpetuis laudibus celebrata, sempiterna est. Vos igitur id, quod in reliquum tempus honestum futurum est, nec est in præsentia turpe, cogitatione præcipientes, omnibus iam paratis rebus vtrumque vobis conseruate : neque ad Lacedæmonios de pace mitite, neque præsentibus malis premi vos præ vobis ferte. Nam

18. O R A T I O N E S
qui rebus aduersis animo minime franguntur, et re maxi-
me resistunt, ij & populorum & priuatorum fortissimi
sunt.

*Oratio Platæorum legatorum ad Lacedæmonios
in exercitu.*

RE M iniustam facitis Archidame atque
Lacedæmonij, minimeque vobis ac pa-
tribus vestris dignam, qui exercitum in
Platæorum fines introducatis: Pausa-
nias enim ille Cleombroti filius, Lacedæ-
monius, cum Græciam Medorum
dominatu, vna cum ijs Græcis, qui pugnae illius, quæ
apud nos facta est, periculum subire non recusarunt, li-
berasset, immolatis in Platæorum foro Ioui liberatori
hostijs, omnibusque adhibitis socijs; urbem atq; agrum
Platæis reddidit, suisque legibus vti voluit, nec bellum
illis vlllo tempore quemquam iniuste, aut seruitutis in-
iungendæ causâ facere; si minus, auxilium omnes socios,
pro suis quemque viribus, ferre. Hęc igitur patres ve-
stri virtutis nobis atque alacritatis, qua in adeundis peri-
culis illis fuimus, præmia tribuerunt. At vos contra,
quam illi censuerunt, facitis: vna enim cum Thebanis,
nobis inimicissimis, seruitute oppressum nos venitis.
Quamobrem deos, in illo sedere testes interpositos, tum
patrios vestros, nostrosque hosce penates, testati, edici-
mus vobis, ne quam Platæorum finibus iniuriam infera-
tis: neq; iusiurandum violetis, sed, quemadmodum Pau-
sanas sanxit, nostris nos legibus vti permittatis.

Archidami

Archidami, Lacedæmoniorum regis, defensio.

EQUVM vos quidem Platæei dicitis, si modo cum dictis facta consentient. In libertate igitur, quam Pausanię permissu habetis, cum ipsi remanete, tum vero alios, qui illorum socij periculorum vobiscū eo tempore coniurarunt, nunc autem Atheniensium imperio subiecti sunt, vindicate: horum enim ceterorumque libertatis recuperandę causa tantus hic conatus, bellumque hoc excitatum est, cuius vos æquum est maxime quidem participes esse, ac vos quoq; iusurandum conseruare: si minus, at saltem quiescere, remque vestram agere, neutriusque esse partis: atque in amicitiam quidem utrosque recipere: in belli autem societatem neutros. & his quidem contenti erimus.

Defensio altera Archidami, contra responsum, quod dederant legati illi.

T vos urbem Lacedæmonijs nobis atque ædificia tradite, finesque monstrate; tum arbores, & si qua præterea habetis, quorum iniri numerus possit, nobis adnumerate: ipsi autem in quascumque commodum est partes, tantisper dum bellum est, cedite, atque eo confecto, nos, quæ acceperimus, reddemus vobis. Interim apud nos deposita habebimus, colemusque, & quod vobis futurum sit satis, pensabimus.

*Contio Platænsium legatorum ad suos ciues, renuntiantium
legationem, qua functi fuerant ad Athenienses.*

M antehac Platænses, ex qua die vos sibi socios asciverunt, omisisse se se vos tueri Athenienses negant, tum hoc quoque tempore vestras iniurias pro suis se viribus non neglecturos esse confirmant. Itaque a vobis per iusiurandum illud, quod maiores vestri iurarunt, ne quid novi consilii capiatis, postulant.

*Contio Cnemi, præfeti classis Lacedæmoniorum, cum
instaret navalis pugna.*

SPERIVS Peloponnesij nauale prælium, si qui sorte sunt, qui eo commoti, futurum quoque extimescant, non iustam causam ad formidinem habent: minus enim paratis nobis, quod vos non ignoratis, commissum est, cum ad pedestrem potius expeditionem, quam ad naualem pugnam nauigaremus: aduersa præterea multis in rebus fortuna vsi sumus: tum nonnulla etiam nos, utpote tunc primum nauali prælio decertantes, propter insolentiam sefellerunt. Quapropter neque ob ignauiam victi sumus, nec animum, qui non plane superatus sit, sed aliquam etiam nunc in se habeat excusationem, aduerso rerum euentu retundi decet, sed ita existimare casu labi homines posse, sed animo semper eosdem erecto stare. Nec vero ubi virtus adsit, incitiæ quemquam excusatione vsu timere licet, nec vos tantum vsu posteriores estis, quantum virtute antecitis: horum autem scientia, qua maxime exterremini, siquidem fortitudinem habeat, quæ didicerit, ea cum ventum in discrimen sit, & meminisse, & explicare poterit: sine animi vero magnitudine nulla in ar

te satis est in periculis præsidij : excutit enim memoriam
 pauor : ars autem sine animi robore nullo est vsui . Illo-
 rum igitur artificio vestram virtutem obijcite : timori au-
 tem , qui propter aduersum praelium in animos vestros
 inuasit , quod imparatos tunc vos offenderint , opponite .
 Itaque eo illos vincitis , quod & nauium numero præsta-
 tis , & prope vobis amicam terram , vbi parati in armis præ-
 sto vobis milites sunt , praelium committitis . Fit autem
 sere , vt qui plures , paratioresque sint , ij victoriam conse-
 quantur . Itaque omnia vobis ad vnum firma esse reperi-
 mus : nec accidere posse , vt vlla in re merito labamur :
 quin ea ipsa , in quibus antea offendimus , comparata nunc
 pro disciplina nobis erunt . Magna igitur fiducia guber-
 natores nauæque suum quisque munus , obite : nec ve-
 ro locum , qui cuique attributus sit , deserite : nam nihil
 secius a nobis , quam a superioribus ducibus , instructi in
 praelium proficiscemini , neque nos cuiquam , cur turpis
 esse debeat , causam relinquemus . Quod si quis omnino
 decreuerit ignauus esse , is pro delicto pœnam sustinebit :
 fortes autem pro virtute præmium ferent .

Contia Phormionis, ducis Atheniensium, ad exer-
citum naualem.

VM perterritos vos nauium multi-
 tudine milites animaduertam , cum-
 que turpe factu existimem , que mini-
 me formidolosa sunt , ea extimescere ,
 conuocauit vos . Nam illi quidem , pri-
 mum quod victi antea superatiq; a vo-
 bis sunt , ac ne ipsi quidem pares vobis sese esse confidunt ,
 propterea non equum in certamen descenderunt , sed na-
 uium multitudinem coegerunt : deinde id vnum , quo
 maxime freti ad vos eunt : magnos enim in re militari
 quasi suo sibi iure spiritus sumunt , nulla alia re confisi
 sperant , quam quod cum propter vsu , quem in terre-

stri-

estote parati in armis, præsertim cum paruo interposito spatio incursus futurus sit: quæque iussi eritis, celeriter administrate, atque ordinem in re gerenda, ac silentium plurimi facite, quo modo multa bellicis in rebus, præcipueque naualibus pugnis prodest administrare: ac pristina virtute vestra illis resistite. Magnum vero certamen, vtrum Peloponnesijs rerum nauticarum spem præcidatis, an de Atheniensibus mari metum augeatis. Iterum igitur atque iterum vos moneo, vt plerosque horum victos a vobis esse memineritis: semel autem superatus animus similiter eadem experiri pericula nescit.

Contio Mitylenæorum ad Lacedæmonios.

CIMVS Lacedæmonij, socijque in more positum hoc esse Grecorum, vt qui in bellis defecerint, pristinamque amicitiam deseruerint, ijs, a quibus recipiuntur, quatenus ea re iuuantur, lætitiæ sint; sed ijdem, habiti veterum ami-

corum proditores, improbi iudicentur: idque iudicium haud sane iniquum est, si modo qui defecerint, atque ij, a quibus sese disiunxerint, parem inter se nacti sint animi voluntatem, paresq; cum viribus, tum preparatione fuerint, neque vlla iusta defectionis causa intercesserit: quæ quidem nobis atque Atheniensibus secus obtigerunt: nec ea re improbi cuiquam videri debemus, quod in honore apud hos in pace habiti, in periculis illos deserimus: differendum est enim nobis de iustitia in primis ac fide, præsertim qui in societatem recipi postulemus: nam nulla est neque priuatis stabilis amicitia, neque populis firma societas, quæ non mutua virtutis opinione, & morum reliquis in rebus similitudine nitatur: studiorum enim dissimilitudines rerum quoq; discordias gignunt. Est igitur nobis societas cum Atheniensibus inita bello Medico, illo scilicet tempore, cum vos negotio destiti-

stis: illi autem extrema belli persecuti sunt: nec tamen Græciæ seruituti Atheniensium addicendæ, sed eius Medorum dominatu liberandæ, societatem coiunimus: itaq; quamdiu æquo illi imperarunt iure, duces eos alacri animo secuti sumus. At postquam ex Medorum quidem inimicitijs permultum remitti: sociorum autem seruitutem in angustum ab illis adduci animaduertimus, metuere sane iam tunc incepimus: sed cum singuli seorsum ab alijs, id quod in tam magno varioque sententiarû numero accidere necesse fuit, se defendere socij non possent, omnes seruitute oppressi sunt, præter nos atque Chios. Ergo nos, quibus leges ac libertas nomine dumtaxat relicta est, socij consortesque belli fuimus, cum iam Atheniensibus ducibus parum fidei haberemus: erant enim nobis pro disciplina, quæ illi antea gesserant: neque enim consentaneum est, vt eos sustulerint, quibuscum vna nobiscum ictum habuerint sædus, & reliquis, vbi se patrandi facultas ostenderit, non idem parèt. Etenim, si omnes etiam nunc libertatem retineremus, minus esset metuendum, nequam illi nouam rem molerentur: nunc autem, qui plerosque seruitute oppresse- rint: nobiscum autem æquo adhuc iure viuant, verisimile est grauius id, quam ante, esse laturos: quibus scilicet maxima succubuerit pars, cum ijs solos nos exæquari: idque eo magis, quod illis opes, nobis solitudo atque inopia adaucta est: solus enim vtrinque par mutuusq; metus fidelis est sæderum custos. Nam siqui sunt, qui moliri contra quippiam cupiant, quoniam id nulla re superiores conantur, deterrentur: nobis autem ob eam causam libertas relicta est, quod orationis honestate, consilijque itinere ac fallaciæ, aditum sibi ad dominationem occupandam facilius munire posse, quam virium via armorumque, sperant. Testimonioque simul id esse voluerunt: equo namque sædere socios nullo modo belli eius participes futuros fuisse, nisi ij, in quos illi impetum facerent, in aliquo deliquissent: tum potentissimos quosque

que in maxime infirmos primum concitarunt, vt eos ipsos cum ad extremum reseruassent, amputatis circumcisisq; reliquis, imbecilliores ad expugnandum haberent. Nam a nobis si duxissent initium, omnibus cum sua uetiam tunc integris, tum locum, ubi consisterent habentibus, non tam facile eos subegissent: non nihil etiam nostra illis classis terroris iniicit, ne quando aut ipsa per se, aut uobis, aliquibus uel alijs adiuncta, eos in periculum arcesseret, tum multum quoq; nostro in ciuitatem eorum, ac principes deinceps obsequio ad incolumitatem profectum est. Nec tamen ne sic quidem, nisi hoc interuenisset bellum, diu hoc prestare nobis uidemur potuisse: coniecturam enim de alijs facimus. Quæ nam igitur ista firma fuit amicitia? quæ ista secura sane libertas? in qua in uiti nos mutuo amplexaremur, atq; illi in bello nos metu adducti colerent, nos illis contra in otio idem præstaremus, ac fidem, quam beneuolentia confirmare plurimum apud alios consueuit, nos timoris præsidio munitam haberemus: metuque potius, quam amore copulati in societate contineremur: atque vtricumque patrandi impunitas prius addidisset animum, princeps is peccandi initium facturus esset. Quocirca si quis est, qui nos sceleris condemnet, propterea quod, cum illi ea, quæ in nos edituri erant flagitia, traherent, ipsi anteuertimus: nec itidem dum certum sciremus, si quid de eo acturi essent, expectauimus, non rectam ille rationem inuit: etenim si illorum insidijs nostras opponere nobis licuisset, illisq; retrahentibus eodem nobis modo cunctandi data esset facultas, quid erat causæ, cur æqui paresque cum illis essemus, eorum obtemperare imperio? Cum igitur, vtricumque uellent, uti in nos impetum facerent, illorum esset arbitrij, nostri quoque arbitrij est, ut, ubi uisum sit, anticipemus obsistere. Has nos defectionis, Lacedæmonij socijque, defensionis causasque habuimus, cum audientibus ad intelligendum iure nos fecisse, perspicuas, tum uero ad perterrendos nos, atque ut salutem aliqua

nobis ratione quæreremus hortandos firmas: antea quoque nos quidem id conatos, quo tempore, cum etiam nunc pax esset, de defectione ad vos misimus, atque a vobis reiecti eo conatu destitimus. Nunc autem a Bræotijs inuitati e vestigio paruimus: duplicemque rati sumus defectionem nostram futuram; alteram a Græcis, ne vna cum Atheniensibus vexandi nobis essent vniuersi, sed vna cum libertatis auctoribus, seruitute liberandi; alteram, vt ab Atheniensibus deficeremus, quo minus posthac ab illis tolleremur, sed ipsi anteuerteremus. Verum præpropera îparataq; paulo magis nostra defectio fuit: quo etiam magis receptis nobis subsidium celeriter mittere debetis, vt, & quibus decet, auxilio esse vos cognosci possit, simulque hostibus vt detrimento sitis. Nam tempus quidem magis nunc idoneum est, quam vmquam antea: Athenienses enim & pestilentia exhausti sunt, & sumptibus: naues autem illorum partim circum vestra sunt littora, partim contra nos dispositæ sunt: vt verisimile sit; si pedestribus copijs simul & nauibus in eos hac quoque æstate impetum feceritis, nullam eos nauium facultatem habituros. Quare aut vobis ad se proficiscentibus non resistent, aut ab vtrisque discedent. Nec vero existimare quisquam debet, pro alienis fortunjs proprium vos subire periculum: si quis est enim, cui Lesbos longinqua videatur, illi propinqua ex ea vtilitas extabit. At non in Atheniensium finibus bellum geretur: verum in illorum, quibus Athenienses iuuantur: ex sociorum enim vectigalibus pecunia illis reficitur, quæ quidem edomitis nobis, etiam adaucta erunt: propterea quod nulli posthac deficient, vnaque ad Atheniensium facultates nostræ addentur, simul & duriore nos erimus condicione, quam ij, qui seruituti antea addicti sunt. Quod si vos auxilium propto nobis animo feretis; cum ciuitatem nauibus abundantem, id quod vobis maxime deest, adiungetis vobis, & Athenienses, abductis illorum socijs, facilius delebitis, fidentius namque cuncti se ad vos adplicabunt; tum, in

quo accusamini, quod ijs, qui ad vos defecerint, non subuenitis, eius rei culpam effugietis. Quod si libertatis via dices profiteri vos cognitum fuerit, bellicas opes vestras multum ea re confirmabitis. Vos igitur spem illam, quam in vobis Græci repositam habent: Iouemq; hunc olympium, cuius in templo nō secus ac supplices sumus, veriti, Mitylenæis in fidem atque amicitiam receptis succurrite; noliteque nos respuere, qui proprio capitis nostri periculo commune omnibus emolumentum, siquidem ex sententia successerit: contraque, si nihil a vobis impetrauerimus, magis etiam commune detrimentum adferamus. Tales igitur vos præbete, quales vos viros esse Græci confidunt, qualesque noster hic postulat metus.

Contio Teutiapli.

Go Mitylenas protinus contendendum Alcida ducesque Peloponnesij, prius, quam de nostro aduentu auditum sit, quo in statu sumus, censeo: exitimandum est enim, multa nos apud hostes, quippe qui modo vrbe potiti sint, sine præsidio offensuros: maxime quidem mari, qua nec illi hostium incursum verentur, & nobis vsu euenit, vt plurimum valeamus: sed pedestrem quoque manum, credibile est, vtpote ratam se vicisse, dispersam incautius in tectis esse. Itaque si improviso simul, & noctu, in homines impetum fecerimus, spero equidem ab ijs nos adiutos; si qui reliqui in vrbe sunt, qui nobis cupiant, esse victuros. Nec vero periculum reformidate, sed ita cum animis vestris cogitate, nullis alijs in rebus inane illud belli, quod fertur, quam in talibus esse positum: quas quidem qui ipsi in se cauerint duces, atque eas vbi in hoste animaduenterint, rei bene gerendæ occasionem non dimiserint, ijs quam plurima ex sententia eueniunt.

Quasi argumentum duarum, quæ sequuntur orationum, ex auctoris verbis expressum.

CUM populus Atheniensis multis de causis Mitylenensium defectione acerbissime tulisset, simulatque eos per Pachetem receptos esse certior factus est, plebiscitum confestim per iram fecit, ut omnes puberes interficerentur, ac sine vlla mora cum eo plebiscito celeriter misit, qui in omnem Mitylenensium ciuitatem scire eum extemplo iuberet. Postridie eius dici, deseruescente iam iracundia, multi rei acerbiter accusare: plerosque tam immanis sententiæ pænitere; Mitylenensium vero legati, qui forte Athenis aderant, vna cum ijs Atheniensibus, qui ipsorum rebus fauebant, vbi molliri ciuitas visa est, in spem miseri veniunt mitigari populum posse, atque ad humaniorem aliquam sententiam traduci. Qui cum per amicos anxij sollicitique id agerent, cumque omnibus ad pedes prostrati supplices stantesque iacerent atque eos, qui pridie quoque ab alijs dissenserant, plebiscitumque illud improbauerant, adiutores haberent, ecce tibi Cleo Cleæneti filius, hesternæ illius sententiæ auctor, vir natura vnus ex omnibus ciuibus violentissimus & auctoritate idem apud populum longe maxima, is plebis inconstantiam increpitans, ut ciuitatis labantem iam voluntatem confirmaret, & plebiscitum, quod se maxime contendente auctore factum esset, tueretur, aduocata conuentione, ad hunc fere modum loquutus est.

Contio Cleonis.

INTELLEXI equidem & sæpe alias, & maxime hoc tempore, cum vestrae vos de Mitylenæis sententiæ penitet, liberos populos alijs imperare nequire: ad sucti enim securæ inter vos, minimeq; infidiosæ vitæ rationi, eundem morem erga socios quoque vestros retinetis: nec quidquid, aut illorum oratione adducti peccaueritis, aut misericordia commoti dissolutiores fueritis, non socijs gratum, sed periculosum vobis langorem vestrum esse intelligitis: haud animo reputantes imperium hoc, quod obtinetis, tyrannidem esse: illos contra vos consilia inire, vobisque inuitos parere. Haud vos beneficijs magno quidem vestro detrimento dandis, sed cum viribus magis, quam illorum in vos benevolentia vt valeatis perficeretis, dicto vt vobis audientes sint, eos adducetis: illud certe minime omnium ferendum, si, quæ semel statuerimus, eorum firmum erit nihil: neque intelligemus commodius administrari rem publicam, quæ minus præclaris legibus, verum stabilibus vtatur, quam eam, quæ optimas leges habeat, sed parum ratas: plusq; habere vtilitatem incitiam modestiæ compotem, quam intemperantia præditam perspicaciam: meliusque fere ab ijs, qui paulo sunt tardiores, quam ab ijs, qui ingenij præstent acumine, respublicas geri. Nam hi quidem anteire legibus prudentia, & in omni de republica disputatione superiores discedere videri volunt; quasi vero non maioribus in rebus antea prudentiâ ostentarint: atq; ijs quidem rebus ciuitates hi labefactant. Qui vero intelligentiæ suæ minus cõfidunt, ij nec suo plus, q̃ legum consilio tribuunt, nec se idoneos esse arbitrantur, qui recte dicentis sententiã refutant: & cum existimatores in neutram partem propësi sint, potius q̃ aduersarij, plerisq; in reb. recte statuunt: id quod uos quoq; præstare debetis, neq; eloquentiæ ui, & prudentiæ

conten-

contentione elati contra, atque ipsi sentiatis, ciuibus vestris suadete. Nam quod ad me adinet, in eadem eadem sententia perseuero, atque eos miror, qui de Mitylenæis iterum retulerunt, moramque quæsiuerunt, id quod ijs vtile est, qui iniuriam intulerint; siquidem iracundia demum obtusa, qui læsus est, in eum, qui læsisset, inuadit: at contra, cum vindicatio quam maxime propinqua iniuriæ acceptæ est, tum, paribus nixa viribus, iustissimas pœnas repetit: tum eum quoque admiror, quicumque ille futurus est, qui contradicaturus sit, & faciendum sibi esse existimet, vt Mitylenensium scelera vtilitati nobis, nostras autem calamitates detrimento socijs esse ostendat; atque aut eloquentia fretus id, quod vobis summe placitum est, non ita decretum esse pugnabit, aut, suo compendio ductus; eleganti elaborataque oratione ad aliam vobis sententiam traducere conabitur. Res certe publica talium concertationum præmia alijs tribuit, periculum ipsa subit, cuius sane quidem rei culpa in vobis residet, qui certamina hæc perperam administratis: etenim dictorum spectatores, rerum autem auditores esse conuicistis. Nam & de futurarum rerum euentu ex disertorum hominum oratione statuitis, & quæ facta iam sunt, nihilo plus fidei ijs, quæ oculis cernitis, quam ijs, quæ fando auditis, habentes, quanta ea ornata orationis vbertas fecerit, tanti æstimatis: qui, cum ea dicuntur, quæ a consuetudine abhorrent, per facile capi soletis: quæ vero approbantur in vulgus, ea respuitis, in vnaquaque re nouitati seruientes: vilitata autem & quotidiana contemneres: datisq; operam maxime quidē pro se quisq;, talia quædam vt dicere ipsi possitis: si minus in eo inter vos pugnat, vt ne tardius, quæ dicta, sunt percepisse videamini: quod si qua acutius aliquis dixerit, in ijs vos & approbatione & intelligentia vestra præeundis prompti: in prospiciendo autem, quos ea euentus habitura sunt, tardi estis: cumque alia prope dixerim omnia, quam quæ in vita hac communi versantur, vestigetis, ne in ijs quidem

ipsis,

ipsis, quæ ante oculos posita sunt, sapitis satis; ac profus
 audiendi voluptate deliniti, sophistarum potius spectato-
 ribus, quam de republica consultantibus similes con-
 sideretis. Quibus ego a rebus abducere vos conor, doceoque
 Mitylenços vnã quidem ciuitatem, maximã vobis se-
 cisse iniuriã. Nam siqui sunt, qui cum imperium
 nostrum perferre non possent, aut siqui hostium coactu
 a nobis defecerint, ueniam equidem illis tribuo: qui ve-
 ro & insulam incolant, & mœnia habeant, quique cum
 hostes nostros mari modo vereantur, quo tempore trire-
 mium præsidio aduersus eos muniti essent, cum suis le-
 gibus viuerent, cumque honos illis a nobis, vt quibus
 maxime, haberetur, hæc patrauerint, quid aliud egisse
 eos dicamus, quam vt insidiarentur nobis, magisque in
 nos eos inuadere, quam a nobis euadere voluisse? (defe-
 ctio certe eorũ est, quibus per vim inferatur iniuria) de-
 disseque operam, vt vbi cum inimicissimis nobis sese con-
 iunxissent, tollerent nos: id quod acerbius est, quam si
 ipsi per se, nacti vires, bellum intulissent. Nec vero alio-
 rum calamitates, qui, cum a vobis defecissent, in potesta-
 tem nostram redacti sunt, sibi exemplo habuerunt: nec
 adeo beatæ illorum res, ne in discrimen irruerent, illos re-
 tardarunt. sed præcipites audacia, plusque quam quan-
 tum suæ vires: minus autem, quam quantum voluntas
 ferebat, spei habentes, bellum susceperunt, atque equi-
 tati uim anteposuerunt. Nam, quo maxime tempore
 uincere se posse arbitrati sunt, nulla lacesiti iniuria, impe-
 tum in uos fecerunt: sic enim fere fit, ut eæ ciuitates, qui-
 bus maxime ne copinantibus, ut, uel breue modo ad tem-
 pus, fortunatæ sint, acciderit, insolentia efferantur: ple-
 rumque autem quæ consilio ac ratione, quam quæ fortui-
 to prospere hominibus euenerunt, stabiliora sunt: facili-
 usque fere aduersam fortunam resellimus, quam secun-
 dam conseruamus. Quod utinam nullo umquam præci-
 puo; præter ceteros, a nobis habiti honore Mitylençei fuis-
 sent: neque enim hunc in locum eorum progressa ef-

set audacia. Nam omnino sic est hominum ingenium, ut obsequentia contemnant, repugnantia admirentur. Luant igitur nunc saltem scelere suo dignas pœnas, neque culpa in principes translata populus supplicio liberetur: æque enim omnes ad uestram perniciem incubuerunt: qui si ad uos sese contulissent (erat enim in illorum potestate) rursus nunc ciuitate fruerentur: uerum, fortunam cum paucis experiri tutius arbitrati, vna cum ijs deficere maluerunt. Ac cum animis uestris cogitate, eequem ex omnibus socijs non leui quaque de causa defecturum a uobis esse existimetis, si easdem ijs pœnas constituetis, qui hostium coactu, atque ijs, qui sua voluntate a uobis defecerint, cum libertatem, si conata perfecerint, propositam habeant: sin autem minus, nullam tamen insanabilem plagam accepturi sint: at vos de vnaquaque ciuitate capitum, ac fortunarum uestrarum in discrimen uenietis: & bene re gesta, tamen urbem recipietis perditam, & vectigalia, quibus opes uestrę nituntur, in reliquum tempus amittetis: siquid autem secus acciderit, ad eos, quos habemus hostes, alios addetis: atque id tempus, quod maxime in ijs propulsandis, qui inimici iam uobis sunt, ponendum erat, inferendo socijs uestris bello consumetis: non igitur spes ostendatur, siue quæ oratione persuadet, siue quæ pœcunia paratur, fore ut illorum scelera humana patiamur: nec enim imprudentes nocuerunt, sed scientes insidiati sunt: misericordiam autem error habet. Itaque cum a principio equidem pugnaui, tum uero nunc contendo, ne id, quod antea sciuitis, irritum faciatis, neque tribus ad imperium obtinendum maxime inutilibus rebus, misericordia, orationis dulcedine, & clementia in fraudem induci uos patiamini. Nam & misericordia paribus tribuenda est, non ijs, quos neque contra in futurum quicquam misereat, & in perpetuum hostes uobis esse ipsa res cogat: & qui dicendo aures uestras suauitate permulcent oratores, ijs alijs minoribus in rebus campus non decrit.

Nam

Nam nunc quidem breuis voluptatis fructu nimio ciuitas multaretur : ipsis autem pro bene dictis bene facta commodaque tribuentur : clementia vero aduersus eos exercenda est, quos deinceps vobiscum coniunctos, non in eos, quos similiter, atque antea hostes habituri sumus. Atque vt in vnum conferam, si mihi assensi eritis, ea facietis, quæ iusta in Mitylenæos sunt, & in remp. vestram salutaria : sin aliter statuetis, nec illi gratiam habebunt, & ipsi vestro vosmet iudicio condemnabitis : iniuste enim vos imperium, si quidem iure hi defecerunt, obtinetis : quod si contra, quam deceat, tamen faciendum id vobis esse statuistis, contra quoque, quam honestum sit, vtilitatis causa in eos animaduertite ; nisi forte principatum dimittere mauultis, & sine omni periculo ad officium vos conuertere : ac pares ab illis penas repetite, ne maior nostra ; qui insidijs obstiterimus, quam eorum, qui insidias fecerint, videatur esse lentitudo : illud animo versantes, quales illos existimandum sit in vos futuros fuisse ; si vicissent : præsertim cum ab ijs initium iniuriæ inferendæ ortum sit. Nam, qui sine causa quempiam læserunt, ij acerrime vrgerè, sanguinemque solent appetere ; superstitis scilicet inimici periculo commoti : Etenim qui ab eo, a quo minime fuit necesse, percussus sit, is capitalior, si sorte euaserit, hostis est, quam qui pari etiam nunc condicione inimicitias gerit. Ne igitur vos ipsi pdideritis, sed mala, quæ ab ipsis accepissetis, vobis ante oculos atque in conspectu statuite : faciteque vt etiam atque etiam recordemini, vt omnia minoris aestimaueritis, quam vt illi vestras in manus deuenirent : ac par pari nunc referte, neque in ipso negotio subito relanguescite : quantaque vobis acerbitas modo imminuerit, memoria retinete : & cum ab ijs dignas pœnas repetite, tum in posterum documentum socijs vestris statuite fore, vt, quicumq; defecerint, morte multentur : hac enim re intellecta, minus posthac cogemini, posthabitis

hostibus, cum socijs vestris bellum gerere.

Hæc quoque sunt expressæ e Thucydide.

Ad hæc Diodorus; Eucratidis filius, qui in priore quoq; contione vehementer Cleonis sententia, de Mitylenæis necandis, restitisset, cum in sug gestum venisset, ita respondit.

Ecce eos, qui iterum de Mitylenæis referunt, reprehendo; nec eos, qui magnis de rebus sæpius deliberari que-
runtur, laudo: duas autem res maxime consilio inimicas, ac rationi esse existimo, festinationem, atque iracundiam; quorum alterum amentiam, alterum incitiam, & leuitatem habet. Quod si quis orationem rerum agenda-
rum magistrum negat, atque in eo pugnat, nã ille aut stultus est, aut sua id priuatim aliquid refert: stultitiæ est enim aliquid præterea esse statuere, quo futuris mini meque perspicuis de rebus differi posset: priuatim vero interest, cum turpe aliquid persuadere in animo habeas, bene autem te de re minime honesta dicere posse diffidas, bene calumniari, atque cum aduersarios, tum vero etiam auditores exterrere. Illi enim uero omnium maxime molesti sunt, qui alterius sententiam pretio addictam criminantur: etenim cum stultitiæ is, qui nihil forte per suaferit, arguitur, imprudens habitus magis, quam improbus discedit: cui vero obiecta est auaritia, is, & cum per suaferit, suspectus est, & cum id minus sit assecutus, præter stultitiam improbitatis etiam reus fit. Ac nee rep. quidem id est, quippe quæ metu suis consiliarijs priuetur, multumque adeo illi prospectum sit, si huiusmodi ciuibus nulla ad dicendum facultas fuerit: minimum enim in se fiducia ad peccandum habebunt. Quandoquidem boni ciuis est, non metu exterritis ijs, qui cõtra dicturi sint, sed æquo certamine contendentem superiorem in dicendo discessisse iudicari: prudentis autem ciui

tatis, qui plurima sapienter suaserit, cum haud honore amplificare, sed ne de ea quidem, quam is obtinet, dignitate quicquam detrudere: contraque, qui minus prudenter senserint, illis eam rem non modo fraudi, sed ne decori quidem esse censere: sic enim neque is, cui ex sententia euenerit, quo etiam pluri habeatur, contra, atque ipse sentiat, dicendo, gratiam aucupabitur: nec cui minus successerit, ipse quoque, quo sibi aliquid conciliet gratiæ, sese contioni venditabit: quæ contra a nobis fiunt: atque huc accedit, ut si quis sui quidem questus causa, sed quæ nihilo tamen minus ad remp. pertineant, dicere in suspicionem venerit, ob tenuis auaritiæ opinionis inuidiam, certo remp. utilitatis fructu priuemus: atque eo res deducta est, ut, quæ recta sunt, si simpliciter sincereque dicantur, nihilominus suspiciosa sint, quam quæ improba sunt: ut æque necesse habeat, qui maxime pernitiōsa suadere cupiat, populum inducere, atque is, qui salutare aliquid adserat, mendacio fidem facere: solaque hæc est ciuitas, cui propter peruersam calliditatem aperte sineque circuitione prodesse nemo possit: nam, si quis aliquid attulerit, quod perspicue bonum sit, delitescere tamen in eo occulte fraudis aliquid ac furti veremini. Quare in tam suspiciosa ciuitate, institutisque his vestris, maximis de rebus dicentibus nobis longius prospiciendum est, quam vos, quibus breue ad cogitandum spatium fuit, prouidetis; præsertim cum suasio nostra legibus teneatur, vestra autem auditio libera solutaque sit: etenim si eadem, qui suaserit, ac qui in eam sententiā est, pænā plecteretur, profecto haud paulo vos cōsideratius iudicaretis: nam nunc quidem, quacumque de re facti sitis iratiores, si quando aliquid forte offendistis, eius, qui auctor fuerit, sententiam vnā multatis: vestras autem, quæ multæ in eius erroris societate fuerunt, absoluitis. Ego sane equidem non eo in contionem ascendi, ut Mitylenensium causam agerem, nec vero eos rursus ut accusarem: nec enim de illorum iniurijs, si sapimus, suscepta nobis est hoc tempo-

re contentio, de nostra recte ineunda ratione: neque enim, ne si aperuero quidem plurimum eos peccasse, propterea occidendos illos censebo, nisi id reip. conducat: neque cōtra, quamquam non nihil illos loci veniē reliquisse ostendero, nisi ea res ad remp. pertineat, ignoscendum statuam: puto enim de futuris magis vos rebus, quam de præsensibus consuli. Itaque in quo Cleo maxime nitentur, cum contenderet multum in posterum ad defensionem coercendas profuturum, si quis ei rei pœnam capitis constituerit, in eo ego quoque ex altera parte futuris nisus, ab illo vehementer dissentio: enimvero haud æquum esse existimo præ illius speciosa ratione vtilem meam a vobis sententiam respui: etenim illius oratio, propterea quod magis ius sequeretur, ob præsentem vestram in Mitylenæos iracundiam fortasse vos traxerit: non. n. iudicio cum ijs contendimus, vt iuris ratio habenda sit, sed de illis deliberamus, qua nam potissimum conditione plurimum reip. nostræ sint profuturi. Multa igitur singulis in ciuitatibus, eaque haud quaquam huic paria, sed multo leuiora peccata capite sancita sunt: attamē elati spe periculum non reformidant: nemo autem desperans conata se perficere posse maius aliquod facinus suscipit. Ac sepe, quæ minus, aut suis viribus, aut externis auxilijs instructa ciuitas descisse visa est, hoc freta id incepit: natura enim omnes publice priuatimque ad peccandum serimur; qui quidem impetus nulla lege coerceri potest: nam per omnia suppliciorum sunt homines genera peruagati, siquid ab inferenda improbos iniuria deterrere possent: ac verissimile est grauissimis antiquitus criminibus mitiores fuisse pœnas constitutas: sed cum illæ temporis diuturnitate negligenterentur, capitalia pleraque euaserunt: perfringitur tamen id quoque. Aut igitur metus maior aliquis inueniendus est, aut ne in hoc quidem satis est roboris ponendum. Nam egestas necessitatem, audaciam porrigit, incitat: copia, contumeliæ & arrogantię in iustitiam ministrant: tum ceteri itidem casus

sus dolore, vt quisque maiore aliqua vi premitur, præci-
 pites in pericula trahunt: spes in primis, atque amor; il-
 lum enim præcuntem hæc subsequitur; atq; hic ingres-
 sionem meditans, illa secundum fortunæ euentum pro-
 ponens, pleraque turbant ac miscent: atque hæc, quo-
 niam latent, perspicuis malis peiora sunt. Ipsa præterea
 fortuna multa ad instigandum congerit; nam nec opi-
 nantibus non numquam sese offert, atque imparatos in
 discrimen trahit, ipsasq; præcipue, præter ceteros, ciui-
 tates impellit, vtpotè quæ res maximas, libertatem aut
 etiam in alios imperium, propositas habeant; simul se
 quisque stulte, quam quanti sit, carius æstimat. Atque
 omnino nec fieri potest, magneq; inscitæ est, cum sum-
 mo humanum ingenium studio ad aliquid agendum in-
 cubuit, legum seueritate, vllò ve alio acerbitalis genere
 deterritum iri, existimare. Quare nec pœna capitis freti,
 tamquam eam vadem acceperimus, minus prudens con-
 silium inire debemus: nec quicquam statuere, quo spes
 ijs, qui defecerint, ad sanitatem reuertendi, peccatum-
 que suum celeriter corrigendi præcidatur; sic enim
 cogitate. Nam sic quidem, si qui, cum defecerint, susti-
 nere se non posse sentiant, integri adhuc, vt, & quod
 impensum sit, in præsentia sarcire, & vestigal deinceps
 pendere valeant, in deditionem veniant: illo autem mo-
 do equos putatis fore, qui non se multo acrius, quam
 nunc, ad tolerandam obsidionem comparent, atque
 eam, quam longissime possint, producant: quippe cum
 nihil referre intelligant, tarde ne sese, an celeriter dedi-
 derint? Quid igitur? ea res non ne vobis damno erit?
 cum in obsidionem sumptum facere cogemini, propte-
 rea quod nullum compositioni locum reliquum fecerit-
 tis, & vrbe potiti, perditam ciuitatem recipietis, vestigal
 que, quod ex ea percipitis, in reliquum amittetis? Atqui
 hoc vno maxime hostibus resistimus. Quamobrem non
 est nobis committendum, vt seueri potius peccatorum
 iudices cum sinus, damno afficiamur, quam vt modera-
 tione

*quoniam non
 videntur, nisi
 vim habent, quæ
 ipsa pericula quæ
 videntur.*

tione in puniendo adhibita in futurum prospiciamus, vt
 integris ciuitatibus firmiora vectigalia habeamus. Nec
 vero in legum seueritate, sed in rerum procuratione fa-
 tis esse ad custodiam præsidij existimemus, contra qui-
 dem, ac nunc facimus: etenim si quis, cum liber esset, atq;
 imperio per vim opprimeretur, iure se se in libertatem
 vindicarit, acerbe nos in eum receptum animaduerti-
 mus. Atqui liberorum populorum defectiones non a-
 critèr puniendæ, sed acriter cauendæ sunt, præripiendum
 que, vt ne in eam quidem cogitationem deueniant: at,
 cum in ditionem recepti sint, culpa quam minimum di-
 latanda est. Ac videte, quam vehementer hoc etiam no-
 mine, si Cleonis sententiam secuti fueritis, erraturi sitis:
 nam nunc singularum vobis ciuitatum populus fauet
 ac cupit, nec cum principib. sua voluntate coniurat, cum
 que armis opprimitur, continuo defectionis auctoribus
 hostis est. Itaq; multitudine nos aduersariæ ciuitatis no-
 bis amica ac socia bellum gerimus. Quod si populum Mi-
 tylenæum interfeceritis, qui a defectionis consilio afuit,
 &, cum primum arma capiendi potestas data est, vltro no-
 bis urbem tradidit, præterq̃ quod ijs, qui bene de vobis
 meriti sunt, necandis iniuriam facietis, id etiam statu-
 etis, quo nihil nobilitati possit esse optatius: ciuitatibus enim
 ad defectionem impulsis populi auxilium paratum habe-
 bunt: siquidem exemplum vos statu-
 etis, idem vos sup-
 plicium ijs, qui scelus in se admiserint, atque ijs, qui ex-
 tra noxam sint, cōstituere; quinimo, si maxime illi in cul-
 pa sint, dissimulandum id esset, ne, qui vni nobis amici re-
 liqui sunt, hostes fierent. Atq; equidem multo hoc ma-
 gis ad imperium tuendum conducere arbitror, si scien-
 tes iniuriam perpetiemur, quam si vel iure, quos mini-
 me expediat, interfecerimus. Nam Cleonis quidem sentē-
 tia penam, que vtilitatem eadem cum iustitia copulet, in-
 uenire non potest. At vos præstare hæc statu-
 ite, nec mi-
 sericordiæ quicquam aut clementiæ tribuite; quibus res-
 bus ne ego quidem abduci vos velim, sed ijs ipsis, quæ a
 me

me expositæ sunt, rationibus persuasi Mitylenensium, quos Paches pro fontibus misit, otiose causam cognoscite, reliquos oppido uti iubete: hæc enim cum in futurum recta sunt, tum in præsens hostibus formidabilia. Nam, qui consilio nititur, plus hostibus nocet, quam qui sine animi ratione viribus.

Hæc est epistola illa, cui CASA respondit, ea, que hic collocata est. & incipit.

Quum forte.

PETRVS VICTORIVS
I. O. CASAE ARCHIEP.

BENEVENTANO S.

VI alias quasdam ad te scribendi occasiones omisi, ne te in magnis Reipublicæ rebus vehementer occupatum, magis impedirem, diuque mihi ab hoc officij genere temperaui: nunc quum casus tulerit, ut tecum communicare aliquid debeam de ijs, quæ ad studia litterarum pertinent, quibus te scio valde, atque ex animo delectari: facere non potui, quin statim ad te epistolam hanc exararim. Hoc autem si aliquis fortasse hoc tempore factum reprehendet, atque ineptum putabit, te non omnino (quæ tua est humanitas) contempturum confido. Quin contra solet potius varietas rerum oblectare, & animum fessum grauioribus curis, assiduisque cogitationibus huiuscemodi aliquis sermo e sinu musarum promptus, reficere, atque recreare. Quum igitur hic adolescentibus nostris, qui Græcæ linguæ perdiscendæ studiosi sunt, Orestem fabulâ Euripidis interpretarer, veni ad eum locum, ubi Helena persuasa ab Electra, filiæ Hermionæ parteis illas imponit

EE por-

portandi comam suam, ea de causa cessam, ceteraque, quibus moris erat ea etate mortuos munerari, ad sepulcrum Glytemnestra: ut honorem eum forori haberet, seque magno dolore affectam esse ex acerbo illius interitu significaret. Post quae verba, quum Electra, plena admirationis, exclamet: naturaeque vim incredibilem esse in utramque partem affirmet, siue boni aliquid, siue mali ab initio vitae illa hominibus dilargitur, ac statim, quod in vniuersum protulerat, illi ipsi rei, de qua agebatur, ac commodet: dixi, me putare, loqui ipsam de pulchritudine Helenae: quam tantam fuisse ostendere vult, quemadmodum sane omnium sermone illa ferebatur, ut factum hoc, quod vnum maxime corrumpere ipsam ac labefactare potuit, violata nulla ex parte sit: adiunxiq; in eam mentem venisse poetam, eruditum valde atque ingeniosum virum, magnopere verisimile esse, ut quum in manibus Helenae personam haberet, induceretque illam fecisse, quod rationibus ipsis magnopere contrarium erat, de prauareque poterat id bonum, quo illa ceteris mulieribus antecellebat: cogitarit, an ipsi contigisset, quod alij, minore pulchritudine praeditis, necessario euenisset: idque nullo modo factum esse ostendere voluerit: quod nultum valet ad famam peruulgatam de illa, confirmandam: constantique omnium opinioni de eximia specie corporis ipsis respondet: simulq; commemoravi, non me fallere, Graecas declaratiunculas aliter locum capere, & ab hac sententia discrepare, quarum tamen auctoritas apud me nulla foret, quum multis signis intelligi possit, ipsas alicuius esse, vel plurium potius, qui superiore aetate vixerint, quum extinctae iam ita in Graecia bonae artes essent, ut vix scintillae aliqua veteris eruditionis in ipsa restarent. Nam quod ille putauit hoc Electram protulisse, quia pristinam & innatam malitiam in animo Helenae manere adhuc ex facto illo cognouit: leue admodum ac nugatorium me illud existimare ostendi, ad indicandam naturae ipsis prauitatem, quae multis atq; insignibus facinoribus

cinoribus notata erat. Si namque, quod interpres arguit ipsam fecisse, eo animo ac consilio Helena fecisset, in tenui re illa peccasset, nec satis iustam causam exclamandi Electra habuisset. Neque enim decet eam valde mirari, quum vsitatum aliquid quotidianum que sit: nec vocem eo tempore tollere oportet. Affinis enim tunc Helena illi culpæ fuisset, cui omnes mulieres vulgo obnoxie sunt: cunctæ namque formæ suæ conseruandæ uehementer studiose sunt: cauentque quicquam facere, quod gloriam illam suam imminuat. Ut autem hoc infirmum admodum argumentum eius rei demonstrandæ fuisset, ita quod ipse cogitauit, magni momenti esse ad id significandum affirmavi: quod etiã inde perspici posset, quia Terentius in Phormione, quum induceret seruum admirabilem quandam ac nouam pulchritudinem Virginis cuiusdam commemorantem, facit illum his signis ipsam declarare: exponit enim eam inuentam fuisse huiuscemodi quodam habitu corporis, vestituq; , qui tamen ipsam maculare nullo pacto potuit: comicus enim hic quoque eadem ratione insitam a natura, & ingentem fuisse pulchritudinem illam significare uoluit: inquit igitur apud eum Geta-Virgo pulchra, & quo magis diceret, nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem: capillus passus, nudus pes, ipsa horrida: lacrumæ, vestitus turpis: ut ni vis boni in ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent. Sed quid dico Terentium, studeoque hoc, testimonio etiam illius comprobare? qui sane non omnino eodem argumento utitur, quum vetus ipsius interpres Donatus tradat Apollodorum, vnde fabulam hanc vertit Terentius, fecisse tonsorem ipsam nuntium, non adolescentem, qui forte in tonstrinam venisset: qui tonsor apud eum diceret, se nuper puellæ comam ob luctum abstulisse: totumq; se effunderet, verisimile est in eam pulchritudine celebrandam, quam factò illo, maxime inimico pulchritudini, non vidit immutatam. Addit autem idem eruditus Grammaticus, varietatis huius rationem reddens, se

scire, hoc Terentium mutasse: ne externis moribus spectatorem Romanum offenderet. Nam quod videtur huic meæ sententiæ aduersari in Græcis verbis: docui aliter capiendum esse, atque interpres ille Græcus accepisset: intelligo, inquam, quod apud poëtam est *παρ' αὐρας ὡς ἀπίθεται εἰς τὴν αἶαν*: valet enim *παρ' αὐρας*, prope partem illam capillorum, quæ capiti hæret, tamquam Electra dixisset, ad cutem Helenam comam totondisse: quem magnum ornatum muliebris corporis quum penitus, pietati seruiens, sibi dempsisset, nõ tamen ipsam inde turpem redditam. Nec existimari debere hoc insolens esse, quod poeta uocari summos capillos partem illam, quæ quasi radix ipsorum est: qui enim tondere cæsariem incipiunt, ad eam partem postremo perueniunt: præcipueque in muliebri coma, quæ prolixa est valde, atque pendet e uertice, uidetur ipsa recte summa appellari potuisse. Addidi etiam, me arbitrari, si poëta diuersa ratione vltimam partem capillorum intelligere voluisset, ipsam præpositionem *παρ'* additurum non fuisse: quæ fortasse causa fuerit auctori eius scholij, vt erraret, qui hoc non animaduertisset, & magis communem, vsitatam que notionem eius nominis secutus esset. Cumque molestum præterea sit, quod sequitur, *ὅτι δὲ πάλαι γυνή*: qui enim quempiam eundem esse ait, qui olim fuerit, & naturam ipsius moresque, & formam, effigiemque corporis in eo conseruatam esse intelligere potest, grauisissimusque scriptor ac magnæ inter Græcos auctoritatis, contrariam in partem usurpet hanc vocem: confessus sum, hoc me magis perturbare: Plutarchus enim, solitus sæpe locis illustribus poetarum sensus suos explicare, in Alcibiadis vita, institutisque connumerandis, vbi narrat, quomodo ille Lacedæmone vixerit, ac, quemadmodum ingenium suum ad tempus versarit, quum ostendisset, quid pronuntiarum de ipso potuerit, si quis tantum, quæ extra posita in eo forent, quæq; ille simularet, spectasset: addidit, si quis contra mentem adhibuisset ad veros ipsius animi motus;

factaq; exclamari recte potuisse, ὅτι γὰρ παλαι γυνή. Quā
 uis enim summa arte celasset sua vitia, eruperant tamen
 illa nonnullis in rebus, & idem, qui Athenis fuerat, im-
 probissimus scilicet ac flagitiosissimus iuuenis, illic quo-
 que esse Alcibiades intelligebatur. Huiuscemodi tamen
 voces antiquorum poetarum, quæ sermone omnium po-
 stea celebrabantur, ac vim prouerbiorum obtinebant; di-
 storqueri sæpe, ac longe alio sensu, quam quo primum
 editæ forent, pronuntiarī solitas esse affirmari: quod mul-
 tis huius ipsius auctoris exemplis nullo negotio posset
 comprobari. Id autem huic ipsi loco me arbitrari eue-
 nisse, nec sane durum uideri debere, a corporis aspectu
 ad animi vim indicandam hoc Plutarchum transtulisse;
 ut quod ab auctore de muliere prolatum fuerat, ipse, ijs-
 dem verbis retentis, manifesto viro accommodauit: qua
 re me putare posse, hanc quoque tanti viri auctoritatem
 sustineri. Quod vero statim Electra Helenam execra-
 tur, & in odium Deorum immortalium venire optat, ut
 principium maximorum malorum & sibi ipsi, & fratri,
 & vniuersæ Græciæ, videri quoque sententiam meam ad
 iuuare: specie enim corporis, non prauitate animi He-
 lena tanta exitia parauerat: similemque locum hunc esse
 Homericō illi, quum grauissimi senes, qui Priamo assi-
 debant, laudata pulchritudine eiusdem mulieris, atque
 in cælum testimonio suo sublata, intelligentes tamen,
 quanta incommoda ipsa Troianis hominibus intulisset:
 vtile rebus suis esse dixerunt, ut illa eo, vnde venerat, re-
 diret, nec apud se diutius, futura semper ipsis, filijsq; de
 trimento, maneret. Hæc mihi tunc, ut alia nonnulla hu-
 iuscemodi occurrerunt, quibus sententiam meam com-
 probarem, ut fit, quum semel aliquis opinionem aliquā
 suam de aliqua re amare cœpit: tuetur enim eam stu-
 diosè, atque omnia vndiq; ad eam confirmandam rapit.
 Exposui tamen me nulla alia re tantopere fretum ita as-
 seuerare, quantum elegantis illius, ac necessarij sensus op-
 portunitate: quam φωντασίαν si poeta reliquisset, puta-

rem

rem non sine causa in hoc loco acumen ingenij ipsius de
siderari potuisse. Ecce autem postridie quidam ex ijs,
qui me audiunt, ad me veniunt, & cum tabellis quidem,
vt Cicero ait, obsignatis; qui docent, tibi longe aliter de
hac re videri: afferuntq; epistolam quandam tuam versi
bus scriptam, in qua manifesto contra me stas. Cohorru
igitur subito atque animo concidi, postquam vidi mihi
tecum rem futuram, quem nulla in re aduersarium me
habiturum vniquam putavi: & a cuius iudicio, si id scis
sem, numquam discrepasse. Magna est autem aucto
ritas tua merito apud hos: atque id & sua sponte ipsi fa
ciunt, vt probent, atque admirentur doctrinam, & ele
gantiam ingenij tui, & meis etiam assiduis vocib. ad hoc
incitantur. Quare quomodo me geram in hac re, non
facile mecum statuere possum: atque id, quia veritatem
huius rei non perspicio: neque enim metuerem opinio
nem meam condemnare, & palam me in errore versa
tum confiteri. Decreui igitur te huius quaestionis iudi
cem sumere, atq; ita tibi omnem rem examinandam tra
dere: vt quum tu rursus, ipsa diligenter ponderata, ostē
das te in illa tua vetere sententia perdurare: pollicear
prorsus me ita quoque firmiter crediturum: & omnia,
quae contra facere videntur, argumenta nullius ponde
ris existimaturum. Vale, & me, quod iam pridem feci
sti, ama. Florentia Idib. Decemb. MDLVI.

F I N I S.

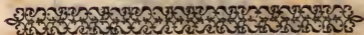

Series chartarum.

ab ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXY

AA BB CC DD EE.

Omnes sunt Duerniones.

Florentię apud hæredes Bernardi Iunta,
Anno Domini MDLXIII.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is arranged in approximately 10 horizontal lines, though it is significantly faded and obscured by large brown stains, particularly in the lower half of the page. The script is dense and difficult to decipher.

καί τι εὐραθυμία μᾶλλον ἢ πούων
μελέτη, καὶ μὴ μετὰ νόμων δὲ πλῆθον
ἢ ζόπων ἀνδρείας ἐθισμένοις κινδυν
δύειν, περιήγνεθ' ἡμῶν οὕτως ἢ μέλλο
σιν ἀλλήλοις μὴ προκείμεν, καὶ
ὅς αὐτὰ ἐλθούσι, μὴ ἀτοχμολίζεσ
εἰ αἰμοχθέντων φαίνεσθε, καὶ εἰ
ἰδίῳις γὰρ πόλιν ἀξιῶν ἢν θαυμά
ζεσθε καὶ εἴ τι ἐν ἀήμοις.

